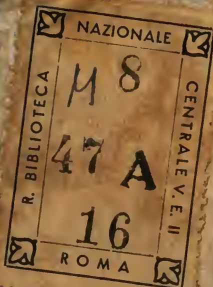

Rationale

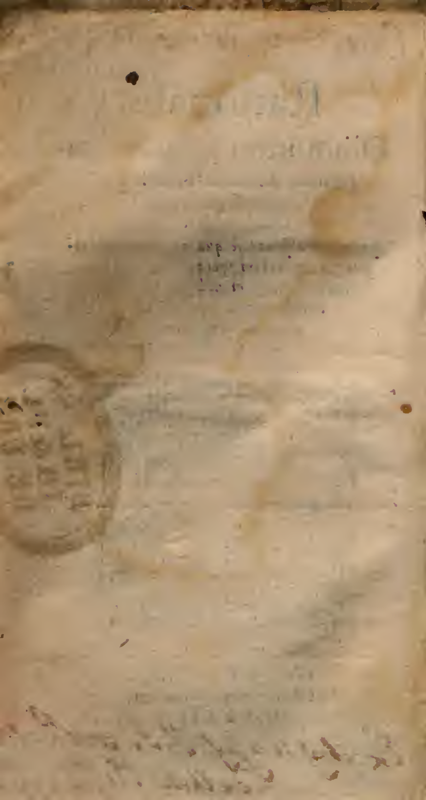
Diuinorum officiorum

Ioanne Beletho Theologo Parisiense authore.

Opus annis abhinc ferè quadringentis conscriptum, nunc demum opera Cornelij Laurimani Vltraiectini in lucem editum, ac diligenter à mendis compluribus repurgatum.

ANTVERPIAE,
Apud Ioannem Bellerum.
M.D.LXII.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC REuerendiſsimo Domino D. Georgio ab Auſtria Epiſcopo Leodienſi, Duci Bullonenſi, Comiti Loſſenſi ac Marchioni Francimontano, &c. Cornelius Laurimanus Vltraiectinus. S. D.

SAmius ille Pythagoras, quo viro in tota Græcia neque meliorem fuiſſe, neque doctiorem haud iniuria profectò putandum eſt, Princeps Illuſtriſsime, ita me domeſticis alioqui negocijs diſtractum ſatis, iampridem vnica ſententia occupatum detinuit, vt qua tandem ratione ab ea recederem, ipſemet mecum diu multúmque dubitauerim. Ea autem eſt huiuſmodi, Nimirum tùm maximè & pietatem & religionem verſari in animis, cùm rebus diuinis operam adhibuerimus. Nam quotieſcunque hanc voluo ac reuoluo, accuratiúſque mecum examino, tantus ilico rerum diuinarum

paßim apud omnes subit animum neglectus, vt iam non mirum mihi adeò videatur, si penè infinitos exulceratißimo hoc sæculo habeamus, in quorum animis non solùm pietas, sed & religio tam frigidis obducta est cineribus, atque ita penitus extincta, vt propemodò difficile sit ipsam, non dico rursum excitari, sed in aliquam fauillam prouocari. Vnde profectò, qui non hinc temporis huius iniuriam, atque omne bellorum agmen proficisci arbitretur, næ ille mentis parum compos est. Quanquam enim plærique omnes soleamus, quicquid tandem aduersi nobis contigerit, in Homericam nescio quam Atem reijcere: nos tamen potius culpandi sumus & accusandi. Quotus quisque nostrum est, qui aliquem moueat lapidem, quò ipsa religio semel velut in integrum restituatur, cùm tamen fieri non poßit, vt sine religione ciuitates bene beatéque administrentur. Nam cùm DEO Opt. Max. honorem & reuerentiam cùm extrinsecus, tum intrinsecus exhibere debeamus, certè quod imperium, quod regnum, quod oppidum ista duo cumulatè

Deo non tribuerit, illud diutius constare nullo modo poterit. Sunt enim hæc duo, quibus sacer Dei cultus continetur. Vtrunque certè Deo ab hominibus summa cum cura præstandum est: verum id, quod in externis positum est, quas ceremonias vocamus, tanta religione obseruari debet, quanta res alia fortaßis nulla. Nam per has ceremonias alij alijs exemplo sumus, inflammamur mutuo in Deum amore, & (quod præstantißimum est) per has ipsas ceremonias datur etiam nobis summum Dei beneficium, quod Gratia nominatur. His de causis à primo totius orbis initio omnes omnium nationum homines leges instituerunt de interiore Dei cultu, atque etiam externo quas alij ab alijs quasi per manus ad hunc vsque diem acceperunt. Possem hic à vetustißimis omnium nationum Chaldæis exempla petere, quæ ad hanc rem plurimùm facerent: Itemque ab Assyrijs, ab Aegyptijs, à Græcis, alijsque gentibus, ni vererer hac in parte longior iusto esse. Vnius populi Romani exemplo contentus ero. Numa Pompilius (hic enim mihi erit instar omnium) cùm

 hoc

hoc ipſum de religione tùm per ſe, tum ex Pythagoræ decretis intelligeret, ſacra Dijs instituit gratiſsima, præfecitq́ cuique Deorum ſuos ſacerdotes, quos, tametſi & ipſe plurima ſacra obibat, religioſiſsimè creauit. Ab hoc faſti dies nefaſtiq́ orti ſunt. Ab hoc flamines Iouis, Martis & Quirini ſunt instituti, quibus etiam vt perpetuò templi forent antiſtites, ſtipendium de publico ſtatuit. Ab hoc in peculiarem codicem relatum eſt, quibus diebus, & cui Deo, quibus hoſtijs eſſet immolandum, cui maioribus, cui lactentibus, cui maribus, cui fœminis. Ab hoc denique innumerabiles natæ ſunt ceremoniæ, quas Romani non minus piè, quàm religioſè ſemper obſeruarunt. Quo quidem factum eſt, vt pace terra mariq́ parta vniuerſum orbem ſuo imperio ſubiectum iam diu tenuerint. Illi enim tanti Deorum, vt dixi, religionem ſemper fecerunt, vt firmiſsimas de ea ac ſaluberrimas leges latas non acceperint modò, verùm vnicè etiam præter cæteros custodierint, & præcipuos earum habuerint obſeruatores, cuiuſmodi νομοφύλακας *votant Græci. Quid enim*

meher-

meherclè sanius præcipi posset, quàm quum aiunt: Ad Diuos castè esse adeundum, pietatem adhibendam, atque opes esse amouendas, quorum si quæ secus fiant, non hominem, sed Deum ipsum vindicem fore? Quid? quod & huiusmodi inter cæteras legem habuêre. Nocturna mulierum sacrificia ne sunto: Præter ollas (sic enim veteres loquebantur) quæ populo ritè fient? Taceo nunc duo illa præclara sacerdotum genera, quorum vnum præest ceremonijs & sacris: alterum interpretatur fatidicorum & vatum effata incognita. Taceo sempiternum ignem foci publici à Vestalibus diligenter obseruatum. Taceo demum quod sanctè vota Deo reddenda esse voluerũt: quis enim hîc omnia complectatur? Certè illud diffiteri non possumus maiorem Ethnicos circa suas ceremonias religionem exercuisse, quam nos modo facimus Christiani. Nam si quid ad vtilitatem Ecclesiæ, aut diuinorum officiorum conferendum sit, non hic tantum manus contrahimus, verùm etiam clamamus indignum esse, vt quicquam à misera plebe exigatur. Si quæ honestæ donationes

postulentur, quibus Ecclesiæ ceremonias commodè perficiamus, extemplò ad hoc itur: non velle nos dare, quibus ditentur Sacerdotes: eos abundè satis habere, nec opus esse dari, quo illorum augeamus luxuriam. Sub huiusmodi prætextu interim perit Ecclesia, & cultus diuinus omnino extinguitur. Nec etiamsi concedamus dari sacerdotibus, velut stupidi volumus intelligere, quod sacra inquit scriptura, ac repetit Paulus ad Timotheum: Non obligabis os boui trituranti. *Et* Dignus est operarius mercede sua. *Verùm hæc omnia ideò dixerim, vt cognoscamus non frustra tantas in Repub. Christiana indies nasci rerum perturbationes, si omnis pietas & religio ita ex humanis mentibus sublata est, vt eius mentio nusquam ferè fiat. Nam quod attinet ad Dei cultum interiorem, non opus est dicere, quantis dubitationum tenebris circunfusus sit, id enim nemo non videt: quod ad externum de ceremonijs cultum spectat, tot fuêre opiniones, quot referri nec facilè possunt, nec debent. Fuêre quidam qui illas partim abrogandas, partim*

tum imminuendas, quidam prorsus inanes illas esse, & propterea tollendas putarent. Contra horum insanam opinionem multi cùm nostræ ætatis tum superiorum temporum memoria verè, sanctè præclaréque volumina aliquot conscripserunt. In his mehércule non omninò contemnendus est Ioannes Belethus Parisiensis scholæ Rector & Doctor, idque propter eius tractandi rationem, pietatem, ac venerabilem antiquitatem. Scripsit enim multis abhinc annis, vt statim ostendemus. Hic autem cum hominum incuria & negligentia in tenebris quasi in squalore sordidus lateret, beneficio cùm docti, tùm pij sacerdotis ad manus meas peruenit: qui cùm à me esset: diligenter perlectus, non incommodum fore putaui, si ipse in manus hominum ad communem vtilitatem perueniret, quò misera ac insana plebecula ab istiusmodi ceremoniarum contemptu, quem nuper sub perniciosissimo duce Luthero accepit, reuocaretur. Tametsi enim non tam præcise ac certò inuenire potuerim (quod non exiguam mihi attulit

molestiam (quibus potissimum temporibus vixerit, coniecturam tamen facio longè euidentissimam librum hunc scriptum fuisse propè quadringentis abhinc annis: velut ipsius nostri Autoris verba, satis superq́ declarant. Is etenim in capite de Assumptione virginis Mariæ, religiosissimam ait fœminam appellatam Elizabeth adhuc in viuis esse, agereq́ in finibus Saxoniæ, cui quid piè de Assumptione sentiendum sit, reuelatum fuit, & ab ipsa conscriptum. Hanc ego comperio (si qua Chronicis fides habenda est) ætatis suæ anno trigesimo tertio obijsse sub Frederico Imperatore primo, videlicet anno 1165. Vnde quiuis facilè supputet, quo tempore noster Autor vixerit, si, quum hæc scriberet, illa etiãtum viuebat. Possunt nihilominus & vetustatẽ huius arguere ea, quæ passim suo tempore in Ecclesia obseruari scribit: quorum pars magna ita abolita est, ita penitus extincta, vt eorum ne minimum quidẽ modo appareat vestigium. Nec parum profectò ad nostram coniecturam (si modò coniectura dicenda est, ac non potius argumentum) facit, quod eum Tritthemius inter illos

scriptores collocauerit, qui sub Henrico sexto Imperatore claruerunt. Si enim hinc rectè calculum ad Fredericum subduxerimus, comperiemus annos fuisse interiectos circiter triginta. Quot annis hic post Elizabeth superuixisse facilè potuit, ita vt non absimile uero mihi videatur eodem propemodum tempore, & eisdem (vt ego quidem opinor) de causis sex libros de sacro altaris mysterio Innocentium Papam eius nominis tertium scripsisse. Cum enim Ecclesia maxima pateretur detrimenta, atque id quidem circa eius præcipuè officia ac ceremonias, vterq; huic malo quoad eius fieri potuit succurrit. Verùm istud mihi noster Author tantò verius præstitisse videtur, quantò id agat copiosius. Nam præter officium Missæ quod eruditè sanè & piè Innocentius enodauit, vniuersum hic totius anni officium ea breuitate complexus est, vt in eo tamen vix sit quod desideres. Quocirca ad incudem ipsum reuocandum esse censuimus, vt quod illi deesset, per nos quodammodo possideret. Nouit verò Deus quantis hoc opus mihi constiterit laboribus, quod nemo rectius intel-

 lexerit,

lexerit, nisi qui nostram hanc editionem cum vetusto illo exemplari, quod in membrana tam ignotis sæpè conscriptum fuit characteribus, ut vel ipsa lectio non mediocre mihi fecerit negocium, fideliter contulerit. Nec profectò æquum mihi visum fuit, si in posterum supprimeretur, & non potius communi aëre donaretur, quando hoc præsertim tempore ab hæreticis & nouatoribus, quorum copia maior est, quam Reip. Christianæ expediat, quasi in arenam prouocetur. Hi sunt qui Ecclesiæ nostræ ceremonijs innumeras adpingunt sannas & riconias, quas noster hic egregiè confutat ac refellit, dum, quid quoque tempore in Ecclesia cani, aut legi, aut etiam fieri oporteat, piè & apertè explicat. Ex quo sanè quanta huic debeatur gratia, ac quantoperè sit necessarium, ut in lucem emittatur, si ex ipsius laboribus ea ad Remp. peruenire poterit utilitas, equidem neminem esse existimo, qui non facilè agnoscat: nisi planè ex eorum numero sit, qui nihil nisi quod ipsi fecerint, & rectè factum, & dignum gratia esse putant. Hoc itaq; opus, Illustrißime ac Reuerendißime

 dißime

dißime Princeps, in tuo nomine, ob duas præcipuè causas tandem in lucem emisimus. Nam præter humanitatẽ tuam & beneuolentiam, qua non aliter omnes ad te rapis studiosos, atque cæcias nubes, certè ob summam religionem, & Ecclesiæ obseruationem, quam in te præ cæteris maximè admiramur, illud opus tibi nuncupandum haud absurdè putauimus, quòd tùm Ecclesiam, tùm eius ritus & ceremonias, quàm fidelißimè cõseruat. Præterea non incommodè fecisse videbor, si istiusmodi opus sub eius fide & tutela deposuero, quem Deus, vt reliquis Ecclesiæ ministris præesset, instituit. Nec verò tibi ignotum esse arbitror, quàm hinc cæteris quoque primatibus prospectum esse queat, si illorum officium exigat circa Ecclesiæ ritus ac ceremonias obscura aperire, occulta reuelare, inuoluta euoluere & explicare, ac denique meminisse se omnium agere veluti speculatores, vt pascua salubria suis tribuant ouibus, vt agnis puri fontis exhibeant vndas, vt ab ouibus lupos, & ab agnis noxias excludant bestias, vt errantes reuocent, vt ignaros in Dei timore, quantum fieri potest, instruant.

Quæ est enim, vt inquit Cyprianus, maior aut melior cura præpositorum, quàm diligenti solicitudine, & medela salubri, fouendis & conseruandis ouibus prouidere? Quum Dominus loquatur & dicat: Quod infirmatum est, non cõfortastis, & quod malè habuit, non corroborastis, & quod contribulatum est, non consolidastis, quod errauit, non reuocastis: & quod perijt, non inquisistis, & dispersæ sunt oues meæ, eò quòd non sint pastores, & factæ sunt in commesturam omnibus bestijs agri, & nõ fuit qui inquireret, neque qui reuocaret, propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego super pastores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auertam eos, vt non pascant oues meas, & iam non pascent eas: &, extraham eas de ore eorum, & pascam eas cum iudicio. *Cùm ergo, vt idem pergit, pastoribus talibus, per quos Dominicæ oues negliguntur & pereunt, sic comminetur, quid nos aliud facere oportet, quàm colligendis & refouendis Christi ouibus, exhibere diligentiam*

gentiam plenam, & curandis lapsorum vulneribus, paternæ pietatis adhibere medicinam? Sic quoque Paulus breuius Episcopi describit officium. Oportet, *inquit*, Episcopum inculpatum esse, tanquam Dei dispensatorem, non præfractum, non iracundum, non debacchantem, non percussorem, non turpiter lucro deditum: sed hospitalem, bonarum rerum studiosum, sobrium, iustum, sanctum, temperantem, tenacem eius, qui secundum doctrinam est, fidelis sermonis, vt potens sit etiam exhortari per doctrinam sanam, & contradicentes conuincere. *Non equidem hæc eò à me dicta sint, quasi huiusmodi te putem ignorare, aut quò te horum admonerem, cùm vtique per te satis sapias, nec vllius indigeas monitis, nedum meis. Cùm igitur hæc ita sese habeant, humiliter & obnixè te Princeps Illustrissimè, oro, vt hunc librum ab inuidis, quos non paucos fortaßis habebit, diligenter defendas, vt qui non exigua aduersus hæreticos, & ceremoniarum contemptores præbeat argumenta. Nos vicißim*

cißim Christum etiam atque etiam precabimur, vt tuam valetudinem cùm nobis, tum sponsæ suæ Ecclesiæ diu seruet incolumem. Bene vale Præsul Clarißime. Ex Louanio, ipso die Agnetis.

AD PIVM LEctorem Cor. Laurimani Vltraiectini Præfatio.

Non eram neſcius, pie Lector, quum hunc de Eccleſiaſticis officijs librũ typis primò excudendum propoſuiſſem, quin infinitos propè in me crabrones excitarem. Nam tum velut apertis oculis fore ſatis præuidebam, vt noſter hic qualiſcunque labor in varias incurreret reprehenſiones. Atque id quidem haud iniuria. Vt enim omittamus hos, qui quantumuis piè ſatis de rebus iſtiuſmodi, ad Eccleſiam nimirum pertinẽtibus, ſentiunt, non poſſunt tamen ſeſe cohibere, quin & aliorum laboribus cenſoriam virgulam quodammodo ſubducant: certè ab eorum morſibus, qui innumera indies nouorum dogmatum commenta excogitant, nullam mihi ſecuritatem auſim polliceri. Hi ſunt, quos ſe Euangelicos & Paulinos appellari non pudet, cùm in ijs nihil minus ſit, quàm quæ in Euangelio præcepta ſunt exequi, quæque à Paulo, qui non ſine cauſa di-

sa dictus est vas electionis, sunt tradita, recta ratione expendere. Quod adeò verum esse iam inde à multis annis per varios scriptores, eosque non minus pios quam eruditos, abundè ostensum est. Eò enim humana redijt audacia, ne dicam stulticia, eò, inquam, incõsiderata illa ac præceps quorundam hominum libido lapsa est, vt non vereantur quadam peruicatia in se recipere, quòd ab ijs quàm longissimè abest. Ab horum itaque virulentis impetitionibus, sat scio, tutus esse non potero, qui quod hac in parte fecimus, nunquam sint probaturi. Nam qua ratione ea probent, quæ cum suis insulsis & perniciosis videant pugnare institutionibus? Quæ nos huc sanis atque euidentibus probata rationibus adducimus, hæc illi planè reijciũt. Et quid ni verò reijciãt, si nouam sibi Ecclesiam inuenerint, & in ea nouas, si Dijs placet, instituerint ceremonias? Sed per Deum immortalẽ, quod insaniæ genus esse poterit apertius, quàm velle magis sapere Apostolis, qui nostram hanc præsentem Ecclesiã à Christo acceperũt, acceptamque nobis quasi per manus tradiderunt? Hi ergo multa mihi dicturi sunt, multa in eo, quem proferimus cauillabũtur, ne esset qui illorum ineptias manifestà conuincat. Eius enim rei po-

tissimùm gratia Autorem hũc in lucem emittimus, vt semel q̃ ridiculè rideant, quæ in nostra fiunt Ecclesia, constare posfit. Clamabunt imprimis vetustum esse, & qui iam à teneis & blattis propemodum confossus sit, itaque in tenebris obcœcatus, vt lucem intueri nequeat. Veriùm nos omnem abhibuimus operam, vt ab huiusmodi tineis ipsum vendicaremus: & omninò id fecimus, vt iam lucem facilè agnoscat. In ea, nisi quid mea me fallat opinio, tam fœliciter & prosperè versaturus est, vt non leue vulnus inde hæretici sint accepturi, quod nullum quãtumuis efficax medicamentum fideliter satis curare poterit. Non quasi plures non sint, qui idem aut maius etiam præstare queant, sed omninò hoc nobis persuademus, quòd cùm hic alijs etiam ecclesiæ nostræ propugnatoribus adiunctus sit, & fortiorem & faciliorem multò in hæreticorum aciem, si quam instruxerint, faciemus impresfionem, vsqueadeò, vt vel hastam abijcere, vel arenam nobis cedere cogentur. Enimuerò sanè optarim & complures alios huiusmodi hæreticorum antagonistas quotidie exoriri, qui consimilibus lacertis cum ijs dimicare non subterfugerent, sed validisfimis rationibus, tanquam hastis in manu collocatis, inanes

eorum argutias perstringere adorirētur. Nam, si quid in me iudicij est, quod sentio quàm sit exiguum, non arbitror alia ratione fieri posse, vt commodè horum nouatorum obstinata peruicacia comprimatur, nisi semel communi Marte eos ita sacrarum literarum testimonijs velut ensibus confodimus, vt postquam terga dederint, deinceps nihil noui redintegrare audeant. Qua in re Deũ Op. Max. facilè adiutorē habebimus, si modò prælium aggrediamur, ac cum perniciosissimis Christianæ Reipub. ciuibus ceu publico certamine manus conferere non defugiamus. Nunquam enim patietur Deus, vt quicquam detrimenti ferat Ecclesia, cuius ille caput est. Quanquam verò non ignorem, quin semper ab Ecclesia condita varij ac multi extiterint Heretici, sed hoc ideò factum esse certò credimus, vt ita Christus nostram excitaret socordiam. Nunc verò quid dicemus? An non inerti luxu perditi adeò dormitamus omnes, vt permittamus sacrosanctam nostram Ecclesiam, quam vnicè defensare deberemus, à nautis, fabris, fullonibus, cerdonibus, balatronibus, tõsoribus, aucupibus, piscatoribus, cetarijs, coquis, fartoribus, essedarijs, baiulis, in foro, in compitis & lustris, in compotationibus, in officinis,

in tonſtrinis, publicè & priuatim, ita lacerari, ita rapi, ita proſcindi & cõculcari, vt iam mille, ſi dicere fas eſt, in ea naſcantur hereſes. Nã nemo ferè eſt qui nõ nouam aliquã de ea excogitauerit opinionem. Sed quo feror? Certè hoc verè dicere poſſum, pie Lector, nullum ſatis acerbum poſſe inueniri epiphonema, quod iſti rei conueniat. Quare, vt ad nos redeamus, haud dubiè, quicquid in huius operis editione præſtiterimus, certi ſumus, iſtiuſmodi hæreticis ac nouatoribus non probatum iri. Sed quid adeò ad nos, ſi ijs non placeamus, quibus noſtra exoſa Eccleſia eſt, cui tanquã matri omnem, vt par eſt, honorem deferimus? Nihil equidẽ hos moror, ſi quod res eſt ingenuè proferre liceat. Nihil, inquam, curo, ſi ab illis explodamur, modò à noſtris, hoc eſt, ab ijs, qui verè ac piè de Eccleſia vnica ſponſa Chriſti & matre noſtra ſentiunt, recipiamur. Non enim hic nobis cornea vſqueadeò fibra eſt, quin ab horum vno, ſi fieri poſſet, magis laudari optemus, quàm ab illiuſmodi improbis Hæreticis, & Eccleſiæ corruptoribus decem. Fremant ergo illi, per me licet, quibus, vt diximus, noſtra ſordet Eccleſia, qua tamen an aliquid charius, purius & ſanctius eſſe debeat, non auſim dicere. Quiduis enim potius faten-
dum

dum eſt, quam ſi hic cõtemnamus, quod nobis totius noſtræ ſalutis fons Chriſtus, dum hinc ad patrem emigraret, tãquam optimũ quod habuit, pignus reliquit. Quid inquio contemnamus? Imò vero ne tam quidem ſimus inconſiderati, vt quicquam ea de re ſiniſtri ſuſpicemur, quam Chriſtus iam Crucis ligno ſuffixus in ſponſam & chariſsimã vxorem accepit. Hãc equidẽ eſſe arbitror, de qua delicatulus ille puer Salomon myſticè hoc modo cecinit: Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te vlla. Formoſa admodum ſit oportet, in qua ne vnus quidẽ inueniatur næuus, quæq; ita omnibus formæ dotibus prædita eſt, vt nihil, quod ad eam rem faciat, deeſſe vnquam deprehendas. Talis eſt Eccleſia, atque ita ſponſi ſui virtutibus exornata, vt ſi qui eam contaminent, ac ſuis ſpurcitijs fœdè polluant, morte potius ſint piandi, quàm vt vllam hic admittamus excuſationẽ. Quamlibet profectò ignarus non ſim, ſerpentem illum Leuiathan ita ſtudioſe operam dare per ſuos adminiſtratores, tantosq́ue vndique nimbos & procellas cõcitare, vt hanc velut vnicam ſalutis noſtræ nauiculam ita ſemel tempeſtatibus queat inuoluere, quo tandem penitus immergeretur ac periret. Verùm hæc omnia ille fruſtra laborat,

&, quando pugnare hac in parte cum Deo non desinit, certe aduersus stimulum, quod aiunt, calcitrat. Ex his ergo quæ diximus, vel me deinceps tacente, quantopere fuerit necessarium, vt hoc opus de officijs ecclesiasticis in apertum produceretur, facilè colligis. Si enim tã chara nobis Ecclesia esse debeat, q̃ istud ipsum à nobis Christus exigit: si ea innumera omnibus proculdubio Christianis præstet beneficia: si nos de via lassos, & grauibus peccatorum sarcinis onustos, aduenientes vltrò excipiat: si in ea, post æstuantis animi perniciosos ardores & desperata vitæ squallentis solatia, blãda recipiamus refrigeria, ac delectabiles auræ susurros sentiamus: si denique ad eam tanquam amœnissimum secessum lympidis fontibus ac ripis smaragdinis conspicuum nos conferamus, vbi onere peccatorum deposito tam dulci ac salubri cibo & potu refocillamur, vt quicquid molestum sit, facilè istic excutiatur: profectò eius siue leges, siue ritus, & ceremonias omninò negligere nõ possumus. Atque hac quidem in re omnes facilè pastores ac sacerdotes habebo imprimis mihi beneuolos, quorum munus præcipuum est, in eiusmodi ceremonijs ita populum & gregem sibi cõmissum edocere, ne quid amplius

amplius in hiſce addubitent. Nam, ſi non illud ignorare volumus, quod lippis & tonſoribus etiam notum eſt, certè hinc omnis proficiſcitur perturbationum in Repub. Chriſtiana colluuies. Et prô dolor, quàm multi hoc tempore, cùm Paſtores, tùm Sacerdotes reperiuntur, qui horum non ſolùm ignari ſunt, verùm etiam quos iſtiuſmodi addiſcere & piget & pudet. Sed hos quæſo, meminerint, quid illis loquatur Ezechiel: Et violabant, inquit, me ad populum meum, propter pugillum hordei, & fragmentum panis, vt interficerent animas quæ non moriuntur: & viuificarent animas, quæ non viuunt, mentienti populo credenti mendacijs: propter hoc dicit Dominus Deus: Væ paſtoribus Iſraël, qui quod infirmatū fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotū non ſanaſtis. Quid iſtud obſecro te? Dicam compendiò: Quum magis curant quibus ciborum cupedijs ventrem ſaginent, quàm qua ratione populi erroribus queant mederi. Nam tum demùm hoc facere intelliguntur, ſi verbū Dei, & quæ ad animarum pertinēt ſalutem, populo non interpretantur, poſteaquā eos Deus animarum cōſtituerit medicos, & paſtores eiuſmodi, qui dominicū gregē ex Dei ſententia, hoc eſt, vt voluit Hierony-

tonymus, ſcientia & intelligentia paſcãt. Atqui profectò haudquaquam fieri poſſe exiſtimo, vt ea quis alterum doceat, quorum ipſe rudis ſit & ignarus. Benignè itaque hi noſtram qualemqua lem accepturi ſunt induſtriam, ſi eam è re ſua eſſe apertè intellexerint. Violabãt inquit Propheta, me ad populũ meum, cùm nimirũ potius, quid fortunati Coi aut Veneris iactus portendat, ſcire laborent, atque vtrum vinum meratius ſit dijudicare, quàm eas addiſcere diſciplinas, quas cũ maxima animarum ſalute ad populum Dei fideliter transfundant. Sed væ iſtiuſmodi. Quemadmodũ enim Ioſephus dixit ſuis fratribus ſe ad conſpectum ſuum illos neutiquam admiſſurum, niſi & minimum fratrem ſecum adduxerint: Ita quoque Chriſtus verus ille Ioſephus, & cuius hic vmbram tantum expreſsit cum ſuis fratribus, videlicet ſacerdotibus & ſacroſanctæ eccleſiæ paſtoribus expoſtulabit ſanguinem, hoc eſt, animam eorum fratris minimi, eumque de manu ipſorũ requiret. Quem quidem ſi adducere non poterunt, bone Deus, quam male cũ ijs agetur. Non equidem quemquam iudico, nec ſpecia tim aliquem perſtringo, ſed ſiquid nequid, vt ait Comicus. Nã vt omittam cætera, oppido quàm turpe eſt ea igno-

rare, in quibus indies versamur. Non potest igitur opus hoc non ad eos maximopere pertinere, quorum fidei Ecclesiæ gubernacula commissa sunt. Hic enim præter rationem legitimè legendi cantandique officium diuinum, ritusq; & ecclesiꝫ ceremonias, luculentam sanè ad obscuriora quędam sacrarum literarum loca explicationem non vulgaribus veterum Orthodoxorum testimonijs confirmatã habebunt. Porro autem plerosq; fore facilè crediderim, qui nos cuiusdam negligentiæ atque inconstantiæ insimulabunt, quasi parum consideratè, quæ nos deceant, perpendamus, vt qui iampridem Iurisprudentiæ nomẽ dedimus, & in eius castris hactenus militauim⁹, modò ijs nos intermisceamus quæ sunt Theologorum. Fateor equidem me præter professionem facere, quod si peccare est, fateor id quoq;. Verùm, mea quidem sententia, omnis professio in ijs silet, quæ communem spectant vtilitatem. Et certè vniuscuiusque professio est, vt prosit quàmplurimis, & obsit nemini. Nec verò is sum qui tantum meo tribuam iudicio, vt solus omne operis huius in lucem proferendi consilium ceperim. Cùm enim primò illud ad manus meas peruenisset, extemplò quibusdam amicis cõmunicaui,

nicaui, quorum iudicium & doctrina non vulgaris vſqueadeò mihi perſpecta fuit, vt nō dubitarim, quidquid tandē mihi perſuadiſſent, vel perpetuo nominis peciculo aggredi. Hi me non ſolùm ad editionem adhortati ſunt, verū etiam honeſtis monitis, ita me interdū oſcitantē & ſomniculoſum excitarunt, vt hinc quoq; factum ſit quo opus hoc magis excultum prodire non potuerit. Dedimus itaque operam, vt autor hic, qui iā propè quadringentis annis horridus, incultus, ieiunus & ſquallidus inter fœdiſsimas chartas à muribus penè totus corroſus delituit, iā tandē in manus eruditorū aliquanto terſior, ornatior ac politior veniret, iis ſublatis mēdis, quæ lectori nauſam parere potuiſſent. Quod ſanè, quantis mihi conſtiterit laboribus, tum verius, lector, dixeris, quū ſingula attenta lectioue diligenter diſcuſſeris. Vetus enim ille codex manu ſcript⁹, ita arctis ac preſsis characteribus fuit exaratus, vt legi admodum mihi fuerit difficilè, vſqueadeò, vt ſepenumerò, ſi quā ſententiam elicere voluiſſem, debuerim profectò diuinare, tametſi quidem me non lateat, quàm in huiuſmodi rebus diuinatio ſit odioſa, ne dicam periculoſa. Dabis interim veniam, ſi que interdum vocabula occurrant minus latina,

quæ eiuſmodi ſunt, vt mutari non debuerunt. Hic nanque illud cogites velim, quod alibi libens feceris, nempè omnes artes peculiares ſuos habere dicendi modos. Nemo eſt, vel mediocriter eruditus, qui non facilè ſciat eccleſiam quoque non ſolùm ſua habere vocabula, ſed & quamplurimas dicendi phraſes latinæ linguæ autoribus prorſus inauditas. Verùm hæ ſunt iſtiuſmodi, vt eas hic mutare ſi voluiſſem non potuiſſem, & ſi potuiſſem non voluiſſem, ne hic mihi accidat, quod pluribus vſu venire ſolet, qui dum rē illuſtrare conantur, eam penitus peruertunt. Nec profecto quēquam oſtendere debet ſi hic interdum dilutas, ac vt videbitur, futiles inuenerit rationes, cum in nonnullis autor hic non tam veras quàm pias ac vulgo familiares habere ſtuduerit, cuiuſmodi ſunt de diſſolutione ſtellæ à Magis viſæ, & cur miſſa de Defunctis celebretur feria ſecunda, atque his ſimiles aliæ: qua in re te etiam admonitum volui. Quare ad poſtremum vnum hoc rogo, pie lector, vt noſtrā operā & induſtriā, ſi quam hic iudicaueris, æquo animo accipias, & eā ſolùm prōptitudinem benignè amplectaris, qua nō paſsi ſumus hoc opere diutius aliquem defraudari, Certò enim ſperamus, ſi non vtile, ſaltem

tem minus moleſtum fore ijs, qui ſacris literis & pietati maximè operam dare conſueuerunt, vt hinc ita deinceps eccleſiam ſtudioſius amare, colere, atque obſeruare diſcant, quo ad æternam illam ecclēſiam, cuius noſtra hæc dūtaxat adumbratio quædam eſt, queant ſuo tempore peruenire. Quod vt faxit Chriſtus, etiam atque etiam oramus, quem in hac editione maximè honoratum optamus.

VITA IOANNIS BEleth ex Ioanne Tritthemio.

Ioannes Beleth, Gymnasii Parisiensis olim insignis Theologus, in diuinis scripturis eruditus, & in sæculari philosophia sufficienter doctus, ingenio promptus, sermone scolasticus, inter Doctores sui temporis non ignobils. Scribendo & disputando nomen suum ad posteritatis notitiam cum gloria deduxit. Scripsit enim non inutile opus de Diuinis officiis & sermones quoque varios. Verùm & alia non pauca scripsisse dicitur, sed ad notitiam meam non venerunt.

Diuinorum of-ficiorum ac eorundem rationum breuis explicatio D. Ioannis Beleth, à Cornelio Laurimano Vltraiectino castigata & in lucem edita.

PROEMIVM AC breuis totius operis partitio.

IN primitiua Ecclesia prohibitū erat ne quis loqueretur nisi esset, qui interpretaretur. Quid enim obsecro prodesset loqui, si nō intelligeretur? Certè nihil. Hic illa laudabilis inoleuit consuetudo in quibusdam Ecclesiæ partibus, vt pronunciato secundum literā Euāgelio, statim vulgati illud populo exponeretur. Quid verò de nostris temporibus dicemus, si vix, ac ne vix quidem vnus inueniatur, qui, quæ legerit vel audierit ītelligat, quiq; satis animaduertat, quæ viderit aut egerit. Vndè ꝑfe-

ctò illud verè dicere possumus, quod olim propheta conquestus est: Perit sacerdos quasi è populo vnus. Videtur ergo tacendum potius esse quàm psallendum, silendum omnino, quàm tripudiandum, si in hanc temporum infœlicitatem incidimus. Verumenimuerò ne aliquando ora canentium ad te Domine Deus turpiter claudantur, ad hoc damnum euitandum, triplex adhibebimus remedium, si primò de ecclesiasticis institutionibus, deinde de expositionibus diuinorum sermonum, ac tandem etiam de dierum ratiocinationibus, quàm fieri potest breuissimè, dixerimus. At primum quidem ad eos pertinere poterit qui modo incipiunt, secundum verò ad eos, qui iam profectum aliquem sentiunt, tertium denique ad illos qui ad perfectionem quandam peruenerunt. De his igitur breuiter & compendiose deinceps dicamus, vt per nos aliqua ex parte eorum consulatur ignorantię qui quemadmodum de his rebus sentiendum sit verè nesciunt.

De rebus specialiter Deo consecratis.

CAP. I.

Tametsi quidem rerum hanc vniuersitatem Deus, ad nostrũ maximè commodum, ex nihilo creauerit, vt hinc merito & sit & vocetur omnium

dominus

dominus, iuxta illud: Domini eſt terra & plenitudo eius: ab illa tamen vniuerſitate quædam ſibi ſpecialiter retinuit. Quemadmodum enim illa in quatuor partes ſecari poteſt: ita hic à qualibet parte aliquid ſibi ꝓpriè vẽdicauit. A locis, loca venerãda: à temporibus, dies feſtos: à rebus, decimas, primitias, oblationes, & ſi quæ ſunt alia, quę donari ſolẽt: à pſonis deniq;, quas velut ſibi dicatas habet, vt ſunt miniſtri altaris, monachi, & moniales. De quibus ſanè oĩbus videlicet de locis, tẽporib⁹, rebus, pſonis ac earundẽ multifarijs officijs, deinceps ordine dicem⁹. Et primò quidẽ de locis Psal. 23.

De locis. CAP. II.

LOcorum itaq; venerabilium alia ſunt orationi dicata, alia verò neceſsitati humanę deputata. Loca humanæ neceſsitati deputata ſunt hęc: Xenodochium, noſoconium, gerontocomium, orphanotrophium, prototrophium, brephotrophium. Sic enim patres & religioſi imperatores loca quædã inſtituerunt, quò ſe reciperent peregrini, orphani, ſenes emeriti, infirmi, imbecilles & ſaucij. Loca autem quæ orationi dicata ſunt, quædam ſacra ſunt, quædam ſancta, quædam religioſa. Sacra loca ſunt, quæ p pontificẽ Deo ritè ſunt cõſecrata, & quaſi ſanctificata, quæ di-

 uerſis

uersis appellantur noībus, præcipuè tamē his: ecclesia, sacrarium, sanctuariū, sacellū, templū, oratoriū, Dei tabernaculum, monasteriū, cœnobiū, κυριακὴ dominicalis, domus orationis, basilica, capella. Sed ignorandū nō est, quin oratoriū pro ipsa ecclesia interdū accipiatur, atq; etiā quiuis locus alius ad orandū cōstitutus, vocetur oratorium: cuiusmodi in suis cœnobijs sibi statuerunt monachi. Sancta verò, sunt lōca immunitatis circa monasteria, sub certæ pœne interminatione confirmata: quemadmodum apud nostram Luteriam cernitur velut claustrum quoddam, in quo sunt ædes Canonicorum. Nam cuiuscunque sceleris reus sit, si illuc tanquam ad asylum perfugerit, maxima ei prestatur securitas. Sic muri etiam & portæ ciuitatis, ac theatra vt sancta essent, sancitum est legibus. Postremò locus religiosus illè dicitur, in quo integrum hominis cadauer sepultum est, vel tantum etiam caput. Corpus enim obtrūcatum, nisi & caput adsit, locum religiosum facere nō potest. Quare cum hactenus de locis dictum sit, illud vnum adijci oportet, vt, quemadmodum ecclesiā sit ædificanda, paucis declaremus. Facto enim loco fundamenti necesse est vt Episcopus eum primò aqua lustrali, quam benedictam

vocant,

vocant, aſpergat, ac tum denique primũ fundamenti lapidem, qui crucē ſibi impreſſam habere debet, ipſe iaciat, vel iuſſu eius ſacerdos alius, ſi ipſe adeſſe nequeat. Et omnino quoque neceſſarium eſt vt ædificetur verſus Orientem, hoc eſt, verſus ſolis ortum æquinoctialem: nec verò contrà æſtiuale ſolſtitium, vt nonnulli & volunt & faciunt.

De Temporibus. CAP. III.

HIs igitur de locis ita breuiter expoſitis, dicendũ eſt de Temporibus. Accipimus autem hîc tempora, pro diebus, quorum alij ſunt feſti, alij ſolēnes, alij verò profeſti. Ac profeſti quidem ſunt, qui nulla ſpeciali celebritate fultiũtur, ſic dicti, quaſi procul à feſto. Porrò aliter Iudæi ſuos vocãt dies, aliter Ethnici, eorumque philoſophi, aliter demũ Chriſtiani. Hebræi primum diem appellant ſabbatum, qui pręcipuus apud eos habetur. Reliqui omnes ab hoc denominati ſunt. Vocant enim ſequentem diem poſt ſabbatum, primam ſiue alteram ſabbati, & qui deinde ſequitur ſecundam ſabbati, & ſic de alijs vſque ad diem ſeptimũ, qui illis vel ſeptima ſabbati vel ſabbatum ſabbatorum dicitur. Apud Ethnicos verò tam vulgus, quàm Philoſophi ijſdem vtebantur nominibus, niſi quod in ijs diuerſam inter ſe

habuerint rationem. Vtrique enim primum diem solis appellabant: secundũ Lunę: tertium Martis: quartum, Mercurij: quintum, Iouis: sextum, Veneris: septimũ, Saturni. Sed ideò hos vulgus ita nominabat, quia Solem, Martem, Mercurium & alios, deos esse arbitrabatur: philosophi verò ob hanc causam, quod planetarum horum motibus humanæ vitæ natura constituatur. Proinde nomina hęc sacra scriptura haudquaquam recipit, quãquam passim in vsu habeãtur. Christiani deniq; ab his lõge aliter dies nominant, proprijs nimirũ appellationibus. Nam sabbatum Iudęorum vsque adeò non abiecerunt, quin cum ijs illud libenter habere velint, partim ob Hebraici sermonis autoritatem, partim etiam ob interpretationis significationem. Sequẽtem verò diem, vocant diem dominicum, tum propter Christi resurrectionem, tum propter spiritus sancti è cœlis missionem: vel quia Ioannes Euangelista in sua Apocalypsi sic ipsum nominauit. Ait enim ibi hoc pacto: Fui in spiritu in die dominico. Sed
Apoc. 1.
diẽ qui proximè dominicã sequitur feriam vocãt secundam, itemque & alios dies ad sabbatum vsq;. Dicuntur autem feriæ à feriando, non quòd à necessarijs vitæ operibus sit feriandum & abstinendum

nendum, ſed quoniam toto vitę noſtræ tempore à vitijs feriari debeamus. Dies feſti porrò ſunt dies ſolẽnes, qui, vt ſoli ſeruarentur, quaſi præſcripto & quodam inſtituto recepti ſunt. A ſolo enim vel à ſolito ſolenne dictum eſt. vnde ſolennia feſta vocat eccleſia, quæ certa ſunt obſeruatione cõſtituta. Atq; hinc etiam venit ſolennitas, quæ quadripartita eſſe poteſt, videlicet feſtiuitatum, ſtationum, letaniarum, & ieiuniorum.

De ſolennitate feſtiuitatum.

CAP. IIII.

PRimò igitur de feſtiuitatum ſolennitate agendum eſt, quæ pluribus nominibus vulgò exprimi ſolet, nimirum his: feſtiuitas, feſtũ, celebritas, exitus, tranſitus, obitus, aſſumptio, depoſitio, dormitio, paſsio, dedicatio, natiuitas, natalis vel natale & natalitium. Feſtiuitas, dicitur, quaſi feſti ſancti alicuius natiuitas. Natiuitas verò propriè appellatur feſtum illius natiuitatis, quę eſt in carne & in mundo, ita vt hinc ſolum dicatur natiuitas Chriſti, beatæ Mariæ & Ioannis baptiſtæ, quòd horũ natiuitates duntaxat ab eccleſia celebrẽtur. Natalis vel natale & natalitiũ vocatur ſanctorum ex hoc ſeculo commigratio. Quia vt ſeculo & mundo moriuntur, ita tunc cœlo naſcuntur. Indifferen-

ferenter autem tria hæc vocabula vſurpantur. Dicitur porrò tranſitus feſtum, quod eſt de morte beatorum, quum eorum animæ è corporibus exeuntes per varia loca ſibi incognita tranſire debeant, nempe ſi dicere liceat, per cœlum, aërium, æthereum, criſtallinum, donec peruenerint ad cœlum empyreum. Obitus appellatur, quaſi tum animis angeli veniant obuiam, cuiuſmodi de beato Martino legitur. Paſsio autem nuncupatur quaſi tum maximè corpus patiebatur, cum inde anima excederet. Quapropter fieri etiam poteſt, vt vniuſcuiuſque obitus appelletur paſsio, quum ille diſceſſus animæ ac diſtractio à corpore, non ſine magno dolore fiat. Nec enim ſine cauſa eſt, quod diuus Hieronymus in vitis patrũ de quodam viro ſancto narrat, qui Dominum rogauerat vt ſibi vellet oſtendere, quẽadmodum è corpore excederet anima abſque dolore & anguſtia aliqua. Nam cùm hic quodam die fortè fortuna ab ſuo veniret tuguriolo, vidit iuxta viam pauperem quendam ante ſe miſerè proſtratum, ac iam animam agentem, cui aliquot, vt perſpicuè videbat, aſtabant angeli, qui eius expectabant animam, vt eam ad ſuperos deportarent. Verùm hi poſteaquàm illic multùm diuq; expectaſſent,
vox

vox missa è cœlis ad Angelos ilicò audita est: Ad quid tandem moramini? Ad quam illi responderunt Dominum præcepisse, vt animam illius sine corporis anxietate educerent; quod certè facere non poterant. Haud iniuria ergo cuiusque obitus & passio dici potest. Assumptio verò propriè dicitur transitus beatæ Mariæ, & Depositio sancti Ioannis Euangelistæ, qui viuus sepulchrum ingressus est, & se quasi in illud deposuit. Tandē etiā dormitio, mors appellatur sanctorum quæ illis est velut optatissima quies. Sicut enim à somno validiores atque integriores surgere omnes soleamus: ita & sancti sine difficultate resurgent in corporibus glorificatis quasi è somno fuissent experrecti. Vnde illud est, quod Dominus de Lazaro dixit: Lazarus amicus noster dormit. *Ioan.* 11

De Festis. CAP. V.

Festorum quædam sunt generalia, quædā particularia. Generalia sunt quæ generatim ab oībus celebrātur: vt festa Trinitatis, beatæ Mariæ, natiuitatis Domini, Paschæ, Pentecostes, sanctæ Crucis, Apostolorum, Euangelistarum, sancti Ioannis Baptistę & Euangelistæ, Laurentij, Nicolai, Syluestri, Martini, &cæ. Festa autem particularia sunt, quæ tantùm in vna coluntur prouincia, vt festum

festum,beati Hylarij, quod in Aquitania duntaxat obseruatur. Vel etiam,quę in vno fiunt episcopatu, vel in vna villa aut parochia, dicunrur festa particularia. Notandũ interim obiter hîc est, in colendis festis dignitatem quandam & ordinem esse attendẽdum. Festa etenim Trinitatis digniori cultu sunt celebranda, deinde festa beatæ Mariæ, præcipuè tamen Assumptionis, ac tandem quoque festa sanctæ Crucis, quæ duo sunt. De alijs autem intelligenti facilè est iudicare. Quot sunt festa trinitatis, tot beatæ Mariæ esse sciendũ est. Causæ verò festorum quæ sint, & cur quædam non suo tempore, sed alieno celebrẽtur sequentia cõmodius declarabunt

De Stationibus. CAP. VI.

DE letanijs quidem modò non incommodè dicendum foret, nisi de ijs tum pauló opportunius essemus dicturi, cùm de festis iuxta temporum varietates tractabimus. Operæpretium igitur est vt hoc tempore his supersedeamus ac modò de stationibus agamus, vbi sex sunt consideranda. Primò, quid sit statio, & quamobrem sic appellata: secundò, vnde initium sumpserit: tertiò, quot sint earum species: quartò, quare huiusmodi solennitas stationum sit instituta: quintò cuiusmodi sint perficiẽ-

dæ

dæ: vltimò denique quæ fit differentia inter ſtationes, proceſsiones & letanias. Et quidē ſtatio, prout hoc in loco accipitur, eſt proceſsio, quæ fit ad aliam eccleſiam, vt Deo perſoluantur gratiæ. Dicitur autem ſtatio, quòd ſtantes Deo agimus gratias, non flexis genibus ſicut in letanijs: nec in eis ſupplicationis vtimur vocibus, ſed laudē Deo cantamus Videntur tamen ſtationes à veteri lege ad nos fluxiſſe. Tum enim populus Iudaicus, atque etiam complures Ethnici Hieroſolymam conueniebant in maximis ſolennitatibus, veluti in Paſchate & Pentecoſte, ut in templo adorarent, ibiq; & munera offerrent, ac Deo tandē gratias pro innúmeris beneficiis agerent. Ab hac ergo eſt cōſuetudine, quod etiamnum noſtra eccleſia obſeruat, vt omnes pariter ab oppidis, villis, aliiſque locis ſuburbiis in ſeptimana Paſchali & Pentecoſtes ad epiſcopalem eccleſiā cōuenirent. Sunt item aliæ ſtationes, quæ à Romanis originem traxerunt, qui in eiuſmodi frequenter admodum verſabātur. Si quando enim diuerſis tempori bus ſe ab hoſtibus undiq; obſeſſos animaduertebant, aut grauiora ſibi imminere pericula, ſanctorum interceſsiones implorabant, vt quidquid eſſet periculi tandem ceſſaret. Quo quidē facto proceſsio-

cessionibus ad eius sancti ecclesiam cõueniebant, cuius patrocinio fuerant liberati, vt tanto beneficio dignas gratias Deo agere possent. Atq; ita sane fiebat statio ad S. Paulũ illo die, quo per eius subsidij inuocationem eos liberauerat Dominus. Et sic de alijs. Stationũ autem duę sunt species, Aliæ enim sunt generales, alię particulares. Generales sunt, quę in ijs duabus septimanis, quas modo diximus, ad maiorem semper ecclesiam fieri solent. Particulares verò sunt, quæ in diuersis ecclesijs, ex causa, quã statim attulimus, fiunt. Quandoq; etiam fiunt stationes causa venerationis, nulla alia causa interueniente, vt quum in alicuius sancti festo ad illius ecclesiã itur processione à maiori. Rursus interdum stationes fieri dicũtur, cũ ob eandem venerationis causam diebus festis ad diuersa progredimur altaria. Quare ex ijs, quæ diximus, satis cõstare arbitor, quæ sit stationum institutio. Quibus illud tamen addendũ est, quod quemadmodum Romani in sua ciuitate ad pericula euitanda stationes annuatim fieri statuerunt, sic quoque in alijs ciuitatibus ob similẽ causam suas instituerũt stationes. Non est profectò quod multum anxij simus circa vestes, quibus in stationibus vti oporteat, cùm eiusmodi

eiusmodi esse debeant, quales in choro quotidie haberi licet, hoc semper obseruato, vt illi tempori maximè conueniant, quo fiunt stationes. Non hic ieiunatur sicut in letanijs. Non hic flectuntur, vt dictum est, genua, sed lætitiæ voces cantantur, nimirum responsoria, vt dicimus & antiphonæ, vel his quippiã simile. Fit nonnunq̃ vt, dum peraguntur stationes, in ea ecclesia, ad quã igitur missa celebretur, & interdum non. Vtut tamen hęc sunt, absoluta stationis oratione semper vnde exierant, reditur. Inter stationes verò, letanias & ꝓcessiones hoc interest, ꝙ stationes ex causis suprà dictis, eo, quod expositum est, modo fiant: letaniæ quæ supplicationes ac rogationes significant, ad vitanda quidem fiunt paricula, atq; omne effugiendum infortunium, sed nõ sine ieiunio, & veste humili aut habitu lugubri, vocibus in modum supplicantis. Vnde profectò letaniæ dicũtur supplicationes. Sed euidentius hæc omnia patebũt, cùm eadem plenius paulò pòst simus tractaturi.

De Processionibus. CAP. VII.

PRocessiones denique duę sunt: vna est, quam singulis annis obseruamus in Ramis palmarũ. Sic enim illam vocamus dominicã, quæ proximè præcedit Pascham. Atq; hæc quidem illam

repræſentat proceſsionem, quæ Domino fuit exhibita à turbis Iudæorum & pueris cum ramis palmarum, quum inſidēs aſinæ Hieroſolymam veniret. Altera verò eſt, quam dominicis diebus celebramus in eius memoriam, quã Diſcipuli Chriſto exhibuerunt ipſo die Aſcentionis, poſtquam cum eo ſimul ad montem Oliueti congrediebantur vnde illis videntibus aſſumptus eſt. Non quòd illud die dominico factum ſit, ſed proceſsio & omnis iſtius diei celebratio in diem dominicum tranſlata eſt, vt à populo tunc maximè ad eccleſiã cõfugiente & ſimul & ſolennius coli poſsit.

De Ieiunio. CAP. VIII.

Nunc videndum eſt, quid ſit ieiunium, vnde dicatur, de autoritate & laude, ſiue commendatione ieiunij, atque eius multiplici diſtinctione. Primum ſanè pertinet ad definitionem. alterum ad interpretationem ſiue originem. tertium ad confirmationem, quartum ad amorem, quintum denique ad cognitionem. Ieiunium eſt communis omnium membrorum ſatisfactio, vt ſcilicet membra ſatisfaciant pro peccatis quæ admiſerunt, vt ſi gula peccauit, ieiunet ac ſufficit. Qui ſolus eſt in culpa, ſolus ſit in pœna. Si oculus, ſimiliter; Vnde Hieremias: Oculus meus de-
bre. 3
præda-

prædatus est animam meam. Et per fenestras oculorum meorum mors intrauit in animam meam. Sic Augustinus: Oculo nihil nequius. Potest autem dici ieiunium à ieiuno, quod est intestinum quoddam, vt inquiunt anatomici, quod in homine mortuo prorsus vacuum reperitur. Nam & nos itidem cùm ieiunamus à vitijs omninò vacui esse debẽmus, idque tam in animo quàm in corpore. Vnde plenius profectò Augustinus super Ioannem ieiunium definit hoc modo: Magnum & generale est ieiunium ab iniquitatibus & à carnalibus voluptatibus abstinere. Hoc enim ieiunium omnibus numeris est perfectum & absolutũ. Cui non absimile est quod Paulus ait: Sobriè & piè & iustè viuamus in hoc sæculo. Nã quòd vt sobriè viuamus, inquit, ad nos planè pertinet: quod piè, ad Dominum: quod iustè, ad proximum. Hinc pietas est cultus Deo exhibitus, cũ quo velut ex aduerso pugnat impietas siue idolatria. Quare multi in hoc vocabulo pietatis errant, dùm in eo vulgo assentiuntur, quòd ille dicatur pius qui è suis bonis libens pauperibus quippiam partiatur, cõtrà ille impius, qui quæ pauperum sunt, ad se rapit. Verùm ne diutius quadam similitudine labamur, & vitia impietati confi-

Hier. 9.

Tit. 2.

nia & virtutes, quæ pietatis nomini nõ obſcurè videntur reſpondere, breuiter deſcribemus. Multum ſanè intereſt inter flagitium ꝑfacinus atque impietatem. Nam flagitium in nobiſmetipſis eſt: Facinus verò committitur in proximum, & impietas in Deum. Sic quoque magnum ſtatuitur diſcrimen inter miſericordiam, clementiam & pietatem. Vt enim miſericordia maximè verſatur circa naturam: ſic clementiam eſſe dicimus erga Iuſticiã, pietatem erga Deũ. Verbi gratia: Miſericordia eſt, ſi quis ad ſupplicium aliquem iuſtè damnatum duci videat, cui ita naturali inclinatiõe compatitur ac commouetur, vt ipſum à ſupplicio liberet. Quemadmodum etiam dicitur miſericordia, ſi quod pauperi eſt ſuffuratum, ipſi reſtituimus. At verò clemẽtia eſt, ſi quem iniuſtè punitum viderimus, & nos periculis obiecerimus, vt per vim illũ eripiamus. Pietas demum eſt colere Deum, idq́ue ex mero amore, quã Græci vooant λατρειαν vel θεοσεβειαν: nos autem Dei cultum recte appellare poſſumus.

De Ieiunij autoritate.

CAP. IX.

AVtoritas Ieiunij triplex eſt. Habet enim autoritatem partim ab antiquitate temporis, partim à loci qualitate

litate, partim denique à præceptorum institutione, & maiestate. Ab antiquitate temporis, quòd statim post orbem conditum in ipsa hominis creatione esse cœperit cùm dicebatur: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. A loci verò qualitate, quia in paradiso fuit institutum: A preceptore, quòd non ab homine, sed à Deo ordinatum fuerit. Rursus commēdatur à temporibus & personis. Et à temporibus quidem, quòd in tempore ante legem, in tempore sub lege, & in tempore gratiæ ieiuniū semper fuerit obseruatum: Ante legem à Moyse, sub lege ab Helia, in tempore gratiæ à Christo. Eius autem commendatio plena est exēplis. Heua quamdiu abstinuit virgo fuit īcorrupta, mansitq; in paradiso. Sed quum præceptum ieiunij violasset, extēplò carnis sensit corruptionem, & sub viro est constituta, ac paulò pòst è paradiso turpiter eiecta. Ad eundē sanè modum Adamus simul atque ieiunium fregisset, ex delitijs paradisi in hāc mortalitatis miseriam detrusus est. Moyses post ieiunium cum Deo locutus est. Helias similiter post ieiunium igneo curru in cœlū subuectus est. Hierosolyma à Sennacherib tēpore Ezechiæ regis & Isaię çentū octuaginta quinq; milibus cœlitùs vna no-

Gen. 2,

Gen. 3.

4. Re. 2

2. Par, 32.

cte interfectis, fuit liberata, & ne inter cineratos fœterēt, ſolus Sennacherib cũ decem tantum aufugit in Niniuen, vbi ſexageſimo die pòſt à proprijs ſuis filijs fuit interemptus. Item, Iona iram Dei concionante, Niniuitę in ſacco & cinere ieiunium pœnitentiæ agentes conſecuti ſunt veniam. Sic quoque Ioſue filius Naue ieiunio, dum illud per integrum diem agebat ad Gabaon, ſolis & Lunę curſum cohibuit, & hoſtes ſuos ſuperauit. Ab his itaque perſonis ieiunium cõmendatur. A loco verò quòd in paradiſo natum ſit. Sequitur ieiunij diſtinctio.

De diſtinctione ieiunij.

CAP. X.

Ieiuniũ ſic primò diuidi poteſt, quod aliud ſit carnis, aliud mentis. Carnis eſt cùm quis abſtinet à cibis. Mentis verò quando quis ieiunat à vitijs. Vel etiam carnis ieiunium dici poteſt, ſi quando quiſpiam ob nimiam pinguedinem ieiunat, ne corpore ſupra modum pingueſcat. Verũ illud nullius virtutis eſt adeoque dicendum eſt potius eſſe attenuationis. Qua ratione & mentis ieiunium eſſe volumus contra luxuriam, ne ſimiliter plus æquo pingueſcat, ac in malis luxurietur. Secundò, ieiunium & hoc modo diſtinguitur, aliud videlicet eſſe

esse institutionis, aliud deuotiõis, aliud paritatis, & aliud dispensationis. Ieiunium institutionis est Quadragesima à sanctis patribus olim instituta. Quemadmodum enim in lege veteri, sancti pa tres rerum suarum omnium decimas & primitias Deo reddere consueuerũt: Ita nos quoque debemus ei decimas & pri mitias offerre, non solum ex rebus nostris, nẽpè ex frugibus, & alijs quæ pos sidemus, verùm etiam ex nobismetipsis scilicet ieiunando, idq́ue corpore quidẽ à cibis, mente verò à vitijs. Est enim, vt statim diximus, carnis pariter & mentis ieiunium. Offerimus autem Deo ex nobis primitias & decimas, si quando bene operamur.

De institutione Quadragesimæ & reliquis ieiunandi formis.

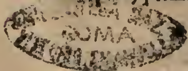
C A P. XI.

INstituta igitur fuit Quadragesima, pro dierum decima. Sed cur potius quadragenario numero, quàm alio appelletur, euidens ratio est: cùm quadraginta dies in anno pro decima liquidò possimus inuenire. Sicut Leuitæ ex decimis, quæ eis offerebantur, sommo sacerdoti partem reddebant decimam: ita & nos decimam damus Christo vero Põtifici ex triginta sex diebus, qui sunt in decima trecentorum & quadraginta

 dierum,

dierum, & ex sex horis cum quadrante, quæ sunt vltra dies trecentos & quadraginta. Cùm ergo summatim sint dies quadraginta vnus & quadrans, ex quadraginta habemus pro decima quatuor, quibus cũ alijs triginta & sex cõputatis, exurgunt quadraginta. Restat adhuc vnus dies & quadrans, quæ sunt horæ triginta, quarum pars decima tres sunt horæ, pro quibus in sabbato Paschæ ieiunamus vsque ad noctem. Sunt autem in anno dies trecenti & quadraginta sex, quorum decima pars triginta sex dies sunt, excepta decima quadrantis, pro qua voluit Augustinus, vt in vigilia Paschæ, eius diei missa nocte celebraretur. Vnde est, quod in oratione, quam Collectam dicimus, illo die legimus: Deus qui hanc sacratissimam noctem, &c. Dicitur ergo Quadragesima, quasi cum decima quatuor. Diebus enim triginta & sex adduntur quatuor, qui sunt ex decima. Primus est sanctificationis, hoc est, mundificationis, si sic dicere liceat. Quia tunc homo mundatur & lauatur tam anima, quàm corpore. Reliqui tres sunt primitiarum. Primus dierũ quadraginta, est quarta Quadragesimæ. Tres alij sunt, vt dictum est, primitiarũ. Et certè ignorandum non est, tres dies ieiuniorum in vnoquoque tempore celebra-

lebrari, qui appellantur primitiæ, quod ita de iis sit dispensatum. Proinde ieiunium dispẽsationis est, quod in magnarum solennitatum vigilijs fieri dicitur. Solebant enim maiores nostri illa nocte, quæ proximè festum præcedebat, vigilare, vnde & vigilias appellabant dies festa proximè pręcedentes, ad quas conueniebant iuuenes & puellæ, cãtores & lusores, sicut adhuc fit in plærisque regionibus, vt in Pictauia, præcipuè in festis patronorum Ecclesiarum. Sed quoniam multa inde nascebãtur incommoda, institutum fuit, vt in locum vigiliarum succederent ieiunia, vt eo demũm modo comessationes superfluę & ebrietates, quæ crebrò contingebant, tollerentur è medio. Quod in ea forma ab ecclesia ita dispensatum accepimus. Si quis tamen ieiunaret & vigilaret, is vtique haud malè faceret. Nihil enim vetat bonum duplicare. Dicitur autẽ huiusmodi institutio, dispensatio, quasi in diuersis (vt sic loquar) pensatio. Nam ieiunium hoc fuit introductum in compensationem vigiliarum, quę idcirco fuerunt abrogatæ, ne crebræ illę comessationes atque ebrietates posthac fierent. Aliquando tamen & canonici rigoris est dispensatio iusta de causa ab eo, cuius interest, facta relaxatio, quemadmodum etiam in

hoc loco. Viderunt enim quod melius erat ieiunare, quam vigilare, Ieiunium porrò deuotionis est, si quãdo quis sua sponte ieiunat, vt in vigilia beati Martini, & beati Nicolai. Ieiuniũ paritatis est, quum in vigilia sancti Iacobi, Bartholomęi, & aliorum Apostolorum ieiunamus, quibus vt ieiunaretur, statutũ non est. Facimus tamen ex eo, quòd omnes Apostoli in meritis ac præmijs pares sint. Quorum enim merita æqualia sunt, necessarium planè est vt eorũ animæ in cœlis sint æquales. Ob quam sanè causam ecclesia considerauit dignum esse, vt pariter omnes ieiunia haberent. Ex Apostolis autem sex tantùm ieiunium habent institutionis, quorũ item quatuor quum coniunctim ieiunamus, quatuor duntaxat in vniuersum existunt Apostolorum ieiunia. Nã Petrus & Paulus vnum communiter obtinent, quoniam eodem die passi sunt. Sic Simon & Iudas, qui ita simul duo ieiunia efficiunt. Tertium habet Matthæus, & quartum Andreas. Cur verò his, & non etiam alijs ieiunamus, ratio in promptu est. Vt hoc enim fieret in eorum vigilijs, ideò sancta ecclesia statuit, quò sicut illi pro Christi nomine passi sunt, & nos quoque aliquo saltem modo cũ eis patiamur, si beatè cũ eis viuere optemus.

Eadem

Eadem ratione etiam de alijs Aopstolis instituisset, nisi aliud quippiam impedimento fuisset. Impedimenta autem sunt hæc: Festum Philippi & Iacobi quod ipsis Calendis Maij habemus, quæ semper sunt inter Pascha & pentecosten, q; sit tempus lætitiæ & gaudij, ieiunādum non est. Nec obstant ieiunia, quæ in diebus letaniarum siue rogationum occurrunt, cùm ea ob aliam fiant necessitatem, vt patebit dilucidius in sequentibus. Nam & tū ieiunatur ab aliquibus propter spiritus sancti expectationem. Iacobus Zebedæi ab Herode obtrūcatūs est in diebus azymorum, ita vt neq; ieiunium habeat, neque illi festum celebrari posit. Festum namque eius, quod septimo Calendas Augusti obseruatur, nō sit respectu illius pasionis aut mortis, sed translationis. Tunc enim illi primò dedicata est ecclesia in Hispania, vt plenius ostendetur eo in loco, quo eius festum attingemus. Quod autem non ieiunatur Bartholomæo, cuius festum est octauo Calendas Septembris, aliud est impedimentum. Fertur enim vno die fuisse excoriatus, & altero obijsse, quāquam in legenda seu vita eius illud minimè habeatur. Quod si ergo ita sit, necessarium foret, vt eius vigilia secundo die ante festū coleretur, quod esset con-

tra normam aliorum ieiuniorum festiuorum. Vt beato Thomæ ieiunetur, non oportet, quia festum eius est in Aduentu Domini, in quo quasi continuum ieiunium debemus obseruare. Barnabas propterea non habet ieiunium, quòd non sit ex numero Apostolorum. Nec profectò dicitur Apostolus, nisi quòd, cùm erat Pauli socius, vt cæteri ad prædicandum missus sit. Vnde illud: Segregate Barrabam & Paulum. Matthiæ ideò non est institutum ieiunium, quia festum eius in Quadragesima frequentius solet contingere, quando alioqui semper ieiunatur. Vel etiam ob eam rẽ, quòd ex primitiuis Apostolis non fuerit, sed post Christi passionem per aliorum electionem loco Iudæ substitutus. De quo dicitur: Et episcopatum eius accipiat alter. Festum denique beati Ioannis Euangelistæ semper celebratur tertio die post natiuitatem Christi, quo ieiunare non licet propter dies festos. Nihil interim vetat, quo minus omnium Apostolorum ieiunia possint celebrari. Optimè enim feceri:, qui ieiunauerit, sicut in vigilia beati Iacobi septimo Calendas Augusti ieiunant hi, qui ipsum colunt. Sed istiusmodi ieiunium vocatur paritatis, quod secundum merita suscipitur: non institutionis. Est rursus ieiunium

Act. 13.

Act. 1.

Psa. 108

iunium aliud inſpirationis, aliud circũſpectionis. Inſpirationis ieiunium eſt, quale fuit in beato Nicolao, qui etiamnum infans in cunabulis bis in hebdomada ab vberibus matris abſtinuit, ac tantùm ſemel papillas quarta & ſexta feria ſuxit. Ieiunium circunſpectionis eſt, quando pro imminente aliqua tempeſtate, vel hoſtium periculo, vel ſimili aliquo infortunio ieiunamus. Deinceps verò ieiuniũ aliud eſt rationabile, aliud irrationabile. Rationabile appellatur, quod ipſa ratio facilè admittit, quũ moderatè cibum & potũ ſumimus, ne inde corpus debilitetur. Vnde inquit Apoſtolus: Rationabile ſit obſequiũ veſtrũ, non in comeſſationibus & ebrietatib. &c. Irrationabile eſt, ſi quis velit ieiunare duobus aut tribus diebus continuis aut integra etiam ſeptimana, cuiuſmodi Deus non approbat, qui vt vitia mori cogantur, non autem vt natura diſſoluatur, vult eſſe ieiunandum. Hinc illud ieiuniũ poſſe prohiberi, quod nonnulli continuant à cœna Domini vſque ad Paſcha, ſatis manifeſtum eſt. Sunt item aliæ ieiuniorum formæ, quas eadem breuitate perſtringemus. Nam aliud reperitur qualitatis, aliud quantitatis, aliud numeri, aliud ſummæ exactionis, aliud alteritatis vt ſic dicam, aliud xerophagiæ.

Roma. 12.13.

Qualitatis ieiunium vocamus, quũ carnis esum nobis in posterum indicimus. Quãtitatis, quũ quis ad certã mẽsuram sibi victũ subtrahit, & omnino quantũ quoq; die comedat, quasi ponderatũ habet. Ieiuniũ numeri est, si quando quis ita secũ statuat, vt quolibet die non nisi semel posthac cibũ caperet, vel bis, idq; ex eo, ꝙ qui idem sæpius faciunt, sic ipsi se abijciant ac prosternãt, vt nihil inter eos atque inter bruta animantia planè intersit. Hæc enim vt ad pastum nata sunt potissimùm, ita sæpius vnoquoq; die ventrem saturant. Bis sese reficere humanũ est, semel autem (vt fertur) Angelorum. Quare cùm sint, quibus semel duntaxat cum Angelis quoq; die vesci decretum est, huiusmodi ieiunium habere putantur. Sed tolerabilius hoc est, illud verò strictius, quod summæ dicitur exactionis, cuiusmodi habẽt hi, qui radicibus & herbis vescuntur; vt in deserto Ioannes Baptista, & in eremo Maria Aegyptiaca, quæ cũ duobus tantùm panibus traiecit Iordanem, vitamq; austeram & solitariam egit annis quinq;. Alternationis esse dicitur ieiunium, cùm quis alternatim ieiunat, nimirum si cùm hoc die abstinuerit, sequenti comedat. Xerophagię adeò ieiunium est, si quando quis cibum comedit aridum. Dicitur

tur enim xerophagia à ξηρός siccus, & φάγω quod est comedo, quasi dicamus siccam comestionem, quale esse potest in pomis, pyris, castaneis, prunis, & id genus alijs. Quidam tamen siccam comestionem esse arbitrantur legumina cruda siue cocta, si modo absque iure comedantur. Postremò inuenitur quoddam ieiunium vanitatis seu simulationis, vt in hypocritis, qui ob fictam sanctimoniam ieiunant, vt ab omnibus suspiciantur: quoddam necessitatis, vt in mendicis & quoddam virtutis, vt in ijs qui veram corpori indicũt abstinẽtiam, quũ à culpa animis abstinent, quum sese victu defraudantes, cibũ egenis benignè partiũtur, quẽ suis ventribus detrahunt, quũ deniq; sese esurientibus velint alios suis satiari epulis. De ieiunio igitur, eiusq; multiplici distinctione hactenus.

De personis. CAP. XII.

POstquàm de temporibus Deo spiritaliter dicatis huc vsque à nobis dictum sit, res ipsa postulat, vt eodem modo de personis diuinis officijs addictis, hoc est, ecclesiasticis deinceps dicamus. Ad cuius rei maiorem declarationem sciendum est imprimis tres esse sectas, quæ hominibus maximè probantur, quarũ vna est Ethnicorum seu Paganorum, altera Hebræorũ, tertia Chri-

ſtianorum. Prima eſt erroris, ſecunda veritatis, tertia ſalutis. In prima naufragium patimur, in ſecunda à periculo quidē eripimur, ſed in tertia ſaluamur. Prima rurſum nos à Deo ſecat & ſeparat, ſecūda illuminat, tertia autem penitus ſaluat & liberat. Verùm mos paganorum cōuerſus eſt in ritū Chriſtianorum. Quæ Dei Opti. Maxi. mutatio ſanè pulcherrima eſt. Chriſtianorum enim perſonæ tàm ſeculares, quàm eccleſiaſticæ ab alijs duabus ſectis, nimirum ab Hebræa atque ethnica, deſumptæ ſunt. Quemadmodum enim apud nos duo ſunt perſonarum genera, laicales videlicet ſiue populares (λάος enim populus eſt) & eccleſiaſticæ: ſic apud ethnicos & Hebræos, à quibus noſtræ habuerunt initium. Apud ethnicos perſonæ ſæculares erant hæ: Monarcha, ſcilicet Rom. Imperator, patricij, qui & ſenatores dicebantur, quorum arbitrio vniuerſa ordinabantur: Reges, duces, præſides, præfecti, tribuni plebis, tribuni militum, prætores, centuriones, decuriones, quaterniones, tribuni, quæſtores, ædiles, aulæ ianitores. In ritu verò templorum erant Archiflamines, flamines, ſacerdotes in vtroque ſexu. Nanque apud illos non aliter, atque modò apud nos, erant & mulierum & virorum religioſi conuentus,

tus. Inter poëtas erant carminum iudices, comœdi, tragœdi, historiographi. Apud Hebræos porrò eadem fuit personarum diuersitas. Erant enim quædam sæculares, quædam verò cultui diuino in templis perpetuò addictæ. Et personæ quidem in templis erant hę: summus sacerdos & minores sacerdotes, leuitæ, nathinnæi, luminum emunctores, exorcistæ, ianitores vel æditui, & cantores. Inter sæculares verò imprimis dux populi erat ad regendum Moyses, & sub eo, quos ipse ad consilium soceri sui Ietro constituerat, nempè erant hi: chiliarchi, hecatontarchi, pentecontarchi seu pētecosiarchi, & decarchi, hoc est: millenarij, centenarij, siue centuriones, quintagenarij, decani. χίλια enim millenarium numerum exprimit, ἄρχων principem, vnde χιλίαρχος dicitur qui præest mille. Sic ἑκατὸν significat centum, vnde hecatontarchus est, cui centum parent, & pentacontarchus cui quinquaginta. Nam πεντήκοντα quinquaginta sonat. Qui autem decem in potestate habet rectè appellantur decani, à δέκα decē, quòd sint supra denos. Apud Christianos quoq; personæ sunt partim populares, partim clericales. Populares nō sunt diuersæ ab ijs quas apud ethnicos esse diximus, quamuis non vbique. Cleri-

ricales sunt, quæ administrant ecclesiam dicunturque ἀπὸ τοῦ κλήρου, quod sors interpretatur, quasi sorte sint electæ. In veteri nanq; testamento sacerdotes sorte eligebantur. Quemadmodum etiam ethnici sortitione vnum ex liberis suis ad clericatum eligebant. Possunt, nihilominus dici clericales, quia ipsi accipiunt hæreditatem Domini, nimirum decimas & oblationes. Nam κλῆρος Græcis non solum est, quod nobis sors, sed & hæreditas, Est enim ijs æquiuocum, vnoq; nomine duo hæc significat. Personæ autem clericales diuiduntur in monachos quasi sint soli viuentes à μός solus, & ἔχω habeo, quòd ab alijs seorsim soli habitare debeant, & ecclesiasticos. Quæ sit porrò personarum diuersitas inter monachos equidē satis notum esse existimo. Totum enim illud ab ordinum varietate petendum est, quâ alij albi siue candidi, alij nigri appellantur.

De personis ecclesiasticis.

CAP. XIII.

Ecclesiasticarum personarum genera duo sunt. Aliæ nanque sunt dignitatis, aliæ ordinis. Dignitatis sunt, vt Papa, Patriarcha, Cardinalis, Primas, Archiepiscopus siue Metropolitanus, quod eiusdē est significationis, Episcopus, Archidiaconus, Archipresbiter. In choro

choro ſunt decanus, hypodecanus, cantor, ſubcantor, theſaurarius, ſcholaſter. Ordinis perſonæ ſunt:ſacerdos, diaconus, hypodiaconus,acolytus, exorciſta, lector,hoſtiarius. Sunt autem in ordine ſeptem gradus, ad deſignandam ſeptiformem gratiam ſpiritus ſancti, cuius munere illorum ordinum officia exequuntur. Sed quoniam de eccleſiaſticis perſonis iuxta noſtrum tempus tractare propoſuimus, videamus quemadmodum à veteri conſuetudine tam Ethnicorum quàm Iudæorum ad præſentis eccleſiæ cultum facta ſit perſonarũ tranſlatio tum ſecundum ordinem, tum ſecundum dignitatem. Ac primò quidem ſecundum ordinem, in veteri teſtamento erant ſacerdotes, quales fuerunt filij Aaron,qui pro populo ſacrificia offerebant. Erant prætereá aliqui in populo Magiſtri,vt fuit Nicodemus. In horum locum noſtri ſucceſſerunt ſacerdotes,qui ſacrificium altaris Deo pro nobis offerunt, quiq; ad hoc obligati ſunt;vt verbum Dei populum ſibi commiſſum doceant. Vocantur autem ſacerdotes, quaſi ſacra dantes,& presbiteri,quaſi ſeniores, non quidem ætate, ſed eruditione & moribus.Ordo diaconorum,id eſt, miniſtrorum (tantum enim ſonat) vicẽ explent Leuitarum. Vt enim in veteri

lege Leuitæ in ſacrificijs inſeruiebāt ſacerdotibus Teſtamenti veteris: Ita hi in ſacramento altaris miniſtrant ſacerdotibus noui Teſtamenti. Hypodiaconi in locum Nathinnæorum ſunt ſubſtituti, qui ſic dicebantur, quòd in humilitate ſeruiebāt. Quemadmodum enim hi ſub Leuitis ſacra adminiſtrabant: ſic illi ſub diaconis, vnde & hypodiaconi ſunt appellati. In tēplo erant emunctores luminum, qui cādelas & accendebāt & extinguebant. Hi ſunt in noſtra eccleſia quos acolytos & ceroferarios dicimus, qui cereas cādelas & thuribulū portāt ac præparant. In tēpore veteris legis exorciſtæ, id eſt, adiuratores, ex doctrina Salomonis dæmones ab hominibus abigebant, ſed & nos ſimiliter exorciſtas habemus qui illos exorcizant, qui efficiendi ſunt catechumeni, nimirum cùm ab ijs adiurando expellunt dæmones. In templo erant cantores: apud nos ſunt lectores ſiue anagnoſtes. Oſtiarij in noſtra Eccleſia vicem ſupplent templi ianitorum. Officium enim ianitorum erat templum claudere & aperire, mūdos recipere, immundos excludere. Oſtiariorum autem officium eſt, catechumenos baptizandos, & pœnitentes per Epiſcopos iam reconciliatos in eccleſiam introducere.

Quomo-

Quomodo personæ dignitatis à veteribus ad nos fluxerint.

CAP. XIIII.

VIdendum modò est, quemadmodum dignitatum personæ à veteribus ad nostram Ecclesiam peruenerint. Et Dominus quidem Papa, id est, pater patrum vel custos patrum, summi pontificis, qui in lege fuit, personam gerit, veluti Romanus imperator, Monarchæ; Senatoria potestas, & patriciorum dignitas, quæ forsitan apud Iudeos obseruabatur, etiamnum in nostra Ecclesia permanet in tribus patriarchis, scilicet Antiochæno, Alexandrino, & Constantinopolitano. Primates, qui tribus Archiepiscopis præsunt, vel præesse possunt, Regem exprimunt, cuius potestas ad tres se extendit ducatus. Metropolitani siue Archiepiscopi cōparantur Ducibus, qui pluribus præsunt Comitibus. Nam & Archiepiscopi pluribus Episcopis præesse dicuntur. Episcopi habent similitudinem Comitum. Coëpiscopi, quorum iam abolita est dignitas, Præfectis adæquantur. Abbates imitantur tribunos militum: Cancellarij, prætores: archidiaconi, cēturiones: decani, decuriones: archipresbyteri loco sunt aduocatorum: presbyteri ædilium, diaconi, quaternionum, hypodiaconi tribunorum,

norum: deniq; exorcistæ, quæstores repræsentant: ostiarij, aulæ ianitores: lectores, carminum recitatores: acolyti, carminum scriptores.

De rebus quæ Deo potissimum debentur. CAP. XV.

NVnc autem quod quartò à nobis fuit propositum aggrediamur, vt videlicet, quæ res Deo spiritaliter debeantur, breuiter exponamus, quod abũdè satis pateant. Sunt etenim decimæ, primitiæ, vota, sacrificia, oblationes & donationes. Primitiæ à primis hominibus initium habuerunt. Legimus enim Caina & Abelum è frugibus suorũ laborum primitias Deo obtulisse, sed Abelum agnos & Caina segetum manipulos. Horum tamen alter, quia & iustè & læta fronte optimum quodque obtulit, Dei gratiam abunde demeritus est, eiusque grex in fœtura maximæ fœcunditatis abundauit, ob quam rem innocens sub Christi figura primus martyr extitit. Alter verò quoniam iustè primitias non soluebat, cùm pessima queq; daret, Deo displicuit, primusque in peccatum parricidij aut homicidij incurrit, quod laboris sui prouentùm non habebat expectatum. Eodem modo & populum Israëliticũ ex omni suo labore Deo primitias dedisse ex Dei præcepto accepi-

cepimus. Quare ipsa ratio exigit, vt & nos Christiani similiter faciamus. Quid autem & quomodo dandum sit, satis cumulatè docet nos euẽtus Abeli & Cainos. Profectò non possumus eius non meminisse, quod à Deo omnia accepimus, & quidquid habemus, quòd ab ipso sit profectũ, ita vt vel ob id æquum sit, ei primitias offerre, & quodammodo de acceptis beneficijs refferre gratias Sed si quæratur cui dandæ sint primitiæ & in qua etiam quantitate, facilè respõdemus eas secerdotibus esse largiendas. Quod ita tamen accipiendum non est, quasi necesse sit eas his solis dandas esse, ac non etiam alijs. Nam eremitis & ijs, qui in terrarum abditis latent et inclusi sunt, alijsque religiosis, si placuerit, dare possimus. Nec verò certa & determinata in his quantitas est, adeò vt quantum visum fuerit, & non vltra largiri liceat, si modò ex affectu charitatis proficiscatur. In veteri lege præceptum est vt ex omnibus bonis darent decimas, quòd ex omnibus Deus sibi decimam voluit, quã tribui Leui in celebratione sui officij appropriauit. Sic nos vtique similiter facere debemus. Quòd si verò à laicis iniustè possideantur, nihilo tamen minus eas tenemur soluere. Nec sanè licitum est ijs cõniuere, aut de ijs dispen-

sare

sare, sed illos tantisper reddere, donec Deus iniustam eorum possessionem in melius emendauerit. Proinde siquis decimam retinere præsumpserit, certè ille transgressor & prævaricator præcepti diuini iam factus est, & mortaliter peccauit. Atque etiam qui hoc fecerit, sciat se non solùm decimã retinere, sed quod & nouem alias partes iniustè non dubitet possidere. Tantùm est non reddere, quod ad Deum pertinet.

De votis & sacrificijs.

CAP. XVI.

Vota nostra Deo debemus. Vnde illud: Vouete & reddite, &c. Sed votorum aliqua sunt necessitatis, aliqua spontaneæ volũtatis. Necessitatis sunt, quæ sunt fidei annexa, cuiusmodi in baptismo facimus, dum nos fidem Christi obseruaturos, & Satanæ operibus planè abrenuntiaturos vouemus. Sic necessitatis voto adstringimur ad obseruationem decem preceptorũm Atq; hæc quidem vota omnino mutari non possunt, sed perpetuò sunt obseruãda. Vota spontanea, nonnulla sunt discreta, nonnulla indiscreta. Indiscreta; sunt vota puerorum, dum necdum suæ sint potestatis, sed parentum. Atque huiusmodi licitè omitti possunt, si videatur expedire, vel parẽtibus, in quorum potestate

sunt

ſunt conſtituti, placuerit contraire. Sic vota mulierum indiſcreta appellantur, quum ſunt in poteſtate virorum. Verbi cauſa: Si aliqua puella, quæ nondum eſſet nubilis, & ad annos ſuæ pubertatis adhuc non perueniſſet, perpetuam vouiſſet caſtitatem, & paulò pòſt parentes eam, vt matrimonium contraheret, cogere vellent, poſſet vtique nubere, nec teneretur voto ſatisfacere. Sic eodẽ modo, ſi alicuius vxor marito ignorãte votum feciſſet de Hieroſolymitana profeđtione, poſſet maritus eam, ſi vellet, reuocare, quòd ſub eius manu ſit conſtituta. Sed contrà vxor in eo caſu maritum non reuocaret, niſi ipſe vouiſſet caſtitatem. Illud enim neutri illorum permiſſum eſt, niſi quatenus in hoc vtriq; conſentiant. Alter igitur ſine altero caſtitatem vouere non poteſt, nec debet, cùm alter alteri debitum perſoluere obligetur. Verùm nõ in huiuſmodi ſolum perſonis votorum indiſcretio intelligitur, ſed quandoq; etiam in prouectioribus, & quæ omnino liberæ ſunt, vota fiunt indiſcreta, quæ pœna potius digna ſunt, quã vt ad effectum producerẽtur. Quale eſſe poteſt, ſi quis illud ſe facere voueat, quod perficere nullo pacto poſsit, vel ex quo ita debilem ſuã efficeret naturam, & periculũ ſit, ne oneri ſuccumbat,

bat, & sui ipsius occisor habeatur. Certè quæcunque vota cum consilio & animi ratione facimus, ea perpetuò sunt obseruanda: nec vllo mutanda tempore. Cùm aũt in lege veteri multiplex ageretur sacrificiũ, vt in Leuitico habetur, in Christianorum seu fidelium ecclesia vnum duntaxat celebratur sacrificium, scilicet corporis & sanguinis Domini, de quo quoniam in sequentibus latius dicturi sumus, cùm officium missæ exequemur, modò supersedeamus.

De Oblationibus & donationibus.

CAP. XVII.

NVnc de oblationibus. Sicut in lege veteri populus Hierosolymam ad magnas quasdam solennitates conueniebat, nimirum ad Paschatis, Pentecostes, & scenophegiarum festa vt orarent in templo, vbi etiam ex debito vniuersi offerre obligabantur: Ita omnes Christiani ex institutione sanctorum patrum tenentur offerre iuxta modum suarum facultatũ in quatuor principalibus solennitatib⁹, nempè natali Domini, Paschate, Pentecoste, & in festo omnium sanctorum, vt indè sibi victum habeant sacerdotes. Prætereà offerre debent, quo Paschalis illa candela cerea ematur, quó que cùm oleum tum cera ad ecclesię illuminationem comparetur. Aliâs autẽ

neme

nemo ad oblationes compellendus est. Si tamen fiant, spontaneę sunt, quemadmodum & illæ, quæ post confessiones dari consueuerunt. Quod verò in quibusdam ecclesijs vendantur sepulturæ, & pro campanarum pulsatione donationes exigantur, perinde est, ac si ecclesiæ sacramenta venderentur.

Quid officiū & quotuplex.

CAP. XVIII.

CVm ergo hactenus, vt propositum erat, de locis, temporibus, personis & rebus Deo spiritaliter dedicatis expositum sit, sequitur vt de eo, quod quintum & vltimum in propositione fuit, nimirum de ecclesiasticis officijs deinceps dicamus. Et primò quidem videndum est, quid sit officium, secūdò vnde dicatur, tertiò quemadmodum de eo agendum sit. Officium est, vt ab Isidoro definitur, proprius vel conueniens vniuscuiusq; actus, secundum leges & mores ciuitatis, vel instituta professionis. Alia enim officia habent monachi, alia canonici, alia solitarij atque Eremitæ, & sic de alijs. Dicitur autem officium, vt in libro officiorum inquit Hieronymus quasi efficium. Consentaneum enim est, vt suum officium vnusquisque efficiat. De officijs agēdum hîc est partim generaliter, partim verò particulariter.

riter. Sunt enim quædam generalia officia & vniformia, quæ toto anno obseruantur, vt sunt horarum preces. Vesperæ, completoria, ac nonnullæ missæ & matutinæ. Sunt autem quædam specialia, quæ pro varietate temporum & solennitatum distantia variantur. Pro varietate temporum, quoniam alia Paschali tempore celebrantur, alia in Quadragesima, alia in æstate, alia denique in Aduentu. Pro diastemate seu distantia solēnitatum, quum aliter fiat in hac solennitate, aliter in alia. Nam in ipso Paschate tres tantùm lectiones recitantur, in Natali verò nouem.

De officio generali. CAP. XIX.

DE generali officio primò dicendum est, idque hoc ordine, vt primò quid canendum & psallendum sit videamus: deinde à quo fuerit institutum officium ecclesiasticum: tertiò ad quid conducat, quamobrem & quando sit ordinatum: quartò denique à quo fuerit canonizatum & confirmatum. Et imprimis quidem dicimus generaliter nihil esse cantandum aut psallendū, aut etiam legendū, quod à summo Pōtifice nō fuerit approbatū. In primitiua ecclesia diuersi diuersa cantabāt, quisq; pro suo libitu, ita tamen si illud, quod canebát, ad diuinam laudē pertineret. Plæraq. tamē

officia obseruabantur, quę ab initio erāt constituta, vel à Christo, vt oratio Dominica, vel ab Apostolis, vt symbolum. Postea ecclesia velut scissa est per varias hæreses & scismata. Quod quidem cùm vidisset Theodosius Imperator, qui suo tempore omnes hæreses extirpauit, negocium dedit Damaso Pontifici, vt aliquem sapientem & catholicum ad se accerseret, qui ecclesiasticum officium ordinaret. Præcipit igitur Damasus Hieronymo viro trium linguarum peritissimo, vt qui ad eam rem non erat inidoneus, vt quædam officia ecclesiastica in certum ordinem redigeret. Habitabat autem tum tēporis Hieronymus Bethlemiæ cum Paula & Eustochio atq; aliis virginibus religiosis, postquam iam antea Romę sub septē apostolicis viris habitauerat. Ordinauit ergo hic quantū ad Psalmos attinet, qui quibus diebus canerentur. Sed & Euangelia & Epistolas atq; alia officia in ordinem quēdam redegit, vt quid quoq; die cantādum esset, semel constaret. Nam omnes ferè cantus composuit, iis exceptis, quos alii ecclesię Doctores postea adiecerunt. Hieronymus itaque cùm opus eiusmodi absoluisset, misit Romam, vbi à Damaso Papa fuit approbatum & in communi cōcilio canonizatum. Postremò Papa Damasus

masus eam dedit operi autoritatem vt posteà semper in omnibus ecclesijs obseruaretur, quemadmodum in eo erat ordinatum. Quare ostensum modò est à quo officia ecclesiastica fuerint instituta, qua de causa, quando, in quem finem, & quis ea canonizauerit.

De ipso officio. CAP. XX.

HIs ita consideratis, operæprecium est vt ipsum officium persequamur ordientes ab officio noctis. Hic enim ordo aptus & conueniens est, ne à luce ad tenebras veniamus, sed potius à tenebris prodeamus ad lucem. Sciendū igitur est olim tempore primitiuæ ecclesiæ vsu receptum fuisse, vt nocte ter surgeretur ad diuinum officium celebrādum: Primò, circa primum somnum habita ratione eius tēporis, quo vulgus se quieti dare consueuit: Secundò circiter mediam noctem: Tertiò, paulò ante diem, hoc nimirum ordine, vt, cùm nocturni finiti essent, & lectiones cū suis responsorijs perlectæ, priusquam lucesceret aurora apparente, cū pulsu campanarum decantarent. Te Deum laudamus, & sic deinceps laudes matutinas. Ad primam nocturnam surgebant tantùm ministri ecclesiæ, qui, cùm tempestiuius iuissent cubitum, iam dormierāt. Sed quoniam frequenter hoc nocturnæ vocabulo vte-

mur, non incommodè fecerimus, si quid per illud significetur, exposuerimus. Accipitur ergo nocturna nocturnæ, pro hora, & nocturna nocturnorum, pro ipsis officijs. Vel nocturna nocturnæ Psalmi appellantur, qui dominicis diebus dicuntur, antiquàm recitantur lectiones. Similiter etiam illi, qui diebus profestis dicuntur, vt in secunda feria: Dominus illuminatio, &c. atque ita de reliquis. Nocturnæ nocturnarum, dicuntur tempora, quibus Psalmi cantantur. Nocturni nocturnorum, vocantur nouem Psalmi, & nouem Lectiones cum suis responsis. Nunc igitur pergamus. In solennitatibus ad secundam nocturnam pariter surgebant ministri & coniugati tam viri quàm mulieres. Ad tertiam tandem nocturnam communiter surgebant omnes. Sed posteà charitate erga Deum algescente cùm feruor ille cultus diuini in hominibus tepesceret, ita vt iam pigriores essent, quàm vt statis illis horis ad officium nocturnum surgerent tam ministri Ecclesiæ, quàm cæteri consultū est, vt media saltem nocte omnes surgerent, iuxta illud Prophetæ: Media nocte surgebam, &c. atq; ita tum cōtinuò integrum noctis officium absoluerent. Quod quidem etiam nunc plærique religiosorum cōuentus obser- *Psa.*123.

uant. Verùm & hæc institutio breui abijt in desuetudinem, quum iam cõuiuijs & luxui magis vacabãt, quàm Dei seruitio. Quapropter iterum aliter statutum fuit, vt vel tempore nocturnæ vltimæ vniuersi circa diei crepusculũ surgerent. Nũc autem eò diuini cultus ratio demersa est, vt citius surgant pueri, quàm ministri Ecclesiæ, & prius cantẽt passeres, quàm Sacerdotes. Adeò amor ille Dei in hominibus penitus refrixit. In memoriam & recordationem primæ illius tam laudabilis consuetudinis, etiamnum ecclesia estiuali tempore nocturnum officium celebrat, tempore nimirum primæ nocturnæ, quod nos vigilias vocamus, tametsi verò aliquando tẽpestiuius. Fit autem illud duplici nomine, vel ad veterum commendationẽ, vel ad nostram ipsius exhortationem, vt videlicet sciamus quàm illi essent sobrij in officijs nocturnis tempore hyemali, quos, quum ter quaque nocte surgerent, breuitas noctis æstiualis, haud quaquam tardabat. Quotus autem quisque nostrûm est, qui iam sole radiante ad illud officiũ alacriter surgere queat? Vsqueadeò hîc sponsi videmur Penelopes, nati in medios dormire dies. Sed quid dico, de officio nocturno? Quot sunt numero, qui diurnum rectè curent offi-

officiũ? Certè, si quod res est, loq licear, admodum pauci. Verũ ne quis dubitet quibus festis vetus illa obseruetur consuetudo, sciẽdũ est in trib⁹ illis vigilijs, scilicet Ioannis Baptistæ, Petri & Pauli, & Assumptionis beatæ Mariæ. Quoniam hæ sunt præcipuè solennitates, quas in æstate habemus.

Cur ter nocte surgebant.

CAP. XXI.

CAusa verò & ratio quare ter nocte surgerẽt huiusmodi adferri potest, quòd quadam similitudine maiores nostri ad hoc moti fuerint. Quemadmodum enim ij, quorum ciuitas ab hostibus obsessa est, facilè ab incursione interdiu quum communes vireis conferunt, sese defendere possunt, & non vero noctu, ob id noctem ternis diuidere solent excubijs, vt in prima quiete vigilent omnes, quod illud tempus sit periculosissimum, ac paulò post tantum ij circa muros permanent, quorum primo sit vigilare vsq; ad conticinium: deinde verò vt illi surgant, quorum est secundo loco excubias agere, & pernoctare ad galli cantum vsque, atque ita demũ & tertij vigiles surgant, donec iam dies sit. Sic sancti patres similẽ excubandi vicissim consuetudinẽ sumpserũt ad tutandã sacrosanctã Ecclesiam, quæ vna est om-

nium fidelium ciuitas, quam Diabolus impugnat quotidie, quamque vt semel subuertat conatur modis omnibus, idq; præcipuè noctibus, quando nobis maximè insidiatur. Nox enim peccatis turpibus apta est, furtis, adulterijs, & complu ribus alijs, quum homines sperant fore clàm, & minus habent pudoris. Hinc est: Qui malè agit, odit lucem. Nã sicut aperta est lux, ita nihil apertũ relinquit, sed cõtra nox vt est obscura, sic erubescere nescit. Quare ꝓfectò nocte accuratiꝰ excubare debemus contra inimici latentis insidias, ne ijs ad turpia impellamur.

De repræsentatione trium temporum.

CAP. XXII.

Illud quoq; notandum est, quod in his trium nocturnarum officijs, tria tempora repræsentamus, tempus scilicet ante legem, tempus sub lege, & tempus gratiæ, quorũ quodlibet tribus variatur distinctionibus. Tẽporis ante legem prima fuit distinctio ab Adam vsque ad Noë, secunda à Noë vsque ad Abraham, tertia ab Abraham vsque ad Moysen. Tempus verò sub lege has habuit distinctiones: A Moyse vsque ad Dauidem, à Dauide vsque ad transmigrationem Babylonis, à transmigratione vsque ad Christum. Denique prima distinctio temporis gratiæ fuit tempus

Apostolicæ & Euangelicæ prædicationis, secunda tēpus impugnationis, quod omnes peperit hereses, tertia tēpus pacis quādo oīs est hæresis penitus extincta. His distinctionibus ita semel cōnumeratis, inueniemus nouem fuisse temporū diuersitates, quas non obscurè in numero Psalmorum, quos in officio nocturno cantamus, innuimus. Diebus enim festis vsurpamus nouem psalmos, nouem lectiones, nouem responsiones, cum nouem versibus, In vnoquoque nocturno tres sunt psalmi, tres lectiones, tres responsiones, tres versus. Interim tamen sciendum est, nouenarium psalmorum, nouenarium lectionum, nouenarium responsorum, cum totidem versibus, pro vno eodemq; accipi, quantum ad mūdi figuram attinet. In his tēporum diuersitatibus, quas modò enumerauimus, optimè vigilarunt sancti patres, bonis operibus sedulò incumbentes. Quod quidem nos, vt eorum meritis quadam ratione similes efficiamur, in officio nocturno sub nouenario numero psalmorum, lectionum, &c. in laudem Dei exprimimus, excitando nos mutuò ab insidijs Diaboli. Atque ideò sanè in tribus nocturnis nouem dicimus Psalmos & lectiones cum cæteris, vt Trinitati imprimis placeamus, ac nouem ordinibus

Angelorum queamus aſſociari. Nec verò ab re eſt, quod hæc nocte potiſsimũ facimus, quum preſens hæc noſtra ciuitas, Eccleſia nimirùm, velut vmbra quędam ſit cœleſtis iſtius Eccleſię, ad quam diuina gratia perueniemus. Celebratur autem officium hoc trium nocturnorũ diebus maximè dominicis, in ſolénitatibus Trinitatis, & in feſtis ſanctorum ideo, quoniam certò credimus illos Dominicæ reſurrectionis, quam dies dominica ſignificat, gaudia iam eſſe conſecutos. Simili ratione in eos feſtis nouem pſalmos cum totidem lectionibus ac reſponſorijs proferimus, quò eas nouẽ ordinibus Angelorũ aſſociatos eſſe oſtendamus. In noctibus verò iſtorũ dierum qui ſolennes nõ ſunt, pſalmi duodecim, quos vulgus dietam vocat, cum ſex antiphonis canuntur, ac tres lectiones totidemque reſponſiones recitantur ea ratione, quòd horæ duodecim diei adſcribantur, & totidem nocti. Quo quidem fit, vt pro vnaquaque noctis hora pſalmũ Deo offeramus, quò à nocte erroris & à mẽtis noſtræ cæcitate, ad quam nos per peccatum primi parentis detruſit Diabolus, per innumeram dei miſericordiam liberemur. Sex antiphonæ deſignant ſex opera miſericordię, quæ ſi recte obſeruauerimus, ab huius noctis tenebris

nebris ad verã lucem, id eſt, Chriſtum, haud dubiè perueniemus. Ob id autem hic duos pſalmos coniungimus, vt per eos oſtendantur laudes & opera noſtra ſine charitate nihil valere, quę conſiſtit in dilectiõe Dei & proximi, inter quos nullum eſt medium. Verùm duos pſalmos ita connexos propterea vna abſoluimus Gloria, quia laudes noſtræ tunc ſunt Deo acceptæ, quando in charitate perſiſtimus. Tres poſtremò lectiones, tres connotant ætates: videlicet, pueritiam, iuuentutem & ſenectutem. In his enim ne à Diabolo ſeducamur, optimè vigilando Dominũ laudare tenemur.

De ordinatione ſancti Benedicti.
CAP. XXIII.

BEatus Benedictus multò aliter noctis officium inſtituit. Non quòd à ſuperiori Eccleſię inſtitutione diſſentiat, ſed ob aliã cauſam, quemadmodum ſtatim dicemus. Nec ſanè in quoquam ei eſt contradictum, ſed quicquid feciſſet fuit approbatum & corroboratum à beato Gregorio. Cùm enim hic vir ſanctiſsimus, & qui ſpiritu ſancto illuminatus eſſet verè habebatur, creditũ fuit, quòd alio pacto officium non inſtituiſſet, niſi idem à ſpiritu ſancto accepiſſet. Beatus itaq; Benedictus ad perfectioris vitæ culmen aſpirans, ſex pſal-

mos in nocturno primo cantari & quatuor lectiones cum quatuor responsorijs instituit, totidemque in secundo, vt per hoc nobis duplicem vitam, contemplatiuã & actiuã apertè innueret. Nam senarius numerus psalmorum vitam nobis indicat actiuam, in qua sanè conueniens est sex opera misericordiæ exercere, si ad perfectionem vitæ contemplatiuæ fœliciter peruenire velimus, quæ itidẽ vt per quatuor Euangelia, ita hic per quatuor exprimitur lectiones. In tertio porrò nocturno tria cantica in laudem Trinitatis cantari instituit, à qua nobis omnem vitę perfectionem dari certò credimus & speramus. Finiuntur autem illa cãtica per Alleluya, quod est cœlestis lætitiæ cãticum, vt per hoc euidenter notetur Trinitatem dignam esse cœlesti laude, nec ad eam plenè perfecteq; laudandam satis sufficere laudem humanam. Quæ verò quatuor sequuntur Euangelicę lectiones, significant laudatores Dei debere per doctrinam quatuor Euangeliorum, quatuor insigniri virtutibus, adeò vt hinc per quatuor responsiones designetur laudantium alacritas. Sed ne, dum hoc agunt, totum illud bonũ sibi adscribant, verùm vt potius laudi diuinæ omne attribuant, & se seruos Dei in omnibus esse agnoscãt,
commo-

commodè subiungitur: Te Deum laudamus. Postea legitur Euangeliũ, quod denarium connotat; id est, vitam æternã, quæ videlicet laudantibus dignè reddetur. Per hymnum qui sequitur, nimirum: Te decet laus, &c. gaudium, quod post laborem in denarij remuneratione habebunt sancti, denotatur. Sed quoniã officium monachorum nihil ad nos pertinere videtur, tantùm de eo hactenus dixisse sufficiat, & nostrum propositum persequamur.

De pulsu campanarum & matutini temporis initio.

CAP. XXIIII.

CVm Ecclesiæ ministri ad nocturnum officium surgunt, quemadmodum in castris vigiles sese tubis excitant: ita hi primò pulsant campanas, in signum fidelibus vt pernoctent, & sese aduersus insidiantem Diabolum muniant; ac suum creatorem laudibus extollant, per quem à peccatorũ tenebris & ab iniquitate dæmonum se fore liberandos certissimè sperant. Quemadmodum verò pulsandum sit in magnis solennitatibus, diebus Dominicis, festis minoribus & alijs diebus priuatis, oportunius dicetur aliàs. Dũ igitur pulsantur campanæ, Ecclesia aperta est, quã simul atq; ministri Ecclesiæ ingressi sunt, de-

bent se ante omnia ad sanctorũ altaria conferre, ibiq; pressa voce prostati eos implorare quatenus & se & suũ gregem eorũ auxilijs bene vigilãdo à principe tenebrarũ valeant custodire; & ꝑpetuò in diuinis laudibus ꝑseuerare. Sed quoniã cãpanarũ mẽtionẽ fecimus, facilè illud nobis cõcedetur, si quod mysterium hîc lateat, detracto velut cortice aperiam⁹. Cãpana enim significat contionatores, qui ꝑinde nos ad diuinas orationes adhortantur. Lignũ verò quod vltra campanæ caput protenditur, crucem declarat Domini, & cauilla (sic enim ferrum illud pensile vocãt, quod Græci rectius ῥόπαλον nominant, cuius pulsu campana sonum reddit) mentem concionatoris. Nam vt campana pulsari non potest nisi mediante cauilla, ita quoque inutilis ille est concionator, qui mente non sit præditus. Cæterum chorda quæ campanæ appenditur, sacram exprimit scripturã. Quia sicut chorda ex tribus potissimum conficitur funiculis, sic triplex omnino esse dicitur scriptura, nempè historica, allegorica atq; æthica. Quod autẽ campana eleuetur ac deprimatur, indicio nobis est sacram scripturam loqui aliquando altè & aliquãdo submisse. Iam ergo redeamus, vndè diuerti cœpimus. Pulsatis campanis hebdomada-

rius (ita eum appellamus, cuius est tota hebdomada in choro administrare officium) alta voce incipit: Domine labia mea aperies, id est, aperi, vt sit enalla ge temporis. Domine, inquam, aperi, & os meum annunciabit laudem tuam. An non & antea apertum os habuit, quum orabat? Habuit quidem, sed is est loquēdi modus. Non enim dicitur apertum os habuisse, quandiu summissa voce orabat, sed tunc aperuisse, quando illius vox apertè incepit audire. Vel necdum os aperierat ad laudandum Dominum, licet aperuisset ad orandum. Vel etiam tangit religionem sacerdotū primitiuæ Ecclesiæ, qui quum irent cubitum signaculo crucis se muniebant, vocem comprimentes ad tempus vsque matutinum, & tunc demum vocibus in laudē Dei prorumpebant. Sed quia hoc habet homo à Deo quòd ipsum laudet, ideò ab ipso petit, vt sibi os aperiatur, inquiens: Domine labia mea aperies. Verumenimuerò quum Diabolus semper odio habeat laudem dei, & hominem tunc acerrimè impugnet, quando se Dominum laudare promittit, ne laudator Dei à Diabolo superetur, cui haud facilè est resistere, diuinū implorat auxilium cùm ait: Deus in adiutorium meum intende. Vnde profectò etiam nunc

moris eſt, vt tunc crucis fiat ſignaculum. Tum diuino fretus auxilio, quod ſemper præſto adeſt illud inuocantibus, fœliciter auſpicatur promiſſam laudē non ſolùm patri, vel filio, vel ſpiritui ſancto, ſed toti Trinitati, cùm inquit: Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto. Inchoata ad eum modum Dei laude, cantor, qui eſt quaſi præco Eccleſiæ. vel eius vicarius, alios adhuc ante altare ſuis orationibus inſiſtentes ad laudandum dominum hortatur, quum ait: Venite exultemus Domino, & cetera. In quo Pſalmo quædam etiam cauſæ quamobrem Domino exultandum ſit, continentur.

De Hymno & de ijs, quæ ad tertiam vſque nocturnam fiunt.
CAP. XXV.

Finita exhortatione, quæ ob id appellatur inuitatorium, quod ceteros ad laudem Dei inuitet, ſequitur ipſa laus, videlicet hymnus, qui ideò ſtando canitur, vt in erectione corporum oſtendamus, quàm in laudando Dominum corda ſurſum erigere debeamus. Quia niſi mens linguæ conſonet, certum eſt vocem quantumuis clamoſam Deo non placere. Antiphona, quæ ſequitur, quæq; ſuauiter modulando canitur, mentis deuotionem, quam in laudando Dominum habemus, deſignat. Verū ideò illa primò

primò incipitur, & finito Psalmo, qui ei modestè accinitur, tota cantatur, quia tunc rectè laudem nostrã, modulamur, si ex bona mentis deuotione incepta, simili deuotione absoluatur. Antiphonæ autem sunt quasi quædam cantilenæ ad animorum recreationem diuinis laudibus insertæ. Versiculus, qui posteà cantatur, significat, quòd tunc ab officio psalmorum nos ab officium lectionum vertimus. A pueris hic canitur, vt tum demùm intelligamus nostrum Deo placere seruitium, si cum innocentia hoc agamus. Postea dicitur dominica oratio, quæ inter alias orationes habetur maxima, autoritatis priuilegio. Atque hæc ideo dicitur, vt per eam temtationes Diaboli reprimantur. Cum enim Diabolus sentit nos velle legere lectiones, in quibus sanctorum victoriæ ab ijs contra ipsum obtentæ recitantur, vel quæ ad morum instructionem & virtutum informarionem maximè leguntur, tunc acrius impugnat nos. Quare ne ab ipsius impugnatione deuincamur orationi magis, quàm voci incumbimus. Vltima autem pars orationis aperta voce recitatur, scilicet: Et ne nos inducas in tentationem, vt pateat, ad quid illa dicatur oratio, ne videlicet qui lecturus est, id elatiõis gloria faciat, atq; ita per Diabo- *Ioan.* 11.

moris eſt, vt tunc crucis fiat ſignaculum. Tum diuino fretus auxilio, quod ſemper præſto adeſt illud inuocantibus, fœliciter auſpicatur promiſſam laudē non ſolùm patri, vel filio, vel ſpiritui ſancto, ſed toti Trinitati, cùm inquit: Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto. Inchoata ad eum modum Dei laude, cantor, qui eſt quaſi præco Eccleſiæ, vel eius vicarius, alios adhuc ante altare ſuis orationibus inſiſtentes ad laudandum dominum hortatur, quum ait: Venite exultemus Domino, & cetera. In quo Pſalmo quædam etiam cauſæ quamobrem Domino exultandum ſit, continentur.

De Hymno & de ijs, quæ ad tertiam vſque nocturnam fiunt.

CAP. XXV.

FInita exhortatione, quæ ob id appellatur inuitatorium, quod ceteros ad laudem Dei inuitet, ſequitur ipſa laus, videlicet hymnus, qui ideò ſtando canitur, vt in erectione corporum oſtendamus, quàm in laudando Dominum corda ſurſum erigere debeamus. Quia niſi mens linguæ conſonet, certum eſt vocem quantumuis clamoſam Deo non placere. Antiphona, quæ ſequitur, quæq; ſuauiter modulando canitur, mentis deuotionem, quam in laudando Dominum habemus, deſignat. Verū ideò illa

primò incipitur, & finito Psalmo, qui ei modestè accinitur, tota cantatur, quia tunc rectè laudem nostrã, modulamur, si ex bona mentis deuotione incepta, simili deuotione absoluatur. Antiphonæ autem sunt quasi quædam cantilenæ ad animorum recreationem diuinis laudibus insertæ. Versiculus, qui posteà cantatur, significat, quòd tunc ab officio psalmorum nos ab officium lectionum vertimus. A pueris hic canitur, vt tum demùm intelligamus nostrum Deo placere seruitium, si cum innocentia hoc agamus. Postea dicitur dominica oratio, quæ inter alias orationes habetur maxima, autoritatis priuilegio. Atque hæc ideo dicitur, vt per eam temtationes Diaboli reprimantur. Cum enim Diabolus sentit nos velle legere lectiones, in quibus sanctorum victoriæ ab ijs contra ipsum obtentæ recitantur, vel quæ ad morum instructionem & virtutum informationem maximè leguntur, tunc acrius impugnat nos. Quare ne ab ipsius impugnatione deuincamur orationi magis, quàm voci incumbimus. Vltima autem pars orationis aperta voce recitatur, scilicet: Et ne nos inducas in tentationem, vt pateat, ad quid illa dicatur oratio, ne videlicet qui lecturus est, id elatiõis gloria faciat, atq; ita per Diabo- *Ioan.* 11.

lum seducatur & auditorum mentes le-
ctionis intellectu ac profectu per ipsius
phantasticas tentationes defraudentur.
Tunc itaque lector ad librum accedit,
ac priusquàm legere incipiat benedicti-
onem tanquàm legendi licentiam petit
à Sacerdote inquiens: Iube Domne be-
nedicere. Per quod innuitur neminem
debere in Ecclesia legere, nisi petita ve-
nia, vt iussus sit, vel ad hoc ante conces-
sus. Sed animaduertendum est, eum,
qui lecturus est, hîc Domne dicere, non
Domine: quoniam ad hominem loqui-
tur, qui vt est semiplenus & imperfe-
ctus respectu nostri Domini, ita synco-
pato vtitur vocabulo. In fine verò lecti
onis plene inquit: Domine hoc modo:
Tu autem Domine. Quod preter cæte-
ros maximè obseruant monachi, quum
dicunt Domnus abbas, non Dominus
abbas. Hinc etiam est, quod famuli Do-
minis suis inseruientes si quando illis
pocula porrigunt, non debeant vtrunq;
genu flectere, sed duntaxat alterum, nē-
pè sinistrum, per quam partem signifi-
catur corporalis seruitus, quæ tantùm
debetur hominibus, & non spiritualis.
Nec est acclinandnm Principi seculari
recta facie, sed ab aure sinistra capite
flexo. Finita igitur lectione adiungit le-
ctor: Tu autem Domine, non Domne,
vt

vt qui perfectum alloquitur Dominū, & omninò talem qui perfecto & pleno vocabulo dignus est. Nec illud sanè ad lectionem pertinet, aut præmissæ lectioni continuatur, sed lector absoluta lectione dirigens Sermonem ad Dominū & sese excusans inquit: Tu Domine miserere nostri. Quorum verborū sententia hæc est: Domine fortitan ego peccaui in legendo modulatè pronuncians humanę laudis cupiditate, & fortaſsis etiā peccauerunt auditores, quòd varijs cogitationibus fuerint intenti & lectioni debitum non tribuerint auditum: sed ò tu Domine miserere nostri. Quod autē à cunctis generaliter respondetur: Deo gratias, pertinet ad lectionē, & vox est Ecclesiæ gratias Deo persoluentis. Ac si diceret: Deus pauit nos verbis salutis, quæ sunt animæ cibus, de quo beneficio viciſsim nos Deo agimus gratias.

De tertia nocturna.

CAP. XXVI.

IN tertia nocturna similiter recitantur lectiones, sed de homelia Euangelij. Quare autem hoc fiat, hæc est ratio: quòd tertia nocturna declaret tempus gratiæ, vt prædictum est superius, quo tractabantur Euāgelica. Notandū interim hîc est fuiſſe quoddam tempus,

quo

quo veritas Trinitatis ab hereticis maximè impugnaretur, sed tandẽ hæresi confutata atq; eiecta, ac populo ad veritatis cognitionem reducto ordinauerũt sancti patres vt nona lectio de Trinitate legeretur cum suo respõsorio. Quod quidem aliquandiu fuit obseruatũ, sed postea tamen neglectum. Cùm enim Ecclesiæ lectionem de Trinitate legere non fuerat necesse, vniuersis iam Christianis sanè credentibus, eam legere omisit, sed eius responsoriũ retinuit. Inde est, quod in æstate Dominicis diebus nouũ semper Responsorium de Trinitate cantamus. Quanquàm tunc propriè responsorium non dicitur, quòd præmissæ lectioni non respondeat. Nam responsoria lectionibus, quibus subiunguntur semper debent respondere, ita vt inde sic sint nominata. Quemadmodum & versus appellantur, quasi ijs finitis vertuntur responsoria, id est, reuertantur & iterum cantentur, vel saltem eorum particula aliqua. Atque ita soluitur quæstio illa musicæ quæ fit de versibus secundi toni, qui terminantur in c, cùm secundus tonus semper in d finiatur. Dicimus enim quòd istic non est finis, sed in repetitione Responsorij. Potest tamen dici quòd commune appelletur responsorium, non quòd præmissæ respondeat
lectioni

lectioni, sed illi, quę de Trinitate legi solebat. Absolutis nocturnis Ecclesiæ lumina accenduntur, & pulsantur campanæ, atque alta voce canitur: Te Deum laudamus. Quo quidem significatur lætitia & gaudium eius mulieris, quæ incensa lucerna, drachmam, quam perdiderat, inuenit. Quod autem istius cantici finis, videlicet: Per singulos dies, & alij versus qui sequũtur, paulò altius canantur, designat vicinarum congratulationem, qua mulieri ob repertã drachmam congratulabantur. Nam & compulsatio earundem repræsentat conuocationem.

De officio diurno.

CAP. XXVII.

Post noctis officium, agendum est de diurno, quod in septem partitur distinctiones, videlicet in laudes matutinas, horam primã, tertiam, sextam, nonam, vesperas, & completoriũ. Missa etenim ad officium tertiæ vel nonę spectat. Nam his duabus horis missa regulariter celebratur. Quòd autem diei officium septem horis distinctum agimus, à Propheta habemus, qui ait: Septies in die laudem dixi tibi. *Psa.123.* Sed cur quæso septies? Quia quum nocturnum officium misericordiæ tẽpus exprimat, quo genus humanũ à Diabolo obsessum misere

serè

ferè seruabatur, optimè sequitur, vt diei officium tempus designet nostræ redemptionis, aut nostræ liberationis factæ per Christum solem iustitiæ, qui claritate suæ diuinitatis tenebras nostras illuminauit, atq; ex Diaboli seruitute nos extraxit, ita vt inde septies quoque die laudes Deo cantemus, quoniam nos tantũ boni munere septiformis gratię sancti spiritus accepimus. Quandoquidem verò à tenebris peccatorũ per viã pœnitentiæ ad vitę libertatẽ peruenitur, hinc natum est vt diebus profestis seu ferijs ad laudes matutinas caneretur psalmus ille pœnitentialis, nimirũ: Miserere mei Deus. Diebus autẽ festis excepto. Quadragesimæ tempore: Dominus regnauit decorem. De quo vt de psalmis alijs dicetur posteà.

Qur septies in die laudemus Dominum.

C A P. XXVIII.

EST & alia ratio quamobrem septies in die laudemus Dominum, quòd quilibet dies vniuscuiusque repręsentet ętatẽ. Nõ quod eam omnis homo habeat, sed quam haberet, nisi peccaret. Hæc autẽ septem habet varietates, infantis, pueri, adolescentis, iuuenis, viri, senis & decrepiti. Per matutinas laudes repræsentatur infantia, per primã pueri

tia,

tia,per tertiam adolescentia,per sextam iuuentus,per nonam ætas virilis,per vesperas senectus, per completorium ætas decrepita ac finis humanæ vitæ. In his profectò omnibus ætatibus creatorem laudare tenemur. Quod autem infantiæ nostræ tempore Dominũ laudare possimus, euidens nobis facit argumentum beatus Nicolaus qui quarta & sexta feria matris vbera virtute abstinentiæ nõ sugebat. De alijs ætatibus satis est manifestum. Sunt item quàm plurimæ aliæ rationes, quare istarum horarum tẽporibus Dominum præcipuè laudamus. Rubescente diei aurora cantamus laudes matutinas, quæ matutinæ nũcupantur, à mane quod bonum est, si lumẽ est bonum: atque nihil esse melius luce videtur: bonum igitur est mane, quum eo tempore nobis lumẽ redditur. Appellãtur verò laudes, quòd officium laudem potissimũ sonet diuinam, quam ei damus, quoniam à tenebris erroris nos ad lucem veritatis reduxit. Hoc igitur tempore laudes Deo canimus, quia eiusmodi hora mundũ creauit & Angelos, qui statim atque conditi sunt, suaui cantu ac modulamine creatori suo laudes iubilarunt. Eodem quoque tempore populum Israëliticum per mare rubrum transduxit incolumẽ ac Aegyptios submersit,

mersit. Rursus eadem hac hora Christus victor à morte surrexit.

De aliis sex horis. CAP. XXIX.

SEquitur de alijs sex horis, sub quibus item sex aliæ comprehenduntur. Diei itaque duodecim horæ attribuuntur, & totidem nocti. Sub prima hora duas complectimur, ipsam videlicet primam & secundam: sub tertia tres, ipsam tertiam, & quartam & quintam: sub sexta itidem tres, ipsam sextā, septimam & octauam: sub nona duas, ipsam nonam & decimam: vesperæ repræsentant vndecimam: completorium duodecimam. At roget aliquis cur potius hisce diei horis diurnum celebretur officium, scilicet prima, quàm secunda: tertia quàm quarta vel quinta: sexta, quàm septima aut octaua: nona, quàm decima? Quoniam istæ horæ quibusdam insigniuntur priuilegijs. Prima enim hora Christus Pilato à Iudæis traditus fuit, & à morte resurgens prima hora Mariæ Magdalenæ apparuit. Prima hora visus est in littore septem Discipulis piscanti-
Io. 21. bus: quibus dixit: Pueri habetis aliud pulmenti? Hora verò tertia crucifixus est linguis Iudeorum & flagellatus, eadémque hora Spiritus sanctus ipso die Pentecostes Discipulis fuit datus. Sexta hora Christus pro nobis ligno crucis

clauis

clauis affixus eſt, atque eadem quoque hora ipſo die Aſcenſionis cum diſcipulis diſcubuit. Nona hora exclamans ſpiritum emiſit, & lanceatus è latere corporis ſui duo nobis eduxit Sacramenta, aquam videlicet baptiſmatis & ſanguinē redemptionis ac ſaluationis noſtræ. Veſperè de cruce depoſitus eſt, qua item hora in vltima Cœna cũ Diſcipulis ſuis cœnauit, vbi illis Sacramentum corporis & Sanguinis ſui tradidit, quod nobis ſaluberrimum Teſtamentum hinc diſcedens reliquit. Eadem rurſus hora duobus ſuis Diſcipulis proficiſcentibus in Emaus in fractione panis fuit agnitus. Poſtremò in completorio Patrem pro ſuis Diſcipulis orauit, qua etiam hora in Sepulchrum poſitus eſt.

De Pſalmis qui hiſce horis cantantur.

CAP. XXX.

QVi Pſalmi hiſce horis, & quæ cantica debeant vſurpari, equidem ſatis notum eſſe puto. Quia verò ad aliam ſpectent editionem, ac nos de generali officio hoc tempore tractare propoſuerimus, paucis quæ hîc ſunt præcipienda tradamus. Sciendum ergo eſt generaliter in matutinis laudibus ſex pſalmos ſemper cantari, atque in alijs horis ſimiliter, per quos ſex opera miſericordiæ, deſignantur, quibus

operarij

operarij in vinea Domini laborantes in tenti necessariò esse debent, quæque si piè ac mundo corpore exerceamus, à seruitute Diaboli liberati ad vitæ libertatē procul dubio perueniemus, & pro mercede fidelissimi laboris denarium diuinum, hoc est, sempiternam vitam recipiemus. Sanè notandum hîc venit quod in laudibus matutinis duos coniungimus psalmos scilicet: Deus Deus meus ad te de luce vigilo: & Deus misereatur nostri, quos vna tantū Gloria finimus. Sed quare hoc fiat huiusmodi potest ratio adduci: Quoniam alter horum Dei significat dilectionem, alter verò proximi. quæ duæ dilectiones vsque adeò inter se sunt annexæ, vt vna sine altera in Christiana perfectione intelligi nequeat. Ad hymnum autē trium puerorū, scilicet: benedicite omnia &c. Gloria patri non adiungimus, quòd propter eiusmodi fidei confessionem in caminum ignis sint coniecti. Quo quidem facto maximè derogatum est Trinitati. Vel quòd eius hymni postremus versiculus idem significat cū Gloria patri, ne quid in sacris scripturis superuacaneū reperiatur. In matutinis verò laudibus non iubilamus nisi in vltima tantum antiphona. Nam cùm per laudes, Domini intelligamus resurrectionem, in qua ni
hil

hil penitus desiderauit beatitudine & immortalitate iã consecuta, certè nullo hîc opus est iubilo, qui rei alicuius signi ficat desiderium. Nec etiam in completorio, quod octauam connotat resurrectionem. Non quòd pòst resurrectionem iubilus esse desinat, quandò verius cum ipsis Angelis creatori nostro iubilum simus cantaturi, sed quòd tum suam amittet significationem, quâ alicuius rei dicitur esse desiderium. Tũ enim nihil desiderabimus, vt inquit Dominus: In die illa non interrogabitis quic quam. *Ioan.16.* Dictis itaque ad eum modum psalmis cum antiphona, legit Sacerdos lectionem, quàm alio nomine appellamus capitulum, quoniam ex capite epistolæ istius diei sumitur. Legitur autẽ absq; Iube Domne benedicere, & absq; sacerdotali benedictione, quòd Prælatis Ecclesiæ ac sacerdotibus proprium sit eam semper legere, qui legendi veniã nõ petunt quũ eam alijs dare debeant. Nec est quod quis nobis obijciat, si in nocturnis (quod ferè fit) Sacerdos lectionem legerit, an etiam sit necessarium veniam postulare ac dicere: Iube Domne benedicere, quòd eius sit benedictionem & licentiam dare? Dicimus enim quòd si hoc pacto lectionem legerit Sacerdos, cum præter officium suũ facere,
cùm

cùm ſit lectoris. Verùm ſi hic non adſit, tùm facilè permittitur vt vel Sacerdos, vel clericus Sacerdotis, vel etiã quiſpiam alius ordinis minoris tanquam lecturus dicat: Iube Domine, atq; ei benedictio à Sacerdote reddatur. Abſoluto capitulo non ſubiungit: Tu autem Domine, quia ratio poſtulat vt Sacerdos ſit perfectus, & qui ſuggeſtionibus Diaboli haud facilè ſuccumbat. Sacerdos igitur in perſona Domini per capitulum nos ſenſu admonet atque hortatur ore, vt in fide perſeueremus & operibus miſericordiæ perpetuò incumbamus.

De Hymno & aliis ſequentibus.

CAP. XXXI.

DEinde canitur hymnus, per quem lætitia quã ob aſſecutam habemus libertatem, exprimitur. Sed quia Chriſtus nobis hanc lætitiam acquiſiuit, ne ingrati de beneficio accepto videamur, in laudem illius finito hymno prorumpimus, & quia nos liberauit, gratias ei referimus alta voce cantando: Benedictus Dominus Deus Iſrael. Et quare ob ſecro? Quia nos viſitauit exiſtentes in miſeria, & fecit redemptionẽ plebi ſuæ. Hoc abſoluto cantico cum antiphona, quæ notat dilectionem quam in laudãdo Dominũ habemus, ait ad populum Sacerdos: Dominus vobiſcum. Quod ſa

nè

nè ſumptum eſt ex libro Ruth. Sic enim legitur Boos & Obed ſuos ſalutaſſe meſſores. Ac ſtatim à populo reſpondetur: Et cum ſpiritu tuo. Quod ex epiſtolis Pauli ſumptum eſt. Ac ſi ſacerdos diceret: Laus noſtra ſit acceptabilis Deo, & gratá ſibi accipiat, ac nos pręmio vitę remuneret. Cũ aũt popul⁹ reſpondet: Et cũ ſpiritu tuo, idẽ eſt, ac ſi diceret: Tu ꝑ nobis preces ad Dominum effundes, ſed quia illas preces tãtũ approbat Deus & exaudit, quæ ex bono animo procedunt, ipſe, ſine quo nullum bonũ eſt, ſit & cũ ſpiritu tuo. Tũ Sacerdos quaſi ſuę bonitati diffidẽs inquit ad populũ: Oremus. Quod humilitatis & euitãdæ arrogãtię gratia dicitur, quaſi dicat: Orate ſimul mecũ, vt quod poſtulamus, citius impetremus. Tunc dicit orationem, eaq́ue dicta reſpõdet chorus: Amen, quaſi dicat: Ita nobis fiat, quemadmodum oraſti. vel: fœliciter tua ſit oratio peracta. Sũptum autem eſt Amen ex Apocalypſi Ioannis. Atq; ad eundem modũ rurſus populum ſalutat Sacerdos, repetitq́ue quod antea dixerat: Dominus vobiſcũ; quaſi dicat: Si gratiam Dei impetraſtis, in ea perſeuerate. Et iterum reſpondet populus: Et cum ſpiritu tuo, quaſi polliceatur: Oraſti pro nobis, & nos viciſſim pro te oramus. Tũ pueri canunt: Be

nedicamus Domino. Quod ex Psalterio acceptum habemus. Quibus rursum chorus respondet: Deo gratias, quod Apostolo acceptum referimus. Eo autẽ significatur, quòd vsque ad finem vitæ in innocentia Deo inseruire debeamus, ac illi benedicere pro beneficijs gratias persoluendo. Vltimò sequuntur suffragia sanctorum. Nam quamdiu quidem viuimus, tanquã in lubrico solo & fragili glacie sumus constituti, indiesque cum demonibus vehementissimè confligimus, ita vt sanctorũ suffragijs nõ possim⁹ non indigere. Post suffragia repetitur Benedicamus dño, non à pueris, sed à sacerdote, quemadmodum etiã in Cõple torio & magnis solẽnitatibus in quibusdã ecclesijs à maioribus. Quo quidem significatur nos fore in æterna beatitudine cũ Dño perfectos laudatores. In hac enim vita Perfecti esse non possumus.

De officio altaris. CAP. XXXII.

NVnc de officio altaris dicamus. Et primò quidem de sacerdotum indumentis, eorundemque significatione, ac deinde quid officium Missæ, quid introitus, quidve tropi nominentur, occurrit exponendum. Cætera verò breuiter ordine veluti in summa quadam perstringemus. Res enim ardua est, & quæ ingenij nostri vires facilè excedit.

Sacerdos

Sacerdos ergo tanquam aduocatus & pugil cum antiquo hoste pugnaturus, vestibus sacris quasi armis induitur. Sãdalia enim pro ocreis assumit, ne quid maculæ vel pulueris affectioni etiam inhæreat. Sic Amictu pro galea caput contegit: pro lorica totum corpus cooperit Alba, cingulum assumens pro arcu, & subcingulum pro pharetra. Vocatur autem subcingulum quiddam in stola, quod ligatur cum cingulo. Quũ stola collum circundat, quasi hastam contra renitentẽ vibrat. Manipulo pro clàua vtitur: casula quasi clypeo protegitur: manus armatur libro pro gladio. Atque ita instructus, ad postremum per confessionẽ Diaboli renũciat dominio.

De confessione sacerdotis ante missam.

CAP. XXXIII.

SAcerdos enim priusquam cantet missam confessionem pronunciet oportet. Nam, vt inquit Salomon, vir sapiẽs in principio sermonis accusator est sui. Debet autem peccata confiteri generaliter, nec mensuram excedere. Sic itaque ad certamen munitus contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus, & pro sedanda iudicis ira in subditos ad altare procedit, & populus quasi pro suo pugile oraturus diebus profestis, terræ prosternitur. Quum verò cantat

orationes, & reliqua recitat, tum quasi totis viribus aduersus Diabolum pugnat. Nam cùm & casulam in humero plicat, velut gladium contra hostem prępatat, ita vt, quum Euangelium legitur, Diabolus, tanquam gladio percutiatur. Sub finem autem pax datur, quo quies populo hoste deuicto ac prostrato nuncietur. Exinde redeundi data licentia, populus deo agit gratias, ac quisque ad sua reuertitur.

De officio missæ. CAP. XXXIIII.

Officium missæ siue missa, appellatur totum illud, quod à principio vsque ad finē dicitur, nēpè ab introitu vsque ad Ite missa est, cuius mens & sententia hæc est: Ite ad Christum, & ipsum sequimini, quia missa est pro vobis hostia ad Dominū placandum. Quādoque tamen restrictius & quasi specialius pars, quæ prima canitur, nimirū introitus, officium missæ appellatur, quę sic dicta est, quod istuc mittatur Angelus. Distribuitur autem missa in quatuor
1. Thim. 2. omnino partes: in obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones. Est enim missa omnis obsecrationis, orationis, postulationis & gratiarū actionis. Prima pars extenditur vsque ad offertorium, altera vsq; ad finem Dominicæ orationis, quum Amen respondetur,

detur, tertia vſque ad communionem, quarta vſq; ad finem. Ac prima quidem eſt catechumenorum vel neophitorum quod ferè idem eſt, quum catechumenus appelletur nouiter inſtructus ſiue ſit baptizatus, ſiue nondum etiam, & Neophitus quoque nouiter inſtructus ſiue baptizatus, ſiue non. Amplius enim aut diutius eis intereſſe non licet, nõ aliter atque Iudæis aut ethnicis, quòd nec dum ſint menbra Eccleſię. Ob quam ſanè cauſam diaconus è pulpito alta voce dicere debet: Exeant catechumeni foras. Hinc eſt quod pars iſta nominetur miſſa, ab emittendo, quoniam tunc foras mittuntur. Cepit autem illud originẽ ab eo, quod de Domino dicitur: Ieſus autem non credebat ſe eis, ſciens quid eſſet in homine. Nam per catechumenos illi ſignificantur, de quibus hoc dictum eſt. Vocatur itaq; miſſa totũ illud officium, quod eſt ab introitu, vſque ad Ite miſſa eſt, quanquam & interdum miſſam appellamus ea verba, quibus corpus Domini conficitur. *Ioan. 2.*

De introitu, tropis, & linguis, quibus Miſſa celebrari poteſt.

CAP. XXXV.

INtroitus verò dicitur, quòd Sacerdos miſſam auſpicaturus primò ad altare debeat intrare, ſicut Epiſcopus

qui extra chorum quandoque diebus festis Dei armis induitur. Dum enim canitur introitus, intrat ad altare. Quamobrem etiam diebus profestis bis cani solet, in solennitatibus verò ter. Quandoq; intermiscentur tropi. Dicitur autem tropus à Græcis, quod nobis est conuersio, quoniam istic quædã fieri solent conuersiones. Animaduertendum hîc est, tribus linguis missam celebrari, Hebraica, Græca, & Latina, quòd titulus Christi iam in cruce pendentis scriptus fuerit Græcè, Hebraicè, & Latinè, Vnde est, quod in vnaquaque missa harum trium linguarum aliquid apponatur. Et ab Hebræa quidem, quòd sit pręstantissima: Alleluya, Amen, Sabaoth, Osanna. Alleluya quoniam à diuersis multis modis exponitur, quos & alibi sufficientur diximus, nunc præterire volumus. Iuxta interpretationem tamen Hieronymi, quæ omnium est optima, interpretatur: Laudate inuisibilẽ. Quid Amen sit, satis constat. Sabaoth est exercituum siue militiarum, virtutum & victoriarum. Osanna deniq; est, salua obsecro. Et vbi quęso? In excelsis. Osi, idest, obsecro, anna, id est, salua. Inde osanna, quasi osianna, ex corrupto & integro.

De Kyrieeleyson. &c.

CAP. XXXVI.

Sequitur

SEquitur Kyrieeleyson & Christeeleyson, &cæt. quod ideo Græcè canitur, vt ostendatur ecclesiam primò in Græcia cœpisse, ac inde Romã posteà delatam fuisse, vnde reliqua sunt Latina. Cantatur autem ter propter patrem & filium & spiritum sanctum continuò, idq; ternis vicibus, vt simul dicatur nouies, propter nouem ordines angelorum, quibus associari petimus. In quibusdam ecclesijs additur ἡμᾶς, quasi dicant: Domine miserere nostri. Solennibus diebus sequitur hymnus de Euangelio, siue Euangelicus: Gloria in excelsis Deo: quod anteà solùm ad missam dicebatur. Reliqua verò beatus Hilarius Pictauiensis Episcopus apposuit, scilicet: Laudamus te, & cætera quæ sequuntur, quæ etiam ad missam cantari instituit. Verumenimuerò tum illud cani consuetum est, quum festum agitur Apostolorum, martyrum, cõfessorum & eorum, in quorum honorem ecclesia est dedicata, quæcunque etiam illa sit. Eo autem finito Sacerdos salutat populum, inquiens: Dominus vobiscum. Quæ salutatio ex veteri sumpta est testamento, nimirum, vt dictum est, ex libro Ruth, pertinetque ad minores Sacerdotes. Est enim & alia videlicet: Pax vobis, quæ vt est sumpta ex Euangelio, ita solum

ſpectat ad Epiſcopos, & qui ijs ſunt ſuperiores. Quo ſanè illud expreſſe innuitur, quod nouũ Teſtamentum, dignius ſit teſtamẽto veteri. Reſponſio verò populi: Et cum ſpiritu tuo, ex Apoſtolo in epiſtola ad Titum deſumpta eſt. Cum denique ait: oremus, vniuerſalem ad ſe colligit Eccleſiã, quaſi eſſet ſyndicus aliquis in perſona multorũ loquens. Hoc enim ſyndicus ſignificat. Longa vetuſtate comprobatum eſt, quod oremus dicimus. Antiqui enim præmiſſo oremus extemplò orationem communiter ſubiũgebant. Nos verò omiſſa oratione, illud tantùm, videlicet oremus, reſeruauimus.

De oratione, & quoties ſe in miſſa vertat Sacerdos.

CAP. XXXVII.

ORatio ſiue collecta ſtatim ſubſequitur, quantumuis collecta propriè vocetur oratio illa quæ fit in proceſsione quum populus & vniuerſus clerus ab vna Eccleſia procedit ad alterã. Tũ enim Sacerdos aut Epiſcopꝰ collecta omni multitudine, iſtiuſmodi oratione ſuper populũ vti ſolebat, quę propriè dicebatur collecta. Nunc autẽ oratione illa prætermiſſa tantùm (vt diximus) oremus retinuimus. Notandum obiter hîc eſt Sacerdotem in qualibet

miſſa

missa se quinquies conuertere & septies populum salutare. Primò in ipso exordio: Secundò in Euangelio, quod non in altari, sed in assere vel aliquo lectorio versus Aquilonem legi oportet plicata in humero casula, quòd diaconi tũ fungatur officio. Tetiò cùm ad dextrum cornu altaris reuertitur, vndè venerat, dicto symbolo, si fuerit solennitas: tum enim se conuertit ad populum. Quartò post offertorium, cùm inquit: Per omnia sæcula sæculorum, & consequenter: Dominns vobiscum, sed non vertit se. Nam, vt dici solet, nemo qui ad aratrũ manũ applicuerit, retrorsum respectare debet. Quintò quũ ait: Pax Domini sit semper vobiscũ, nec tũ se conuertit. Sextò post cõmunionem, & vltimò in fine. Quod aũt ad orationẽ attinet, sciendũ est nunc vnam legi oportere, nunc tres, nunc quinq;, nunc septẽ, sed non vltra. Et vnã quidem propterea, quod vna sit epistola atq; vnum Euangeliũ, vel propter Dei vnitatẽ. Tres verò propter Trinitatem: nam & Deus numero gaudet impare, vel quia Dominus ter in passione orauit. Sic quinque legi possunt propter quinquepartitam Christi passionem, vel quinque eius vulnera. Verùm septem ideò, quòd septem in oratione nostra Dominica habeamus petitiones,

vel etiam propter septem dona spiritus sancti, quæ apud Isaiam numerantur. Septenarium enim numerum nullus excedere debet.

De Epistola, graduali, alleluya, & prosa.

CAP. XXXVIII.

DEinde legitur Epistola, quæ est sermo absentis missus ad absentē, à Greco verbo ἐπιστέλλειν, quod mittere significat, sic appellata. Tales sunt Petri, Pauli, Iacobi & Ioānis ad varios missæ, quæ hoc in loco vt plurimū legūtur. Sed si contingat (contingit autem sæpè) vt vel ex Apocalypsi vel ex Prophetis aliquid hîc legatur, nihilominus dicetur epistola, idq; ob eā causam, quòd tum ante Euangelium quodammodo mittatur. Summoperè autē cauendum est, ne quis Epistolam legere presumat, nisi sit hypodiaconus, aut diaconus aut etiā Sacerdos. Melius enim est vt Sacerdos legat etiamsi cantet missam, quàm acolitus. Post Epistolam verò cantatur Responsorium cum suo versu, siue Graduale, vt vocant. Appellatum autem est Graduale quòd à minoribus in gradibus ante altare vel à maioribus etiam diebus profestis cani soleat: In solennitatibus verò in altioribus, hoc est, in pulpito etiam à pueris. Vel quia gradatim cantatur, vel quia de gradu ad gradū procedere

cedere debemus, hoc eſt, de virtute in virtutem aſcendere. Dictum eſt idem Reſponſorium, quòd verſui reſpondeat, qui item à vertendo nominatus eſt, quoniam nos ad orientem vertimus, vel quoniam verſu ad Reſponſum fit regreſsio, aut ad officium aliud, vt in matutinis. Poſtea ſequitur Alleluya, cuius interpretatio modò expoſita eſt ſecundum Hieronymum. In hui[9] fine neumatizamus, hoc eſt, iubilamus, dum finem protrahimus, & ei velut caudam accinimus. Eſt enim differentia inter neuma neumæ, & pneuma pneumatis. Neuma fœminei generis eſt iubilus, ſicut in fine antiphonarum, pneuma verò neutrius generis, eſt ſpiritus ſanctus. Poſtea verſus dicitur, vnde ſimiliter conuerſio fit ad alleluya. Sequitur deinceps Sequētia quam nos proſam appellamus. Fertur Notgerus abbas apud ſanctum Gallum natione Teutonus primò ſequētias compoſuiſſe, atq; eas poſtea in Eccleſia cantari inſtitutum fuiſſe per Nicolaum ſummum pontificem. Poſt hunc autem dicitur Hermannus Contractus inuentor aſtrolabii feciſſe duas has: Rex omnipotens die hodierna. Et: Sancti ſpiritus adſit nobis gratia. &c.

Hic epiſcopus fuit Leodienſis. Circiter annum 850.

De Euangelio.

CAP. XXXIX.

FInita sequentia legitur Euangelium, quod triplicem habet inchoationem: Vel per, Initium sancti Euangelij, sicut in principio quatuor Euangeliorum: Vel per, In illo tempore: Vel per aliam determinationem regiæ aut alterius alicuius magnæ potestatis, vt: Fuit in diebus Herodis. Et: Anno quinto decimo Imperij Tyberij Cæsaris. Dicitur autem Euangelium ab εὖ bene, & ἄγγελος, nũcius, quasi dicamus bonum & lætum nuncium. Proinde verò Euangelium aliquando esse dicitur secundũ historiam, quandoque secundum allegoriam, quandoque secundũ personam, quandoque secundum partem, & quandoque etiam secundum totum. Secundum historiam, vt illud: Maria Magdalena & Maria Iacobi & Salome &c. atque illud etiam quod cantatur in natali Domini ad secundam missam de pastoribus. Secundum allegoriam cuiusmodi illud quod in assumptione beatæ Marię legi consuetum est de Maria Magdalena & eius sorore Martha, nimirum: Intrauit Iesus in quoddam castellum &c. Quia cùm per Mariam Magdalenã vita significetur contemplatiua, per Marthã verò, quę administrabat, vita actiua: hoc Euangelio docetur in beata Maria virgine vtriusque vitæ fuisse consummationem

tionē, contemplatiuæ ſcilicet & actiuæ. Secundū perſonā Euangeliū canitur, vt in feſto beati Thomę Apoſtoli, vbi dicitur: Thomas vnº de duodecim &c. Secūdū partē, quemadmodū eſt in feſto ſanctæ crucis. Tū enim illud recitatur Euāgelium ꝙ eſt de Nicodemo propter eius extremam particulam, quæ eiuſmodi eſt: Sicut Moyſes exaltauit Serpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis. In hoc autem verbo Chriſtus ſuā indicauit paſsionem, & ſui corporis in cruce exaltationem. Quocirca Euangelium hoc in quo hæc continetur particula, legitur in feſto ſanctæ crucis. Secūdum totum deniq;, cuiuſmodi eſt exiguum illud, quod in circuncifione Domini obſeruatur: Poſtquàm conſummati ſunt dies octo. Animaduertendum ergo hîc eſt, quod diebus profeſtis vna duntaxat candela cerea præcedat diaconum, quum ad legendum Euangelium accedit. Nec id quidem, iniuria, cùm per illud primus Chriſti ſignificetur aduentus, qui humilis fuit & occultus, vt quē præuenit vnus tantum præcurſor, videlicet Ioannes Baptiſta, qui fuit verbi lucerna. Feſtis verò diebus candelæ duæ præcedunt cereæ, quòd in ſecundo aduentu, qui ſolennis erit & manifeſtus, duo ſint præmittendi præcurſores Helias

lias scilicet & Enoch. Vel ideò etiam quoniam Dominus ante faciem suã binos coniunctim misit Discipulos ad prędicandum. Illud quoque diligenter notandum est, quòd simulatque Euangelium inchoatur, vniuersus populus, tam clerici quàm laici, tam qui illud profert quàm qui audit, crucis signum imprimere debeat in fronte, in ore & in pectore. In fronte, quòd locus sit pudoris & verecundiæ. Vnde impudicos homines effrontes dicimus, quasi sine fronte. Per hoc ergo quod fronti signum crucis imponimus, euidenter ostendimus nos nõ erubescere, quòd credamus in crucifixum, & eũ habeamus Deum & Dominum, qui à Iudęis atque Ethnicis nobis exprobratur. Vnde mehercle Apostolus: Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus verò stultitiam. In ore autem ideò, vt significemus nos audacter crucem Domini prędicare. Denique in pectore ob eam causam, quò nos paratos esse pro Christi nomine pati ingenuè ostẽdamus. Rursum in hoc, quòd os & pectus cruce signamus, apertè innuimus, nos audacter ore fateri & corde credere Christum crucifixum, cuius liber legitur, Deum & Dominum nostrum esse. Sacerdos itaq; vel diaconus Euan-

.Cor. 1.

Euangelium lecturus signat se in ore, fronte & pectore, quasi dicat: non erubesco crucem Domini, sed eam ore prædico & corde credo. Libro quoque crucem imprimit, tanquam si diceret: hic est liber crucifixi. Posset autem hoc loco quæri, quemadmodum crucis signum fieri debeat à dextráne in sinistram, an verò à sinistra in dextram? Ac nonnulli quidem sunt, qui crucē à sinistra in dextram fieri velint, atq; ex huiusmodi versu sumpserūt autoritatem: Egressus est à patre, &c. A patre venit filius in mundum, & ideo crucem inchoamus à parte superiori, per quam designatur pater. Sed quod à patre absque vlla intercapedine in mundum venit, per quem sinistram partem intelligimus, ideò postq̄ à superiori parte descendimus, statim à sinistra in dextrā pergimus: nā & posteà ad patrē ascendit, quod designat dextera. Alij verò putant quòd à dextra in sinistram fieri debeat, quia Christus à dextera in sinistram, id est, à patre veniens, Diabolum per crucem repulit, qui per sinistram significatur. Dicto igitur Euangelij titulo, respondetur ab omnibus: Gloria tibi Domine. Proposito nanque Euangelio ad legendum, in quo agitur de gloria partim Dei, & partim nostra, quatenus videlicet Christus diabolum

bolum vicit, ac nos redemit, & victor ad patris gloriam aſcendit: auditores Euangelij lætantes ad laudem ſui creatoris inquiunt atque exclamant: Gloria tibi Domine, quaſi dicant: Gloria tua, quæ nobis in hoc Euangelio prædicatur, in æuum nobis ſine fine permaneat, ſemperque creſcat & augeatur. Lecto iam Euangelio, quiſque dicere debet: Amen. Vel, vt alij volunt, recitato Euãgelio, ſtatim dicamus oportet: Deo gratias, quemadmodum poſt quamlibet lectionem ſiue capitulum. Sed melius eſt vt dicatur: Amen, ac nos cruce contra Diabolum muniamus, ne ipſe ſermones Domini ex pectore noſtro rapiat. Neceſſariũ etiam planè eſt, vt dum legitur Euangelium, velamina capitum deponantur. Euangelica enim prædicatio omnia legis velamina dimouit, atq; homines, qui prius Dominũ in ænigmate quodammodo & quaſi per tranſennam videbant, modò ipſam veritatem aperta legis cognitione videre & intelligere fecit. Viri itaque aperto capite Euangelium audire debent, vt quinque ſenſus ad audiendum magis fiant idonei. Inde eſt quod clerici non nutriant longos capillos, ſed altè tonſos vt rectius ac perfecti⁹ poſsint audire. Verũ enimuerò propterea coronam habent, vt demon-

monſtretur inter eos & Dominum nullum eſſe medium. Non ergo longos habeant capillos clerici, ſi per longitudinem capillorum ſignificetur multitudo peccatorum. Mulieres verò debent audire Euangelium tecto ac velato capite, etiamſi ſit virgo, propter pomum vetitum. Et ſi eueniat vt virgo capite ſit aperto, & velamen non habeat, neceſſe eſt, vt mater aut quæuis alia mulier capiti eius pannum vel ſimile quippiam imponat. Itemq; erecti ſtare debemus, donec Euangelium pronuncietur, aut capite inclinato, ſi modò non ſedeamus: niſi cogente neceſsitate. In lege quidem præcipiebatur, vt, dum comederent agnū Paſchalem, baculos in manibus tenerent, nos verò diacono legente Euangelium baculos deponimus, quòd Chriſto prædicante legales obſeruantiæ ſint depoſitæ.

Quid Symbolum, quando canendum, & quot ſint numero.

CAP. XL.

POſt Euangelium ſtatim debet ſubiungi Symbolū fidei, ſcilicet: Credo in vnum Deum patrem, &c. ſi ſolennitas fuerit. Nec tamē in omni ſolennitate, ſed in eorum tantnmmodò feſtis, quorum in Symbolo fit mentio, vt in feſto Trinitatis, in Natali, Circunciſione,

cisione, Epiphania, Paschate, Ascensione, Pentecoste, in festo omnium sanctorũ, Transfigurationis Domini, beatæ Mariæ, & omnium Apostolorum, sanctæ Crucis, & omnibus diebus Dominicis. In alijs autẽ solennitatibus dici non debet. Nec verò in solẽnitate Angelorum cantari solet, quia illi non credunt, imò iam sciunt, quum plenam & perfectam habeant scientiam. Nec prætereà cani consuetum est in solennitate duorum Euangelistarum, qui non fuerunt Apostoli, scilicet Lucæ & Marci. Sunt qui dicunt Symbolum dici debere in festo beati Ioannis Baptistæ, quia tum fuit commemorata Christi natiuitas. Sed eadem ratione qualibet die fit mentio beatæ Mariæ, adeoq; omni die canendũ foret. Nonnulli etiam putãt, quòd in eorũ festiuitatibus cantari debeat, qui illud composuerunt, atq; eius rei gratia huc illud adferunt, quod in Euangelio Ioannis inuenitur, quod nimirum indies fides Apostolorum crescebat propter miracula quæ fiebant, quanquã alibi autoritas habeat, fidem non habere meritũ, cui humana ratio præbet experimentum. Pronunciato Symbolo sub finem ipsius debet fieri signum crucis, quoniam verbum est Euangelicũ, non secus atque ipsum Euangeliũ, nisi quod fit

Luca. 1.

ſit verbum abbreuiatum. Vnde dictum eſt de eo: Verbum abbreuiatum faciet Dominus ſuper terram. Et hoc modo: Veniet verbum abbreuiatū ſuper filios Dei. Similiter quoque in omnibus verbis Euãgelicis ſignum crucis fieri oportet, quemadmodum ſub finem orationis Dominicæ. Gloria in excelſis, Benedictus, Magnificat, & Nunc dimittis. quæ omnia perinde atque Euangelium ſtando audiri debent. Notandū eſt quatuor eſſe ſymbola: minimū, quod à cunctis cõmuniter in quotidiana oratione dicitur, & quod Apoſtoli ſimul compoſuerunt. Secundū eſt, quod in prima recitatur. Quicunq; vult ſaluus eſſe, quod ab Athanaſio Patriarcha Alexãdrino cõtra Arrianos hæreticos compoſitum eſt, licet plerique eum Anaſtaſium fuiſſe falſo arbitrentur. Tertium eſt, quod Conſtantinopolitana ſynodus edidit, videlicet quod in miſſa hactenus cani conſuetum eſt. Quartum eſt, quod ex Niceno Concilio prodijt. Scripſit verò beatus Hilarius Pictauienſis Epiſcopus librum de ſynodis, in quo & illud compoſuit, ac legi oportet in omni ſynodo vel totum vel ſaltem eius aliqua particula. Ex quo ſanè liquidò apparet, quàm illi errent, qui aliam ibi legunt lectionem.

dam Ecclesijs in magnis solennitatibus preciosa offeruntur Ecclesię vtensilia, & in altari ponuntur vel in locis competentibus. Tertiò demùm sequuntur manuales laicorũ oblationes. Clerici enim non offerunt, nisi in exequijs mortuorũ & in noua celebratione Sacerdotis. Nam inhumanum videretur, si ij offerre tenerentur, qui ex oblationibus viuunt aliorũ. In offertorio nulla ratione permittitur Sacerdoti vt pixidem aut aliud huiusmodi manu teneat, quò omnem auaritiæ effugiat suspitionem.

De sacrificio. CAP. XLII.

SAcrificium dicitur quasi quo sacrum efficitur, vbi cognoscendum est, quod olim sacrificiũ ab Apostolis & viris Apostolicis in primitiua Ecclesia vasis ligneis ac vulgaribus vestibus celebrabatur. Tum enim erant (vt dici solitũ est) lignei calices & aurei Sacerdotes. Nunc verò est econtrà. Paulo tamẽ post Seuerinus Papa instituit idem vitreis fieri vasis. Sed quia erant fragilia, Vrbanus Papa voluit, vt argenteis vel aureis sacrificaretur, vel etiam ob paupertatem stanneis quæ tamen non facilè ærugi-nantur. Hostia secundum Hebræos ab ostio nuncupata est, quia ad ostium tabernaculi offerebatur. Secundum ethniços verò ab hoste deriuata est. Nam

hostibus

hoſtibus à domitis (vt ille ait) hoſtia nomen habet. Dicta eſt etiam victima à vincendo, & imolatio, quòd iſtic Chriſtus ſacramentaliter imoletur, qui in veritate ſemel pro peccatis noſtris in cruce eſt imolatus. Appellata autem eſt imolatio à mola, qua in ſacrificijs cōteri ſolebat genus quoddā frumenti quod far vel ador dicitur. Vnde: Et adorea liba per herbas. Ponebatur enim inter cornua altaris vel animalis cultro iſtic facto foramine. Mola verò in altari dicitur pars media ſub qua reliquiæ ſigillātur, & cui in dedicatione Eccleſię crux imprimitur, atque vbi Corpus Chriſti conſecratur.

De ſecunda parte miſſæ.
CAP. XLIII.

IAm verò ſecunda pars miſſæ quæ propriè miſſa appellata eſt, proximè ſequitur, nimirum quam orationis eſſe diximus. Nā prima pars, de qua hactenus dictum eſt, vocatur obſecrationis. Hæc ergo pars miſſæ, vt miſſam appellemus totum officium ab introitu vſque ad ite miſſa eſt, ſi ſtrictim accipiatur, proprio nomine miſſa appellata eſt. Habet autem ea quatuor diſtinctiones. Prima dicitur ſecreta, altera præfatio, tertia canon, quarta oratio dominica cum ſua præfatione. Atque hæc quidem pars extenditur

tenditur vſque ad dominicæ orationis finé: Sed libra nos à malo, Amen, quod tacitè à Sacerdote proferri debet. Hic itaque conſiderandum eſt tot debere dici collectas, eodemque ordine, ac de eiſdem in ſecreta poſt-communionem, quot præceſſerunt in obſecratione ante Epiſtolá in exordio miſſæ, nec plures, nec etiam pauciores, hoc ſemper obſeruato, ne vltra ſeptenarium numerum progrediatur. Summoperè item cauendum eſt, quod ſi fortè collecta pro defunctis intermiſceatur, ne finalis, ſed penultima vel antepenultima dicatur. Quoniam finis ad ſuum debet retorqueri principium. Ad poſtremum generaliter cognoſcendum eſt, quod in miſſa pro defunctis nulla debeat pro viuis oratio intermiſceri, hac tamen communi excepta: *Deus qui viuorum dominaris ſimul & mortuorum.*

De Secreta.

CAP. XLIIII.

SEcreta dicitur, quia ſecretè pronunciatur, cùm tamen olim alta voce diceretur, ita vt ab omnib⁹ facilè laicis teneretur. Contigit ergo vt quodá temporē paſtores panem ſuper lapidē quendam ponerent, qui, dum huius Secretæ verba proferrent, in carnem conuerſus eſt, & forſitan tranſſubſtantiatus, vt ſic

loquar,

loquar, in Copus Christi. In quos diui- nitùs facta est acerrima vindicta. Nam ad vnum omnes percussi sunt diuino iu dicio cœlitùs misso. Ex quo quidem facto statutum fuit, vt posthac tacitè ac submisse diceretur. Aut ideo sanè occultè & quasi sub silentio dicitur, ne scilicet vilescat, sicut & ob eandem causam sacræ literæ dicuntur esse obscuræ. Aut tandem ne à laicis cognoscatur, ita vt hinc triplex silẽtij sit ratio. Cum autem ait Sacerdos, Orate Fratres, statim incipit orare, & nos similiter hoc audientes secretò orare debemus, ac duos psalmos canere nempè: Exaudiat te Dominus, & sequentem. Sed quando interim dicit, Orate Fratres, perinde est, ac si diceret: Dominus vobiscum tacitè, quum sese vertat ad populũ. Quare meminerimus Sacerdotẽ, se quinquies ad populũ conuertere dicẽdo Dominus vobiscũ, propter quinque apparitiones, quæ fuêre ipso die Paschatis. Et quia vna apparitio fuit non manifesta, quãdo apparuit beatę Mariæ Magdalenæ, vt plerique sentiunt, ideo occultè & quasi sub silentio ait Dominus vobiscum tunc, cùm aper tè satis dicit: Orate Fratres. Per omnia sæcula sæculorum, id est, per sæcula sibi mutuò succedentia. Vel dicuntur sæcula per antonomasiã, sicut Cantica Canticorum.

ticorum. Quæsitum est, cur secretò dicantur orationes, quæ sequuntur post oblationes? Sed nos ideo hoc fieri respõdemus, quòd Iudæi post suscitationem Lazari, statim Iesum voluerunt occidere, qui sese occultauit in ciuitate Ephrê- 1.*Io.*11.
in solitudine, & à prædicatione ac miraculorum operatione penitus quieuit & tacuit in sabbatum vsque, quod est ante dominicam in Ramis palmarũ, quo venit in domum Simonis leprosi, & apertè prædicauit. Atq; hoc quidem expresse indicat Sacerdotis illa vocis exultatio, qua inquit: Per omnia sæcula sæculorum. Cui subditur Amen propterea, vt quæ à Sacerdote dicta sint, liquidò cõfirmemus, quia per Christum sæculum creatum est. Amen nanque nomen Dei est. Vnde in Apocalypsi: Ego sum Amẽ. *Apoc.*3.
testis fidelis. Subiungitur porrò Dominus vobiscum, ac deinde. Sursum corda, quæ scilicet sursum habere debemus ad Dominum in cœlestibus, non in terrenis, vt non quæramus benedictionem Esau, quæ vt caduca ac debilis est, ita in terrenis planè sita est. Idem prorsus nobis manifestè significant Episcopi sandalia, quæ cùm superius sint aperta, iis admonemur, vt semper corda habeamus erecta ad Dominum, cumque inferius sint solida, volunt vt habeamus in ter-

renis mentem omnino obtusam, quasi non debeamus quærere benedictionem quæ in terrenis est, sed benedictionē Iacob, quæ est in cœlis. Postea sequitur: Gratias agamus Domino Deo nostro. Quia pro omnibus beneficiis, quæ ille in nos benignè contulit, gratias ei meritò rependere debemus. Inuenitur autē ibi quædam figura ad similitudinem nostrorum Delta, D scilicet, vndique clausum, quod in parte præcedenti C I nostrum complectitur, quod in summitate apertum est, in quorū parte media tractulus per transuersum ducitur vtramq; in modum crucis partem copulās. Quod quidem non sine causa factum est. Per delta enim circulariter clausum diuina figuratur natura, quæ nec principium nec finem habuit. Per V exprimitur humana Christi natura, quæ principium in virgine habuit, sed fine carebit. At verò tractulus in medio vtramque partem coniungens, crux est, per quā humana sociantur diuinis.

Fortassis huiusmodi figura depicta fuit in libris veterum.

De præfatione. CAP. XLV.

PRæfatio dicitur, quasi prælocutio, quæ est ad ministerium præparatio. Notantur enim istic nouem ordines Angelorum, quos ibi præsentes esse certò credimus. Maiestas quoq;, de qua hîc fit mentio, appellata est quasi maior stans,

ſtans, vel maior poteſtas, Sciendum verò eſt in miſſa decem eſſe in vniuerſum præfationes, primam de Trinitate, alteram dē Natali, tertiam de Epiphania, quartam de Quadrageſima ſiue ieiunio, quintam de Cruce Domini, ſextam de Reſurrectione, ſeptimam de Aſcenſione, octauam de Aduentu ſpiritus ſancti, nonam de Apoſtolis, decimam & vltimam de beata Maria virgine. Pòſt canitur ter: Sanctus, Sanctus, Sanctus, quod ſumptum eſt ex veteri Teſtamento. Ait enim Iſaias ſe vidiſſe Dominum ſuper ſolium excelſum, & Seraphim clamantia: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sed quod ſequitur: Benedictus qui venit in nomine Domini, oſanna in excelſis, acceptū eſt ex Euangelio, ita vt, quū illud cantatur, ſignum crucis fieri debeat. Poſtremò hîc cantica Angelorum canimus, quia per hoc ſacrificium terrena iungi cœleſtibus non dubitamus, & ideo cum eis in excelſis ſaluari clamamus.

Vndecima eſſe poteſt communis illa de ſancta Trinitate.

De Canone. CAP. XLVI.

DEinceps verò ſequitur Canon, ita enim Græcis dicitur, nobis autem regula, quòd per eam regulariter ſacramenti huius fit confectio. Nuncupatur etiam actio, quia tunc cum Deo noſtra agitur cauſa. Quamobrem & in feſtis ſtantes oramus, in profeſtis verò

vel ieiunijs proſtrati. Sub ſilentio tribus de cauſa dicitur. Primò quoniam Deus non oris ſed cordis clamorem intendit: vnde & Moyſi dixit: Quid clamas ad me? cùm tamẽ ipſe taceret. Nihilominus tamen proferimus verba, ne quæ petimus, aut quæ petere debemus, penitus ignorare æſtimemur. Secundò ob id ſubmiſſè Canon dici oportet, ne, ſi alta voce eſſet proferendus, longo clamore deficiamus. Vel tertiò ob hanc rationem, ne tanti miſterij per vſum cotidianum, verba vileſcant, & in locis non competentibus paſsim indiſcretè pronuncientur, atque ita tandem extinguantur ac pereant, quemadmodum paulò antè de paſtoribus narratum eſt. Prohibitum enim eſt per decretum, & ſub anathemate datum, vt nullus niſi ſacris veſtibus, ex libro in altari conſecrato, hæc verba proferat. Dicit ergo Sacerdos: Te igitur clementiſsime Pater, & cæ. Alloquitur Dominum, tanquam præſentem. Incipit autem à litera Tau, T, quæ in modum crucis effecta eſt. Quoniá per Chriſti paſsionem hæc omnia in cruce ſunt completa, habentque ſuam efficaciam. Vnde profectò eſt, quòd iſtic crucifixi imago adpingi debeat. Sequuntur poſteà multa, vt ſunt nomina Apoſtolorum, Martyrum, Pontificum, Virginum,

rum, qui omnes pro Christo nostro se sacrificio exposuerunt. Atque item alia quædam sequuntur, quæ nobis explicare non licet, nisi fortè solis sacerdotibus, & ideo de illis tacebimus. Vnum hoc tamen addemus, nulli hîc concessum esse aliquid vel detrahere vel addere, nisi quandoque nomen illorum, pro quibus specialiter aut nominatim offertur sacrificium.

De oratione Dominica.

CAP. XLVII.

NVnc dicendũ est de oratione Dominica, in qua continentur septem petitiones. Quod autem præmittitur, est quasi beneuolẽtiæ captatio. Tres priores ad futuram vitam pertinent: Quatuor posteriores quæ sequuntur, ad præsentem. Media autem, vt nonnulli volunt, à communi sumi potest, ita vt ad vtranque referatur, quâ videlicet dicimus: Panem nostrum quotidianum, quem ἐπιούσιον Græci, segola Hebræi, nos appellamus aut superessentialẽ, aut egregium aut etiam familiarem. Sed animaduertere oportet, quum Sacerdos ait Oremus, præceptis, &cæ. nos debere prostratos orare vsque ad finem orationis Dominicæ, si dies fuerint profesti. Si verò festum sit, aut dies Paschalis, certè non prostrati, sed stantes orare debe-

mus, ac respondere: Sed libera nos à malo, Amen. Quòd autem Dominicã hanc orationem non tacitè aut sub silentio dicat Sacerdos, ratio est, quoniam ex Euangelio petitum est.

De pace. CAP. XLVIII.

POsteà inquit Sacerdos: Pax Domini sit semper vobiscũ, quod spectat ad tertiam partem missæ. Notandum tamen est, quòd tacitè hîc Sacerdotem quandam orationem dicere oporteat, quæ in Ambrosiana Ecclesia apertè pronunciatur. Accepto itaque pacis osculo ab ipsa eucharistia, vt quibusdam placet, vel vt censent alij, ab ipso sepulchro & altari, impartit illud diacono aut subdiacono, vt per eos descendat ad alios. Sed cauendum est, ne ab ipsis viris tradatur mulieribus, ne forsitan lasciuiæ quippiam in animum aut carnalitatis clanculum subrepat. Agnus Dei ter canitur. Hic est ille verè Agnus declaratus & adumbratus in Paschali,
Io.1. de quo sic habetur in Euangelio: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Ter aũt ideo canitur, vt eius corpus triforme intelligatur: illud videlicet quod in cœlo est glorificatũ: mysticum, quod etiamnum in terra ambulat: & quod in sepulchris vsque ad extremũ iudicij examen quiescit. Bis dicitur cum miserere

nobis,

nobis, tertiò cum dona nobis pacem. In cœna verò Domini ter debet dici, cum miserere nobis. Sed horum neutrum adiungitur in missa pro defunctis, verùm ter cum Dona eis requiem. Vbique obseruandum est, vt non continuò, sed interpolatè ac seiũctim cum oratione interposita, dicatur. ἁγνὸς verò Græcè dicitur purus & pius, quia sola pietate vt pura hostia nos redemit. Vel ab agnoscendo, quod sicut agnus solo balatu matrẽ cognoscit, ita Christus in passione matrem suam cognouerit, ac virginem virgini commendauerit. Atque hinc quoq; esse potest, quod ter canatur Agnus Dei. Quoniam Christus pendẽs in cruce patrem suum cognouit, ei ad mortem vsque obediendo, & eadẽ cruce suffixus agnouit matrem suã, eamq; virgini commendauit, ac tandem etiã ibidem humanum genus redimendo agnouit. Quod autẽ hîc bis repetitur: Miserere nobis, & tertiò variatur per Dona nobis pacem, totum illud ex veteri testamento depromptum est, vbi cum clamarent ad Dominum, dicere soliti erãt: Parce Domine, parce populo tuo, ad subiũgere tertiò: Ne dederis hæreditatẽ tuam in opprobrium. Quum igitur dicimus, Agnus Dei qui tollis peccata, expresse Ioannem Baptistam imitamur, qui ait:

Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Illud certè ignorari non debet olim in primitiua ecclesia singulis diebus, qui canoni missæ intererant, solitos fuisse communicare. Sed postea crescēte multitudine fidelium, fuit institutum vt tantum dominicis diebus communicaretur. Quod etiā paulò pòst, quū obseruari non potuit, abiit in desuetudinem, ac tertia subsecuta est institutio, vt saltem ter quoque anno, in Natali, Paschate & Pentecoste omnes Christiani eucharistiam sumerent: Inuento tamen triplici remedio, vt singulis nimirum diebus osculum pacis daretur, ac dominicis diebus eulogia, id est, panis benedictus & consecratus, quod in Quadragesima & temporibus abstinentiæ deputatis, saluo ieiunio obseruari non potuit. Quare tunc huiusmodi fuit promulgata institutio, vt collecta diceretur super populum sub finem missæ, dicendo: Inclinate capita vestra Deo, quum videlicet minor aliquis Sacerdos celebrat. Sed si Episcopus, inquiet: Humiliate vos ad benedictionem.

De vltima parte Missæ.

CAP. XLIX.

Vltima pars Missæ modò sequitur, quæ dicitur gratiarum actio, atque incipit à communione. Vocatur autem

autem cõmunio, quasi participatio, quã ideo canimus, vt per eam cum sanctis diuinę gratię participes efficiamur. Appellatur etiam completio, quoniam per illam missam, vt sic dicã, completur. Tribus verò modis finitur missa, primò per Ite missa est in solennitatibus, quod est quasi abeundi licentia, ac sumptum est ab Exodo. Non quidem secundũ verba, sed iuxta mentem & rei intelligentiam, quando Israeliticus populus ex Aegypto permissu Pharaonis egressus est. Vel etiam quando è Babylonica captiuitate permittente Cyro ad propria regressus est, Deo referens gratias. Sic & nos accepta benedictione vltima, ad cœlestem patriam remeare debemus, vbi in gratiarum actione semper fœliciter viuemus. Dicitur autem Ite missa est, quoties cantatur Te Deum laudamus, Gloria in excelsis, & Alleluya. Pronunciato Ite missa est, oportet nos respondere: Deo gratias, quæ vox est gratulantis. Secundò verò diebus profestis, dicitur Benedicamus Domino, ac petitũ est ab Apostolo. Tertiò deniquc in missa pro defunctis: Requiescant in pace, quod ex sola consuetudine generali natũ est. Cùm ergo dicitur, Ite missa est, debet Sacerdos vultum dirigere ad populũ, quando autem Benedicamus Domino,

vel Requiescant in pace, versus Orientem. Necesse tamen est, vt hæc tria à Sacerdote vel diacono tantùm proferantur. Sed in prima missa Natalis Domini, non debet dici: Ite missa est, ne videatur populus licentiam habere redeundi.

Quibus horis celebretur missa.

CAP. L.

TRibus horis tantummodò regulariter missa poterit celebrari: tertia nimirum, sexta & nona. Et quidem tertia ideo quòd tum linguis iudæorum sit crucifixus, dum instanter clamarent: Crucifige, crucifige eum, pertuleritque ludibria, maledicta, conuicia, alapas, flagra, insultantium sputus, & coronam spineā. Sexta verò ob eam causam, quòd tum in crucem actus sit, ac tolerare debuerit clauos rigidissimos & pocula felle tincta, vt sic tandem pro nobis imolaretur. Nona demùm, quia tunc animum exhalauit ac spiritum patri commendauit. Poterit tamen fieri, vt ante primam in Dominicę resurrectionis memoriam missa celebretur, quod vicarij faciunt, & post primam ante tertiam in ejus rei commendationē, quòd Christus inter primam & tertiam traditus fuerit Pontio Pilato Iudæis vociferantibus: crucifige eum, ipso tacente. Cantatur ergo missa diebus festis hora tertia,

tia, profeſtis ſexta, & nona in quadrageſima ac alijs diebus ieiuniorum. Nec tamen omnium, quia in ſabbatis ieiuniorum quatuor temporum valdè ſerò celebrari & poteſt & debet propter ſacros ordines: quòd etiam ad ſequentem ſpectet dominicam. In ſabbato Paſchæ, & Pentecoſtes ſerò canitur propter cereæ candelæ, quam cęreũ nominamus, conſecrationem, quod ex eo facilè perpendi aut colligi poteſt, vbi dicitur: Hæc nox eſt, atque ex iſta oratione: Deus qui hanc ſacratiſsimã noctem, &c. Ipſo verò die natalis Domini prima miſſa cantatur nocte. Poteſt tamen licitè cantari ſummo mane, ſed tamen prima & tertia prius abſolutis. Sic itaque ab illis horis excipitur dies qui Domini natiuitati ſacer eſt, quum noctu prima canatur. Nec id quidem ſine cauſa, vt poſtea dicemus. Atque etiam ſabbatum Paſchæ & Pentecoſtes, quoniam tum temporis expreſſe dicimus: Hæc nox eſt, & : Deus qui hanc ſacratiſsimam noctem. Excipiuntur denique dies ieiuniorum propter ſacros ordines.

Quæ miſſæ quibus diebus debeant celebrari.

CAP. LI.

NVnc dicendum eſt quæ miſſæ quibus diebus debeant celebrari. Fuit enim quoddam tempus, quo dominicũ

officium necdum erat ordinatum, ac variæ pafsim hæreſes pullulabant. Quo quidem factum eſt, vt prima feria, ne diuinum officium periret, de Trinitate, ſecunda de charitate, tertia de ſapientia, quarta de ſpiritu ſancto, quinta de angelis, ſexta de Cruce, ſeptima de beata Maria virgine cantaretur Sed poſteà ſancitum eſt vt ceſſante cauſa & illud ceſſaret quod vrgente neceſsitate factum fuerat. Quapropter ſanè dominico officio ordinato ſtatutũ eſt, vt prima feria ſuum peculiare haberet officium de Trinitate, & ſecunda de angelis, quòd tum creati in bonis gratuitis fuerint, ac lux diuiſa à tenebris, hoc eſt, boni angeli à malis. Nam eo tempore mali cecidêre, & boni fuerunt confirmati. Sed prima feria fuerunt angeli creati & in bonis naturalibus conſtituti. Cantatur autem alia de cauſa pro defunctis, vt nimirum ijs adhibeamus ſuffragium angelorum. Eodem quoque die miſſa pro defunctis celebratur, quoniam, vt plærique aiunt, feria prima refrigerium habent ii, qui ſunt in purgatorio, ſtatimq; altero die poſt ad pœnas ſolitas & ad laborem redeunt, ita vt eo die, quo eorum laboribus aliquo modo ſubueniatur, miſſa pro illis cantetur. Tertia autem feria oportet repeti introitum miſſæ diei dominici. Prę

ei. Prætereà institutum quoque fuit, vt quarta feria ieiunaretur, ideoque dominici diei missa tum caneretur. Sed & quinta feria similiter dicere conuenit officium diei dominicę, videlicet Introitum, Epistolam atque Euangelium, quòd dies Iouis maximè cognata sit diei dominicæ. Eiusmodi enim die fieri solebat processio in memoriam Ascensionis Domini, quæ posteà in diem dominicam, vt suprà dictum est, fuit translata. Porro autem sexta feria agitur de Cruce, & septima de beata Maria virgine, quòd non temerè ita constitutum accepimus: Miraculosum enim habet initium. Nam quum olim Constantinopoli in quadam Ecclesia imago beatę virginis habebatur ante quam velum quoddam dependebat, quo tota ea cooperiebatur, contingit vt sexta semper feria velũ hoc à vesperis ab imagine, nullo mouente decideret, & diuino miraculo quasi deferretur in cœlum, ita vt iam plenè ac perfectè ab omnibns conspici posset, ac deinde rursus in sabbato vesperis absolutis ad eandem imaginem descenderet ibiq; permaneret vsque in proximũ diem Veneris. Hoc ergo miraculo sæpius viso sancitum est, vt semper illo die de beata Maria in ecclesia caneretur. Potest tamen & aliam habere rationem,

tionem, cur ſabbato die officium cantetur de beata Maria. Nam cùm ipſa nobis ſit porta regni cœlorum, quod per diem dominicam commodiſsimè figuratur, certè ideo de illa ſolennizamus eo die, qui dominicam proximè, præcedit. Hactenus igitur officium miſſæ explicuiſſe ſatis ſit, ſi intellexerimus nemině debere vno eodemque die duas celebrare miſſas cum vno ſacrificio vel cum duobus, ſed vnam cum ſacrificio, & aliam ſiccam. Quare huic rei finē imponemus, ſi duas adhuc quęſtiones paucis enodauerim, quarum vna eſt, an, ſi Sacerdos ante veſperas comedat, nec poſteà poſsit dormire, die poſtero debeat aut poſsit miſſam celebrare? Nam ipſum non debere apertè reſpondemus. Sic altera eſt, poſsitne celebrare ſecundam miſſam in eo caſu, quo in præcedenti, dum manus ablueret, aliquantulum aquæ deguſtauit? Certè enim & illud vetitum eſſe ſciendum eſt. Nunc ergo ad alia.

De conſe dist. 1. c. tribus.

De veſperis. CAP. LII.

IN veſperis à nobis cantantur quinque Pſalmi, qui ſumus imperfecti, propter quinq; ſenſus, vt videlicet quod p quinque ſenſus corporeos commiſſum eſt, per quinque pſalmorum cantionem penitus demittatur. Hinc notandum eſt nos eadem ratione quinque digitis pectus

ctus tundere, qua quinque canimus psalmos. Monachi verò in quo se perfectiores esse ostendunt, tantum quatuor dicunt. Quicquid enim quadratum est in quamcunq; partem vertatur, manet semper idem; firmum ac solidum. Ad eundem sanè modum perfectus, quocunquo loco aut quocunque tempore, semper idem atque immobilis permanet. Finitis psalmis parua sequitur lectio sine Iube Domne, & sine Tu autem Domine, hoc est, capitulum, ac deinde Responsorium vel eius loco, versus, tùm hymnus & antiphona, ac deinceps Magnificat. Plerunq; tamen hymnus beatæ Mariæ videlicet Magnificat, loco hymni ponitur, vt præterea nullus alius canatur. Sequitur tandem collecta, quã orationem diximus. Volumus autem, vt huc vsque à nobis factum est, consuetis & ecclesiasticis, vt qui officia tradamus ecclesiastica, deinceps vti vocabulis. Sciendum ergo est, quod de eodem die, eodemque festo parua debeat cantari lectio. Verbi gratia: Si de precedenti dominica vnum, & reliquũ: si de sequẽti vnum, & reliquum. Animaduertendum præterea est, quod, quandò fuerit solennitas nouem lectionum, illius vesperæ totæ debent celebrari, vt in festo beati Stephani & beati Ioannis Euangelistæ.

Post

Post vesperas necessariò dicitur collecta de sancto, cuius est festum sequens, vel antiphona cum Magnificat. Vnum tamen excipitur, festũ videlicet sancti Syluestri quod etiamsi nouē habeat lectiões eius tamen vesperę sunt festi sequentis.

Quot psalmi canantur in completorio.

CAP. LIII.

QVatuor psalmi cantantur in completorio ad significãdam perfectionem. Tum enim quodammodo ostendimus peccata, quę per quinque sensus corporeos perniciosissimos satellites admiserimus, iam esse quinque psalmis præcedentibus remissa. Alia ratio est, quòd Diabolus semper nostro insidietur calcaneo, ita vt posteà nec loqui cũ aliis debeamus, nec aliud dicere nisi orationes. Quod monachi diligenter obseruant, qui posteà non bibunt. Putat enim Diabolus se vicisse, si tunc vicerit. Quare vt breuiter quæ hîc restare videntur, percurramus, post psalmos sequitur capitulum & versus, & deinde hymnus eoque finito, antiphona ac Nunc dimittis. Posteà verò dominica legitur oratio, ac fidei nostræ symbolum, quibus posteaquam nos collectá annexuimus, statim subiungi oportet Benedicamus. Atque hoc quidem in vesperis vt à puero canatur omnino consentaneum est.

vt per

vt per hoc demonstretur nos esse pueros, nimirum ad laudes Deo referendas.

Quomodo finiendæ sint orationes.

CAP. LIIII.

VT autem euidens habeatur & plena cognitio quemadmodum orationes, quas collectas vocamus, sint terminandæ, prius nosse oportet, quòd in eis sermo interdum ad patrem dirigitur, interdum ad filium, interdum ad spiritum sanctum, & interdum etiam ad totam trinitatem. Quando ad patrem, rursus considerandum est, num ita ad eum sermo sit institutus, vt fiat mentio ad patrē de filio vel spiritu sancto, an verò non. Et quidem si in oratione, quæ dirigitur ad patrem, fiat mentio filij, multum interest scire, illâne fiat ante partē finalem, an in ipso fine. Quæ ideò diximus, quòd secundum has diuersitates, diuersimodè orationis finis existat. Si ergo dirigatur sermo omnino ad patrem absque mentione filij & spiritus sancti finietur hoc modo: Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen. Si de spiritu sancto mentio ibi fiat, dices: in vnitate eiusdem spiritus sancti Deus, cæteris remanentibus. Si verò fiat mentio filij ante finalem partem

partem dicetur: Per eundem Dominum, &c. vt suprà. Si contrà in ipso fine, dicemus tantùm: Qui tecũ viuit & regnat, &c. Quemadmodum videri potest in hac collecta beati Stephani: Omnipotens sempiterne Deus, qui primitias martyrum in beati Leuitæ Stephani sanguine dedicasti, tribue quæsumus vt ipse pro nobis perpetuus intercessor existat, qui pro suis etiam persecutoribus exorauit Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen. Si ad filium oratio instituatur, vt in hac: Excita Domine potentiam tuam, & veni: ac in alijs de Aduentu Domini, finietur hoc pacto: Qui viuis & regnas cum Deo patre, &c. Si autem ad Spiritum sanctum, dicemus sic: Qui cum patre & filio viuis & regnas vnus Deus, &c. Et ad Trinitatem ita: Qui in Trinitate perfecta viuis & regnas, &c. At verò in exorcismis, & quæ fiunt ad pueros efficiendos cathecumenos, ac fontes consecrandos, quandoque fit aqua benedicta, & in id genus multis alijs, dicetur sanè hoc modo: Per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignẽ. Hoc aũt ideo fit, quia nulla vox ita terret Diabolum, atque hæc: Qui venturus

est

ct, &c. vſque adeò vt ſtatim fugere co-
atur, ſimulatq; vocē hanc audierit. Ma-
imè enim præter cætera iudicium ignis
xtimeſcit, quòd certus ſit ſe poſt diem
udicij æterno igne punitum iri. Quare
b eandem etiam cauſam voluit D. Gil-
ertus, vt ſimili modo finirentur ora-
iones in officio mortuorum. Verùm ei
ontradici vulgare noſtrum Collectari-
m, affirmans dici oportere: Per Domi-
um noſtrum, &c.

De diuerſitatibus officiorum.

CAP. LV.

IAm ergo dictum eſt hactenus de Ec-
cleſiaſticis officijs generaliter, ita vt
eliquum modò ſit, eorundem explica-
ionem latius per totius anni circulum
ggredi. Nam pro temporum varietate
pſa variantur officia. Sed operæprecium
ne facturum exiſtimo, ſi, priuſquam ad
pſam expoſitionem veniam, diſtinctio
uatuor temporum præmittatur. Vt
rgo ſolaris noſter annus quatuor tem-
orum potiſsimum ſucceſsione dilabi-
ur, ſcilicet Hyemis, in qua ſemina iaciū
ur, Veris, in quo ſemina prodeunt, Ae-
atis in qua ad meſſem albeſcunt, &
alce ſucciduntur, Autumni, in quo per
entilationem grana à ſe mutuò ſepa-
antur, & in horrea reponuntur, paleæ
utem comburuntur: Ita quoque ma-
gnus

gnus vitæ præſentis annus durans ab initio vſque ad finẽ ſæculi, quatuor temporũ varietate menſurantur. Fuit enim tempus quoddam deuiationis in humano genere, ab Adamo videlicet vſque ad Moyſen, quo declinauerunt homines à cultu diuino ad idolatriam. Tunc enim homo reliquit Dominum ſuum creatorem, ac lapidibus & manuum ſuarum operibus dixit: Tu es Deus meus. Hoc tẽpus haud malè conuenit nocti & hyemi. Quia ſicut nox aut hyems nihil lucis habet, niſi contingenter & ex accidenti, vt ex igne vel candela: Sic tempus iſtud planè erat cæcitatis & ignorantiæ. Alterum item tempus fuit reuocationis, nimirum à Moyſe vſque ad natiuitatem Chriſti, quo edocti fuêre homines per leges & Prophetas de aduentu Chriſti, de euitatione peccati, & vnius Dei dilectione. Tum dixit Deus Iſraheli: Audi Iſrahel, Deus tuus Deus vnus eſt, illum ſolum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Tertium verò tempus fuit regreſſionis, ſiue reconciliationis vel iuſtificationis, quod fuit à natiuitate Domini vſque ad Aſcenſionem eiuſdem, per quẽ facta eſt gratia hominibus, & prædicatio Euangelij. Quartum denique tempus eſt peregrinationis, quod ab Aſcenſione Domini fuit, & duraturũ eſt vſque ad fi-

Luca. 1.

d finem iudicij, vbi erit consummatio
æculi. Hæc eadem tempora solent alijs
ominibus appellari. Tempus enim de-
iationis dictum est tempus culpæ &
œnæ. Nam propter deuiationem ho-
o subiectus est culpæ, & propter cul-
am pœnæ. Tempus reuocationis nun-
upatum est tempus doctrinæ & pro-
hetiæ. Et quidem doctrinæ, propter De
alogum, per quem Deus humanum
enus docuit, inquiens: Audi Israhel, *Deut. 6.*
Deus tuus Deus vnus est: Prophetiæ ve-
ò, quoniam tũ huiusmodi salutare acce
imus vaticinium: Ecce virgo concipiet. *Isa. 7.*
Tempus proinde reconciliationis appel
tur gaudii & lætitiæ, ac denique pere-
rinationis, tempus lectus & pugnæ.
nde profectò necessarium est, vt pug-
emus aduersus carnem nostram, mun-
um atque aërias potestates. Maximè
erò contra carnem, vtpote quod mul-
nobis cum illa sit familiaritas, ac nul-
sit pestis sæuior, quàm hostem habe-
domesticum. Præterea tempora hæc
ossunt considerari secundum principa-
s partes diei, vt sunt nox, quæ ad tem-
us spectat deuiationis, mane ad tem-
us reuocationis, meridies ad tempus
conciliationis vel regressionis, vespe-
m ad tempus peregrinationis. Atque
orum quodque proprium modò per-
pende

pende epitheton, vt: Nox est obscura, & qui à veri Dei cultu aberrabant, erant cæci. Eleganter sanè quadripartita hæc temporum diuisio in homine notari potest. Ante siquidem baptismum nascitur homo & fit filius iræ: in baptismo renascitur, ac fit filius gratiæ: dehinc bene operatur, & Iustitiæ efficitur proles, quum feruore quodam charitatis Deum diligit imprimis, & proximum: tandem cùm Christo simul regnabit per mortem transiens ad vitam æternam, factus modò hæres æternitatis, & gloriæ. Atque in qualibet præmissarum partium expositione possunt intelligi Hyems, Ver, Aestas & Autumnus. Eadē quoque tempora designantur per quatuor principales Christi actiones, quæ sunt huiusmodi: Natiuitas, passio, resurrectio, aduentus ad iudicium, cum omnium horum appendicibus: Adeò hæc humano generi conueniunt. Christi igitur vita, nostra est doctrina: Christi actio, nostra est lectio: vniuersa denique Christi conuersatio, nostra est instructio: Dixi autem cum suis appendicibus quia ad natiuitatem pertinent circuncisio, apparitio, baptismus, purificatio: Ad passionem referuntur ieiunium, tentatio: Ad resurrectionem, in cœlum ascensio, & sancti spiritus missio: Ad aduentum

entum tandem iudicij spectant transfiuratio & miraculorum operatio. Effiatior enim fuit, ac plus potuit, post iortem, quàm ante transfigurationem uod tunc demùm nobis ostendit quid mus futuri. Passio comparatur Hyemi. Jatiuitas Veri, Resurrectio Aestati, iuiciū Autumno, quando sedebit vetustus le dierum tenens ventilabrum in maū sua, & permundabit aream suam &c. *Mat.3.* em rursus Christi natiuitas comparair & concordat tempori reuocatios propter Prophetas, qui eam multis odis prædixerunt: passio tempori deationis: resurrectio tempori regressios propter lætitiam: aduentus iudicij mpori peregrinationis. quia huiusmo tempus durabit vsque ad extremum em iudicij. Vnde Propheta: Ego mi & peregrinus, sicut omnes patres ei. Hæc ergo tempora magni istius an consideràns ecclesia, in seruitium Dei ansformauit, pro qualitate eorum & rietate singulis annis laudabili vtens ficiorum diuersitate. Sed cùm ita faat ecclesia, maluit incipere à tempore uocationis, quàm à tempore deuiatios. Quare incipit: Ad te leuaui animam eam aspiciens à longe, &c. Quandouidem nos etiamnum quasi per speculū cancellos aspicimus, Et durat vsque ad na-

ad natiuitatem Domini. Toto igitur tempore aduentuū vſque ad natale Domini ecclesia reminiſcitur temporis reuocationis, quæ facta eſt pet legem & Prophetas malagma vulneri apponens. Atque ideo tunc legit Iſaiam, qui quum incurabile vulnus vidiſſet, dixit: Omne caput languidum eſt, & omne cor mœrens, &c. Et rurſus: Non eſt malagma apponere, &c. Malagma autem eſt genus emplaſtri, quod epithema appellatum eſt. Tum ergo inchoatur graduale: Ad te leuaui. Ac ſi diceret: Tempore deuiationis homines leuabant manus & corda ad opus manuum ſuarum, atque aiebant lapidi & ligno: Tu es Deus meus. Ego verò ad te leuaui animam meam Deus meus, &c. Atq; ita ſanè à tēpore reuocationis militiæ ſuæ auſpicatur officia, non à tempore deuiationis, ne videatur incipere ab errore. Bene itaque rem ipſam obſeruat, ſed ordinem non ſequitur, quod frequenter etiam faciunt Euangeliſtæ. Quare ſi bonam quęrat valetudinem, optetq́ue quàm optimè curari, omninò fuit neceſſarium, vt à Medicis inciperet.

De cæteris temporibus.

CAP. LVI.

TEmpore verò ſeptuageſimæ, quæ eſt à dominica, vulgò appellata.

Circun-

ircundederunt me, vſque ad octauam
aſchæ, recolit Eccleſia tempus deuia-
onis. Vnde eſt, quod tum legitur liber
eneſeos vſque ad Regum, vbi de ex-
ſſu agitur primorum parentũ, & mul-
rum aliorum, qui omnes catacliſma-
aut diluuio ſunt ſubmerſi. Breuiter
go tum temporis Eccleſia orat, flectit
nua, ac ieiunat. Tempore autem Pa-
hali, quod eſt Paſcha, vel potius ab o-
auis Paſchæ, vſque ad octauas Pente-
ſtes, tempus gaudij meminit & recon
iationis; quippe in quo legatur Apo-
lypſis, vbi fit mentio de noua ciuitate
ieruſalem, & Epiſtolæ canonicæ cum
ctibus Apoſtolorum. Hinc pauca ſibi
cleſia indicit. Non ieiunat, à genu fle
one ceſſat, albis vtitur veſtibus, ter-
rio numero pſalmorum & lectionum
ntenta eſt, cum tribus Reſponſoriis ac
idem verſiculis. Ab octauis demùm
ntecoſtes vſque ad Aduentum Domi-
recolit tẽpus peregrinationis. In hoc
nobis perpetua pugna & lucta ad-
rſus tres, vt dictum eſt, infeſtiſsimos
ſtes, mundũ videlicet, carnem & Dia-
lum: Mundus eſt hoſtis ſophiſticus,
o hoſtis domeſticus, diabolus hoſtis
iquus. Nullus tamen iſtorum hoſtis
efficatior ad nocendum, quàm inimi-
noſter familiaris, ſcilicet caro, quam
G foue-

fouemus indumentis, & reficimus alimentis, cui tanquam iumento tria debentur: cibus ne deficiat, onus vt mansuescat, virga vt non indirectè sed directè incedat. Propter huiusmodi pugnam significandam, legit tunc ecclesia librum Regum, in quo agitur de pugna. Et quia in pugna maximè opus est sapientia, ideo continuatur liber Salomonis. Sed quoniam cum pugna nihil tantopere habere debeamus, atque patientiam, appositè profectò Iobi liber subiungitur. Deinde porrò & Thobiæ liber sequitur propter singularem misericordiam, quã in hoc certamine requirimus. Cui deinceps quoque subiungimus librum Iudith, Ruth, Hester, propter fortitudinẽ, iustitiam & temperãtiam. Verumenimuerò quum adhuc frequens sit lucta, necessariò annectitur liber Machabęorum, in quo crebra est aduersus superbiã conflictatio. Nam deuictis omnibus vitijs, restat etiam vincenda superbia. Roget ergo modò aliquis, sub quo illorũ temporum contineatur illud, quod est à Natali Domini vsque ad Septuagesimam? Verùm facilè istiusmodi quæstioni occurremus. Nam & ei non ineleganter per quosdam satisfactum esse accepimus. Eius itaque pars vna continetur sub tempore regressionis, quod est tẽpus gaudij,

gaudij, vt dictum est, à Natali vsque ad octauam Epiphaniæ. Vnde in quibusdam Ecclesijs albis tam diu vtuntur vestimentis, sicut tẽpore Paschali, & neque tunc ieiunatur, neque flectuntur genua. Pars verò altera, quæ est ab octaua Epiphaniæ vsque ad Septuagesimam, complectitur sub tempore peregrinationis, & leguntur duodecim Epistolæ Pauli, vbi agitur de labore eius, quem luctando ac pugnãdo pertulit. Nec verò, quantũuis ipso die Natiuitatis Domini Isaias legi soleat, credas diem illum pertinere ad tempus reuocationis. Fit enim hoc alia consideratione, & ante Euangelium in nocturnis & ante epistolam in missa, quòd videlicet velut basis columnę supponatur, vt per vtrunque testamentum natiuitatis Christi perhibeatur.

Quis ordinauerit officia ecclesiastica, de quibusdam diebus.

CAP. LVII.

HAec autem Ecclesiastica officia, vt dictum est, instituit beatus Hieronymus rogatu Damasi Papæ, & quæcunque etiam alia ex veteri & nouo testamento legũtur in ecclesia. Gregorius tamen quosdam cantus apposuit, Gelasius quosdã Hymnos, & alij alia. Tempore siquidem Theodosij Imperatoris inordinatè psallebant, qui rogauit Da-

masum Papam, vt curaret sapienter ordinare officium ecclesiasticũ. Quod diligenter ille effecit, vt supra diximus. Sũt autem in prædictis temporibus dies quidam duplices, vtpote siquando duo simul festa concurrant, in quibus illud obseruandum est, quod in morali philosophia dici solet. Cede maiori, & locũ da melioribus. Hoc est, vt excellentius celebretur officium, ac duntaxat de minori fiat commemoratio ipso die, & suũ officium reseruetur in crastinum, vt de Petro & Paulo in quibusdam ecclesijs diebus dominicis. Nam primò quidem celebratur de Petro, quòd Princeps fuerit Apostolorum: sequenti verò die de Paulo. Sic de quibusdam alijs in diebus dominicis, ita vt dominica debeat quiescere, ac posteà in hebdomada peragi. Quẽadmodum sanè factum videmus in testamento veteri. Cùm enim Salomon templum dedicasset duodecimo die mensis, quo occurrebat scenophegia, celebrauit dedicationem templi septem diebus continuis, & post dedicationem distulit scenophegiam. Sunt prætereà in suprà dictis temporibus quædam principales dominicæ quibus cætera cedunt festa: præter Pascha & Pentecosten; quæ propter resurrectionem & sancti spiritus missionem sunt alijs longè superiores.

res. Atque earum quidem aliquæ vt sunt præstantiores & solenniores, ita in ijs mutantur officia, cuiusmodi sunt dominica in principio Aduētus, & Septuagesima, ac illa quæ est in octaua Paschæ. Aliquæ verò non sunt ita præstantes, quales duæ hæ sunt videlicet: quam vulgari nomine appellamus Lætare Hierusalem, & Dominica in Ramis Palmarum. Nam si contingat dies Annunciationis in Ramis Palmarum, aut ipso die Resurrectionis, de eo penitus tacebitur, ac die sabbato, qui præcedit dominicā, quā in Ramis Palmarū vocatā diximus, vniuersum Annunciationis fiet mysterium. Ipsum enim sabbatum ius suum maiori facilè cedit. Ad eundem sanè modum si eueniat, vt in ipsa Domini Passione sit festum dedicationis, certè omnin iure eius mysterium celebrabitur in hebdomada sequenti, vt in Ascensione, ī idem festum fuerit. Necesse enim est, vt in aliud tempus differatur.

Quomodo officia ecclesiastica fieri debeant, & qui sint eorum libri.

CAP. LVIII.

VT igitur ab Aduentu incipiamus, atq; ita de ecclesiasticis officijs per totius anni circulum tactare perga us, duo in vniuersum nobis sunt di- gen ter in ijs præcauenda, ne videlicet

coactè fiant & indiscretè. Coacta esse non debent iuxta Prophetam, qui ait: Voluntariè sacrificabo tibi, &c. Sic Obal qui & Beseleel appellatus est, dicitur spõtaneè ædificasse templum Domino. Quanquam verò sint, qui putant duos fuisse Obal & Beseleel, & vtrunq; spontaneum in tempore. Indiscretè prohibẽtur esse, quia immũdum est pecus, quod ruminat, & nõ findit vngulã. Fissio autem vngulæ accipitur pro discretione. Qui ergo spõtanea sacrificia facit & discreta, eum diligit Dominus. Hinc statutum est à sanctis maioribus, quemadmodum Deo seruiremus discretè. Statuerunt enim in vnaquaque hora lectionem. Verbi gratia: In Matutinis & in Missa instituerunt Epistolas & Euangelia, in alijs horis paruas lectiones, quæ dicuntur Capitula. Sed quoniam in lectione & cantu vniuersum ferè versetur officium Ecclesiasticum, operæprecium est scire quinque esse libros lectionum in Ecclesia, ac tres cantus, scilicet Graduarium, Antiphonariũ, & Trophonarium. Antiphonarius à digniori nomen sumpsit, hoc est, ab Antiphonis, cùm & in eodem libro contineantur Responsa & Versus. Legitur enim in tripartita historia Ignatius Patriarcha Antiochenus audiuisse Angelos cantantes Antiphonas in mon-

monte, qui exinde quaſdam Antiphonas in Eccleſia cantari inſtituit, & pſalmos iuxta Antiphonas tonizari. Vnde etiam Antiphonæ ſunt appellatæ reſpectu pſalmodiæ, ſicut reſponſum, hiſtoriæ. Et cùm anteà confuſe & quaſi in chorea cantarentur Pſalmi & Antiphonæ, ſtatutum eſt à maioribus vt ſeorſim chorus ſederet, & alternatim caneret, id eſt, vt vna pars chori vnũ Pſalmi verſum caneret, atque alia alium. Incipit ergo Antiphonarius hoc modo: Aſpiciens à longè. Tametſi verò non ſit Gregorianum, hoc eſt, à Gregorio compoſitum, ſed ſolummodò ab alio quodam monacho appoſitum. Quamobrem quidem non deberet meritò procedere ea, quæ Gregorius compoſuit. Vſu tamen receptum eſt, vt ab omni Eccleſia diceretur. Nec facilè profectò eſt, quæ longo vſu inoleuerint emendare aut mutare. Cætera verò ſunt ſancti Gregorij.

De reliquis libris. CAP. LIX.

SEcundus liber eſt Graduarius, ita à gradibus appellatus, eò quòd diebus feſtis in gradus aſcendi debeat atq; iſtic cantari in ambone. Dicitur autem ambonis ab ambio ambis, eò quòd locus ille ambitur gradibus vel ab ambo ambæ ambo, quòd nimirùm duæ ſint viæ iſthic, hoc eſt, in pulpito, quod ſitum eſt

ante eum locum, vbi recitatur Euangelium. Oportet itaque ſint ibi duo paria graduum, vnum à ſiniſtris, quo fiat aſcẽſus: alterũ à dextris, quo deſcenſus fiat, iuxta illud: Per aliam viá regreſsi ſunt
Mat. 2. in regionem ſuam. Diebus autem profeſtis canitur in medio chori ante gradus altâris: Eius libri principium eſt: Ad te leuaui. Tertius liber dicitur Trophonarius, à Græco nomine τρόπος, quod eſt conuerſio. Nam à fine regredimur ad principium cãtus, vnde & trophium zona nominatur, quòd ab vno latere vertatur iu aliud, circũeundo vſque ad vmbilicum. Eſt autem Trophonarius liber, in quo continentur ij cantus, qui cũ introitu miſſæ cantari ſolent, & maximè quidem à Monachis, cuiuſmodi ſunt tropi, Sequentiæ, Kyrieeleyſon, & Neumę. Tropi dicuntur, quia prius canitur verſus, ac poſteà eleyſon: & iterum verſus, & eleyſon deinde. Hic etiam notandum, quòd ſemel diximus, neumam fœminei generis abſque p, accipi pro iubilo: Pro ſpiritu autem ſancto dicitur Græcè hoc pneuma, pneumatis, Hebraicè ruath, Latinè ſpiritus. Vnde quidem in Proſa: Deſcendet in te ſanctum pneuma. Poſtremò trophonarius non habet certum principium, quòd ad placitũ canatur. Nemo enim tenetur potius hoc
vel

vel illud Kyrieeleyson in aliquo festo dicere, quàm aliud. Contra verò Antiphonarius certum habet initium, nimirum hoc: Aspiciens à longè: quemadmodum Graduarij principium est: Ad te leuaui. Ab Aduentu enim incipit ecclesia.

De quinque libris lectionum.

CAP. LX.

NVnc de quinque libris lectionum videamus. Et primus quidem est bibliotheca à βίβλιος quod liber est, & θηκη positio. In eo enim totum continetur vtrunque testamentum. Atque hinc propter excellentiam, tanquam si dignior & maior esset, solus omnium librorum materiæ nomen retinuit. Fiebant enim omnes libri ex biblo: Vnde bibliopolæ venditores librorum appellantur. Vel rectius ideo liber hic dictus est bibliotheca, quòd instar cuiusdam bibliothecæ multos & varios libros cõplectatur. Secundus verò liber est passionarius, qui tamen plures sunt. Tertius est legendarius, quartus homeliarius, quintus denique sermologus, siue liber sermonum. Redeamus igitur ad primũ, & singulos paulò accuratius examinemus. Bibliotheca vox est ambigua & homonyma siue, vt nunc loquuntur, æquiuoca. Vno nanque nomine & locũ vbi libri reponuntur, nempè armarium

ſignificat, & volumen aliquod magnum compactum ex omnibus libris noui & veteris teſtamenti. Sunt autem viginti duo volumina veteris Teſtamenti, quæ ibi continentur, & octo noui, ſcilicet Euangeliſtæ quatuor, Epiſtolæ Pauli, Apocalypſis, Epiſtolæ canonicæ, & Actus Apoſtolorum. Volumina veteris Teſtamenti ſunt quinque libri Moyſis, videlicet pẽtateuchus, qui propriè apud Iudæos dicitur thoral, id eſt, lex, vel libri legis, ſuper quos iurant illi, vt nos ſuper Euangelia tanquam ſanctoria in nouo Teſtamento. Sunt præterea, qui hoc pacto enumerantur: Ioſue ſcilicet, Iudicum cuius extrema pericope pars eſt libri, Ruth, Samuel, Malachim, quæ duo volumina vnum reputamus, videlicet Regum, quod tamen quatuor habeat partitiones vel diſtinctiones: Poſtea in vno volumine ſequuntur alij quatuor: Iſaias, Hieremias, Ezechiel & Dauid. Sub vno volumine comprætenduntur duodecim prophetæ minores propter nimiam breuitatem. Nouem quæ deinceps ſequuntur reputantur hagiographa, ita tamen vt ſint autentica, nimirum liber pſalmorum, liber Iobi, tres libri Salomonis ſcilicet parabolæ, ſiue mauis dicere prouerbia, Eccleſiaſtes, & cantica canticorum: liber paralippomenon, Iudith

dith & Hester. Quatuor tandem enumerant apocripha, librũ videlicet Thobiæ, Machabæorũ, Philonis, cuius principium est: Diligite iusticiam, & Iesu filij Sirach, qui sic incipit: Omnis sapientia à Domino, &c. appellaturque etiam ecclesiasticus. Verùm hos quatuor quidam non recipiunt, Ecclesia tamen eos approbat, quod argumentum ferè habeant librorum Salomonis, etiamsi eorum autores pro certo ac verè nõ sciat. Alios duos credimus Esdram composuisse, qui totam bibliothecam veteris Testamenti restituit, cùm à Babylonijs esset combusta. Nos itaq; bibliothecam nostram, scilicet vetus & nouũ Testamentum diuersis temporibus legimus iuxta varias historias singulis mensibus vt sic tandem cum totius anni circulo vniuersa absoluatur. Vnde equidem non ignoro, quin illud in Aduentu Domini primò sit assignandum & declarãdum, sed facilius & dilucidius apparebit si ab alio tempore incipiat assignatio.

Quid legi debeat in Septuagesima.

CAP. LXI.

IN septuagesima ergo legimus totum pentateuchum, quoad dies isti sint, videlicet quindecim ante pascha. Atq; ita quatuor omninò cantantur historiæ, nimirum ex libris Geneseos, & quartus

de exodo. Primus liber Moysis est Genesis, in quo agitur de origine mundi: secundus Exodus, in quo de exitu agitur populi Israhelitici ex Aegypto: tertius leuiticus: quartus est Numeri, quintus Deuteronomius, hoc est, lex altera, cuius velut quandam tradit anacephaleosin siue recapitulationem. Per illos autem dies quindecim vsque ad Pascha legitur Hieremias & liber Baruch notarij eius, vt quidam testantur, sub eodem volumine. Et quidem Hieremię Threni siue lamentationes recitantur per triduum illud ante Pascha, quod appellamus tenebras. Dicuntur autē Threni, eo quòd tripliciter exponātur à Paschasio, scilicet historicè, allegoricè, & tropologicè. Vel à monte Trenaro, vbi primò auditę sunt animarum lamentationes. Vel ideo etiam Threni appellati sunt, quòd in ijs post tertium quemque versum litera sit alphabeti. Scriptum enim est opus illud quadruplici alphabeto, hoc est, in eo quater ipsum alphabetum de integro repetitur. Vel denique, quod verius esse puto, hæ lectiones propterea dictæ sunt Threni, quòd lamentationes contineant. Apud Græcos nanque θρῆνος planctus est. Sic itaque historia, quæ quindecim illis diebus narratur, sumpta est partim ex libro Hieremiæ, partim ex

pasione

paſsione Domini in Euangelio. Nunc tranſeamus ad octauam Pentecoſtes, vt ordinem veteris Teſtamenti ſimili ratione perſequamur.

Quid legi debeat ab octaua Pentecoſtes vſque ad natale Domini.

CAP. LXII.

TVnc ergo vſque ad Calendas Augusti legitur Samuel, Malachim, id eſt, liber Regum, & Paralippomenon cum hiſtoria: Deus omnium. Solet tamē in octaua Pentecoſtes cantari & legi de Trinitate, quantumuis Alexander papa interrogatus an etiam fieri debeat, dixerit ſe neſcire diem peculiarem de Trinitate, nec de vnitate. Sed officium eius præcipuè propter hæreticos inſtitutum fuiſſe credimus. Quare hîc vſq; ad Calendas Auguſti meminerimus quòd paulò antè cauendum eſſe præcepimus. Si enim feſtum erit die dominica, ſecurè mutabimus hiſtoriam. Similiter ſi ſecunda feria, ſi tertia, ſi quarta Calendæ fuerint menſis Auguſti, præcedenti dominica hiſtoriam liberè mutabimus. Si verò quinta, ſexta aut ſeptima, idem facere poterimus dominica ſequenti. Atque hanc tanquàm generalem habemus regulam. Quod ſi denique menſis Calendæ fuerint die profeſto, illa dominica mutabimus hiſtoriam, quæ Calendis

sit proximior, siue ea præcedat, siue subsequatur. A Calendis igitur Augusti vsque ad Septembrem leguntur tres libri Salomonis, & duo sapientiæ, qui sunt apocriphi, ita vt media pars cantici canticorum reseruetur vsq; ad natiuitatem beatæ Mariæ in Septembri, atque altera legatur in eiusdem Assumptione. Nam sermones qui ibi sunt, vt: Cogitis me ô Paula & Eustochium, &: Approbatæ consuetudinis est, &c. Potius in Triclinio, seu refectorio legi debent. Tunc cantatur historia: In principio Deus, antequam terra, &c. quod ad recreationem pertinet. Nam istud aliud In principio, quod est in sexagesima, spectat ad creationem. Proinde à Calēdis Septembris legitur Iobus per quindecim dies, &per quindecim alios dies Thobias, Esdras, Iudith, & Hester cū historia: Peto Domine. In Octobri legitur liber Machabæorum cum historia: ô Adonay Domine Deus, &: Adaperiat Dominns. In nouēbri Ezechiel, Daniel, duodecim prophetę, cum historia: Vidi Dominum. Deniq; in Decembri Isaias totus vsq; ad natalē Domini, nisi quod trāsire debeat idē lector id quod ipso natali legitur, vt Populus gētium: Cōsolamini: Cōsurge, & quod recitatur in Epiphania, vt: Surge illuminare Hierusalē. Hæc nāq; pertinent

tinent

tinent ad Christũ iam natũ: Cętera verò quæ in Aduentu legũtur ad Christũ nascitурum. Atque hinc est, quod illa oporteat prætermitti vsque ad natale, quoniã tunc noua audiri debẽt. In ieiunijs tamẽ quatuor temporũ, quę sunt in Aduentu, & in vigilia natiuitatis Domini nihil Isaiæ legitur, quoniã proprias habẽt lectiones, & propria officia. Vnde & alia ieiunia ab his tanquam magis solẽnibus officia petere soleant. Quare autem hæc habent & non illa, ratio est, quòd olim pontifex Romanus hisce ieiunijs ordines conferre consueuit. Sed si festũ Thomæ euenerit in ipsis ieiunijs, dicet ecclesia lectiones de sancto & non de ieiunio. Ita enim vsus inoleuit. Hoc ipsum tamen Romana Ecclesia non obseruat, vt quæ sex recitet lectiones de ieiunio, & tres vltimas de homelia Euangelij ipsius festi. In Aduentu aliquando tres sunt historiæ, aliquando quatuor si ipse fuerit quatuor hebdomadarũ, quod rarò fit. Et tantũ quidem habemus de veteri testamento: modò videamus de nouo. Ab octaua Paschæ vsque ad Pentecosten legitur Ioannis Apocalypsis tribus septimanis, & Epistolæ canonicæ duabus sequentibus vsque ad Ascensionem, quæ numero sunt septem. Prima est Iacobi Alphæi, tres sequentes Ioannis

nis Euangelistæ, quinta & sexta Petri principis apostolorum, septima denique Taddæi, qui & Iudas appellatus est frater Simonis. Ab ascensione Domini vsq; ad pentecosten leguntur actus Apostolorum: Primum quidem, &c. Historia est: Dignus es Domine ad omnia præmissa. Ab octaua Epiphaniæ, vsque ad septuagesimam leguntur quatuordecim Epistolæ Pauli tam quæ sunt missæ ad personas quatuor, qnàm quæ ad decem ecclesias, vt ad Titum & Corinthios. De Euangelijs & psalmis dicetur suo loco. Ad hunc ergo modum de vtroque testamento dispositum ab Ecclesia habemus. Notandum interim obiter hic est quatuor modis finiri lectiones, videlicet per: Tu autem Domine: Hæc dicit Dominus, conuertimini ad me & salui eritis: & in Threnis Hieremiæ per: Hierusalem Hierusalem conuertere ad Dominum Deum tuum: atq; vltimò in lectionibus mortuorũ, per: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Cuius tamen rei vsus in ecclesia admodum rarus est. Sed nos dicimus non quid fiat, sed quid fieri debeat. Cæterum homeliarius, quẽ quartum librum esse diximus, legitur in natali & in festis eorum, qui propria habent Euangelia, vt in festo beati Thomæ, in Paschate, Pentecoste cũ suis feriis, ac

rij s, ac tandem etiam recitatur diebus dominicis. Octo verò dies Paschæ computantur cum Septuagesima, quòd illa septima sit septimana à Quadragesima, per quam idē designatur, quod per Septuagesimam, in cuius septima decade filij Israhel acceperunt redeundi licentiam, & iam quasi liberi erant, ideoque diebus illis cantica lætitiæ inclamantur. In Sabbato autem in albis, geminatur Alleluya, quoniam finitur Septuagesima. Quo quidem significatur absoluto præsentis huius vitæ cursū nos duplicē accepturos stolam, quum ad nostram illam Hierosolymam peruenerimus. Vocatur autem sabbatum istud in albis, ꝙ in Paschali sabbato baptizati tunc albas vestes deponebant, quas octauo die sumpserant. Proinde verò libri Passionarij leguntur in ipsis diebus Martyrum. Sed horum aliqui teste Gelasio, apocriphi sunt, vt de beato Gregorio, de Quirico, & Iulita martyribus, ac qui omnino eiusmodi sunt, vt eos composuisse ferantur hæretici, ob quorum infamiam ab ecclesia interdicuntur. Quot autem sint canonizati, suo loco dicetur. Nec quidem omnes homeliæ sunt approbatæ, vt quædam sunt Origenis, qui ad hæresin declinauit. Quædam tamen eius leguntur ab Hieronymo castigatæ,

ſed in ijs ſubticetur nomen autoris propter infamiam hęreſis. Quemadmodum etiam Salomonis nomen in lectionibus ſupprimitur ob notã idolatriæ, & Moyſis propter hæſitationem, quam habuit ad aquas contradictiones, quia Dominum exacerbauit. Non enim dicitur: Lectio libri Geneſis Moyſis legiſlatoris, ſicut dicimus: Lectio libri Apocalypſis Ioannis Apoſtoli. Nonnulli tamen hoc pacto in principio Homeliarum dicendum eſſe exiſtimant: Homelia Origenis ab Hieronymo caſtigata. Atque in ſequentibus quaſi hoc modo: Homelia eiuſdem. Sunt autem ferè hi qui Homelias poſteris reliquerunt: Auguſtinus Gregorius, Beda & Origenes. Breuiter ergo paſsiones legi debent in feſtis martyrum: legendæ in feſtis, qui propria habent Euangelia, vt in beati Thomæ, tres vltimæ lectiones ex homelijs ſint oportet, atque aliæ ex paſsionibus. At verò legendarius appellatur liber, qui vitas & obitus tradit confeſſorum, cuiuſmodi ſunt Hilarij, Martini & aliorum, quos ſacroſancta Eccleſia confirmauit, ita vt in eorum feſtis iſtiuſmodi liber neceſſariò legatur. Vltimò tandem liber ſermonũ, qui & Sermologus nominatur, legi conuenit ab Natali vſque ad octauam Epiphaniæ, quos Leo Papa & conplures

plures alij compoſuerũt. Sed idem liber legitur in Purificatione beatæ Mariæ virginis, & præter feſta alia, etiam ipſo die Omnium ſanctorum. Proinde præcipuas homelias compoſuerunt Gregorius & Beda, qui tamẽ nullas, præterquã eas, quas antè Auguſtinus ediderat, cõpoſuit. Nanque ille hoc vnũ de ſuo addidit, quòd eas ſuis verbis quoddammodo veſtiuit, vſqueadeo, vt quum in Auguſtino verba duntaxat eſſent diſputationis, in Beda ſint verba ſermonis & lectionis.

De libris Cantuum.
CAP. LXIII.

NVnc redeamus ad librum Cãtuum, idq́ue iuxta dies Aduentuum. Primum itaq; reſponſum ſequitur tres verſus, quod ſi per vniuerſum annum vagemur, non amplius fieri liquidò comperiemus. Fit enim illud propter tria tempora antiquorum patrum, Aduentum Christi expectãtium. Ac primũ quidem tempus fuit ab Adamo vſque ad Noë, nempè ad diluuium. Secundũ verò vſq; ad Moyſen, & tertium vſque ad Chriſtum. Et ꝙ terna fiat in eodem reſponſo repetitio, prima videlicet ab altiori, ſecunda à minus remoto, & tertia rurſum à minus remoto & minori, cauſam habet huiuſmodi: Eo nanque modo oſtendimus

dimus patres primi temporis remotius ab Aduentu Christi absfuisse, quàm patres secundi vel tertij, atque iterum longius fuisse patres secundi, quàm rertij. Sic quoque tria sunt tempora patrum nouitiorum secundum Christi Aduentum expectantium. Nam horum primũ fuit Ecclesiæ primitiuæ de Iudæis ad fidem conuersis, & secundum modò præsto est, simul atque gentium siue ethnicorum facta est introductio. Sed tertiũ erit quum omnis Israhel saluabitur. Magis ergo remoti sunt, aut potius fuerũt primi quàm vltimi, vt hoc pacto ad vtrunque aduentum allegoria hæc accommodari posit. Gloria patri tribus versibus tandem subiungitur, quòd omne nostrum desiderium & seruitium ad trinum Dominum sit referendum. Non enim istic fit repetitio alicuius partis, sed totius responsorij, quoniã post hanc præsentem vitam omnia tempora consumabuntur. Tunc Deus erit omnia in omnibus, hoc est, consummatio omniũ & sufficientia. Verumenimuerò de qualitate officij videamus, deq; temporis reuerentia, continentia & abstinentia. Ad qualitatem pertinet, quid tenendum sit vel omittendum. Et quidem quid tenẽdum seu obseruandum sit iam aliqua ex parte docuimus, addimusq́ue sub finem.

Aduen-

Aduentuum cani debere ſeptē antiphonas ſecundi toni, & vnamquamque iuxta ordinem ſuo die vſque ad Natale. Quæ quidem omnes vel ob id ſecundi toni ſunt, quòd geminam nobis ſignificent dilectionem, Dei videlicet & proximi, vel etiam propter duas naturas in Christo. Sunt autem ſeptem, proter ſpiritum ſeptiformem, quo illuminati erāt ij, qui Christum expectabant. Sciendum tamen eſt, his ſeptē antiphonis quę ſunt de Sacramento, additas eſſe duas alias, vnam videlicet de beato Thoma, aliam verò de beata Maria virgine.

Quæ omittenda ſint in Aduentu.

CAP. LXIIII.

OMittenda ſunt in Aduentu, vt in Septuageſima, quædam cantica lętitiæ, quemadmodum Te Deū laudamus, Gloria in excelſis, Ite miſſa eſt. Verū enimuero quū tēpus iſtud partim ſit lætitiæ, non ſubticetur Alleluya, ſicut in Septuageſima quòd tempus totum mœroris eſt. Quare conſiderare poterimus, tria iſta ſeſe mutuò ſequi quidem, ſed non ſemper. Quædam enim eccleſiæ in cathredra beati Petri, etiam ſi ſit in Quadrageſima feſtum iſtud, dicunt: Te Deum laudamus cæteris verò laudibus tacitis. Quia hoc cantico ſolemus vti ad intronisandos aliquos in ſuas ſedes.

Nam & eodem die Petrus in cathedra Antiochæna fuit constitutus. Rursus Gloria in excelsis, & Ite missa est, dicitur ipso die solenni cœnæ, si Episcopus præsens sit, & celebret officium de tribus oleis, sed Te Deum laudamus, non dicitur, quoniam surgitur ad tenebras. Ob quam etiam causam subticetur in Psalmis & in responsorijs hisce diebus Gloria patri, quia tunc multùm dehonestata est trinitas, maximeque illo triduo. Item in prima missa Natalis Domini, canitur Gloria in excelsis, nec tamen dicimus, Ite missa est, donec & tertia missa sit absoluta. Alioquin enim recederet populus, & non audiret matutinas. Vnde nonnulli sacerdotes reseruant collectam siue orationem finalem primæ missæ, donec cantentur matutinæ, ac postea dicunt & concludunt missam cum Benedicamus Domino. Deinde verò incipitur missa secunda, & pari modo finitur, vel per, Ecce completa sunt, in quibusdam Ecclesijs ne populo licentia abeundi detur, sciatq; se adhuc debere tertiam audire missam, sub cuius finem exprimitur, Ite missa est, quę laus pertinet ad resurrectionem, sicut Gloria in excelsis ad natiuitatem. Atq; hæc quidem est ratio, quamobrem vtrunque in Aduentu subticeatur, quòd

tunc vtrunque auidè expectetur, sed Te Deum laudamus ideò taceatur, vt cum maiori ardore resumatur ipso die festo: vel, quia nondum præsens est quem expectamus, quum ad præsentes hoc cantico vti soleamus. Sic & pro Dominus regnauit, dicitur Miserere mei Deus, & cantica illa, quæ sunt Annæ, Moysis, Abacuc, atque alia quæ istic sunt, vt, Ego dixi, &, Audite cœli, quæ per singulas hebdomadas dicũtur. Horæ verò beatæ virginis, idcircò subticẽtur, quòd totum illius temporis officium ad eius laudem sit. Hinc etiam animaduertendum est, quòd in festis nouem lectionum, si quæ sunt, in Aduentu, ad tertiam debeat celebrari missa solennis cum Gloria in excelsis, &, Ite missa est. Vnde etiã in plerisque Ecclesijs nigras cappas deponunt ad missam illam, tanquam in Paschali tempore, nec genua tum flecti debent. Missa verò absoluta cappæ resumuntur, & sexta ac nona cãtata, auspicatur missa de ieiunio, atque tum diaconus pronunciare debet ad huiusmodi missam, & in omni tempore ieiuniorum. Flectamus genua, exceptis ferijs ijs, quæ Pentecosten proximè sequuntur, in quibus propter reuerentiam festi cantica lætitiæ non subticentur, scilicet Alleluya, Te Deum laudamus, atque Ite missa est.

Proinde

Proinde verò neque hic vllius ſancti cõmemoratio fieri oportet, ſiue Chriſti Aduentum præceſſerit (quum eius temporis omnes ad inferos deſcenderint, vnde & pro eis non ſolennizat eccleſia) ſiue ſecutus fuerit Chriſti Aduentum quum eorum ſingulis diebus hîc commemoratio fieri debeat. Ecce Dominus veniet &c. antiphona eſt, quæ canitur poſt Benedicamus Domino, & ſequitur oratio huiuſmodi: Conſcientias noſtras quæſumus Domine viſitando purifica, vt veniens Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cum omnibus ſanctis paratam ſibi in nobis inueniat manſionem, qui tecũ &c. In Antiphona ponitur & omnes ſancti eius cum eo, & in oratione, cum omnibus ſanctis, ita vt hinc neceſſarium non ſit fieri ſpeciatim aliquorum ſanctorum commemorationem. Sed oportet intelligamus, hanc orationem pertinere ad ſecundum aduentum, qui efficitur in mente hominis, quum videlicet legitur: Vt veniẽs Dominus Ieſus Chriſtus paratam ſibi in nobis manſionem inueniat. Verùm tunc addi non debet cum omnibus ſanctis. Nã ſi illud adijciatur, iam ad tertium aduentum videbitur pertinere. Eſt enim Aduentus Chriſti triplex: In carne, in mente, qui ſingulis diebus in humanis animis contingit

per

per ſpiritum ſanctum, & tertius in maieſtate, qui aduentus erit in die iudicij. De ſecundo aduentu, qui fit in humana mente, inquit Salomon: Domine, mitte ſapientiam tuam, vt mecum ſit, & mecum laboret. Eſt rurſus & alia ratio, quę eiuſmodi eſt, vt duos nobis ſignificet Aduentus, nimirũ: Excita Domine potentiam tuam, & veni, vt ab imminentibus peccatorum noſtrorum periculis, &c. Ad primum aduentum pertinet, cùm dicitur: Te protegente mereamur eripi: ad ſecundum verò, quum legimus: te liberante ſaluari.

De temporibus quibus non debent nuptiæ celebrari. CAP. LXV.

IN Aduentu non debent celebrari nuptiæ, ſicut nec in Septuageſima, quod huiuſmodi tempora orationi potiſsimùm ſint deputata, ac tunc potius ab vxorio lecto quilibet debeat abſtinere, quàm eidem adiungi. Pari modo faciendum eſt in ſacris ſolennitatibus, cum earundem ferijs, ſicut in Paſcha & Pentecoſte. Et certè quidem diebus quoque dominicis, ac in feſtis Apoſtolorum prę-cipuè continendũ eſt. Solẽnitatęs namq; inſtitutæ ſunt, vt liberius vacari poſsit orationi. Verumenimuerò ruſtici contrà libentius illis diebus conueniunt, vt vacent potationi. Sed in omnibus his, cau-

tum oportet esse sacerdotem. Sæpenumerò enim accidit, vt mutum pecus doceat animal diuinum, hoc est, laicus clericum. Ac generatim quidem obseruandum est, quòd quocunque tempore abstinetur à nuptijs, abstinendum sit ab amplexu coniugis, nisi si quando ob fragilitatem incontinentię poscat debitum ab vxore, vel illa à viro. Illud enim exigenti persoluendum est, quia vir, vt inquit Apostolus, non habet potestatem suæ carnis, sed mulier, & contrà. Secundum has ergo rationes, non debent nuptię celebrari, etiam tribus illis septimanis, quæ festum sancti Ioannis Baptistæ præcedunt. Verùm hoc in quibusdã Ecclesijs iampridẽ in dissuetudinem abijt. Fuit tamen ratio, quare Ecclesia constituerat ieiunãdam esse Quadragesimam ante festũ sancti Ioãnis, sicut ante Natale. Sed propter fragilitatẽ humanã, duæ illæ Quadragesimæ redactæ sunt in vnam, atq; illa tunc bipartita fuit in tres septimanas præcedentes natalem, & tres præcedentes festũ sancti Ioannis. Quoniam igitur tempora hæc orationi sint maximè dedicata, quam ideo instituimus, vt ad cælos perueniamus, quod tamen efficere non possumus sine duobus alijs, scelicet ieiunio & eleemosyna, quæ ad cælos hominem facilè deferunt, ideo

ordinatum eſt ieiunium, vt quod nobis remanſerit propter ieiunium pauperibus erogetur, ideoque & ſponſus debet abſtinere à lecto vxoris, vt liberius ac commodius vacet orationi. Atque ita non fiunt nuptiæ à prima dominica Aduentus, vſque ad Epiphaniam, nec etiam fierent niſi ad octauam vſque Epiphaniæ, niſi Dominus nuptias tum ſui præſentia, tum miraculo decoraſſet. Præterea in Aduentu ſciendum eſt, quemlibet verſum dici poſſe, ſi ſit de Aduentu, vt: Egredietur Dominus de loco ſancto ſuo in maieſtate ſua, & veniet ad iudicandum. Et: Veni Domine ad liberandum nos, quod poteſt dici de quolibet Aduētu. Aduentus enim qui fuit in carne, liberauit animas noſtras à ſeruitute diaboli, Aduentus verò in mente liberat animas à peccato, Aduentus denique in maieſtate, liberat corpora. Poſtremò obiter notandum eſt, feſtum beatæ Lucię hic adiunctum habere Italicè *charthar*. Quia tunc maximè carnes ſolent deponi, quemadmodum ſecũda dominica Septuageſimæ dicitur, vulgò carniſpriuiũ.

De feſtis & ieiunijs Aduentus.

CAP. LXVI.

DEinceps modò videamus de ijs, quæ accidunt Aduentui, vt de eius feſtis & ieiunijs. Et in primis quidē hîc

cognoſcamus, ſi feſtum ſancti Andreæ contigerit prima Dominica, id proſequendum eſſe ſecunda feria. Idem obſeruari volumus, de quolibet feſto tā Apoſtolorum, quàm martyrū, ſi contingant dominicis priuilegiatis, quos paulò pòſt commemorabimus. Sic quoq; ſi feſtum eiuſmodi ipſo dominico cōtigerit, quòd vigiliam habeat, eius ſecunda feria celebrabitur officium, eritq́ue ieiunium in ſabbato, ſi videlicet inofficiata ſit vigilia, id eſt, ſi proprium habeat officium. Item ſi qualibet alia dominica ex priuilegiatis, feſtum Apoſtoli, vel præcipuè alicuius martyris, vel alterius ſancti, qui proprium habeat officium euenerit, reſtat videre, an ſeptimana ſequens ſit inofficiata, hoc eſt, an proprium ſinguli eius ſeptimanæ dies habeant officium. Quòd ſi non habeant, illius Dominicæ officio ſuperſedebimus, atque eius loco feſtum hoſpitis, id eſt, ſancti aduenientis ad Dominicam celebrabimus, ſi verò habeat, manente officio Dominicæ feſtum transferetur ad ſecundam feriam, atq; hoc pacto dies Dominica interdum cedit feſto, interdum verò non. Et quid[illegible] quare? Quoniam ibi officium renouatur. Proinde ieiunia quatuor temporum, in tertia ſeptima Aduentum oportet celebrari, Aduentus autē debent

viginti & vnum diem, id est, tres septimanas integras habere, præter vigiliam Natalis Domini. Cùm ergo Aduentus semper incipiant à die Dominica, si etiã simili die, videlicet Dominica, Natalis Domini contigerit, necessarium est, vt Aduentus protrahantur quatuor hebdomadis. Alioqui vigilia Natalis Domini, & ieiunia quatuor temporum concurrerent, quorũ vtrumq; peculiare habet officium, & ad diuersa pertinent tẽpora. Nam vigilia spectat ad tẽpus gaudij, quum nõ sit de Aduentu, sed de Natiuitate, quare ad eundem modum non haberet Aduentus viginti & vnum dies, excepta, vt diximus, vigilia. Si autem cõtigerit Natalis Domini in secunda feria, vel deinceps vsque ad Dominicam, tunc præter dies viginti & vnum, facilè habebimus diem, quo faciamus vigiliã, quia ipso die dominico, qui propriũ officium non habet, celebrabitur vigilia, & Alleluya canetur propter dominicã. Sed ieiunabitur sabbato precedenti, tam pro ieiunio quatuor temporum, quàm pro vigilia Natalis Domini. Quantum verò attinet generaliter ad ieiunia, cognoscendum est, cùm ieiunia vernalia primò instituta sint in prima septimana. Veris, æstiualia in secũda Iunij, Autumnalia in tertia Septembris, Hyemalia in quarta

Decembris, id omne propter multas cõfusiones, quæ inde naſcebantur, abrogatum eſſe, & regulariter definitum, quo tempore eorum quodque fieri debeat. Et de hyemalibus quidem dictum eſt, quod ſemper in tertia ſeptimana Aduẽtus fiant. Sed de alijs regulariter ſciendum eſt, quòd in prima ſeptimana Quadrageſimæ ſemper incipiant vernalia, in ſeptimana Pentecoſtes ſemper æſtiualia, autumnalia veterem ſeruent inſtitutionem, quum ſemper in tertia ſeptimana Septembris fiant. Cauendum interim diligenter eſt, ne in computatione illarũ ſeptimanarum fallamur. Nam ſi Calendæ illius menſis, hoc eſt, ipſe menſis incipiat prima feria, vel ſecunda vel tertia, vel etiam quarta, tum illa eius menſis ſeptimana cõputabitur, & in ea quæ eſt ab illa tertia, fient ieiunia. Si verò menſis inceperit quinta vel ſexta, vel ſeptima feria, tres illas ſeptimanas numerare ordiemur à ſequenti Dominica, & eodem modo in tertia fient ieiunia. Atque ita ſanè dies præcedentes quoad computationem ſeptimanarũ planè erunt inutiles. Sic igitur huiuſmodi habemus regulam, vt ab illa Dominica, quę propinquior fuerit Calendis Septembris, id eſt, pridie menſis ſemper numeranda ſit prima ſeptimana, ſiue ſubſequatur,

ſiue præceſſerit.

De anniuerſarijs mortuorum, & vigilijs Sanctorum.

CAP. LXVII.

DE anniuerſarijs verò mortuorum dicimus, quod ſi contigerit Dominica die, vel alia quauis celebri ſolennitate non debeant mutari, & in ſequentem diem differri, quemadmodum de feſtis ſanctorum diximus, ſed potius fiant die præcedenti, vt citius ſuccurratur eorum pœnis, quas in igne purgatorio ſuſferunt. Vt enim ſancti non indigent noſtro auxilio & beneficio, ita cæteris defunctis omnino eſt neceſſarium. Omni tempore poteſt celebrari miſſa pro defunctis, præſente cadauere, niſi Paraſceue. Tunc enim non debet corpus Chriſti imolari, nec miſſa cantari, ſed die craſtino, id eſt, ſabbato poterit miſſa pro eo cani, & corpus ſepeliri. Pari modo etiam faciendum eſt, ipſo die Paſchæ. Si enim quis tunc moriatur, poſtero die miſſa eſt celebranda, ſeruato corpore tãtiſper ſuper terram. Nam fieri non debet vt ſepeliretur abſque miſſa. Porrò autem de vigilijs ſanctorum generaliter dicimus, quòd ſi propriam habeant collectam in miſſa, eam debere dici ad veſperas. Et ſi dominica ſit in vigilia, dicemus veſperas de dominica, & poſt alias de

ſancto, vel cum Magnificat legemus dũtaxat collectam, vt Moguntina facit ecclesia, & Monachi: vel cũ sola Antiphona dicemus orationem siue collectam de festo, si propriam & peculiarem nõn habeat vigiliam, cui ad postremum subiũgemus: Benedicamus Domino.

De vigilia Natalis Domini.

CAP. LXVIII.

SEquitur vigilia Natalis Domini, quę propriam habet miſſam, & propriam in ea collectam, quæ item in veſperis dici debet, quod idem obſeruatur in alijs vigilijs. Sin contrà fuerit, hoc eſt, ſi vigilia peculiare officium non habuerit, collecta in veſperis de ſequenti feſto dici oportet. Cantantur ergo in vigilia Natalis Domini hij Pſalmi: Laudate pueri Dominum, Laudate Dominum omnes gentes, Lauda anima mea Dominum, Laudate Dominum, quoniam bonus, Lauda Hieruſalem Dominum. Sed in completorio cani debet hymnus: Veni redemptor gentium.

De Natiuitate Domini.

CAP. LXIX.

NVnc de ipſo die Natiuitatis agamus, quo ante primos nocturnos, tres pannos ſuper altare poni cõſuetum eſt, ad declarationem trium temporum, ſingulisque nocturnis vnum auferri.

Et pri-

Et primus quidem niger erat, pro tempore ante legem: Secundus subcandidus, pro tempore reuelationis, & tertius ruber pro tempore Gratiæ, propter dilectum sponsum candidum, & rubicundum. Poteris alibi facilè inuenire, quemadmodum veteres interpolatè, & diuersis vicibus ad nocturnos surgere solebant, videlicet in conticinio, nocte media, & in antelucano. Post tertium nocturnum incenduntur lumina Ecclesiæ, & recitato Euangelio: Liber generationis, cantatur. Te Deum laudamus, ad consignandam congratulationem, quæ facta fuit ob inuentam drachmam quam mulier perdiderat, in cuius inueniendæ gratiam ea lucernam incendit totamq; domum euertit, hoc est, Ecclesia triumphans ex inferno per Christum omnino extrahitur. Quatuor autem illo die leguntur Euangelia, vnum Matthæi, alterum & tertium Lucæ, quartum Iohannis, vt de Natiuitate Christi quatuor testes perhibeant testimonium. Quanquam sanè duo, vel ad summum tres sufficere possunt, quum in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quamobrem verò Isaias legatur in primo nocturno, suprà à nobis ostensum est. Verùm diligenter hic animaduertere debemus, trium præcipuè scrip-

maticus, ergo deberet ibi esse lux fulgens, quod verũ non est, quia tũc rubet. Sed intelligendum est, vt diximus, de impletione promissorũ; quasi dicamus: tum lux fulgebit, quum Christus aduenerit, qui vera & æterna lux est, cumque omnia quæ de eius aduentu iam multo tempore dicta sunt, complebuntur. Proinde hæc missa, vt & ante dictum est, finitur hoc modo: Ecce cõpleta sunt &c. Prima ergo pertinet ad generationem ex patre sine matre, videlicet æternam: Secunda ad eam, quæ fuit ex matre sine patre, vt temporalem: Tertia autem quasi compacta & coniuncta est, tradit enim vtranque. Nam quod in eius exordio dicitur: Puer natus est nobis, ad temporalem spectat generationem: ad æternam verò Euangelium Iohannis: In principio erat verbum. Pars tamen illius Euangelij postrema, nimirũ: Verbum caro factum est, &c. ad temporalem natiuitatem referenda est. Dicitur autem huiusmodi duplex natiuitas, vt nos haud obscurè intelligamus natiuitatem Christi terrestrem nobis proculdubio contulisse natiuitatem cœlestem. Vnde illud est, quod in festo beati Stephani dicitur: heri natus est Christus in terris, vt hodie Stephanus nasceretur in cœlis. Deniq; neumæ, quæ fiunt in mis-

ſa, gaudium repræſentant, quæ potius per,e,vt Kyrie, vel per a vt Alleluya fieri ſolent, quàm per alias vocales, vt per has ſignificemus gaudium ſpiritale quod reſtitutum eſt nobis in partu virginis, cũ facta eſt immutatio huius voculæ Eua, ſalutante angelo, & dicente Aue Maria. Eius enim nominis, ſcilicet Heuæ ſignificatio manſerat vſque ad ſalutationem Angeli. Hanc aũt ſignificationem, nempè luctus Adæ & Heuę, naſcentes exprimunt pueri, ſi nimirum puella naſcatur profert, vt vulgus quidem exiſtimat, e: cùm maſculus, a. Illæ igitur neumæ repræſentant dolorem, quem nobis contulit trãſgreſsio Adami & Euę. Sed gaudium planè reſtitutum eſt in beata virgine, cui non dictum eſt Eua, ſed Aue.

De feſtis Natiuitatem ſequentibus.

CAP. LXX.

DEinceps ſequitur ordine conuenienti, vt de ijs feſtiuitatibus modò tractemus, quæ Chriſti Natiuitatem proximè ſequuntur. Debent ergo veſperæ Natalis primò integrè celebrari, ac poſteà conueniunt diaconi quaſi in tripudio, cantantque Magnificat cum Antiphona de ſancto Stephano. Sed ſacerdos recitat collectam. Nocturnos & vniuerſum officium craſtinum celebrant diaconi, quòd Stephanus

nus fuerit diaconus, & ad lectiones concedunt benedictiones, ita tamen, vt eius diei missam celebret hebdomadarius, hoc est, ille, cuius tum vices fuerint eam exequi. Sic eodem modo omne officium perficient sacerdotes ipso die beati Ioannis, quòd hic sacerdos fuerit, & pueri in ipso festo Innocētium, quia Innocentes pro Christo occisi sunt. Sed ignorandum non est, passionem beati Stephani factam fuisse in Augusto, illo die, quo eius celebratur inuentio, & contrà inuentionem eiusdem fuisse postero die natiuitatis Domini. Verum enimuerò cum dignius & præstantius sit festum Passionis Inuētione, idcirco translatum est ad tempus natalis Domini. Vel etiam ob hanc rem, quòd ei eodem hoc die dedicata sit basilica. Poterit tamen & alia esse ratio, quoniam Stephanus post Domini passionem pro Christo primus martyrium perpessus est, quod nasci dicitur in cœlis, cuiusmodi natalem nobis Christi natiuitas in carne cōtulit. Consentaneum ergo fuit, vt natiuitati Christi cōtinuaretur natale sancti Stephani, quo per hoc notaretur, natiuitaté vnam sequi ex alia. Vnde etiam est, quòd in ipsius vita legitur: Heri Christus natus est in terris, vt Stephanus hodie nasceretur in cœlis. Eodem ferè modo de festo S.

Ioannis Euangelistæ censendum est, quòd quum ille dies quo se deposuit in foueam post celebrationem sacrorum natalis fuerit sancto Ioanni Baptistæ, hic tamen eum illi cessit, de quo dictum erat à Domino: Inter natos mulierum non surrexit maior, &c. atq; festum huius translatum est ad tertium diem Natalis Domini, vt omnes suos comites haberet sponsus, qui rubicundus est, & candidus. Vel ob id etiam, quòd eo die ipsi dedicata sit basilica: vel tandem, quia eo die infulatus est; Fuit enim Patriarcha Ephesinus. Tunc autẽ scripsit Euãgeliũ, de quo Beda inquit: Quòd si paulò altius intonasset, vniuersus mundus vix capere potuisset, ita vt hinc quoque Hieronymus eum vocitet vocem aquilæ. Simili ratione Innocẽtes non statim quidem quarto die pòst passi sunt, sed quarto die anno reuoluto. Quandoquidem cùm Herodes à filijs suis accusatus erat, debuit Romam proficisci, ibiq; coram Augusto Cæsare causam suam defendere, ita vt simulatque causam obtinuisset, ac iam redijsset, immane istud fa-
Matt.2. cinus perpetrauerit, omnes interimens pueros à bimatu & infrà. Credebat enim puerum natum magnum fore, cui astra famulabantur, & timebat, ne per illum regnum suum amitteret, de quo plenius

plenius in Matthæo legitur. In festo *Ibidem.* itaque Innocentium penitus subticētur cantica lætitiæ, quoniam ij ad inferos descenderunt. Si verò contingat eorum festum die dominica, tunc nullum subticetur, propter diem resurrectionis. Nec etiam in illorum octauis aliqua cantica lætitiæ supprimuntur, vt significemus gaudium, quod accepturi sunt in octaua, id est, in resurrectione.

De Circuncisione. CAP. LXXI.

IN Circuncisione duo simul festa concurrunt, parientis scilicet, & partus, propter octauas. Vnde sanè est, quòd eo die duas missas celebrare debeamus: primam de beata virgine, scilicet: Vultum tuum, aliam de octauis, nimirum: Puer natus est nobis, & dicitur illo die Euangelium Lucæ: Postquam impleti sunt dies octo, &c. Sunt nonnulli alij, qui tria huc festa concurrere arbitrentur, de beata virgine, de octauis, & de Circuncisione. Nam etiam si tum Circuncisus non fuisset, nihilominus tamen fierent octauæ. Sed quoniam modò de octauis mentionem fecimus, non incommodū erit, si eas paulò plenius psequamur. Sūt enim nōnullę octauę institutionis, vt sunt eorū, qui habēt vigilias: nōnullæ deuotionis, cuiusmodi fieri possunt in honorem cuiuslibet sancti: Nonnullæ etiam veneratio-

nerationis, vt ſunt eæ quæ ſolius Dei eſſe dicuntur. Nam octauæ Natiuitatis, Paſchæ & Pentecoſtes ſunt venerationis Chriſti. Sunt item & octauæ ſignificationis, vt Innocentium, per quas noſtra ſignificatur reſurrectio, quo quidem fit, vt tunc lætitiæ ſiue laudis canantur cantica. Nam tametſi quidem ad inferos deſcenderint, reſurgent tamen nobiſcum in gloria. Quanquam nihilominus & de quibuſuis alijs ſanctis octauæ ſignificationis dici poſſunt. Totũ interim tempus quod eſt ad purificationem vſque tractat infantiam ſaluatoris, ita vt hinc aliorum ſanctorum commemorationes fieri non debeant, & quidem maximè ſanctæ Crucis, iuxta illud vulgare dictum: Non coques hœdum in lacte matris.

De feſto Hypodiaconorum.
CAP. LXXII.

FEſtum Hypodiaconorum, quod vocamus ſtultorum, à quibuſdã perficitur in Circũciſione, à quibuſdam verò in Epiphania, vel in eius octauis. Fiunt autem quatuor tripudia poſt Natiuitatem Domini in Eccleſia, Leuitarum ſcilicet, ſacerdotum, puerorum, id eſt, minorum ætate & ordine, & hypodiaconorum, qui ordo incertus eſt. Vnde fit, vt ille quandoq; annumeretur inter ſa-

eros ordines, quandoque non, quod expresse ex eo intelligitur, qđ certum tēpus nō habeat, & officio celebretur confuso.

Vide Innocentiū Papam. III. cōst. 79.

De Epiphania.

CAP. LXXIII.

POst hæc sequitur dies apparitionū, siue Epiphaniarum, quæ plures leguntur fuisse eodem die annis tamen diuersis. Quarum quidem vna effecta est per stellam decimotertio die à Natiuitate Christi. Atque hæc propriè dicitur Epiphania, à Græco verbo ἐπιφαίνομαι, quod est appareo. Altera verò facta est per vocem Patris, eodem die anno trigesimo, & appellatur θεοφανία, à θεὸς, quod nobis est Deus. Tertia deniq; nominata est Bethania, nomine connato ab Hebræo & Græco, videlicet à Beth, quod domus est, quæ item alio anno eodem die contigit. Apparuit enim in domo per transformationem aquæ in vinum. Atque hæ quidem tres Epiphaniæ leguntur in Euangelio tanquam eodem die factæ. Quartā addidit Beda in commentarijs in Lucam, eodem die fuisse factam anno reuoluto, videlicet quæ fuit de refectione panum, diciturque phagiphania à φάγω, quod est, comedo. His omnibus manifestatus est Christus esse Deus. Quatuor ergo festa sunt vno die. Si quæratur qua ratione tam citò reges ve-

ges venire potuerint, cùm ipso die Natiuitatis primò eis stella visa sit, ita vt difficile fuerit ab exteris regionibus spacio dierum tredecim itinere terrestri venire Hierosolymam. Sed huic nos bifariam respondere possumus, quod nimirum vt plærique affirmant, eis ante Natiuitatem stella apparuerit, vel quòd, vt alij putant, Dromedarijs venerint. Est autem Dromedarius animal paulò minoris staturæ quàm Camelus, cùm tamen cursu sit multò velocior. Potest enim vno die tantum itineris conficere, quantum equus diebus tribus. Si rursum roget quis, quónam stella illa euanuerit, respondebimus iterum duobus modis, quòd vel ceciderit, vt quibusdam placet in puteum, vbi etiamnum facilè sit conspicua ijs tantum, qui sunt virgines: vel quòd, vt alij opinantur, in priorem materiam sit dissoluta. Cæterùm ipso festo Epiphaniæ ad primum nocturnum non dicimus Venite, idque duplici de causa: tum quia reges ad adorandum Christum non inuitati venerunt, tum ne videamur Herodem imitari. Ipse enim omnes regni sui sapientes ad consilium conuocauit, non vt Christum adoraret, quemadmodũ falso dicebat, sed magis vt ipsum perderet. Ab eadem profectò ratione & hoc profe-

ctum est, quod triduo ante Pascham osculum pacis non damus, vt proditori Iudæ nos dissimiles esse ostendamus. In secundo autem nocturno ad sextam antiphoná canimus: Venite exultemus, quia in sexta mũdi ætate gẽtes ad Christi fidem peruenerunt, quarum primi fuerunt tres illi reges, qui ad Christum adorandum è regnis suis profecti sunt. In tertio denique nocturno cantamus Antiphonam Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, & Psalmum, Deus noster refugium, ordine Psalmorum retrogrado, quod amplius in toto anno non fit, nisi in festo omnium sanctorum. Sed quare tunc fiat, dicetur alibi. Ideo tertio nocturno, quia tertiò tempore, id est, tempore gratiæ Fluminis (baptismatis scilicet) impetus, ciuitatem Dei, nempè sanctam militantem Ecclesiam, lætificat, hanc mundando & ab omni labe purgando, vt ad septimam ætatem quiescentium fœliciter peruenire possit, vbi tum plenius ac cumulatius lętificabitur. Et quoniam quidẽ Dei ciuitas in ætate septima quiescentium quasi plenum recipiet statum, cum ab omni pœnalitate eximetur & sui conditoris gratissimo fruetur aspectu, ideò istiusmodi Antiphona septimo loco cantatur. In tertio nocturno Alleluya propterea frequentamus

tamus, vt in tertio tempore per baptiſma lætitiam aduenisse monſtremus. Ad hunc ergo modũ incipi debent matutinæ: Domine labia mea aperies. Deinde ſequitur hymnus ſi ſit monachalis Eccleſia, Si verò non extemplò ſubiungitur: Afferte Domino filij, &: Deus noſter refugium. Ad poſtremum igitur, vt progrediamur ad cætera, facilè ſuſpicandum eſt reges non veniſſe ſolos, ſed eos ſecum magnum aduexiſſe Principũ comitatum.

De Euangelijs apparitionis.
CAP. LXXIIII.

SVnt autem tria Euangelia huius feſtiuitatis, vnum de baptiſmo, ſcilicet Factum eſt cùm baptizaretur, ſecundum de Magis, nempè: Cum natus eſſet Ieſus, tertium de nuptijs; atque hoc quidem legitur dominica ſequenti. Cæterum illud nos latere non debet, duo Euangelia de Chriſti generatione legi nocte, alterum videlicet in Natiuitate, alterum verò in Epiphania. Quoniam vtraque Chriſti generatio erat nocte, hoc eſt, obſcura & quæ primorum patrum ſenſibus percipi non poterat. Vna generatio fit deſcendendo, altera aſcendendo, quòd vna ſit carnalis, altera ſpiritualis. In vna ponitur, Genuit, vt carnalis & temporalis generationis exprimatur

Conciliatio Lucæ & Matthæi circa genealogiam Chriſti.

matur ſucceſsio : in altera ponitur, Qui fuit, vt donetur ſpiritalis generationis adoptio. Prima terminata eſt in virginis partu, ſecũda inchoata eſt per baptiſmũ. Inter octauas Epiphanię & Septuageſimam, legunt quidem reſpōſoria de Pſalmis quæ ſic dicuntur, quoniam lectionibus debent reſpondere & conuenire, cùm tamen Pſalmi non debeant legi niſi illo triduo ante Paſcham.

De feſtis ſanctorum. CAP. LXXV.

NVnc ergo ad feſta proximè ſequentia breuiter tranſcurramus. Ac de beata Agnete quidem, cuius vitam compoſuiſſe dicitur Ambroſius, hoc ſolum ſcire ſufficiat, quòd octauas non habeat inſtitutionis. Cæteroquin octauas habet alterius ſignificationis cauſa. Eius autem ſolẽnitas celebrari cœpta eſt propter quoddam miraculum, quod octauo die ſuis contigit parentibus, ad eius tumulum lamentantibus. In feſto beati Pauli cantantur quidam verſus cum Antiphonis, quemadmodum etiam fit in feſto beati Laurentij & beati Stephani. Paulus enim plus omnibus laborauit in concionando & prędicando, Laurentius grauius cæteris paſſus eſt, & Stephanus pro fide Chriſti primus martyr extitit. Idem etiam fieri oportet de beata Maria, quod priuilegiata ſit in virgini-

virginitate, quia virgo virginum & fuit & dicta est.

De dominica post octauas Epiphaniæ.

CAP. LXXVI.

DOminica post octauas Epiphaniæ canitur: Omnis terra adoret te. Quare autem hoc fiat, rationem tradunt huiusmodi. Cùm enim Augustus vniuerso orbi imperaret ad gloriam Romani imperij huiusmodi edictum proposuit & promulgauit, vt quoque anno è singulis mundi ciuitatibus Romam aliquis veniret tantum terræ secum adferens quantum complexu pugni compræhendere posset. Quod quidem ideò factum est, vt per hoc certò atque euidenter cõstaret omnes subiectos esse Romano imperio. Sed postea cum ex illa terra factus esset quasi monticulus quidam, in hoc à Romanis ad fidem conuersis, Ecclesia in honorem Dei fundata est illa dominica. Ad cuius dedicationem Christiani ex diuersis regionibus conuenerunt. Quia ergo ex omni terra factus est monticulus ille in quo huiusmodi Ecclesia sit collocata, ideò in dedicationibus illius diei cantatur officium: Omnis terra adoret te, &c.

De Septuagesima, Sexagesima, Quinquagesima & Quadragesima.

CAP. LXXVII.

Postquam

POstquàm dictum sit de illo tempore, quod est inter natalem Domini & Septuagesimam interiectum, ordo postulat, vt deinceps de ipsa Septuagesima & eius gratia de Sexagesima, Quinquagesima, & Quadragesima dicamus, idque hoc potissimum ordine: Primò quid significent, secundò vbi incipiant & vbi finiantur, tertiò de earum institutione & quartò de officijs. Septuagesima igitur repręsentat tempus deuiationis siue pœnæ & culpæ. Vnde statim ipsa prima Dominica incipit legi historia libri Geneseos, & legitur vsque ad dominicam, quæ præcedit eam dominicam, quæ in Ramis Palmarum appellata est, vbi agitur de deuiatione & errore primorum parẽtum. Deponimus hîc etiam Alleluya, in quo sciendũ est illud nonnullos facere sabbato eo, quod præcedit ad horam sextam, nonnullos ad nonam, nonnullos ad vesperas, nonnullos etiam nocte ad nocturnos, nonnullos deniq; ipso die dominico ad primam, quæ quidem varietas nata est ex varia dierum inchoatione. Sunt enim quædam nationes, quæ diem auspicantur à meridie, eumque finiunt meridie diei sequentis: Alij verò ad nonam, & terminant in sequentem nonã: alij rursus à vesperis, & eum deducunt in alias vespe-

vesperas,qui rectius faciunt:alij denique inchoant à media nocte,& sequenti nocte media eundem finiũt, quod etiãnum obseruatur secundum decreta Romanorum. Si enim quis alteri pactum fecerit ad certum diem, nõ videtur pactum fregisse ante mediam noctem sequentem,si ei tum satisfecerit.Sunt nonnullę ecclesiæ,quæ cum magno tripudio deponunt Alleluya. Inchoatur autem Septuagesima à dominica qua cantatur, Circundederunt me, & finitur sabbato in albis, quod est post Pascha. Et vt nos simul de omnibus expediamus, Sexagesima incipit sequenti die dominica post Circundederunt me,& terminatur in quarta feria post Pascha. Quinquagesima quoque inchoatur tertia dominica post Circundederunt me, & ipso Paschate finitur. Quadragesimam verò auspicamur dominica qua canitur in Ecclesia, Inuocauit me,atque eandem finimus in cœna Domini. Septuagesima autem dicitur,quod septies decẽ habeat dies. Verumenimuerò hæc Septuagesima dierũ, quam præsens obseruat Ecclesia,indicat nobis septuaginta illos annos, quibus Israhel fuit in seruitute babylonica. Nã quemadmodum illi deposuerunt sua organa dicentes: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Ita &

nos quoque deponimus cantica laudis. At verò posteà sibi data à Cyro Sexagesimo anno redeundi facultate, cœperunt lætari, quemadmodũ & nos in sabbato Paschæ resumimus & cantamus Alleluya, eorum innuẽdo lætitiam, quam ipsi habuerunt ob redeundi licẽtiam sibi præstitam Sed quemadmodũ illi in apparatu reditus, suas colligendo sarcinulas multùm laborauerunt: sic nos quoque post Alleluya huiusmodi statim tractum subiũgimus: Laudate Dominum, quo laborem significamus. Illi rursus quemadmodum cum lætitia redeuntes, itineris tamen labore vexabantur: ita nos per totam Paschalem septimanam Graduale cum Alleluya cantamus. Per Graduale enim laborem exprimimus, per Alleluya lætitiam. Præterea vt illi patriam ingredientes plenam acceperũt lætitiam: sic nos sabbato quo Septuagesima terminatur, Domino canimus Alleluya. Et profectò tam nostra dierum Septuagesima, quàm illorum Septuagesima annorum quasi quædam historia est, quà totum humani generis exilium ab Adamo vsque ad finem mundi quodammodo figuratur, quod reuolutione septem dierum peragitur, & sub septem annorum milibus concluditur, vt per septuaginta dies vel septuaginta annos

 intelli-

intelligamus ſeptuaginta annorum centenas. Ab initio enim vſque ad Aſcenſionem ſeptem millia annorum computamus. Exinde verò quicquid temporis ſequitur vſque ad finem mundi ſub ſepteno millenario comprehendimus, cuius terminum ſolus Deus nouit. Quemadmodum ergo filij Iſrahel Septuageſimo anno per Cyrum à captiuitate Babylonica fuerint liberati: ſic nos p Chriſtum in ſeptima mundi ætate vel in ſeptimo millenario à ſeruitute diaboli ſumus redempti, reſtituta nobis innocentiæ ſtola per remiſsionē baptiſmi. Atque hinc eſt, quòd in ſabbato Paſchæ vnum Alleluya cantamus iam ſpe æternæ quietis & recuperatione patriæ gratulantes. Iſrahel laborabat in apparãdo reditum, & in redeundo: nos quoque in Eccleſia præſenti pro ſatisfactione decem præceptorũ legis laborare debemus. Sed cùm finito tempore noſtri exilij ventum erit ad patriam, tum vtraque ſtola decorabimur, cùm videlicet corpus & anima ſimul glorificabuntur, quod ſignificatur per duo Alleluya, quę ſub finem Septuageſimæ decantantur. Obiter ergo nota, quòd Septuageſima incipit à mœrore, & finitur cum gaudio, ſicut pſalmi pœnitentiales, vt vocant. Septuageſima verò ſonat ſexies decem, & ſignificat tempus

pus viduitatis ecclesię, ac mœrorem eius propter absentiam sponsi. Licet enim Christus sit nobis pręsens secundum diuinitatem, iuxta illud: Vobiscū sum vsque ad consummationem sæculi, tamen secundum quod est homo, in cœlo est, & sedet ad dexteram Patris, id est, patri est coëqualis. Vnde ipse ait: Nōdū enim ascendi ad patrem meum, hoc est, nondum sum ei coëqualis, vt vos opinamini. Dantur hîc tamen sponsę in remediū & consolationem sex opera misericordiæ, quę sunt: pascere esurientem, potum darę sitienti, visitare infirmum, vestire nudum, hospitio pauperem excipere, & peregrinum: quibus septimum ex Tobia additur, nimirum mortuos sepeliri. Hæc sunt data sponsæ, vt in eis se exerceat, vtque per eorum, & decalogi obseruationem, sibi mereatur sui sponsi ianuam aperiri, & illius suauissimo amplexu frui. Sic Quinquagesima dicta est quasi quinquies decem, significatq́; tempus remissionis, quemadmodum in lege veteri annus Quinquagesimus dicebatur annus remissionis. Vnde hoc tempore maximè cantatur psalmus Quinquagesimus, scilicet, Miserere mei Deus, qui est pœnitentiæ & remissionis. Hoc igitur tempore ieiunamus, vt peccatorum remissionē obtineamus. Postremò

Tobiæ.1.

Quadragesima commendatur potissimùm à loco institutionis vt dictum est, à tribus temporibus, & à personis, quæ in illis ieiunarunt. Ab institutione, quoniam in paradiso fuit instituta, quando Deus Adamo prohibuit ne comederet de fructu ligni scientiæ boni & mali. A temporibus verò & à personis, quoniam in tempore ante legem à Moyse fuit ieiunatum, in tempore legis ab Helia, in tempore gratiæ à Christo.

De institutione prædictorum.

CAP. LXXVIII.

VIso quid prædicta significent, de eorum institutionibus subsequenter agamus, & primò de Quadragesima. In primis ergo videndum est, quare vocetur Quadragesima, cùm potius dici deberet decima, quòd sit dierum decima. Verùm hoc ita factum est ex consuetudine Ethnicorum siue Gentilium. Quēadmodum enim Hebræi ex omnibus suis bonis decimam partem dabant, ita Gentiles Quadragesimam, & tales reditus vocabant Quadragesimam, vel decimam. Iuxta similitudinē igitur regij fisci vel telonei, aut Romanæ exactionis dierum decimam, quam Deo persoluimus, Quadragesimā appellamus. Tametsi quidem non habeat nisi triginta & sex dies de decima, & incipiat Quadragesima,

gesima, vt dictum est, dominica, qua cãtatur Inuocauit me. Sed quia Christus ieiunauit quadraginta diebus, & nos debemus esse illius imitatores, additi sunt quatuor dies, vt similiter quadraginta dies ieiunemus. Atque etiam ideo quadraginta dies ieiunamus, vt diebus illis quadraginta à Pascha vsq; ad Ascẽsionem, quos in lætitia acturi sumus, nõ excedamus, quin Christum caput nostrum ad cœlos consequi valeamus. Similiter sentiendum est de Quinquagesima. Cùm enim clerici considerabant se præcedere populum ordine, rati sunt æquum esse, vt & sanctitate præirent. Quare duos dies addiderũt & à die dominica ante Inuocauit me, incipiunt ieiunare. Atque ita instituta est Quinquagesima. Vel ideo etiam quinquaginta dies in pœnitentiam ducimus, vt peractis quinquaginta diebus lætitiæ post Pascha, ipso die Pentecostes digni habeamur qui spiritus sancti gratiam suscipiamus. Verùm Septuagesimæ institutio huiusmodi sumpsit initium: Melchiades Papa & Sanctus Siluester statuerunt, vt bis quoque sábbato comederetur, ne propter abstinentiam & afflictionem carnis quam sustinuerant sexta feria, quæ omni tempore ieiunabatur, & adhuc debet ab omnibus ieiuna-

ri, natura debilitaretur. In redemptionem ergo sabbatorum illius temporis, addiderunt vnam septimanam; & sic instituta est Sexagesima; quæ tantum protenditur, vsque ad quartam feriam post Pascha. Sic quoq; aliam habet originem Septuagesima. Nam quum propter venerationem diei Ascensionis, in qua natura nostra cœlos ascendit exaltata vel vltra choros Angelorum, statutum est à sanctis patribus, vt quinta feria semper celebris haberetur. Sed quum nos eadem die nostra melius procuramus, factum est vt illam diem secundum antiquam consuetudinem solenniter non obseruemus. Pro illis ergo rursus vnam septimanam Sexagesimę addiderunt, incipiẽtes ieiunare à Circundederunt me. Atque ita instituta est Septuagesima, quæ, vt dictum est, vsq; ad sabbatum post Pascha protenditur.

De officijs istorum temporum.

CAP. LXXIX.

His ita breuiter consideratis, videndum est de officijs istorum temporum generaliter. Sciendũ igitur est, quòd quædam hoc tempore omnino intermittuntur, quædam veriãtur, & quædam pro alijs mutantur. Intermittuntur tria cãtica laudis; scilicet: Alleluya, Gloria in excelsis, & Te Deum laudamus:

exce-

excepto tamen quòd in cathedra beati Petri canimus: Te Deum laudamus, quũ hymnus ille intronisandorum proprius sit, & ideo eum cantemus. Quemadmodum in die cœnæ (quod etiam excipitur) Gloria in excelsis dicimus, & Ite missa est, atque in ipso sabbato Paschæ similiter Gloria in excelsis Deo, sed non Ite missa est, nec Te Deum laudamus. Alleluya à Septuagesima vsque ad Pascha non proferimus, sed voces quasdam loco eius vsurpamus. In principijs enim precum horariarum, Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ, & in Antiphonis ac responsorijs pro Alleluya dicimus, In æternum. In missa loco Alleluya cum suo versiculo, canimus tractum, vt nos dicimus. Quanquam verò vox hęc: Laus tibi Domine, &c. videatur æquipollere voci huic Alleluya, magnum tamen inter vtramque statuitur discrimen, quòd vox hæc Alleluya angelica sit, illa humana: atque hæc maiorem habeat autoritatem propter Hebraici sermonis dignitatem, illa verò minorem, ob Latinę linguæ inopiam, & paupertatem. Atque in his quidem generatim obseruandum illud est, quod duo hæc: Flectamus genua, &: Inclinate capita, sese mutuo comitentur, neutrumque dici debeat die Dominica.

De variatione officiorum.

CAP. LXXX.

Variantur verò officia vt cùm iste Pſalmus: Dominus regnauit, qui eſt Pſalmus lætitię, ac cani conſuetus eſt primus in laudibus, hoc tēpore non cantetur, ſed loco eius: Miſerere mei Deus, qui Pſalmus eſt pœnitentialis. Cantatur tamen diebus dominicis ad primam, vt per hoc ſignificetur nihil debere in Pſalterio prætermitti, quin totum per ſeptimanam ſaltem legatur, quod antiqui vno die facere ſolebant. Ad primam quoque propter eandem cauſam canitur: Confitemini Domino, quo innuitur pueros debere inſtrui, vt in Ramis Palmarum ſciant Domino laudes decātare, quoniam hic Pſalmus ad illum pręcipuè diem pertinet, idque potiſsimùm ob hunc verſiculum: O Domine ſaluum me fac, &c. Hoc tempore ſplendidas & ornatas veſtes debemus omnes deponere, atq; aſſumere veſtes humilitatis. Tēpore quoque Quadrageſimæ carnes deponi debent & intermitti, tam ſolidæ q̃ liquidæ. Sunt autem duo genera carnis liquidæ. Alia enim eſt artificio liquida, vt eliquata per frixuram nempè ſagina, alia verò naturaliter, vt ſunt caſei & oua. Ait enim Hieronymus contra Iouinianum: Ouum & caſeus nihil aliud

aliud eſt, quàm caro liquida. Sed quæritur cur hoc tempore piſces comedere liceat, ac non itidem carnes? cur non in quouis ieiunio perinde piſces, atque carnes, nobis omnibusq́ue religioſis ſint interdicti? Atque ratio quidem hæc eſſe poterit, quia Deus àquis non maledixit. Sciebat enim per aquas baptiſmatis ablutionem fore peccatorum, ita vt elementum hoc meritò ſit præſtantiſsimũ, quod facilè eſt animaduertere ꝙ abluat ſordes, ac ſpiritus Domini ante mundi conſtitutionem ferri ſolitus ſit ſuper aquas, quemadmodũ nobis ſcriptura recẽſet. Sed terræ maledixit Deus in opere hominis. Inde eſt, quòd omne genus carnis, quod in terra verſatur, tam quadrupedia, quàm aues in ieiunijs comedere non liceat. Quanquam enim aues quædam verſentur in aëre, quædam in aquis: quæ vel in his, vel extra eas naſcantur, magis tamen dicuntur morari in terra, & ad naturam terræ pertinere. Vnde mehercle cùm quidam piſces ſint, qui ex vna parte habeant formam piſcis, & ex alia formam animalis quadrupedis, vt porcus piſcis, canis piſcis, lupus piſcis, qua parte piſcis videtur poteſt in ieiunijs comedi, qua verò non, haudquaquam.

De festis quæ sunt in principio Septuagesimæ, & primo de Purificatione beatæ Mariæ.

CAP. LXXXI.

NVnc dicendum est de duobus festis, quæ in principio Septuagesimæ quandoque contingunt celebrari, de festo videlicet beatæ Mariæ & sancti Blasij. Festum autem beatæ Mariæ tribus nuncupatur nominibus. Dicitur enim vel purificatio beatæ Mariæ, vel candelaria, vel ὑπαντὴ Domini: Purificatio beatæ Mariæ appellatur, quoniam illo die, qui est Quadragesimus à Natali Domini, venit ad templum virgo Maria secundum consuetudinem legis, vt purificaretur. Non quòd immunda esset, sed propter partum more aliarum mulierum. Non enim erat obnoxia legi,
Leui. 12 quæ hoc pacto præcipit: Mulier si suscepto semine masculum pepererit ab ingressu templi immunda erit diebus triginta tribus, à consortio hominum septem. Beata autem virgo Maria non pepererat ex suscepto semine, iuxta illud: Non ex virili semine &c. voluit tamen legis consuetudinem obseruare, quoniam non venit Christus legem soluere, sed adimplere. Quare autem candelaria vocetur aliam autoritatem non habet, sed potius fluxum est ab antiqua consue-

consuetudine Ethnicorum siue Gentilium. Erat enim antiquitus Romæ consuetudo, vt circa hoc tempus in principio Februarij vrbem lustrarēt, eam ambiendo cum suis processionibus gestantes singuli candelas ardentes, & vocabatur illud amburbale. Atque ita ab huiusmodi consuetudine illud quod fiebat ab Ethnicis in vsus indiscretos circiter initium Februarij, à Christianis modò fit in festo beatæ Mariæ ad laudem & venerationem ipsius. Vel ideò candelas portamus, vt per hoc imitemur sanctas virgines, quarum beata virgo Maria caput est, vt nimirum accensa nobis lampade castitatis, cum ea templum gloriæ ad verum sponsum ingredi mereamur. Vel etiam appellata est candelaria, propter multitudinem candelarum & significationem, quæ in eis est. In candela enim est cera, ignis, & linum. Cera connotat carnem Christi & virginitatem, ignis spiritum sanctum, linum deitatem in carne latentem. ὑπαντὴ Domini, ideò dicitur hoc festum, quòd Simeon atque Anna Prophetissa Christo venerint obuiam, cum à suis parētibus adferretur in templum vt præsentaretur. ὑπαντὴ enim obuiatio siue præsentatio dicta est.

De festo sancti Blasij.

CAP. LXXXII.

ALterum huius temporis festum est Blasij. Fuit autem hic sanctissimus medicus, qui multo tempore in rupe quadam latitans hominibus ad se venientibus medebatur, atque eos sanabat. Simili ratione si quæ sua animalia ad eum ducebant ægrota, ea ilicò curabat. Tandem cum factus esset Episcopus vrbis Sebastæ captus fuit & in carcerem inclusus, in quem pia quædam mulier cibum ei multo tempore cum candela attulit. Cùm autem ille mortis suę diem iam imminere præsciret, dixit huic mulieri, vt quandiu viueret, singulis annis ipso die obitus sui candelam in eius memoriam offerret, Deus ab infirmitatibus, eam tutaretur, atque in magna prosperitate conseruaret. Quod quidem ita factum est. Multi ergo similiter ita fecerunt si fortè infirmarentur, & valetudinem receperunt. Inde apud omnes passim in consuetudinem abijt, vt si fortè ex dentibus laborat vel ex aliqua alia sui parte, vel etiam si sua ægrotarét, animalia, offerrent in eius honorem, candelas.

De Cathedra sancti Petri.
CAP. LXXXIII.

HOc item tempore celebrari solet cathedra sancti Petri tam quæ Romæ fuit quæque tempore pòsterior est,

quàm

quàm illa, quæ fuit Antiochiæ. Verùm illa quæ fuit Antiochiæ, solennior profectò est alia, vt vel huius diei collecta quæ est de incathedratione Antiochiæ facta, abunde testatur, diciturque festum beati Petri epularum. Fuit enim consuetudo veterum Ethnicorum, vt singulis annis mense Februarij certo quopiam die epulas ad parentum suorum tumulos apponerent, quas nocte dæmones consumebant, quum inde non minus falso quàm ridiculè animę refici credebantur. Putabant enim huiusmodi epulas ab animabus circa tumulos errantibus absumi. Hæc autem consuetudo atque huiusmodi falsæ opinionis error à Christianis vix extirpari potuit. Quod quidem quum viri sancti animaduertissent, ac penitus illam consuetudinem extinguere voluissent, instituerunt festum de cathedra sancti Petri, tam de illa, quæ fuit Romæ, quàm quæ Antiochiæ, idque illo eodem die quo abominanda illa ab Ethnicis fiebant, vt solemni hoc festo paruæ istius consuetudinis festum omninò extingueretur. Vnde etiam ab illis epulis festum hoc appellatum est beati Petri epularum. Atque hîc obiter intelligamus, veteres dicere solitos fuisse, animas esse quando etiamnum in humanis corporibus essent

Hæc omnia Durãdus in suũ transtulit Rationale, vt vel ipse fatetur.

constitutæ: manes appellari, si quando forent apud inferos: spiritus verò cum ad cœlos ascendissent: atq; vmbras quãdo adhuc recens erat sepultura, siue quãdo circa tumulos errabant.

De festis generaliter quæ tempore fiunt Septuagesimæ.

CAP. LXXXIIII.

VT autem de omnibus magnis solennitatibus quæ infra Septuagesimam celebrãtur, siue ipso passionis tempore, siue ante, nos simul expediamus (vt sunt tria illa festa prædicta, beatæ Agathæ, sancti Matthiæ, Annunciationis Domini, sancti Gregorij, & si fortè contingat, festum ipsius patroni Ecclesiæ vel eius anniuersarium vel Pascha alicuius annotinum) dicimus generaliter quod cantica laudis scilicet Te Deum laudamus, Gloria in excelsis, & Ite missa est, & alia, quæ si alijs temporibus contingerent, cantarentur, in ijs cani debent, præter Alleluya. Nam huiusmodi festa ad Paschale tempus generatim videntur pertinere. Si verò hic obijciatur quod in Annunciatione Domini Gloria in excelsis, quod canticum est propriũ Natalis Domini, & Ite missa est, quod proprium est resurrectionis, & Te Deum laudamus, quod gaudium drachmæ inuentæ designat, cantari non debe-

debeant, quoniam hæc in Annuntiatione Domini illa tempora non habebant, dicimus breuiter, quod etiamsi Natalis Domini, vel paſsio, vel drachmæ inuentio necdum re vera erant, tamen iam certò fore ſperabantur. Nam hoc feſtum eſt quaſi fons & initium feſtorum Chriſti. Vocatur autem Paſcha annotinum, quando aliquis diem, quo baptiſma ſuſcepit, annuatim celebrat, atque eo tum ipſius diei Paſchæ officium integrè cantari debet, preter alleluya, ſi accidat tempore Quadrageſimæ. Sed certus interim ſis eccleſiam Lugdunenſem & Mediolanenſem vbi Ambroſius archipręſulatum obtinuit, tempore paſsionis nullam celebrare ſolennitatē, verùm duntaxat facere commemorationem.

De Officio Quadrageſimæ ac litera Laicorum.
CAP. LXXXV.

QVoniam de officio Quadrageſimæ hucuſq; generaliter tractatum eſt, nunc deinceps de eiuſdem officio pro tempore agendum eſt. A Dominica igitur, quam dicimus: Iſti ſunt dies, vſque ad Paſcha, verſiculus ille videlicet Gloria patri, qui ad laudem pertinet Trinitatis, in officijs planè ſubticetur. Quoniam ab illa dominica incipit Paſſio Chriſti celebrari, in qua tota Trinitas à Iudæis quaſi dehoneſta videtur.

Qua etiam ratione fit, vt in cantico trium puerorum, ſcilicet: Benedicite, verſiculus ille nunquam cantetur. Quia tunc Deo magna facta eſt dehoneſtatio, quãdo tres pueri, qui ipſum maximè colebant, idola plurimum execrantes, coniecti ſunt in caminum ignis. Maximè verò idem iſte verſiculus triduo illo ante Páſcham ſubticetur, quòd tum demùm Trinitas maximo affecta ſit dedecore. Nam præterquam quod in primis de nece Chriſti hîc agitur, nunc verberatur, nunc fœdè cõſpuitur, alapis cæditur, nunc etiã crucifigitur, vnde Iſaias: Vidimus, inquit, eum, non habẽtem ſpeciem neque decorem. Horarum quoque initia, & lectionum tituli tunc planè ſubprimuntur, nempè: Deus in adiutorium, &: Lectio libri &c. quia Chriſtus caput noſtrum à nobis ſuſtollitur iuxta præſentiam carnis. Ad lectiones non petuntur benedictiones, neque dantur, quoniam paſtor Chriſtus, qui gregi ſuo benedicat, iam non adeſt. Vel ideo benedictio nõ petitur, nec Tu autem Domine dicitur quòd Apoſtoli His diebus nec ad prædicandum miſsi ſint, nec inde redierint. Vt ergo hoc ſignificemus, nec Iube Domine dicimus, nec Tu autẽ. Illud quoque conſiderandum eſt, quod in Quadrageſima duæ recitentur pręfatio-

nes

nes, vna ieiunij, & altera paſsionis. Ea quæ eſt ieiunij à primo ieiunio cantatur, vſque ad dominicam in Ramis Palmarum. Illa verò quæ eſt Paſsionis, ab eo die cani incipit vſque ad Paſcha. Sed abſurdè fortaſſe alicui factum videbitur, quòd Dominica die iſtiuſmodi cantetur præfatio, quum non ſit dies ieiunij. Verùm dici poteſt, quòd etiam ſi illo die non ieiunetur numero, qualitate tamen, hoc eſt, cibo carnali ieiunatur, quemadmodum etiam diebus alijs. Sed quoniam ea quæ à nobis dicta ſunt, ad clericos maximè pertinere videntur, nunc pauca dicenda ſunt de laicorum ſcriptura, quę in duobus potiſsimũ conſiſtit, nempè in picturis & ornamentis. Nam vt ait Gregorius, quod eſt clerico litera, id laico eſt pictura. Picturarum igitur aliæ ſunt ſupra Eccleſiam, vt gallus vel aquila: aliæ extra Eccleſiam, vt in fronte forium bos & leo: aliæ intra Eccleſiam, vt ſunt icones, ſtatuæ, figuræ, & diuerſa alia picturarum genera, quæ vel in veſtibus, vel in parietibus, vel etiam in vitris depingũtur. Verùm de his omnibus poſteà ſuo loco dicetur, hoc vno tamen modo obſeruato, vt ſciamus Saluatoris noſtri imaginem tribus huſce modis aptius & conuenientius in eccleſia depingi, vt videlicet aut in throno ſedet, aut

in crucis patibulo pendeat, aut etiam in matris suæ gremio conquiescat. Ornamenta verò in tribus consistunt, in ornamento videlicet Ecclesiæ, chori & altaris. Et ornatus quidem Ecclesiæ consistit in cortinis, aulæis, pallis sericis, purpureis, & consimilibus. Ornatus verò chori, in dorsalibus, vt vocant, tapetis & substratorijs. Ornatus denique altaris versatur in velamentis, crucibus, capsis, textibus & philacterijs. Est etiam ornatus personarum, quæ vel cantant in choro, vel altari inseruiunt. Sed de his & similibus dicimus, omnia illa quæ ad ornatum pertinent, tempore Quadragesimæ debere abscondi, vel remoueri, vel etiam contegi. Nec crux quoque illo tempore nisi cooperta in ecclesia portari debet. Duo tamen vela retinentur, quorum alterum ponitur per chori circuitum, alterum suspenditur inter altare & chorum, vt non appareant, quæ sunt intra sancta sanctorum. Quo quidem significatur mentibus infidelium diuinarum scripturarum intelligentiam nondum esse apertam. Hæc duo vela diebus Dominicis complicantur, quòd hi dies ad tempus Paschatis pertineat. Sic quoque ad primas tenebras quartæ videlicet feriæ ante Pascha, vbi de morte Domini agitur, omnino remouentur, quoniam

niam eo mortuo velum templi ſciſſum eſt, ita vt tunc quæ intra ſancta ſanctorum delituerant, primò omnibus fuerint manifeſta.

Quomodo ſit pulſandum in Quadrageſima. CAP. LXXXVI.

NVnc quemadmodũ in Eccleſia pulſandum ſit, paucis etiam exponamus. Quod vt melius pateat, primò ſciẽdum eſt ſex eſſe inſtrumentorum genera, quibus pulſatur: tintinnabulũ, cymbalum, nola, nolula, campana, & ſigna. Tintinnabulum pulſatur in triclinio & in refectorio: cymbalum in choro, nola in monaſterio, nolula in horologio, cãpana in turribus, cuius diminutiuũ Hieronymus ad Euſtochium in cœnobijs, eſſe ait: Quouſque campanula in clauſtro pulſabitur. Signa autem pro quibuſuis pulſandi inſtrumentis accipi poſſunt, vt quibus quippiam ſignificetur. Generaliter ergo cognoſcendum eſt, quòd non debeamus in tota Quadrageſima diebus profeſtis cõpulſare nec dupulſare (liceat enim hic vulgaribus & cõſuetis vti vocabulis) ſed ſimpulſare, id eſt, ſimpliciter pulſare ad horas vel matutinas. Atque in bene conſtitutis eccleſijs ad primam pulſatur duabus campanis, vna ad inuocãdum, altera ad inchoandum. In tertia autem pulſatur tribus

iuxta

iuxta horarum numerum, quæ sub illa cantantur, vna ad mutandum, altera ad congregandum, tertia ad inchoandum. Pari modo fit in sexta & nona, sed & eodem ordine eædem campanæ pulsantur simpliciter ad Matutinas. Ad Missam verò & ad Vesperas duabus pulsatur campanis. In minoribus autem Ecclesijs solummodo pulsandum est simpliciter. Diebus verò dominicis & in solennitatibus, prout in alijs temporibus compulsatur. Sed de his in sequentibus latius dicturi sumus.

Quare non ieiunemus eo tempore quo Christus ieiunauit.

CAP. LXXXVII.

SOlet autem quæri, quum in hac Quadragesima Christi ieiunium imitemur, cur non eo tempore etiam ieiunamus, quo Christus dicitur ieiunasse. Tradit enim scriptura, quòd ieiunare statim cœperit simulatq; esset baptizatus. Verùm quadruplex est ratio, quamobrem Paschæ ieiunium nostrum cõtinuamus. Prima est, vt si volumus cum eo resurgere, debeamus etiam nos pati cum eo, quòd pro nobis ipse passus sit. Secunda causa est, vt per hoc Israheliticos filios imitemur, qui eo tempore primò ex Aegypto egressi sunt, & posteà eodẽ tempore exierunt è seruitute Babylonica.

Quod

Quod inde profectò facilè probatur, quia tam illi, quàm hi statim celebrarant Pascha, atque egressi sunt. Tertia est huiusmodi, quòd quádoquidem feruor libidinis tempore Veris nos magis soleat incendere, tum temporis maximè ieiunamus, vt corporis æstus refrenemus. Quarta est; quoniam post ieiunium statim debemus Christi corpus accipere, vt mysticè Paschalia capiamus Sacramenta. Hoc est: Quemadmodum filij Israhel priusquam comederẽt agnum sese affligebant, & agrestibus lactucis vescebantur: Ita debemus nosmet prius per pœnitentiam affligere, vt digni habeamur comedere agnum vitæ. Animaduerte interim, quòd si in Quadragesima cõcurrant duo officia, quos dies duplices vocamus, necessarium esse, vt cãtetur officium ad tertiam de festo, absque genu flexione, officium verò ieiunij ad nonam non sine curuatione genuum.

De diebus Priuilegiatis.

CAP. LXXXVIII.

Post hæc verò tradẽdum est, qui dies sint velut Priuilegiati, qui hoc potissimum tẽpore compræhendũtur. Sũt enim priuilegiati dies quatuor quartæ feriæ, quatuor sabbata, tres dies Dominici, vna quinta feria, vnaque sexta feria, atq; vna integra Septimana. Quartæ

tæ feriæ ſunt hæ: Prima eſt quá nos incipimus ieiunare in Quadrageſima, ſecunda, ſeptimana ſequenti, tertia, in heb domada poſt Lætare Hieruſalem, quarta in vltima ſeptimana. Quatuor verò ſabbata hæc ſunt: ſabbatum primæ ſeptimanæ, quando celebrantur ordines, ſabbatum quartæ, ſabbatum quintæ, & ſabbatũ in vigilia Paſchæ. Sic Dominicæ dies ſunt hæ tres: Inuocauit me, Lætare Hieruſalem, & Dominica in ramis Palmarum. Sed quinta feria eſt in paraſceue. Septimò denique priuilegiata eſt vltima ſeptimana Quadrageſimæ, quæ vel ob id maior dicitur, quòd maius & prolixius habeat officiũ. Vel appellatur quoque pœnoſa, quia tum maximè corpora & vitia noſtra punire debemus. De Priuilegijs ergo iſtorum dierum ordine proſequamur.

De Prima Quarta feria.

CAP. LXXXIX.

PRima quarta feria quatuor inſignitur Priuilegijs. Primum eſt, quod tunc incipiamus ieiunare, idq́; ideo facimus, quia Chriſtus quarta feria, vt legitur, ſuũ auſpicatus eſt ieiunium, quod diligenter perſcrutanti verum eſſe ſatis apertè cõſtabit. Natus enim eſt die Dominico, ita vt ſi quis diligenter exinde computet annos vſque ad trigeſimum,

mum iuxta rationes computi, facilè inueniet eum tertia feria fuisse baptizatũ, ac sequenti die desertum intrans ieiuniũ inchoasse. Secundum priuilegium eiusdem diei est, quòd confessiones illo die in Ecclesia audiantur, & iudicia confitẽtibus imponantur. Tertium autem, quia tunc cineres in signum humilitatis capitibus imprimuntur. Quartum deniq; est, quod illa die eiusmodi fiat processio, qualem per vniuersum annum amplius fieri non contingit. Pœnitentes enim tunc ab ecclesia cum processione & cruce eijciuntur, vt ipso die cœnæ in eandem recipiantur. Nam tunc pœnitentes ab Ecclesia ideò eijciuntur & repelluntur, quo Adami & Heuæ exulatus propter æsum pomi repræsentetur.

De Secunda Quarta feria & Tertia.

CAP. LXXXX.

QVarta feria sequens ob id priuilegiata est quod tum ij, qui sabbato sequenti ordinandi sint, ex sacris literis interrogentur atque examinentur, probenturque num idonei etiam satis sint, ad suscipiendos ordines. Inde profectò est, quod duæ lectiones ad missam leguntur, vna voce naturali vel nocturnali, hoc est, graui ac pressa, altera verò communi. Prior vetus Testamentum significat, posterior nouum, vt per

hoc

hoc declaretur eos, qui suscepturi sunt ordines, vtriusque Testamenti peritos esse debere. Atq; illud quidem tanquam generalem regulā habemus, quòd quotiescunque quarta feria duæ lectiones ad missam leguntur, sequenti sabbato posśint ordines celebrari. Ceterum tertia quarta feria, in eo habet priuilegiū, quod illo die in Ecclesia instructio & examen fiat eorum, qui in sabbato ante Pascha sint baptizādi. Fit autem instructio illa in hunc modum: Qui baptizari volunt conueniunt ad portas Ecclesiæ, fœminæ à sinistris, mares à dextris: atq; à diacono, vel sacerdote interrogantur, an velint baptizari, aut idem percontatur à susceptoribus. Exorcista tamen debet prius interrogare, num etiam abrenuntient sathanæ, & omnibus eius pompis, ita vt puer, si sit adultus, respōdeat se abrenunciare, si non sit adultus, pro eo susceptor. Verum nullus in susceptorem admitti debet, nisi orationem sciat Dominicam, & minus symbolum calleat, quod tenetur suos docere filios. Nec verò Christianus censeri debet, nec ad testimonium aliquod admitti secun-
2. q. 7. dum Decreta, qui horum ignarus est.
non potest. &c. Quare omnino necesse est, vt illud ex su-
sequen. sceptoribus sacerdos inquirat. Alioqui enim, si nesciant, recipi non debent, nisi

fortè

fortè promittant, quod quàm fieri poteſt citiſsimè illa addiſcēt. Tunc demum acolytus ſcribit eorum nomina, qui volunt baptizari: vnde etiam hic notarius eſt appellatus, quòd baptizãdorum ſcribat nomina. Poſtquàm igitur à Sacerdote ſatis in fide ſint inſtructi, atque exorciſtæ ſuper eos fecerint adiurationes, ab oſtiario in Eccleſiam introducuntur, & in naui Eccleſię cõſtituuntur, maſculi quidem à dextris, fœminæ verò à ſiniſtris. Duo tamen intra ſancta ſanctorum deducuntur, maſculus videlicet & fœmina, quo ſignificatur aliquos ex baptizandis fore ſaluos. Atq; tum denique legũtur oratio dominica & minus ſymbolum Græcè & Latinè, propter earum linguarum dignitatem. Sunt enim cæteris digniores: Gręca vtique propter ſapientiam, Latina autem propter potentiam Romanorum. Poſteà verò quatuor recitantur lectiones & quatuor Euangeliorum initia, tandemq́ue inchoatur miſſa, cuius cãtato offertorio, Archidiaconus vel diaconus pulpitum aſcendit, & clamat alta voce: Si quis, inquiens, eſt hîc catechumenus, exeat foras. Iſti enim connotant, vt ſuprà expoſitum eſt, illos de quibus dictum eſt: Ieſus autem non credebat ſe illis. Ipſe enim ſciebat quid *Io.2.* eſſet in homine. Atque ita tum omnes

catechumeni exeunt foras, quod septies eodem modo de illis agitur antequàm baptizentur.

De quarta feria. CAP. XCI.

ILla autem quarta feria, quæ est post dominicam Lætare Hierusalem, in eo est priuilegiata, quòd tunc duæ legantur lectiones, quoniam sabbato sequenti celebrantur ordines. Sic quarta feria vltimæ septimanæ, nimirum ea, quæ est ante cœnam, priuilegium obtinet, quia duæ item lectiones tunc leguntur, idque ob eam causam, quòd illo die Christus triginta denarijs fuerat diuenditus, quemadmodũ Ioseph triginta argenteis. Non enim seruus maior Domino est, nec discipulus suo magistro. Ab hac ergo quarta feria sumptum est, quòd omni quarta feria ieiunare & abstinere à carnalib⁹ semper debeamus. Ex quo quidẽ fit, vt post sextam feriam, hic dies pœnitentibus in abstinentiam semper iniungatur.

De sabbatis priuilegiatis. CAP. XCII.

SAbbatum primę septimanæ & quartæ ideo gaudent priuilegio, quòd in ijs celebrentur ordines. Verũ hîc scias in omnibus festis Apostolorum & dominicis diebus fieri posse ordines, videlicet minores: maiores verò non vtique, nisi in sex tantummodò sabbatis. Et quidem in illorũ primo plures leguntur lectio-

lectiones, inter quas vna est, quæ quandiu canatur nullus sedere debet. Hæc nimirum est hymnus ille triũ puerorũ, qui pro fide Trinitatis ab eis iã in fornace cõstitutis cãtabatur. Ad hũc ergo hymnum genua flectere nõ decet, ꝙ isti sua flectere noluerunt coram Nabuchodonosoris statua, sicut multi fecerãt principes alij. Similiter in Parasceue genua non flectimus ad orationẽ quæ fit pro Iudæis, ob derisionem eorũ, qui dum Christum deridebant, inquiebant: Prophetiza nobis Christe, quis est, qui te percussit. In sabbato ante Lætare Hierusalem recitatur epistola Susanna. Nã tum fit statio Romæ in monasterio beatæ Susannę virginis. Atque ita itiam ob similitudinem quandam Euãgelium est de muliere deprehensa in adulterio, quam Dominus liberauit. Ecce quomodo concordant Euangelium & Epistola, vt conueniunt & multa alia. Sabbatum verò quod est ante Ramos Palmarum, hinc suum accipit priuilegium, quod eo tempore Dominus Papa eleemosynas largiatur, hoc est, suum faciat mandatum, quod deberet facere ipso die cœnæ. Sed quia tunc non posset propter prolixum eius diei officium, ideo illud hoc sabbato commodè facit. Aut certè hinc maximè priuilegium habere videtur, quo-

niam eo die Dominus in domo Simonis leprosi pransus est Martha ministrante, & quo Maria pedes eius lachrymis suis lauit, ac proprijs tersit capillis, vnguentumque in caput eius fudit. Meminerimus tamen ex omnibus mandatis Dei, hoc solùm antonomaticè dici mandatum, quod Christus maiori exhibitione illud obseruari atque obsequi præceperit, cum suis discipulis pedes lauaret, inquiens: Si ego laui vobis pedes Dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Et cum quadam interminatione, qua Petro interminatur: Si non, inquit, lauo tibi pedes, nõ habebis partem mecum. Quare propter huiusmodi pręceptum vacat sabbatum illud ab officio. Hinc nata est illa authoritas, quòd si quis fuerit adeò negotijs intricatus atque oppressus, vt difficulter posit vacare orationi & eleemosynæ simul, saltem mutet cum oratione eleemosynam, & contrà. Sabbatum deniq; ante Pascha, inde priuilegiatum est, quòd tũ celebrentur ordines, catechumeni baptizẽtur, & cãdela illa cærea Paschalis consacretur. Verùm eadem missa cõmunis esse oportet diei & ordinibus, pluresq; tum recitãtur lectiones.

De dominicis diebus priuilegiatis.

CAP. XCIII.

Sequi-

SEquitur de diebus dominicis: & quidem prima dominica Quadragesimæ in hoc est priuilegiata, quoniam inde inchoatur ipsa Quadragesima, quæ repræsentat tempus illud, quo morati sint atque hæserint in deserto filij Israhel. Sicut enim illi istic morati sunt per quadraginta duas mansiones manna cibati: ita nos quoque ab hac Dominica vsque ad Pascha per quadraginta duos dies à delicijs corporeis abstinentes verbo vitæ reficimur, & orationi vacamus, vt per Christum in terram viuentium introducamur, quemadmodum illi introducti per Iesum Naue filium, siue per Iosue in terram promissionis. Tria notanda sunt in populo Israhelitico, scilicet: Peregrinatio, quæ fuit in Aegypto, quando Iacob & filij eius profecti sunt in Aegyptum. Captiuitas quæ in Babylone cõtigit: atque horum duorum nos meminimus: Tertium fuit dispersio, & adhuc est per vniuersum orbem. Cuius quidem nos mentionem non facimus, quia ab illa nũquam reuocabuntur, quæ facta fuit à Tito & Vespasiano. Vnde dictum est: Tradam eos in manu, de qua non poterunt surgere. Dominica verò Lætare Hierusalem, quæ septima est à prima Dominica Septuagesimæ, ob id priuilegio insignita est, quòd

libertatem nobis exprimat redeũdi, quæ fuit concessa filijs Israhel in Babylonia anno sexagesimo, quanquam plenè obtinuerunt anno septuagesimo. Ex quo sanè totum eius diei officium de lætitia est, vt partim illorum exprimamus lætitiam, partim etiam nostram, quam finitis septem ętatibus, à mundi exilio liberati habebimus, cum cœlestem paradisum, quæ verè patria nostra est, intrabimus.

De dominica in Ramis Palmarum.

CAP. XCIIII.

DOminica in Ramis Palmarum ob triplicem rationem meruit priuilegium. Primò quòd eodem die filij Israhel terram promissionis ingressi sint, & siccis pedibus Iordanem transierint. Sic enim contigit, quòd eo anno tot fuerunt dies vsque ad Pascha, quot sunt ab hac die dominica. Secundò autẽ ideo, quoniam hoc die veniens Iesus à Bethania in Hierosolymam maximo honore exceptus sit, quo etiam die vendentes è templo potentissimè eiecit, quod eius diei priuilegij tertia est ratio. Hic dies tribus nuncupatur nominibus. Dicitur enim Dominica in Ramis Palmarum, ꝙ illo die Rami palmarũ in processionibus deportentur, in significationem illorum, quos filij Israhel strauerunt in

via Christo iam veniēte. Vel quos etiam deferimus in figuram ramorum & florum virtutum, quos portare debemus, si quādo ad Christum ibimus. Cum autem palmas non habemus, laurum vel buxum, quòd perpetuò suo virore virtutes connotent, deportamus: vel flores etiam, qui simili ratione virtutem significant. Hoc ergo die magnam & insignem exhibemus processionem, ad designādum, quòd Dominus veniet ad nos, & ducet nos ad æterna tabernacula. Post processionem oportet veniamus ante crucifixum ac dicamus Benedictus: nec ideo alia processio cessare debet, sed fieri ante tertiam. Obiter itaque hîc cōsidera vxorem Loth in salis effigiē fuisse mutatam & transformatam, quòd retro respexisset, vt scilicet nos condiret atque instrueret, ne retro eamus. Nam, quemadmodum ait scriptura, nullus qui ad aratrum manum adiecerit, retro debet respectare.

De quinta feria.
CAP. XCV.

FEria quinta, quæ cœna Domini appellata est, quatuor insignitur priuilegijs, quorum primum est pœnitētium iam in ecclesiam redeuntium. Tūc enim ecclesia ad se recipit pœnitētes, quos antè primo die ieiuniorum eiecerat. Reci-

piuntur autem pœnitentes in Ecclesiam & separantur à malis non pœnitentibus quinta potissimùm feria, quod Deus volucres fecerit quinta feria ex aquis. Qua ratione etiam fit, vt quòd quasdam in aquam remiserit; significemus malos in carnalibus rebus sese oblectantes, & quòd quasdam in aëra sustulerit, intelligamus bonos, atque eos, quos delectant cœlestia. Secundum priuilegium est, quia nouum Testamentum tunc incepit, & vetus fuit terminatum. Tertium autem priuilegium huius diei est olei consecratio. Verumenimuerò tres sunt potissimum in ecclesia Dei sacrę vnctionis species, Chrisma, oleũ infirmorũ, & oleum quo vnguntur baptizati. Chrisma conficitur ex balsamo mundissimo, atque oleo purissimo. Namque oleum claritate alios liquores facilè superat, & balsamum odore. Quòd autem oleum alio liquore sit clarius, hoc pacto ostendi potest: Nauta quandoq; mittit anchoram in mare, & si fortè illa lapidi affigatur, ita vt extrahi non possit, tunc nauta illuc descendit, habens os suum plenum oleo in eum vsum, vt si fortassis nõ possit lapidem illum videre, cui anchora adhæret, ob turbulentam & tenebrosam aquam, effundat oleum. Quo facto tanta istic nascitur claritas, redditurq; aqua

tam pellucida propter oleum effuſum, vt lapidem nauta facilè videre queat. Chriſma initium traxit à veteri Teſtamento, quādo Dominus præcepit Moyſi vt cōficeret Chriſma, quo vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam teſtamenti: Atque Aaron & ſacerdotes illo ſimiliter vngebantur, & reges: Moyſes tamen non legitur vnctus fuiſſe, niſi vnctione ſpirituali, quemadmodum & Chriſtus. Voluit nihilominus Chriſtus materiali nos inungi vnctione, vt per illam materialem conſequamur ſpiritualem. Inungitur enim quilibet Chriſmate bis in vertice à communi ſacerdote, & in fronte ab Epiſcopo. Cæterùm ideo bis, quia poſt reſurrectionem duabus vicibus datus fuit Spiritus ſanctus, tum quando Chriſtus inſufflauit Diſcipulis, inquiens: Accipite ſpiritum ſanctū: tum etiam quando miſſus eſt eis idem è cœlo in igneis videlicet linguis. Cum igitur aliquis iſtiuſmodi oleo ſancto inungitur, neceſſe eſt, vt illud fiat in ſcapulis, & in pectore potiſsimùm. Ac in ſcapulis quidem ideo, ne laborem ſuum fruſtra expendat in vana, ſed ſit robuſtus ad legis onus fideliter portādum. In pectore verò, vt ſuſcipiat intelligentiam mandatorū Dei. Proinde oleo, quod vocatur infirmorum, inunguntur ægri atq;

infirmi. De qua ſanè vnctione ait bea-
Iaco. 5. tus Iacobus in ſua epiſtola: Si quis infirmatur adducat Sacerdotes & orent ſuper eum, & inungant eum oleo ſancto, & alleuiabitur eius infirmitas, ſi nimirũ ei expediat & vtile ſit, & remittentur ei peccata, videlicet venialia, vel ſi nõ fuerit in mortali peccato. Poteſt tamen fieri huiuſmodi inunctio per vnum ſacerdotem: ſed hoc fieri non debet, ſi plures poſsint adeſſe. Quartum demùm huius diei priuilegium eſt mandatum. Eſt autem differentia inter hoc mandatum & illud quod fit ſabbato præcedenti. Illud enim fit à prælatis & Eccleſiæ magnatibus, repræſentatq́ue illud, quod fecit Chriſtus: hoc verò quilibet ſacerdos facere debet, idq́; hoc modo: Primò oportet vt reficiant pauperes, ac poſtea parũ comedant, nec vltrà tamen quàm conſuetum eſt. Deinde debent ſurgere à mẽſa, ac pauperum pedes lauare. Quo facto poſſunt ſeſe ad menſam recipere, atque iterum comedere, quod ieiunium non frangit, ſed interrumpit. Non enim debet quiſpiam eo die bis comedere, ne ieiunium frangatur, tam reſpectu vnius horæ, quàm totius ſeptimanæ: Quamuis tamen & in multis locis ità fiat. Eſt autem iſte dies omni alia ſolennitate ſolẽnior, exceptis tamen ſolennitatibus Trinitatis,

nitatis, vſqueadeò, vt qui poſsint ſolennes veſtes induere, debeant nō ſecus atq; in alijs ſolēnitatibus. Quocirca etiā hoc die omnia lætitię cantica canuntur, quēadmodū in cæteris ſolēnitatibus, præter Alleluya. Nec dicitur verò Dona nobis pacem, ob eā rem, ꝙ nocte ſequēti oſculo Iudas Chriſtum tradiderit. Atque hîc animaduerte tēpus recreationis incepiſſe ab illa hora, qua Adamus de Paradiſo eiectus fuit, & adhuc eſt, duratq; vſque ad vniuſcuiuſq; obitū. Quo quidem patet maius eſſe recreare quā creare, ita vt hinc etiā dictū ſit grauius eſſe ac maius ex impio facere piū, ꝙ creare cœlū & terrā: ac maius fuiſſe Paulū ſuſcitare in mēte, ꝙ Lazarū in corpore. Itemq; & hoc animaduertas Natale Domini feſtū eſſe patris, quū per eū pater innotuit mūdo. Quanꝙ verò quod feſtū patris eſt, feſtū etiam ſit filij, & ſpiritus ſancti. In hoc enim quod dicitur Verbum, intelligitur Pater verbi. Aut etiam hac alia ratione, quòd filius patrem omnibus manifeſtauerit. Paſcha autem eſt feſtum filij, quia tunc à mortuis reſurrexit, & verus Deus apparuit. Pentecoſte verò feſtū eſt ſpiritus ſancti. Iſtarum tamen ſolennitatum quælibet, feſtum dicitur totius Trinitatis. Indiuiſa enim ſunt opera Trinitatis, ſed ita tamen, vt quędam magis videan-

tur propria esse vni, quàm alteri.

De Sexta feria Priuilegiata.

CAP. XCVI.

SExta deinceps feria quæ & Parasceue appellata est, in eo gaudet priuilegio, quòd hoc die Christus passus sit. Quare etiam ab hac sexta feria omnes aliæ Sextæ feriæ suum habent priuilegium, sicut à sequenti dominica omnes aliæ Dominicę. Parasceue autem interpretatur præparatio, quod tum Iudæi cibos suos soliti sint præparare, quibus vescebantur sabbato, cùm eis sabbato quicquam præparare interdictum sit. Porrò autem ipso die Parasceues vno duntaxat ferculo vescimur, quoniam Christus illo die vnum sibi solummodò comparauit, videlicet latronē. Vnde ipse dixit: Singulariter sum ego donec
Esa.130 transeam. At quæritur, cur istum diem celebremus in mœrore, tristitia atque abstinentia, quum soleamus sanctorum passiones in gaudio celebrare. Verùm hoc ideò fieri respondemus, quod sancti statim, simulatq́ue perpessi sint martyrium, ad cœlos ascēderint: Christus verò descēderit ad inferos. Sed quum iam tartara fregit, & sanctorum animas inde reduxit, dieq́; tertio resurrexit, ideo tum maximè lætamur. Hinc etiam est, quòd sanctorum patrum passiones, qui ad inferos

feros descenderunt, non celebramus. Solet hîc etiam à nonnullis quæri, quum asinæ insidens Christus honorificè susceptus sit, & in cruce videatur dehonestatus, cur potius adoremus crucem quã asinam? Verũ facilè illud discuti potest quum honor iste, quem in asina accepit, terrenus fuerit, nec curandum sit de terrenis, ita vt nec hinc quicquam de asina curandum sit. Per crucẽ verò ruptus fuit ac destructus murus ille peccatorũ, qui erat inter nos & Dominum interiectus. Christus enim satisfecit pro nobis. Vnde certè nullus recenter baptizatus, etiam adultus, si vel maxima commiserit peccata, vllo eorum tenebitur, neque secundum pœnam, neque secundum culpam: tenetur tamen habere contritionem. Quemadmodum ergo gladius Dauidis, quo Goliam obtruncauit, multo tempore seruatus fuerit, & in honore habitus: ita etiam crux Domini, quæ per illum gladium quodammodo figuratur. Tandem quoque consideremus huius diei officium carere capite, quod Christus caput nostrum tũ è nobis sublatus fuerit. Caret enim inuitatorio, vt non imitemur peruersam illam imitationem, quam fecerunt Iudæi quando consilium inierunt, quomodo Iesum caperent in sermone, eumq; mor-

ti traderent. Inde etiam est, quod non damus osculũ pacis alicui propter osculum Iudæ, nec aliquẽ salutamus: quia cũ quadã salutatione Iudas Christum tradidit, inquiens: Aue rabbi. Verũ ideò signa dedit illis Iudas, qui Christum ceperunt, ne Iacobum pro eo caperent, qui illi admodum erat similis, vt hinc etiam frater Domini dictus sit. Nota ergo Iudam dixisse: Tenete eum, quasi dixerit: Fortiter eum ligate, & tenete, quia alioqui poterit manus vestras facilè euadere. Credebat enim eum esse fortem propter illud, quod ipse viderat, cùm vendẽtes & ementes è templo eiecisset. Præterea viderat, quemadmodum illorum manus euasisset, qui ipsum volebant apprehendere, vnde dicitur: Et transiens per medium illorum ibat. Causa autem quamobrem Iudas vendidit Christum & tradidit fuit huiusmodi: Odium recens susceperat in Iesum, propter vnguẽtum quod Magdalena in caput eius fuderat. Ipse enim erat Domino à loculis, quos portabat. Quum autem moris esset apud veteres, vt qui huiusmodi fungeretur officio, pro mercede sua decimam partẽ haberet eorum, quæ in Dominorum loculos ponebantur, æstimauit Iudas vnguentum quod beata Maria Magdalena fuderat, trecentos valere dena-

denarios. Vnde eſt, quod ipſe dixerit: Vt quid perditio hæc? potuit enim iſtud, &c. Cœpit ergo ſecum cogitare, quo pacto in Chriſto recuperaret, quod amiſerat in vnguento, ita vt, quum trecentorum denariorum decima ſint triginta denarij, ea ſumma ipſum vendiderit, ac tradiderit. Non debet quoque officium mortuorum habere inuitatorium, niſi corpore præſente, nec in miſſa dici, Dona nobis pacem, neque per vniuerſum officium, Gloria patri, quia ſequitur & imitatur exequias ſui ſaluatoris. Sex itaque huius diei ſunt priuilegia: Chriſti immolatio, inferni expoliatio, mortis cõculcatio, humani generis redemptio, Paradiſi apertio, & ſcripturarum manifeſtatio. Vbi animaduertendum eſt, quòd Chriſtus ſua paſsione non tantùm illos redemit, qui tum erant in lymbo inferni, qui locus dicebatur ſinus Abrahæ, verùm etiam omnes homines futuros, qui ſancta morte vitam erant finituri. Nec ſanè omnes homines, qui in inferno erant extraxit. Vnde Oſee Propheta: O mors ero mors tua, morſus tuus ero inferne. Scripturarum hodie facta eſt manifeſtatio, quia ſcripturæ veteris Teſtamenti, quæ prius erant obſcuræ, hodie ſunt declaratę. Vnde Dominus: Cõſummatum eſt, inquit, quaſi dicat, omnia

quæ

quæ de me hucuſque ſcripta ſunt, modò ſunt impleta, quod ſcandalum eſt
.Cor.1. Iudæis, ſtultitia Gentibus. Crux igitur Domini multis modis in veteri Teſtamẽto fuit præfigurata. Dictum eſt enim angelo percutienti Aegyptum: Quamcunque domum intraueris, in ea occide omnes primogenitos: tã paruulos, quàm ſenes, tã viros, quàm mulieres: Sed ſicubi ſcriptum fuerit Tau, nõ necabis. Tau verò ſignum eſt crucis, ita vt omnes dãnarentur, niſi per ſignum crucis ſaluarẽtur. Sic Moyſes in deſerto ſerpentem æneum erexit, & omnes qui eum intue-
Num.21 bantur ſtatim à morſu ſerpentum ſanabantur. Serpens æneus ſimilitudinem habet ſerpentis, nec eſt verus ſerpens. Similiter Chriſtus habuit ſimilitudinem carnis peccatricis, ſed non veræ peccatricis, vtpote qui nunquam peccauerat. Dictum eſt item Danieli ab Angelo: Duæ erunt ſeptimanæ, & poſt ſeptuaginta ſeptem occidetur Chriſtus dux noſter.
Deut. 28 Ita apertè Moyſes: Die, inquit, ac nocte erit vita noſtra pendens, & videbitis & non cognoſcetis. Verum profectò eſt quod nocte penderit, quia tenebræ factæ ſunt à ſexta hora &c. Quod autem die, certum eſt. Item Hieremias ait: Ponent filiam Pharetræ in renibus meis. Filiam, inquam, pharetræ, id eſt, láceam.
Item q;

Itemq́ue: Congregabo omnes gentes, & erit, ſignũ eis Tau. T. quod crux eſt Domini. Sic rurſus: Ezechias conuertit faciem ſuam ad parietem. Et Dauid: Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur laudabit Dominum: hoc eſt, nouus populus, nimirũ Gentilis. Atq; in alio loco alius: Plantaui, ait, vineam meam electam, & verſa eſt in amaritudinem. Et quare quæſo? Quia dederunt in eſcã meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Quemadmodum etiam alibi inquit Dauid: Partiti ſunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meã miſerunt ſortem. Quanquam hoc de tunica Domini inconſutili dictum videri poteſt. Sed eodem in loco idem expreſſius: Dinumerauerunt omnia oſſa mea. Quoniam vſque adeò eum in cruce extenderunt, vt omnia eius oſſa facilè dinumerari potuiſſent. Sic poſtremò & Iſaias ait: Et erit principatus eius ſuper humerũ eius. Nã Chriſtus portauit crucem, in qua triũphauit, ita vt vulgò dici cõſuetum ſit, Cyrenæũ quidẽ crucẽ portaſſe, ſed non ſicut homo & Deus.

4. Re. 2. Pſal. 101 Hier. 2. Pſal. 68. Pſal. 21. Ibidem. Iſaiæ. 9.

Cur non conficiatur corpus Chriſti in Paraſceue & de ordine eius officij.

CAP. XCVII.

Corpus Chriſti non conficitur hoc die quatuor de cauſis. Prima eſt, quia

quia Christus hoc die pro nobis reuera immolatus est, & veritate veniēte, debet cessare figura, ac ei dare locum. Secunda, quòd istiusmodi die re ipsa ecclesiæ spōsus sublatus sit. Descendit enim ad inferos. Tertia est quoniam tum temporis velum templi disruptū est, & cornua altaris sunt trāsuersa, ita vt nobis nō esset vbi corpus Christi cōficeretur. Quarta, quia Moyses dixit in Exodo: *Alius pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.* Alius, id est, Christus. Sequitur vt de ordine officij huius diei dispiciamus. Nam primò leguntur duæ lectiones ex veteri Testamento, vna ex Lege, altera ex Prophetis, scilicet ex Osee, idque sine titulis. Deinde verò tractus, quem vocant, canitur vnus quatuor versuum, alius plurium, post quem legitur passio etiā sine titulo. Qua quidē absoluta fiunt orationes pro omni gradu ecclesiæ, hoc est, pro gentilibus siue ethnicis, pro Iudæis, pro hæreticis, & pro scismaticis. Atque ita deinceps crux extrahitur, ac cum ea ter in genua procidimus, cantando ter Græcè ἅγιος, & Latinè Sanctus Deus, &c. cum tribus versibus. Posteà verò Dominicum corpus, quod reseruatū fuit ipso die cœnæ, altari imponitur, & cantata dominica oratione cum prefatione præposita, scilicet: *Oremus præceptis salu-*

taribus

taribus moniti, &c. communicatur, ac deinde verò psalmi vesperarum cantantur cũ oratione: Respice Domine. Atque ita tandem officium terminatur.

Quare ita huius diei officium sit institutum.
CAP. XCVIII.

HIs itaque historicè prosecutis, quid significent deinceps videamus. Quòd enim duæ lectiones legantur, declarat Christum passum fuisse pro duobus potissimùm populis, Hebræo nimirum, & Gentili. Sed earum vna ex lege sumpta est, videlicet ex Leuitico, altera ex Prophetis, nempè Osee, quia Christi passio & à lege fuit antè præfigurata, & à Prophetis prædicta, & à Patriarchis sub velamine quodam nobis reuelata. Abraham enim carnem Christi tectim immolauit, cùm arietem sacrificaret. Sic Abel quoque quum agnũ in hostiam offerret. Quæ ita fuerunt Christi figura tanquàm velamine tecta, vt intelligi nõ potuissent, nisi explicarẽtur. Assimilatus est præterea in Prophetis, vnde Dominus: sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ita erit filius hominis in corde terrę. Recitantur autem lectiones cum passione sine titulo, quòd caput nostrum, videlicet Christus nobis auferatur. Per tractũ quatuor versuũ intelligimus hominem

Christi pasſione fuiſſe redemptum, qui ex quatuor cõflatus eſt elementis. Hinc eſt, quòd Chriſtus non in cœlo, neq; in terra ſit crucifixus, ſed in medio, hoc eſt, in aëre. Fecit enim pacem inter cœleſtia & terrena, atque etiam inter ipſa terreſtria pacem conciliauit, poſteaquam erãt ſimultates & inimicitiæ inter vnum hominem atque alterum, ſed maiores tamen erant inter angelum & hominem. Ipſe verò Chriſtus in omnibus per crucem pacem compoſuit, quòd quæ inter ſe diſiuncta ac diſcreta erant coniunxerit, & ex duobus vnum fecerit. Eſt enim lapis angularis. Aut etiam quatuor illi verſus tractus, ſignificant quatuor partes crucis, quæ ſimilis eſt vltimæ literæ alphabeti Hebræorum, videlicet Tau, quæ ſonat, ſi interpretetur, ſignum. Omnia volumina veteris legis ſignificarunt crucem Domini. Hoc ergo die quatuor in vno tractu verſus dici debent, ad declarandas quatuor partes crucis, ſicut & quinque dicuntur in quarta feria, quod quinquies Chriſtus ſanguinē ſuum effuderit: Primò in circunciſione, ſecundò in oratione, tertiò in flagellatione, quartò in crucifixione, quintò cùm eſſet lanceatus. Tractus qui prolixior eſt repræſentat magnum iſtud bellum Dauidis contra Goliam. Nam & Chriſtus noſter

Dauid.

Dauid hodie magnum Goliam, id eſt, diabolum, debellauit: Quædam Eccleſię tractum canunt, videlicet: Qui habitat &c. quia Christus à diabolo primum latenter fuit tentatus velut à dracone quopiam latitante ſub petra, ſed posteà in paſsione tanquàm à forti leone acriter fuit vexatus, quod per hunc verſum facilè exprimitur: Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Paſsio legitur ideo, quia tũ Christus re ipſa patiebatur. Cũ autem ventum eſt ad illum locum: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meã miſerunt ſortẽ, tunc duo hypodiaconi duo mãtilia vel duos alios pannos altari impoſitos, auferũt, quòd quatuor illi milites qui Chriſtũ crucifigebãt ex duabus eius veſtibus ſibi indumẽta cõfecerunt, hiſtoriã ipſam repræſentantes. Aut certè remotio pannorum fugam ſignificat Apoſtolorum qui erant quaſi veſtes Chriſti. Petrus enim ad vocem vnius ancillæ ipſum negauit, & Ioannes nudus aufugit. Tertia veſtis, quæ in altari relinquitur, deſignat veſtem Domini inconſutilem non fuiſſe ſciſſam, vel partitam, ſed ſortitione vni contigiſſe. Vnitas enim Eccleſiæ non poteſt, nec vnquam potuit ab hæreticis & ſciſmaticis ſcindi, cùm nulla ſit ſapientia aduerſus

uerſus Dominum. Chriſtus cum in cruce pateretur, & maxima animi anguſtia affligeretur, prolixè orauit decantãs decem Pſalmos, ſcilicet: Deus Deus meus reſpice in me, vſque ad: In te Domine ſperaui, donec perueniſſet ad iſtum verſum: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum, quo emiſit ſpiritum. Quare & nos quoque poſtquam paſsionem recitauimus, quæ Chriſti anxietatem & dolorem exprimit, oramus. Quantumuis ſanè mos iſte orandi infrequens & inſolitus ſit. Vſu enim iampridem receptum eſt, vt diebus alijs ante Euangelium dicantur orationes. Verùm hoc die contrà fit ordine permutato, quod & in initio à nobis dictũ eſt, quo quædam officia in Quadrageſima tranſmutari oſtenſum eſt. Orauit autem Chriſtus pro tribus, pro ſe, inquiens: Pater clarifica filium tuum: pro ſuis, aiens: Pater pro eis, quos dediſti mihi rogo: & pro illis etiam qui credituri erant in eum, dicens: Pater non tantum pro eis rogo, ſed pro omnibus illis, qui credituri ſunt in me. Ex quo ſequi videtur, quòd non debeamus orare pro illis, quos ſcimus non eſſe ſaluandos, veluti pro eis, qui in inferno remanſerunt, & pro Iuda, qui deſperauit. Sed & nos ſimiliter oramus, partim pro nobis, partim

tim pro omni gradu ecclesiæ, scilicet pro neophytis, gentibus, Iudæis, hereticis, & scismaticis, vt eis Deus gratiam suam infundat, & ad fidem catholicam conuertat, flectentes quidẽ genua pro alijs, verùm non pro Iudæis, quoniam illi illudentes Christo genua flexerunt. Obiter ergo hîc animaduerte id, quod legitur ànte genuflexionem non esse orationem, sed adhortationem, quemadmodum est (oremus) & quasi quandã ostẽsionem pro quibus simus oraturi. Quod verò postea dicitur, oratio est. Item rursus animaduerte tres fuisse illusiones, quas Iudæi genibus flexis Christo exhibuerunt. Et quidem prima fuit, velata eius facie in atrio pontificis. Altera verò in prætorio. Quoniam illo tradito Iudæis à Pilato vt ipsum crucifigerent, milites spineam plectentes coronam flexis genibus illudebant ei. Quod quamuis à Iudæis factum non fuerit, asscribitur tamen illis, quòd causam præstiterint. Tertia denique illusio fuit, quum prætereuntes illi iam in cruce pendenti dicebant. Vah, qui destruis &c. Contra illas tres illusiones nos ante crucis reuelationẽ tres præmittimus adorationes, cùm dicimus ter hagyos &c. quasi ter honorantes illusum propter nos, idque duabus linguis, quia tertia adhuc silet. Hinc

Hinc igitur & illud notandum venit, quòd cum multa ſint genera linguarũ, tres tamen potiſsimùm exiſtant principales. Prima Latina, propter nobilitatẽ & dominium Romani imperij, ſecunda Gręca, propter ſapientiam, tertia Hebræa, vtpote quòd cęterarum linguarum mater ſit. His autem tribus linguis deſcriptus fuit titulus Domini in cruce. Quare præter reliquas linguas hæ tres ſolùm in miſſa vſurpantur, dum in ea canimus Græcè Kyrieeleiſon, Hebraicè Alleluya, & cętera Latinè. Aduerſus tres Iudæorum accuſationes in Chriſtũ, dicimus nos tres excuſationes in perſona ſaluatoris, ſcilicet: Popule me⁹, vbi Chriſtus exprobrat illis ſua beneficia, liberationes videlicet ab Aegypto, regimen in deſerto, introductionem in terram optimam. Quaſi dicat Chriſtus. Tu accuſas me, quòd tributũ dari negauerim, deberes potius gratias agere, quia te liberaui à ſeruitute Aegypti: Tu accuſas me ꝙ regem me fecerim, verùm ſatius foret, quòd gratias ageres de eo, quòd ſplendidè & regaliter te in deſerto pauerim. Tu denique me accuſas, quòd dixerim me filium eſſe Dei, ſed gratitudinis ſignum potius exhibe, quòd tibi dederim terram lacte & melle manãtem. His ergo ita dictis, crux aperta ac nuda profertur,

tur, ad ſignificandum omnia, quæ fuerant obſcura, tunc fuiſſe manifeſta, & ſalutatur crux hiſce verbis: Ecce lignum &c. quoniam per crucem omnibus ſalus reformatur ac reſtituitur. Poſteà autem adoratur, id eſt, cum reuerentia oſculatur. Solus enim Deus adorandus eſt, & cætera illius cauſa veneranda. Crux ergo adoratur ideo, vt oſtendamus nos debere humiliter facere, quod illi fecerunt ſuperbè. Oſculata cruce, dominicũ corpus altari apponitur, & tunc ſacerdos cum præfatione præpoſita, videlicet Oremus præceptis, &c. quam addidit beatus Gregorius, cantat orationem dominicam. Quoquidem repręſentatur antiqua Apoſtolorum conſuetudo, quâ in celebrandis miſsis vtebantur. Olim enim Apoſtoli hæc tantùm verba proferebant, quæ dixit Dominus: Hoc eſt corpus meum, &c. Et: Hic eſt ſanguis noui teſtamenti, &cæ. quibus ipſi Apoſtoli poſteà addiderunt orationem Dominicam. Atque hæc conſuetudo Apoſtolorum hîc repræſentatur, eo modo quo antiquitus celebrabatur, ſed Gelaſius Papa, Gregorius & Celeſtinus multa tandem addiderunt, vt ſuprà dictum eſt. Facta autem communione, ſtatim cantantur veſperæ cum oratione, & tam miſſa, quàm veſperæ vna finiuntur col-

lecta. Hoc ita peracto, crucifixus in suū, locum reponi debet. Ante quem necesse est, vt chorus Psalmos psallat, etiam episcopus vel loco ipsius vicarius eius, idq; tantisper vsq; ad horam illam, qua Christus resurrexit. Atque ita tum celebrare debet mysteriū de resurrectione. Primò namq; prouenit labor, secundò clamor, tertiò autem exauditio, vnde Psaltes ille: Ad Dominum, inquit, cùm tribularer clamaui, & exaudiuit me. Quare & nos oportet eius esse imitatores.

De duabus partibus Sacramenti.

CAP. XCIX.

NVnc dicendum est, quare vna pars sacramenti scilicet corpus sub specie panis reseruetur die cœnæ, & altera pars scilicet sanguis sub specie vini non reseruetur, ac duæ quidem sunt causæ, quamobrem corpus reseruetur. Prima est, ne fortasse quispiam ex hac vita sine viatico discedat, quod euenire posset nî reseruaretur, atque institutum ita est ab Innocentio Papa. Secunda est, quòd illis tribus diebus maximè omnes ij religiosi, quibus necessitas est, debeāt communicare. Quare oportet vt Sacramentū illud reseruetur, quoniam eo die consecrari non debet, vt suprà ostensum est. Cur autem sacramentum vini non seruetur, triplex est ratio: Prima est, quia

cùm vinum liquidum sit, nō posset tam bene reseruari, quin quadam negligentia facilè queat labi. Secunda est, quòd duos sacrificiorum ritus suis temporibus approbauerit Deus, veterem legis, videlicet suo tempore, & nouum hoc tempore. Hos duos ritus significant panis & vinum, licet vtraque res sit noui sacramenti, panis nempè nouum, & vinum veterem. Nec mirum videri debet, si per rem noui sacramenti vetus sacrificium significetur, cùm & contrà inueniatur, rem videlicet veteris testamenti declarare nouum. Nam quartis ferijs septimanarum quando ordines celebrantur duæ lectiones ex veteri Testamento recitantur, quarum altera quæ sub nocturnali tono exprimitur, vetus significat testamentum: altera verò quæ sub tono communi, nouum. Ex eo itaque, quòd vinum non reseruetur, ostenditur vetus sacrificium cessare debere. Tertia ratio est, quòd idcirco non reseruetur, quia Christus dixit in cœna: Amen dico vobis, quòd amodo nō bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiscum nouum in regno patris mei. Si quis autē roget, num istud vinum, quod eo die in communione sumitur, ex dominici corporis contactu consacretur, quamuis complurium scripta illud asse-

rere videantur, nos tamē veritatem magis sequētes, & ea quæ sancti patres tradiderunt, dicimus vinum illud omninò non esse consecratū ex illo contactu, sed sanctificatū. Est enim differētia inter cōsecratū & sanctificatū. Consecratum dicitur quod in consecratione, vt ita dicā, transsubstantiatur. Sanctificatū verò est, quod per verborū sanctificationem efficitur sanctū sine aliqua transsubstantiatione, vt aqua lustralis, quam ideo benedictam dicimus. Rursus sanctificatū dicitur, quod à tactu rei sanctificatæ magis efficitur reuerendum. Si autem diceretur, quòd solo cōtactu vinum vel aqua consecraretur: magna profectò inde sequeretur rerum perturbatio & confusio. Sic enim contingeret calicem non posse lauari, indeque efficeretur, vt iam sexcenti panes vnius hostie cōtactu, sine verbo posſint consecrari: & si vna aliqua gutta aquæ lustralis seu benedictæ in stagnum vel puteum, qui ex lacunis scaturit, infunderetur, aqua illa perpetuò benedicta maneret: atque eiusmodi infinita alia incommoda ex ea re nascerentur. Iam etiam prætereo si dominici corporis tactu vinum consecraretur, contra Decretum fieri, quod prohibet, ne hoc die consecratio fiat. Quòd autem hîc quæritur, quamobrem Christus Discipulis

De consecr. di. stinct. 5. c. Sabbato.

ſcipulis prius corpus ſuum dederit myſticum, quàm in veritate illud offerret, diſcuſſum ſatis apud alios eſt. Aduertendum ergo hîc eſt, & repetendum; quod paulò antè à nobis dictum eſt, vtpotè ſecundum triplicem Chriſti crucifixionē; quæ hoc die re ipſa facta eſt, tribus horis, tertia videlicet, ſexta & nona per vniuerſum annum miſſas celebrãdas eſſe. Hora enim tertia crucifixus eſt linguis Iudæorum, aientium: Tolle, tolle, crucifige eum: Hora ſexta in cruce poſitus fuit, & nona expirauit, quapropter hæ horæ ad celebrandas miſſas canonicè ſunt inſtitutę, quę Chriſti immolationē myſticè repræſentant. Diebus enim feſtis quum à libidine eſt abſtinendum, miſſa debet tertia hora celebrari, profeſtis ſexta, & in ieiunijs nona, ſin aliter fiat, certè canonicũ & regulare non eſt. Exceptis interim ijs temporibus, quibus nocte miſſa celebrari debeat, vt in Natali Domini, & in ſabbato Paſchæ. Miſſa enim quæ tunc celebratur, non ad ſabbatum pertinet, ſed ad diem reſurrectionis. Vnde etiam nunc Romæ & per vniuerſum Rauennenſium archiepiſcopatum, ſub quo & Bononienſis Eccleſia continetur, tunc miſſam nõ celebrat vſque in noctem. Quòd autem ſic fieri debeat, ſatis ipſa oſtendit oratio, quæ tum

dicitur: Deus qui hāc ſacratiſsimam noctem, & illud quod in cærei, quem vocant, benedictione canitur: hæc nox eſt. Sic itidem quotieſcunque ordines conficiuntur, nocte miſſa celebrari debet, quoniam officium maiorum ordinum ad diem ſpectat Dominicam. Sed quia à ieiunio incipere oporteat, ideo in ſabbato poſt veſperas illud inchoamus, & ad noctem vſque protelamus.

De officio tenebrarum.

CAP. C.

NVnc verò conſiderādum eſt, quamobrem tribus noctibus continuis officium, quod tenebræ appellantur celebremus, quemadmodum ad illud officium pulſandum ſit, quare, & quot candelæ accendantur, & quomodo eæ extinguantur, & deinde etiam de officij qualitate. Poſito itaque Chriſto in cruce tribus horis fuerunt tenebræ, à ſexta vſque ad nonam, ita vt complectamur ſextam & nonam, dum ſol patiebatur eclipſim, nō quidem naturalem, ſed miraculoſam, quanquam eā infideles iuxta naturā ita accidiſſe mentiebantur. Quāobrem ſanè propter tanti illius miraculi memoriam, per noctes tres illas horas repræſentamus. Ad officium Tenebrarum non campanis pulſandum eſt, ſed ligneis tabulis. Campanæ enim ſignificant

ficant, vt dictum eſt, concionatores. Atque ideo campanis nõ pulſatur, quia cõcionatores, hoc eſt, diſcipuli Domini nõ ſolùm nomen eius non prædicauerunt, ſed & negauerunt vt Petrus, & fugerunt. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Vnde Dominus videns eos ad fugam paratos, ait: Quem quæritis? quaſi dicat: Si me quæritis, ſinite eos abire. Magnus tamẽ ex ligno editur ſonus. Tabula lignea Chriſtum ſignificat, qui in ligno clamabat, prædicabat & orabat dicens: Pater dimitte eis, quia neſciunt quid faciunt. Pulſatur igitur ligno, quòd tum ſolus Chriſtus extitit concionator.

De numero candelarum.

CAP. CI.

DIcendum modò eſt de candelis, atque hîc quidem in numero diuerſitas eſt. Quidam enim ſeptuaginta duas accendũt, quidam viginti quatuor, quidam quindecim, quidam etiã duodecim, quidam nouem, & quidam ſeptem. Sed hi tamen omnes nõ abſque myſtica ſignificatione hoc faciunt. Nam ſeptuaginta duæ candelæ ſeptuaginta duos diſcipulos ſignificant, quorum prædicatio ſiue concio in morte Chriſti extincta eſt. Vel ad deſignandum quòd Dominus ſeptuaginta duabus horis in ſepul-

chro quieuerit per synechdochen, quemadmodum dicitur tribus diebus & tribus noctibus in corde terrę latitasse. Vel propter septuaginta duas nationes, & septuaginta duo genera linguarũ. Vigintiquatuor candelæ quæ prius accenduntur, & posteà extinguuntur, hunc versiculum: Gloria patri & filio, &cæt. significant, qui vigintiquatuor vicibus in nocturnis festiuitatum cantari soleat, & in hoc officio omninò tacetur, quoniam laus Trinitatis, ad quam pertinet versus ille, in morte Christi videtur extincta. Quindecim cãdelæ duodecim Apostolos & tres Marias significant, qui omnes laudem Dei tunc subticuerunt. Sed Apostolis tamen fugientibus, tres Mariæ, vt quæ minus metuebant, circa eum, quoad poterant, versa-
Iob 9. bantur. Vnde legitur: Pelli meæ cõsumptis carnibus adhæsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dẽtes meos, id est, mulieres, quę sunt quasi pellicula quædam. Duodecim cãdelæ, duodecim exprimunt Apostolos. At verò nouem, humanũ genus significant, quod propter peccatum suum à consortio nouem ordinum angelorum semotum est, & à vera luce exclusum. Per septem candelas, septiformis spiritus sancti declaratur gratia, quæ in cordibus Discipulorum

lorum penè fuit extincta. Vt vt autem de numero cādelarum ſit, omnes manu cæ-rea debent extingui. Et quidem per ma-num cæream intelligitur manus illa, quam vidit Baltazar rex Aſſyriorū ſcri-bentē in pariete verba huiuſmodi: Mane tetel phares, quæ ſic expoſuit Daniel: Mane, id eſt, enumerauit, tetel appendit, & phares, diuiſit. Hic ergo ſenſus eſt: di-cit Dominus: Numeraui tempus regni tui, & opera tua bona & mala, & appen di & inueni plus mali quàm boni, atque ideo diuidetur regnum tuum in Perſas & Medos. Quod vtique factum eſt per Cyrum & Darium. Quemadmodū igi-tur regnum illud propter mala opera re-gis extinctum fuit, & diuiſum in perpe-tuum: ita quoque regnū Iudæorū, pro-pter peccatum in morte Chriſti cōmiſ-ſum, diuiſum eſt, & in poſterum peni-tus deletum. Vel quod melius eſt, manus cærea repræſentat manum Iudę, quę fuit cęrea, id eſt, ad malū flexibilis, per quam Chriſtus rex noſter, & lucerna vera, tra-ditus fuit & extinctus, quantum in ipſo fuit. Atque ita per manū cæream ſignifi-catur illius manus, de quo Chriſtus ait: Qui mecum intingit manum, &cæ. Vt *Matt.26* enim hęc extinguit lumen, ita illa verum lumen extinxit, quantum in ſe fuit. Ali-quando verò plures candelæ ſine certo

numero incendũtur, nec obſeruatur aliquis numerus, ita vt vel quælibet mulier aut vir ſuam iſtic ſibi accendat. Per quas candelas ſignificantur Prophetę & alij ſancti patres, qui propter Chriſtum lumen mundi venturum annunciantes atque alijs verba ſalutis cõcionantes, & prædicantes varijs vexati pœnis mortui ſunt & extincti. Nec verò omnes candelæ ſimul extinguuntur, ſed ſucceſsiuè nunc hæc, nunc illa. Quoniam Diſcipuli non ſimul ab eo receſſerunt, ſed paulatim quum vnus deceſsiſſet, abijt & alter. Vna tamen, quæ in earum medio eſt collocata, non extinguitur, ſed abſconditur & occultatur, poſteaque in apertum profertur, ac eius luce omnia eccleſiæ lumina rurſus accenduntur. Hic eſt Chriſtus, qui licet videretur ſecundum corpus extinctus, ſecundum diuinitatem tamen viuebat, quę illis erat occulta. Hic enim paulò pòſt reſurgens cum luce clariſsima ſe ſuis Diſcipulis manifeſtauit, quando in eorum mentibus charitatem iam propemodũ extinctam ſua illuſtratione iterum inflammauit. Nunc de ipſo officio proſequamur, quòd vniuerſam Chriſti ſonat paſsionem. Primus ergo verſus, à quo noctis officiũ alioqui incipi conſueuit, nempè: Domine labia mea aperies, ſubticetur: quòd Chriſtus caput
noſtrum

noſtrum à nobis auferatur. Sic nec Deus in adiutorium dicimus, quia noſtro paſtore percuſſo nos illius oues à quo petamus auxilium non habemus. Inuitatorium autem ideo non exprimitur, ne per hoc prauum iſtud Iudæorum conſilium cõtra Ieſum factum quodammodo imitemur, ſed potius vt ipſum per inuitatorij ſilentium deteſtemur. Ad lectiones quoque benedictio neque petitur, neque datur, quòd paſtor qui gregi ſuo benedicat modò non adſit. Vel quia per Iube Domine ſignificantur illi, qui eunt concionatum, & per Tu autem, illi qui concionandi munus obierunt, & inde reuerſi ſunt. Sed nec hi, nec illi tum aderant, ſiquidem aufugerãt. Debent ergo dici lectiones etiam lamentando, & maximè illæ, quas Threnos appellamus Hieremiæ, qui defleuit ſanctum illum regem Ioſiam. Luget eccleſia etiam tunc paſsionem, & mortẽ Domini. Sed quia propter peccata noſtra ipſum amiſimus, ſi eundem volumus recuperare, certè vt ad pœnitentiam conuertamur, ideo ſub finem lectionum per hunc verſiculum, ſcilicet: Hieruſalem Hieruſalem, cõuertere ad Dominũ Deum tuum, eò admonemur. Leguntur Threni Hieremiæ, hoc eſt, lamentationes, ſi verbum verbo interpretemur, quæ ita à Threna-

ro monte ſunt appellatæ,vbi animarum lamentationes, quæ iſtic puniuntur, ſepius audiuntur. Poſſunt tamen ideo vocari Threni, quòd ſemper poſt tertium quemque verſum ſequatur litera ex Hebraico alphabeto, quod vniuerſum in illis lamentationibus quater ordine ponitur. Idcirco autem Hieremiæ lamentationes legimus, quoniam ſicut ille deplorauit mortem Ioſię, & deſtructionẽ gentis ſuæ futurã, ita nos deploramus mortem Chriſti.

De expoſitione trium quæ præterea in huiuſmodi officio obſeruantur.

CAP. CII.

Reſtant deinceps tria inquirenda: Primò quamobrem in hoc officio noctis Antiphona quæ ad Benedictus canitur, atque etiam totus Pſalmus tam alta voce, & quaſi terribili cantetur: deinde verò quare quidam tropi in huius officij fine lamentabiliter dicantur. Poſtremò cur tribus hiſce noctibus ipſum officium noctis alta voce, quaſi terribili & manifeſta decãtetur, diurnum autem tacitè ac voce omnino demiſſa. Verùm enimuerò quod antiphona ad Benedictus, & ipſe etiam Pſalmus extinctis cãdelis voce eleuata, & velut horribili canatur, ſignificat tumultũ cohortis, quã cum gladijs & fuſtibus ſecum Iudas adduxit,

duxit, quando Christum traderet. Per nocturnum autem officium tenebrarum declaratur prophetia Prophetarum, & per diurnum, prædicatio siue concio Apostolorum. Quapropter officium noctis alta voce canitur, quia prophetæ apertè quæ de Christo erant ventura prędixerunt, & quod illis spiritus sanctus dictabat, omni semota formidine nunciauerunt. Sed diurnum officium sub missa voce cantatur, quod Apostoli aut omnino tacuerint, aut certè occultè prędicauerint, & concionati fuerint. Continet autem cohors quinquaginta milites qui ob id in tanto numero cum Iuda missi sunt ad Christum capiendum, quoniam Iudęi verebantur, ne populus, qui eum libenter audiebat, si hanc proditionem sciret, suas interponeret partes ad ipsum liberandum. Aut certè ideo, quia facilè opinabantur eum esse fortissimum, & omnino talem, ad quem capiendum pauci non sufficerent. Videbant namque Dominica præcedenti ipsum solum flagello ex funiculis confecto omnes vendentes & ementes potenter è templo eiecisse, ac numulariorum mensas fortiter euertisse. In quo quidem facto præterea viderant fulgorem quendam, quasi quosdam radios igneos, ex ipsius facie exire. Porrò autem tropi, id
 est,

est, versus illi, qui tribus istis noctibus in fine officij cum Kyrieeleison, & Domine miserere, velut lamentabiliter decantantur significant lamentationes, & dolores mulierum, quæ propter cognationem Iesum ab Galilæa fuerãt secutæ. Inter quas erant Maria Magdalene, Maria Iacobi & Salome plorantes iuxta sepulchrum. Tropis cantatis, in quibusdam Ecclesijs ad terram procidentes dicunt: Miserere mei Deus, & Collectam, videlicet: Respice quæsumus Domine super hanc fam. &c.

De purgatione pauimenti.

CAP. CIII.

POst hæc dicendum est, cur quinta feria Ecclesiæ pauimentum mundetur & altaria denudentur, ac deinde quamobrem eadem feria ipsa altaria vino & aquâ lauentur, atque asperis ramis, præsertim taxi aut buxi quasi fricẽtur. Ad primum quidem promptè intelligendum, oportet cognoscamus ecclesiam aliam esse corporalem, aliam spiritualem. Corporalis est domus, in qua diuinum officium perficitur, Spiritualis verò est, velut conuocatio quædam fidelium. Sicut enim Ecclesia corporalis lapidibus ex diuersis locis congregatis construitur: Ita quoque spiritualis Ecclesia ex diuersis conuocatur hominibus,

bus, ita vt hinc ecclesia ipsa appellata sit conuocatio. Quanquã nomen illud propriùs ac veriùs spirituali Ecclesiæ conueniat, quàm corporali. Homines enim conuocantur, non lapides. Sæpenumero tamen fit vt nomen eius quod significatum est, significanti attribuatur. In Ecclesia igitur spirituali, sunt pauimentum Christi pauperes, hoc est, pauperes spiritu, qui in omnibus sese humiliant vt hinc propter humilitatem pauimento maximè assimilentur. Quare obiter notemus tria esse genera paupertatis, quorum primum paupertas dicitur necessitatis, quæ est in egenis: Alterum simulationis, quæ in hypocritis est: Tertium autem vocatur paupertas spiritualis, quæ consistit in bonis. Prima paupertas tolerabilis est, secunda detestabilis, tertia laudabilis, ita vt omnibus ijs benefaciendum sit propter Dominum. Nec sanè vllus sit fortunæ respectus, quantum ad primam paupertatem, vel causæ quantum ad secundam, sed naturæ hominis. Pauimentum ergo Ecclesiæ mundat ille, qui pauperibus propter Dominum pedes lauat, cæteraque misericordiæ opera exhibet.

De nudatione altaris.

CAP. CIIII.

Sequitur

SEquitur de nudatione altaris, quæ pars est in Ecclesia dignior, vsque adeò, vt si altare remoueatur, ac rursus ædificetur, tota Ecclesia iterum sit consecranda. Verùm contrà, etiam si Ecclesia remoueatur, hoc est, pars eius aliqua aut plures altari immoto, Ecclesia non cõsecratur, sed alia sanctificatione mundatur. Altare enim Christum significat. Præcepit namque Deus in lege: Altare de terra facietis mihi. Altare de terra, est Christus natus de virgine. Vnde dicitur: Veritas de terra orta est. Hæc est terra, quæ dedit fructũ suum, fructũ sublimẽ, Christũ videlicet, sublimatũ super choros angelorum in cœlis. Nudatio ergo altaris declarat, ꝙ Christus in passione sua denudatus visus sit, & despoliatus illis signis, quibus antè in faciendis miraculis apparuerat gloriosus, quum solus vendentes atque ementes è templo eiecerat facie eius splẽdoris radios emittente. Qui enim prius tam potens, tam gloriosus apparuerat, modò in passione visus est debilis & abiectus. Vnde Isaias: Vidimus, inquit, eum non habentem
Isa. 53. speciem neq; decorẽ. Et Hilarius: Ante, ait, passionem apparuit Deus & homo, in passione totus homo, post passionem totus Deus. Vel etiam altaris nudatio repræsentat ipsam ac veram Christi nudatio-

tionem, quando milites eũ ſpoliauerũt, & eius veſtimenta partim ſunt partiti, partim ſortitione abalienarũt. Aut certè veſtem Chriſti Apoſtolos eſſe dicimus, quibus Chriſtus tanquam veſtibus quibuſdam ornabatur, & per quos nomen illius erat magnificatum. Altare igitur nudatur quoniam Chriſtus à ſuis Diſcipulis fugientibus, & nomen eius tacentibus, relinquitur. Proinde vinum & aqua quibus altare lauatur ſignificant ſanguinem redemptionis noſtræ & aquam regenerationis, quæ ex latere Chriſti fluxerunt, quando latus eius lancea fuit apertum. Altare ergo abluitur quia corpus Chriſti verum altare, ſanguine & aqua in cruce aſperſum fuiſſe creditur. Rami autem aſperi, quibus altare fricatur, ſignificant ſpineam coronam, qua coronatus eſt Chriſtus, aut flagella amara, & ictuum vibices, & graues dolores, quos in morte ſuſtinuit. Sunt ideo rami hiſpidi ſicut rami taxi, quibus pauimentum mundatur, quòd nos debeamus vitijs mundari, & in eleemoſynis pauperibus prouidere, quatenus hi ſint, qui nos in æterna tabernacula recipiant. Ipſorum enim eſt regnum cœlorum, quod intelligendũ eſt de pauperibus bonæ voluntatis ſiue ſpiritus.

De ſabbato. CAP. CV.

Hic

HIs ita de sexta feria prosequutis, transeundum est ad Sabbatum, in quo dicendũ prius est de ipsius diei nomine, ac postea de eiusdem officio, seruato ordine. Hoc ergo sabbatum κατ' ἀντονομασίαν propriè sabbatum sanctum appellatur. Sabbatum autẽ interpretatur requies, quoniam tempore creationis mundi, quam Deus sex diebus absoluit & septimo die ab opere requieuit. Quamobrem in lege Deus præcepit hunc diem ab omni seruili opere obseruari, ita vt in veteri lege haberetur sanctus. Verùm hoc sabbatum κατ' ἐξοχὴν seu per excellentiam ita est appellatum, quia significat requiem Christi ab opere recreationis in septima ætate. Quemadmodum enim Deus opere creationis mundi, sexto die completo, septimo cõquieuit: Ita quoque in sexta ætate, recreationis opere absoluto, scilicet natiuitate, passione & cæteris omnibus, quæ de illo prædicta fuerant, septima ætate requieuit, quę secundũ quorundam opinionem ab ipsius passione fuit auspicata. Alij tamen dicunt eam incepisse à morte Abeli. Quãdo enim anima Christi mortalitatem & omnem patibilem corporis qualitatem exuisset, quasi in requie conqueuit.

De officio Sabbati. CAP. CVI.

Nunc

NVnc de eiuſdem diei officio videndum eſt, & in principio quidem officij omnis ignis in Eccleſia extingui debet, poſteaq́; è ſaxo chalybe aut ferro alterum excuti: quòd fieri debet ex ſarmento quoniam Chriſtus de ſe dixit: Ego ſum vitis vera, deinde debet benedici cũ cruce & aqua luſtrali. Quo quidem facto cæreus Paſchalis, vt vocant, benedicitur, atque incenditur cum duobus paruis alijs cæreis, qui ab illo accenduntur. Vnus enim ab vna parte conſiſtit, alter ab alia inter quos maximus ſtatuitur cæreus. Duo igitur minores cærei declarant ſanctos veteris & noui teſtamẽti, qui (tam videlicet hi, quã illi) omnes per Chriſtũ ſunt illuminati. Vel duo cærei ſignificãt doctrinã Apoſtolorũ & Prophetarũ, qui cũ Chriſto in doctrina cõcordant & conueniũt. Tandem verò viginti quatuor in quibuſdã Eccleſijs legũtur lectiones. Ac Romæ quidem hoc pacto fieri ſolet, vt duodecim recitẽtur Græcè, & totidẽ Latinè. In nõnullis autẽ eccleſijs legunt tantũ duodecim, & in nonnullis dũtaxat ſeptẽ. At qui viginti quatuor legunt, duodecim ob id Græcè recitãt propter authoritatem ſeptuaginta interpretum, quorum auctoritas quondam in Græcia maximè floruit, atque etiam in illa parte Italiæ, quæ magna

gna olim dicebatur Grecia. Verum duodecim ideò dicuntur Latinè propter auctoritatem translationis Hieronymi. In minimis tamen ecclesijs non habent nisi sex ob senarium numerum, qui quodammodo perfectus est. Qui verò duodecim seruant, illud faciunt propter numerum Apostolorum. Lectis ergo lectionibus itur ad fontem cum lætania, atque aqua benedicitur, & cōsecratur. Sed peracto eorum baptismo qui fuerāt baptizandi, reditur pari ratione cum lætania. Qua quidē finita ipsam missam auspicamur à Kyrieeleison. Nā in ea missa introitus, graduale, offertorium & communio præter solitum subticentur. Eodem modo & Agnus Dei à quibusdam quidem dicitur, à quibusdam verò non. Suscepta hostia, statim vesperæ cantantur, idq; cum duobus tantùm Psalmis, nimirum: Laudate Dominum omnes gentes &c. cū Magnificat. Atq; ad eum modum vna adiecta oratione totū eius diei officium absoluitur.

Quare hæc omnia fiant. CAP. CVII.

HIs itaq; sic breuiter, & quasi historicè enarratis, rationes quare hæc omnia fiant prosequamur, & quid significent suo ordine videamus. Ignis, qui antequam nouus excuteretur erat in ecclesia, veterem connotat legē. Quòd

ergo

ergo vetus ignis extinguitur, significat omnia legalia veteris testaméti in Christi paſsione fuiſſe completa, & exiode debere illa ceſſare. Saxum, ex quo ignis excitatur, Christus eſt; ſuper quem tanquam ſolidam ac firmam petram Ecclesia eſt ædificata, à qua ſpiritus ſancti ignis procedit. Elicitur tamen aliquãdo ignis ex cryſtallo. Nam ſi cryſtallus ſupponatur orificio phialæ aqua plenæ ad ſolem, ſine mora ignis è chryſtallo ilicò excutietur, ſi igni fométum quod apponi ſolet, adiunctum fuerit. Cryſtallus ſignificat puram & pellucidam Chriſti carnem, quæ ſine labe fuit. Cæreus & renouatus & illuminatus ſignificat ꝙ Chriſtus reſurgens à mortuis, in carne glorioſa verus Deus apparuerit. Atque ita cæreus illuminatus exprimit Chriſtum, diuinitatis ſplẽdore illuminatum. Quòd autem ex igne maximi cærei duo minores ac cætera eccleſiæ lumina incẽduntur, declarat non ſolùm Prophetas & Apoſtolos, qui per minores duos cæreos, vt paulò ante dictũ eſt, intelliguntur, igne ſancti ſpiritus fuiſſe illuminatos, ſed quòd omnes etiam Eccleſiæ fideles eodem igne illuſtrentur. Simili ratione declaratur diuinitatis plenitudinem in Chriſto fuiſſe, quòd à quibuſdã in principio benedictionis cereus accendatur.

datur. Quanquàm profectò melius & commodius tum primùm accendi debere videatur, cùm in benedictione agitur de igne. Crux ex thure cæreo imprimitur, quod nimirum significat holocaustum, id est, totum incensum, & totum combustũ, siue igne assumptũ. In veteri nanq; testamẽto duo solebant facere sacrificia: matutinũ, quod totũ incẽdebatur, & dicebatur holocaustum. Crux de incenso designat sacrificiũ legis vesperti nũ, quod imolationẽ Christi in ara crucis factã idq; in ipso mũdi vespere præfigurabat, quodq; in ei⁹ passione cõpletũ fuit.

Quid per cæreum Paschalem significetur.

CAP. CVIII.

ANnotatur quidem in cęreo Paschali annus ab incarnatione Domini. Christus enim antiqu⁹ & magnus annus est, ac dierum plenus, si sumamus computationis nostræ initium à conceptione, quãdo beata Maria dixit: Ecce ancilla Domini. Eo namque dicto statim Christus fuit homo, atque ipsa spiritu sancto plena. Ideo ergo Christus annus dicitur, quòd quemadmodum in dierum anno sit fructuum plenitudo: ita in Christo & fuit, & etiam nũc est omnium bonorũ plenitudo & abundantia. Habet enim Christus suos menses, habet suos dies. Siquidem duodecim Apostoli

ſtoli duodecim menſes ſunt, & reliqui dies Chriſtiani omnes & fideles, quorũ horæ ſunt neophyti. Inſcribuntur quoque cæreo paſchali indictio vel æra atque epacta. Quoniam actiones omnium & ſucceſsiones temporum per Dei diſpoſitionem rectè diſponuntur. Vocabatur autem indictio antiquitus ſpacium quindecim annorum, quod ex tribus conſtat quinquennijs, in quibus orbe triumphato perſoluebatur Romanis tributum ex vniuerſo orbe. Primò autẽ quinquennio ſoluebatur aurum, ſecũdò argentum, tertiò ferrum, ad conficienda arma & æs ad ornandam ciuitatem. Et ſic ſingula quinquennia illius ſpacij quindecim annorum ſimiliter appellabantur indictio. Finitis autẽ quindecim annis reuertebatur tributorum indictio vt prius, quæ, quod ita tribus luſtris indicebatur, ſic dicta eſt. Appellatum item eſt tributum hoc æra æræ, quod eodem modo ſingulis annis omnis orbis reipublicæ Romanæ quodcunque genus æris perſoluere profeſſus fuerat. Prius ergo fuerunt indictiones, & poſtea æræ ab æs æris, ſic dictæ. Ad cuius tandem nomenclaturam acceſsit epacta, quod additionem ſignificat, à Græco verbo ἐπάγω.

De conſecrando ſiue benedicendo cæreo.

CAP. CIX.

Cæreus

CAereus à diacono benedici & consecrari oportet, non autem à sacerdote vel episcopo, etiam si sint præsentes, quantumuis maioris sint ordinis & dignitatis. Per quod quidem intelligitur, quòd Christus resurgens ex mortuis primò sese obtulerit & ostenderit mulieribus, per quas, vtpote quæ erant sexus debilioris, gloriam suę resurrectionis discipulis suis nunciauit. Sed nec illud temerè fecit Dominus. Nam quemadmodum principium mortis per fœminam in mundum intrauit: ita quoq; necessarium fuit, vt initium nostræ restitutionis & salutis per mulierem mundo annunciaretur. Vnde profectò cursoriè considerandum est, mulieres tribus gaudere priuilegijs: quorum primũ est, quòd in paradiso sit cõdita ac creata: alterum, quòd ex muliere natus sit Christus: & tertium, quia resurgens à mortuis primò apparuit mulieri.

Cur tituli hic Taceantur & de Baptismo.

CAP. CX.

DVabus de causis tituli lectionum non præcinuntur, quarum prima est, quoniam Christus caput nostrũ necdum nobis sit restitutum. Secũda verò, quia qui sunt baptizandi, ad quos totum illius diei officium pertinet, adhuc in ima ignorantię scripturarum profunditate

ditate immersi detinentur. Quum ergo scripturas nō intelligant, non expedit earū nominare authores. Inde quoque est, quòd tum lectiones recitentur ex veteri testamento, cuius cognitio non nisi spiritu renatis perfectè manifestatur. Absolutis lectionibus in magnis quibusdam ecclesijs letania iuxta numerum religiosorum, qui istuc conueniunt, decantatur. In quibusdam verò Ecclesijs ter dicitur, vt fides Trinitatis repræsentetur. Quòd autem eundo ad fontem ac redeundo letania cantetur, declarat sanctos orare pro baptizandis, vt baptismi sacramētum vera fide percipiant, & iam baptizati deinceps in veritate fidei & Sacramento confirmentur. Sciamus ergo quod in baptismo tempore Apostolorum aliud nihil dicebatur, nisi hoc tātummodo: Ego baptizo te in nomine patris & filij & spiritus sancti. Sed beatus Clemēs ex doctrina beati Petri inūctionē chrismatis & olei addidit. Posteà Leo & Damasus summi pontifices, ac beatus Ambrosius reliqua adiecerunt, priusque baptizabant in fluuijs & stagnis. Quòd verò sacerdos in aquis suauiter anhelat, significat fidelē facilè diabolū posse abigere. Anhelat igitur istic, vt diabolus inde expellatur: leui enim flatu potest repelli ab illo, qui in Do-

mino confidit. Cęreus in aquis ponitur, quòd contactus corporis Christi in baptismate aquas sanctificauerit, & vim regenerandi illis contulerit. Repræsentat autem cæreus super columnam positus & accēsus columnam ignis, quæ nocte præcedebat filios Israhel, quando Aegypto exeuntes intrarunt mare rubrum, in quo præfigurabatur Baptismus, vt per desertā venirēt in terrā promissionis. Extinctus verò ostendit columniam nubis, quæ item eosdem præibat interdiu. Columna enim tria præstabat, protegebat namq; illos à sole, ab hostibus, & nocte eis lucem præbebat. Pari ratione Christus præcedens baptizatos, obumbrat eos contra incitamenta vitiorum, & protegit ab hostibus, scilicet à dæmonibus, & à mundanis cupiditatibus, atque illuminat per charitatē. Vnde dicitur: Ignis consumens in nobis vitia. Proinde quòd chrisma in aquas funditur, significat cœlestia terrenis per fidem baptismatis coniungi. Ob quam etiam causam fieri dicimus, quòd sacerdos vocem mutet, & quandoque vtatur voce alta, quandoque demissa. Eo enim nobis innuitur, quòd ima, id est, terrestria per baptismum iungantur cœlestibus. Consecrata igitur aqua veniunt baptizandi, vel à susceptoribus adferūtur,

& bapti-

& baptizantur, sed priùs tamen de fide interrogantur. Posteà verò oleo inunguntur in pectore, & in scapulis. In pectore quidem, vt capaces sint intellectus mandatorum Dei. In humeris verò, vt sint robusti ad portandum iugum & onus legis. Deinde ter merguntur, quòd in fide Trinitatis baptizentur. Primò recta facie versus aquam, & capite versus Orientem debent immergi: secundò ad Aquilonem capite verso: tertiò capite verso ad Meridiem. Ac primò quidē dicere debet: In nomine patris, mergendo puerũ in aquã facie versa ad Orientem; posteà paululum leuare & dicere: & filij, mergendo eum versus sinistram partem, & iterum paululum leuare, ac dicere: & spiritus sancti, eundem mergendo versus dexterã partem. Atque ita tandem ipsum in altum subleuare, ac susceptoribus committere debet sacerdos, à cuius manu puerum vt hi suscipiant oportet, vnde & susceptores sunt appellati: Non enim debet sacerdos ipsum in aquis relinquere, sed susceptoribus tradere. Tunc baptizatus in vertice capitis inungitur, in eius significationem, quòd spiritus sanctus ei datur. Bis autem datus est spiritus sanctus: Primò Christo adhuc degente in terra,

ſperauit, inquiẽs: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, &c. Secundò è cœlo; atque ideo bis quilibet homo inũgitur chriſmate: Primò in baptiſmate, & in vertice, poſteà in cõfirmatione ab epiſcopo, in fronte: datur enim nobis bis ſpiritus ſanctus. In baptiſmate quidem datur, ad emundationem & collationem virtutum: In confirmatione verò ad corroborationem. Inuncto chriſmate baptizato, imponitur capiti eius chriſmale, rotunda quædam mitra quæ coronam vitæ ſignificat, vel candida induitur veſtis, quæ ad ſimilitudinem cuculli ex albiſsimo panno conficitur filo rubro ſupertexto. Candida illa veſtis innocentiæ ſtolam deſignat, quæ nobis redditur in baptiſmo. Et notandum eſt, quòd huiuſmodi albam veſtem geſtare debeant ſeptem integris diebus, nec cõfirmari niſi illis ſeptem plenè abſolutis, propter ſeptiformem ſpiritum qui datur in baptiſmo. Sed rubra illa fimbria, quæ veſti iſti aſſuitur & ſupertexitur, ſignificat paſsionem Chriſti, per quam baptiſmi ſacramẽtum impletur. Aut ſanè rubra illa fimbria exprimit funem, quem Raab in Hierico per feneſtram dimiſit, propter hoſpitium quod ipſa præſtiterat exploratoribus miſsis ab Ioſue, ad cuius ſignum

ſaluata

ſaluata eſt domus eius cum tota ſua familia. Cæterùm rurſus hîc animaduerte, quod ſupradictum eſt, neminem debere in ſuſceptorem accipi, niſi orationẽ ſciat dominicam, & duodecim ſuæ fidei articulos. Hæc enim duo omnes ſuſceptores vt filiolos ſuos doceant obligantur, cùm illorũ fidei ſint quaſi fideiuſſores. Quocirca eos obſeruare quàm fieri poteſt ſtudioſiſsimè debent, ne vnquam fide & iuſtitia excidant, vtpotè reſponſuri in die iudicij de omnibus illis, quæ enormiter iſti perpetrauerint. Sacerdos quoque pater & ſuſceptor illorum eſt quos baptizat, ita vt eos inſtruere etiam teneatur. Sed quia propter multitudinem omnibus vacare non poſſet, totum illud curæ ſuſceptorum committitur. Itemque & ſpiritualis pater eſſe dicitur ſacerdos illorum, nempè quibus verbum vitę concionatur, & quorum audit confeſsiones. Vnde ſanè grauius ille peccare dicitur, qui ei mulieri concumbit, quæ ſuæ eſt parœciæ, quàm mulieri quæ eſt alterius, cùm eiuſmodi mulier ſpiritualis ſua appelletur filia. Solet apud nonnullos quæſtio exoriri de numero ſuſceptorum, & quot debeant eſſe neceſſariò ad puerum è ſacro fonte ſuſcipiendum. Verùm nos dicimus, quòd vnus facilè poſſet ſufficere. Sed quum in ore duorũ

vel trium testium consistat omne verbum, ideo ad minus tres necessariò requiruntur, quorum vnus vir sit oportet, & duæ mulieres, nec etiam plures, ne carnalis copula per spiritualem cõiunctionem impediatur. Quatuor autem sunt genera personarum, quas ecclesia in susceptores non recipit, vt sunt abbates, monachi, abbatissæ cum suis monialibus, qui sunt vnum genus. Ad alterum referimus infideles, & ad tertium illos qui necdum sunt confirmari. Hi enim fideles verè appellari non debent, ita vt nec hinc veri testes esse possint. Ad postremum genus referendus est vir cum sua vxore, nisi prius castitatis ambo fecerint votum. Nam si permitteretur, vt ambo eundem puerum è fonte susciperent, iam eiusdem fierẽt patres spirituales, ita vt inde in posterum sese mutuò carnaliter cognoscere non liceret, quemadmodum in Decretis prohibitum est. Sed & hoc quidem ægrè admittendum est, vt aliqui eum puerum è fonte susciperent, qui cum illis ius est cognationis. Nam dilectio charitatis quantum fieri potest, per baptismum extendi debet. Proinde verò quanquã pagani siue gentiles templa sua circa fontes cõficere soliti sint, atque aquã istic semper in prõptu habere, per cuius aspersionem se purificari

30.q.4. quod videtur.

extrà de cog. spi. c.2. et 4

rificari credebant, ita vt illos fontes delubra nominauerint, à diluendo, atque sic naturaliter ad baptismũ accesserint: nos tamen ab eorum consuetudine baptismum non sumpsimus. Habemus enim illud à tribus potissimùm, quæ in veteri Testamento fuerunt, nimirùm à cataclismo, id est, à diluuio, à mari rubro, & ab Iordane, quæ nobis velut figuram baptismi præbuerunt. At roget aliquis, num etiam liceat in cocta aqua vt in ceruisia vel mulso, vel in vino, vel in oleo, vel in alio liquore aliquem baptizare? Verumenimuerò nulla in alia re istud facere permissum est, nisi tantummodò in pura aqua, siue illa ex niue & glacie sit resoluta, siue marina, siue fluuialis. Sed hoc animaduertendum est, quod non debeat celebrari baptismus, nisi in sabbato Paschali & Pentecostes. Fieri tamen potest causa necessitatis, quæ triplex est. Prima est causa munitionis, vt si rex ciuitatem aliquam vellet obsidere, tũc loci eius pueri licitè baptizantur, ne contingat eos aliquo periculo mori necdum baptizatos. Altera est ægritudo. Accipitur aũt hîc latè ægritudo pro quauis naturæ infirmitate, quæ facilè potest dissolui, ita vt nesciamus diem neque horam, & ideo frequenter fit baptismus nõ solennis nec tempesti-

uus, hoc eſt, non congruo & conuenienti tempore factus. Tertia eſt, quę fit cauſa perſecutionis gentilium. Solebant tamen Gręci baptiſmum celebrare in Epiphania, quòd tunc Dominus eſſet baptizatus, atq; ita baptizabãt tribus diebus continuis. Conſideremus interim quatuor eſſe genera aquæ benedictæ: aqua videlicet, in qua fit iudiciũ purgationis, illa quæ in eccleſiæ dedicatione ſanctificatur, & qua diebus dominicis aſpergimur, atque aqua baptiſmi, qua aſpergi ſolebamus priuſquam chriſmate vngeremus, quod in quibuſdam locis etiam nunc obſeruatur. Sed poſteà interdictum eſt, ne ſtultulus quiſpiam atq; rerum imperitus huius aquæ aſperſione ſe iterũ à peccatis mundari putet, quum euidenter ſatis manifeſtum ſit, neminem poſſe bis baptizari. His ergo duob⁹ ſabbatis ideò celebratur baptiſmus, quia in primo per Chriſti paſsionem redimimur: in altero, quoniam ipſo die Pentecoſtes datur nobis ſpiritus ſanctus, per quem facta eſt remiſsio peccatorum.

De reliquo officio in vigilia Paſchatis.

CAP. CXI.

NVnc ad propoſitum redeamus: Celebrato baptiſmo reditur ad chorum cum letania, eaque cantata, ipſum ſacrum ſiue miſſa ſine introitu inchoatur

tur à Kyrieeleison. Sed introitus propterea subticetur, quod caput nostrum videlicet Christus necdum nobis sit restitutus. A Kyrieeleison ideo incipitur, vt vetus inchoandarum missarum consuetudo, quę fuit ante Celestinum summum pontificem, repræsentetur. Canitur autem ideo Gloria in excelsis, quia Angeli ob renatos baptismate & neophytos in cœlis gloriantur, qui Domino iam nato hunc Hymnum decantarunt. Epistola verò Pauli tono ac voce communi legi debet, quoniam doctrinam significat Apostolorum, quæ modò baptizatis est prędicanda & aperienda. Sed lectiones præcedentes nocturno tono pronunciantur, quòd Prophetas connotent. Graduale propterea non canitur, quia baptizati nulla adhuc opera, nullumque gradum in virtutibus fecerunt. Alleluya, quæ vox est planè angelica, vel ob id maximè cantatur, quòd angeli lætentur baptizatos ex seruitute diaboli ereptos, & ad fidem conuersos esse. Sed quoniam adhuc eis sit laborandum quamdiu quidem in hac vita fuerint, idcirco tractus, scilicet: Laudate Dominum omnes gentes, cōfestim subiungitur. Subticetur porrò offertorium, vt per hoc expresse indicemus mulieres tacitè ad monumentum venisse. Tres

 enim

enim Mariæ ſtabant iuxta ſepulchrum cum ſilentio & voce compreſſa. Nec pacem ad hãc miſſam dare debemus, quòd Chriſtus necdum reſurrexerit, qui noſtra pax eſt, ſed Agnus Dei ter dicitur cum Miſerere nobis. Quòd tamen tunc de reſurrectione canitur, ſciendum eſt hoc fieri in gratiam renatorum, hoc eſt, eorũ qui ſunt modò baptizati. Tacetur prætereà & cõmunio, quoniã baptizati nondũ communicauerũt. Nam ipſo die Paſchatis debent cõmunicare. Facta igitur communione ſtatim ante collectã ſiue orationẽ cantantur veſperæ cum vno pſalmo duorũ verſuum, ſcilicet Laudate Dominũ omnes gentes, & cum hymno, videlicet Magnificat; dicunturque ambo ſine Gloria patri. Breuiores ideo ſunt veſperæ, ne neophyti qui diuinis nõdum aſſueuerũt, aliquo officij tædio afficiantur. Gloria patri ob eã cauſam non dicitur, ꝙ filius qui tertia in Trinitate perſona eſt, nondum nobis ſit redditus. Sed ideo quoque veſperæ ante orationem miſſæ decantantur, ne finita miſſa populus videatur habere redeundi facultatem, quaſi amplius nihil debeat expectare. Vel ſanè idcirco vna oratione totum abſoluitur officium, quoniam baptiſmi ſacramentum vniuerſum in Chriſti paſſione conſummatur.

De Tempore regreßionis. CAP. CXII.

DIctum est hactenus de duobus temporibus reuocationis nimirum & deuiationis. Nũc verò sequitur tẽpus ipsum regreſsionis, non quidem ordine temporum, ſed ratione officiorum. Hoc itaque tempus vocatur Paſchale, ſignificatque tempus illud quod futurum est post diem iudicij. Quoniam tum temporis ad vitæ patriam quam per Adamum amiſimus, propitiante Deo regrediemur. Cognoſcendum tamen eſt, primam huius temporis ſeptimanam communem eſſe & huic tempori &, præcedenti. Pertinet enim tota ad Septuageſimam, vt ſuper dictum eſt. Vnde profectò illud eſt, quod tractus, qui in ipſo ſabbato Paſchæ canitur & graduale per totam illam ſeptimanam cãtentur, quæ laborem nobis indicant. Duo etenim illa reſpectu cantantur Quadrageſimæ; Alleluya verò & cætera cantica lætitiæ, propter tẽpus regreſsionis. Dicitur autem hæc ſeptimana Paſchalis, quæ à Paſchate, primo huius temporis die, ſic denominata eſt.

De officio huius temporis.
CAP. CXIII.

VT ergo temporis huius officium commodè tradamus, & à primo die incipiamus, neceſſe eſt videamus pri-

mò de ipso nomine, eiusque ratione & causa, ac deinde de ipsius diei officio. Vocatur dies hic Pascha siue Resurrectio Domini. Est autem Pascha Græca vox diciturque nobis transitus, non passio vt plerique arbitrantur. Hebraicè verò dicitur Phase. Sed ideò diem hunc Græco nomine, & nō Hebraico appellamus, licet Hebraica lingua dignior sit, vt non solùm in alijs, verùm etiā ne in nomine quidē videamur iudaizare. Propter hanc eandem causam & Pascha & Pentecoste, quas ipsi celebrant, in nostris calendarijs certo die non annotantur: nec vnquam eas illo tempore celebramus, quādo illi, ne eos in aliquo imitemur, néue hîc rursus quosdā sequamur hæreticos, qui dicebant Euangelium nō posse sufficere ad salutem sine cæremonijs legalibus. Vocamus autem diem hunc Græco potius vocabulo quàm Latino, quòd Græca lingua olim apud Romanos tantæ fuerit authoritatis, vt dies solennes, ac dignitates suas Græcis nominibus vocarent, vt Pascha, Pentecoste, ὑπαντή, Epiphania, Apostolus, Episcopus, archiepiscopus, &c. Vel dici potest iuxta Augustinum nomen hoc Paschæ diuina constitutione compositum fuisse à Græco verbo τοῦ πάσχειν quòd pati interpretatur, & hoc nomine Hebræo

Phase

Phase, quod si Latinè reddatur sonat transitum. Rectè enim duo hæc nomina πάσχειν & Phase conueniunt in hoc nomine Paschæ tam secundum significationem, quàm secundum voces. Secundùm quidem significationes, quoniam in passione Christi fuit transitus. Per passionem enim Christus transiuit à morte ad vitam, & fecit nobis viam credentibus in resurrectione eius, vt transeamus & nos de morte ad vitã. Quare non immeritò nomen hoc vtriusq; nominis habet significationem, atq; ita artificiose etiam in se complectitur significationem eius vocabuli Latinam, vt ex duabus linguis fiat tertia, nempè Latina. Appellatur enim Pascha ipsa dies resurrectionis. Verùm tempus Paschale dicitur à dominica in ramis Palmarum vsque ad octauam Paschæ, ita tamen, vt dominicá in ramis Palmarum appelletur minus Pascha, quia tunc inducebatur agnus, qui sexta feria debebat imolari. Propriè verò dicebatur Pascha dies quo agnus imolabatur. Modò de causa nominis dicẽdum est. Vocatur autem tempus hoc Pascha secũdum historiam, tropologiam, allegoriam, & anagogen. Et quidem secundum historiam, quoniam populus Israheliticus quando primùm celebratum est Pascha transiuit

per mare rubrum, cùm ex Aegypto egrederetur. Vel quando Angelus ille exterminator per Aegyptum transiuit, interfecitque totius Aegypti primogenita
Psal.134 ab homine vsque ad pecus, ad illas domos pertransiens, in quarum foribus nō inueniebat sanguinem agni, in formam literæ huiusmodi. T. Secundum allegoriam, quandoquidem hoc tempore per baptismum ecclesia ab infidelitate transijt ad fidelitatem. Dicitur enim allegoria alieniloquium, vel potius inuersio, quum aliud verbis, aliud sensu ostendimus. Secundum verò tropologiam, quoniam hoc tempore per confessionem transimus à vitijs ad virtutes, diciturq; tropologia, quasi sermonis ad mores cōuersio. Denique secundum anagogen, quia Christus nūc à mortalitate ad immortalitatem transiuit, fecitq; vt quemadmodum iam resurrexit, nos in vltima & vniuersali resurrectione ex hac mundi miseria ad æternam beatitudinem transiremus. Nam & illi qui in inferno erant tunc transierūt, idq; ab inferno ad portam paradisi. Dicta est autē anagoge ab ἀνὰ sursum & ἀγωγὴ, id est, ductio quasi sursum ductio. Volente enim Deo à mortalitate transibimus ad immortalitatem, qui transitus subtilis & excelsus est. Sic item in hoc nomine Hierosolymæ

lymæ quatuor iſta poſſunt inueniri: hi-ſtoria, quemadmodum de ea ciuitate ad quam pergunt hoſpites & peregrini: allegoria, vt eſt Eccleſia militans: tro-pologia, vt quæuis anima fidelis: ana-goge denique, vt Hieroſolyma cœleſtis. Intellige tamen Chriſti tranſitum ana-gogicè non allegoricè in prædictis ſci-licet Paſcha & cæteris. De officio autem huius primæ ſeptimanæ generatim di-cimus ad nocturnos nocte tres duntaxat Pſalmos cũ tribus antiphonis, tres item lectiones cum tribus reſponſorijs idque ex homilijs tantùm dici debere. Cæterũ in quibuſdam eccleſijs ad vnumquodq; reſponſum annectunt Gloria patri. Fit etiam in plæriſque eccleſijs, vt cantato vltimo reſponſo, cum candelis cæreis & ſolenni proceſsione eant ex choro ad lo-cum quendam vbi imaginarium ſepul-chrum compoſitum eſt, in quod intro-ducuntur aliquot in perſonis mulierum, & diſcipulorum Ioannis & Petri, quo-rum alter altero citius reuertitur, ſicut Ioannes velocius cucurrit Petro: atque item alij quidam in perſonis angelorum qui Chriſtũ reſurrexiſſe dixerũt à mor-tuis. Quo quidem facto perſonæ eæ re-deunt ad chorum referuntque ea quæ viderint & audierint. Tunc chorus au-dita Chriſti reſurrectione prorumpit

in altam vocem, inquiẽs: Te Deum laudamus. Ad primam verò nonnulli dicunt tota hac ſeptimana pſalmum hũc: Confitemini Domino quoniam bonus, quòd præcipuè de Chriſti reſurrectione agit. Symbolum autem Athanaſij: Quicunque vult &c. toto illo tempore non cantatur, quoniam maximè pertinet ad fidem. Sed hoc tempus indicat octauam ætatem, vbi non fides erit, ſed res, vbi non figura erit, ſed veritas. Paulò tamen aliter in quibuſdam Eccleſijs ſolet fieri, vt in noſtra Pariſienſi. Sed animaduerte quòd cùm Credo in vnum Deum perinde ſit fidei Symbolum, ad miſſam tamẽ legatur & quòd illud quidem fiat ad inſtructionem neophytorũ in articulis fidei. Aliud verò ſymbolum quod minus appellatum eſt, ad primam planè ſubticetur ob ſuam ſignificationem. Nam cum venerit quod perfectum eſt, tum perimetur id, quod ex parte cõſtat. Præterea animaduerte hanc ſolennitatem vſque adeò eſſe magnam, vt per antonomaſiam atq; excellentiam vocetur ſolennitas ſolennitatum.

Quæ circa hoc tempus ſint obſeruanda.

CAP. CXIIII.

POſt hęc priuſquam cętera proſequamur, de quibuſdam quæ huc conſideranda veniũt, oportet paucis tractemus,

ctemus, videlicet de ornatu templi, de reconciliatione proximi, de modo ſalutandi, de veneratione huius temporis, de menſa corporis, & poſtremò de quadam libertate decembris. Ac templum quidem aliud, vt diximus, eſt materiale, aliud ſpirituale. Materiale eſt, quod ex lignis, cæmentis, ſaxis, lapidibus & cæteris ædificandi materijs confectum eſt, ſpirituale verò nos ſumus. Vtrunq; circiter hoc tempus mundádum eſt, vtrunque ornandum & poliendum. Neceſſe enim eſt, vt hoc tempore ad balneas veniamus, non vtique ad voluptatem, ſed ad eius rei declarationem, vt per extrinſecam corporis ablutionem interiorem animæ purgationem fieri debere intelligamus. Exigit præthereà tempus hoc, vt barbas radamus ac tonſuras & coronas, quas in vertice capitis geſtamus, capilloſque demamus. Abraſio enim capillorũ & barbæ, quæ ex ſuperfluis ſtomachi naſcuntur humoribus, vt vngues ex ſuperfluis humoribus cordis, ſignificat, quòd debeamus vitia & peccata quę nobis ſunt ſuperflua, reſecare. Capillos vltra aures demere debemus, vt quinque corporis ſenſus expeditos & promptos ad ſeruiendum Deo habeamus. Sed ideò ſummitatem capitis radimus, quò per hoc nihil inter nos & Dominum eſſe demon-

demonſtremus. Oportet ergo hîc mundas & ſolennes induamus veſtes, maximeq́ue candidas depoſitis nimirum nigris & pœnitentialibus. Indicat enim tempus hoc ſecũdam illam reſurrectionem, qua nos ſtolã ſalutis vel glorificationis corpore induemus, & animo ſtolam iuſticiæ. Vel etiam propter renatos, qui albis veſtibus tunc ſunt induti. Vel denique ob angelos, qui in reſurrectione Domini albis veſtibus apparuerunt.

De Ornatu templi materialis.

CAP. CXV.

DE emundatione materialis templi ſuperius dictum eſt. Nunc verò de ipſius ornatu exponamus, qui triplex eſt, in ornandis parietibus, in choro & in altari. Ad parietes quidem ſunt appendendæ cortinæ, aulęa, & pallæ ſericę. In choro habẽda ſunt dorſalia tapeta & ſedilia clericorũ. Sunt aũt tapeta tegmina varijs coloribus depicta, quæ præcipuè ſub epiſcoporũ pedibus ſternuntur, quòd mundana pedibus penitus calcare debeant. Sic & velamen adeſſe debet, quod ante crucifixum remouetur, retro quem ponitur pallium, quòd quæ prius erant operta ante Chriſti paſsionem, modò manifeſtentur. In quibuſdam locis crux in altum erigitur cum vexillis, per quæ Chriſti victoria deſignatur. Al-

tare quoque ſuis ornamentis decoratur, vt crucibus ordine collocatis, capſis, textibus Euangelicis, philacterijs. Eſt tamen diſcrimen inter philacterium & philacteriam. Philacterium enim chartula eſt, in qua decẽ legis precepta ſcribebantur, cuiuſmodi chartas ſolebant ante ſuos oculos circũferre Phariſæi in ſignum religionis. Vnde in Euãgelio: Dilatant enim philacteria ſua, & magnificant fimbrias. *Matt.23* Atque hoc quidem philacterium à φυλάσσω, id eſt, cuſtodio, dictum eſt, & thoral, quod eſt lex. Philacteria autem philacteriæ, vaſculum eſt vel argenteum, vel aurum, vel etiam chryſtallinũ, in quod ſanctorum cineres & reliquiæ reponuntur. Porrò autem tres ſunt cauſæ quamobrẽ Eccleſiæ theſaurus in magnis ſolẽnitatibus in apertum proferatur. Et primò ſanè propter cautelæ conſiderationem, vt appareat, quàm cautus ille fuerit in ſeruando, qui iſtum ſeruare debuerit: Tum verò propter ſolennitatis venerationem: tandemque ob memoriam oblationis, quo videlicet in illorum offeratur memoriam qui iſtiuſmodi bona Eccleſiæ prius obtulerunt. Ante altare dependi oportet pulchrum aliquod velamen, nimirum pallium, vel ei ſimile quidpiam, ceu tabula picta vel aurea ſi habeatur. Ante

quod

quod quidem ornamentum in nonnullis magnis ecclesijs velamenta triũ colorum poni ſolitum eſt, vnum rubrum, alterum ſubalbum, tertium nigrum, quæ tria ſignificant tempora. Paſchate enim quum prima lectio finita eſt cum ſuo reſponſorio velamẽ nigrum, quod tempus ante legẽ indicat, remouetur. Poſtq̃ verò ſecunda cũ reſpõſorio abſoluta eſt, remouetur velamen candidum, per quod tempus ſub lege èxprimitur. Ita demùm & tertia lectione finita ac reſponſorio, deponitur velamẽ rubrum, quo tempus gratiæ ſignificatur, in quo per Chriſti paſsionem ad ſancta ſanctorũ, id eſt, ad æternam gloriam nobis patet aditus.

De reconciliatione proximi.

CAP. CXVI.

SEquitur de reconciliatione proximi: Cùm enim illo die communicare omnes debemus, ſi cùm aliquo diſcordes fuerimus, neceſſariò oportet vt ipſum nobis reconciliemus. Alioqui certè iudicium nobis ſumeremus, quod eleganter à minori probari poteſt iuxta illud Euãgelicum: Si offers munus tuum &c. Vnde eſt, quod ſacerdos diebus dominicis poſtquam concionem abſoluerit teneatur populo orationem dominicam, & fidei articulos vernacula lingua exponere. Ex qua etiam cauſa fit, quod

oratio

oratio dominica alta voce in missa cantetur, vt omnes eam addiscant, & hinc ad conciliationem proximi admoneantur. Tota hac Paschali septimana æquũ foret, vt nisi aliter modò vsus obtineret hoc pacto vnumquemque salutaremus, videlicet: Resurrexit Dominus, & qui ita salutatus esset, responderet; Deo gratias; datis sibi mutuo osculis in signum dilectionis & charitatis.

De veneratione huius temporis.

CAP. CXVII.

VErùm nũc quoque de veneratione huius tẽporis pauca dicamus. Vsqueadeò tempus hoc venerãdum & colendum est, vt omnia ergastula & operatoria & officinas tam mulierum quàm virorum occludere debeamus, ac nulla venalia exponere, exceptis illis sine quibus cœnari non posset. Prætereà oportet nos latomias & cætera genera carcerum relaxare, & captiuos cõmuni aëri restituere integra hac septimana, vt gaudio nostro nobiscum communicẽt. Sunt autem latomiæ lapidicinę, in quibus cęduntur lapides, & ad quas damnari solebant ij qui in opus metalli damnabantur. Tametsi quidem & pro quouis carcere accipi posšit, vel quòd Romæ huiusmodi latomia in carcere prope Tullianum fuerit, vel quòd lingua Siculorũ lato-

latomia Syracusis carcer appellabatur. Seruos autem & ancillas ac omnes qui nostro seruitio sunt addicti, profectò ab omni seruitutis seueritate eos hoc tempore laxare debemus, quemadmodum etiam nostros pastores, siue sint equorũ, siue porcorum, siue armentorum, siue etiam ouium & caprarum, vt liberè & securè omnes posint ad audiendum diuinum officium conuenire, & communicare. Inhumanum quoq; est hoc tempore debita à debitoribus exigere, ita vt vel hinc tum temporis pascua communia esse dicantur.

De mensa corporis.

CAP. CXVIII.

NIhil quod non sit à Sacerdote benedictum, hoc die Paschatis comedere debemus. Vnde etiam nunc in quibusdam regionibus pro more receptum est, vt in magno vase omnia quæ velint illo die comedere fercula ad Ecclesiã deferant, in cuius atrio & vestibulo à Sacerdote cum cruce & aqua lustrali, quam benedictam dicimus, in sacris vestibus benedicuntur. Posteà verò sacerdos aliquid sibi de singulis ad suam necessitatem sumit. Et certè nullus quotiis die quicquam vel edere vel bibere deberet, quod nõ ante sit benedictum, vnde beatus Hieronymus de quadam moniali recenset

censet in eo libro, cui Vitas patrum titulum fecit: Cùm enim illa fortè fortuna in hortum suum iret, & lactucas absque benedictione comederet, simul etiã diabolum qui sub eas sese abdiderat, imprudens deglutijt, qui multo tempore eam acerbè vexauit. Debet autem quiuis homo hoc die tria potissimum exercere, misericordiam videlicet, liberalitatẽ, & sobrietatem: Misericordiam, vt egenos & vagabundos ad se suscipiat, eisq; misericordię opera exhibeat, & illis aliquid iuxta quod in lege præceptum est, mittat, qui nihil sibi aut coxerunt, aut præpararunt. Liberalitatem verò maximè hoc tempore quemq; exercere oportet, vt si abũdat, vicinis & amicis suis quippiam impartiatur. Sed & sobrietatem ideò, quod debeamus illo die magis sobriè comedere, vt sibi quisque parcus sit, alijs verò largus. Obseruet ergo quilibet misericordiam quantùm ad pauperes, liberalitatem quantùm ad amicos, & sobrietatem quantùm ad seipsum.

De paruo prandiolo.

CAP. CXIX.

Exponendum modò est, de paruo quondam prandiolo, quod fieri debet ante magnum prãdium in Paschate quando communicatum est. Statutum enim est in quibusdã in ecclesijs, & vbiq; terra-

terrarum sic deberet fieri, vt illo die panis & vinum in Ecclesia habeatur, & cũ homines communicauerint, detur statim vnicuique panis buxea priusquam recedant, & paululum vini, ne fortè quippiam de sacramento in ore remanserit, quod expuẽdo facilè emitti queat. Posset enim facilè contingere, si nõ statim comederetur. Quæ sanè laudata consuetudo omnibus probatur, sumpsitque originẽ ex institutione beati Benedicti: Instituit namque vir ille sanctissimus ob eãdem causam, vt illi, qui alijs fratribus debent in prandio post communionem ministrare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium mixtum appellari solet. Debent autem singulis diebus religiosi cõmunicare, qui vel pomum, vel aroma aliquod, vel tale quippiam saltem comedere debẽt, quod nauseam compescat. Eadem etiam consideratione statuit Ecclesia vt missæ tribus certis horis pro dierum qualitatibus celebrarentur. Tertia videlicet hora diebus festis; sexta profestis, & nona in ieiunijs, vt absoluta missa, & peracta cõmunione, statim accedatur ad prãdium, ne prædictam causam incurrant hi, qui communicauerunt. Dixi his tribus horis, quia his celebratis licet prandere pro qualitate dierum, & non prius. Si autem

fortè

fortè contingat, vt vel hoc die vel quocunque etiam alio, ſacramenti aliquid è calice excidat, ſciendum eſt, ſi de corpore fuerit, quod ſumi oporteat: Si verò de ſanguine ſuper pannũ ceciderit, quod debeat illud omne lambi quantum fieri poteſt, & ſi pannus iſte lauandus ſit, lauetur in piſcina. Sed ſi ſuper lapidem vel lignum ceciderit, debebit omnino eradi, & quod abraſum eſt comburi, ac cinis ille ſub altari recondi. Idem faciendum eſt, ſi ſimile quippiam nauſea acciderit. Animaduertamus ergo hîc, quòd ob duas præcipuè cauſas aliquid lauatur, nempè propter venerationem ſacramenti ſicut ſacerdos lauat manus quando ſacramentum tetigit, & propter immundiciam, vt quod immundum eſt, mundum efficiatur. Itemq; & illud animaduertamus, decretum fuiſſe in quodã concilio Pictauieñ. vt nullus vnquã ſine lumine aut cõmunicaret aut miſſam celebraret. Proinde cum eo quod ſtatim diximus, obſeruemus neque laicum neq; ſacerdotem debere poſt communionem in talem locum expuere, quo ſputũ iſtud pedibus facilè poſsit conculcari, videlicet ante comeſtionẽ. Vbi etiam diligenter cauendum eſt, ne in locum immundum & impurum expuatur. Quod autem hîc quæritur, quemadmodum ca-

non dici debeat, citóne an tardè? respondemus verba debere citò pronũciari, sed tamen discretè. Et cur obsecro citò? ne videlicet muscę venietes auferant suauitatem vnguenti. Quod quidẽ cõstat etiã ex veteri Testamento in Exodo, vbi hoc pacto dicitur: Comedetis festinãter. Di-
Exo.12. ctum est enim illud de imolatione agni.

De quadam libertate Decembris.

CAP. CXX.

RESTAT vt de eo nunc agamus, quod vltimo loco in partitione superiori propositum fuit, nimirum de quadam libertate Decembris, quæ hoc tempore in quibusdam locis obseruatur. Sunt enim nonnullæ Ecclesiæ, in quibus vsitatum est, vt vel etiam Episcopi vel Archiepiscopi in cœnobijs cum suis ludant subditis, ita vt etiam sese ad lusum pilæ demittant. Atque hæc quidem libertas ideo dicta est Decembrica, quòd olim apud ethnicos moris fuerit, vt hoc mense serui & ancillæ & pastores velut quadam libertate donarentur, fierentq; cum dominis suis pari conditione, communia festa agentes post collectionem messium. Quanquam verò magnæ Ecclesiæ, vt est Remensis, hanc ludendi consuetudinem obseruent, videtur tamen laudabilius esse non ludere. Notandum quoq; est in plerisque regionibus secundo die

post

poſt Paſcha mulieres maritos ſuos verberare, ac viciſsim viros eas tertio die quemadmodū licebat ſeruis in Decēbri dominos ſuos impunè accuſare. Quòd ob eam rem faciunt, vt oſtendant ſeſe mutuò debere corrigere, ne tempore illo alter ab altero thori debitum exigat. Vnde ſciendum eſt in Concilio Elibertino ſub Silueſtro pontifice huiuſmodi decretum fuiſſe, vt vir & vxor quando deberent communicare, tribus diebus antequam communicarent, ab amplexibus abſtinere, & poſteà item tribus ſequentibus ad minimum, vel quinque vel ſeptem, propter ſeptem dona ſpiritus ſancti. Quod ſanè decretū ſumptum eſt ex libro Regum, idq́ue ex eo loco vbi dicitur Dauid fugiens à facie Saul veniſſe Nobe ad ſacerdotem Abimelech, & petijſſe ab eo cibum. Qui cùm nō haberet quod ei daret, niſi panes propoſitionis, quos non licebat niſi ſacerdotibus comedere, & illis etiam mundis, quum poſtularet tamē illos ſibi dari Dauid: Sunt, inquit, pueri tui mundi? Cui Dauid reſpondit, ſi de mulieribus quæris, ab heri & nudiuſtertius abſtinuimus. Alij autem codices ſic legunt: Si pueri tui ſunt mundi, maximè à mulieribus, manducent. Quaſi diceret: Neceſsitas non habet legem. Si tamen ex coitu ſunt immundi,

mundi,ne in necessitate quidem eis dabo. Et inquit ad eum Dauid: Ab heri & nudiustertius nos continuimus, & sunt vasa puerorum sancta, id est, corpora, in quibus continentur animæ vel ipsi pueri. Porrò via polluta est, sed hodie sanctificabitur in vasis. Quasi dicat: Fortè in via hac aliquid immunditiæ contraximus, sed munditia corporum sufficit ad eam mundandam. Nec verò dico,quod si vir ab vxore thori debitum postulet, quod huic illa non reddet, sed debet ipsum placidè monere ne exigat. Si verò instet, nec vllis monitis acquiescat, persoluat, ne exigenti fortè hinc magis peccare accidat, quemadmodum non ita pridem quibusdam Germanis fertur euenisset. In Germania enim quum castè integra quadragesima viuentes vir & vxor seorsim cubuissent, fortè fortuna Paschali nocte cùm ad matutinas surrexissent, mulier exegit debitum. Quam diligenter vir corrigens cùm nihil bonis admonitionibus proficeret, permisit se illud facturum quod peteret simulatque rediret, & sic ad matutinas abijt. Illa verò quasi furibunda domi remansit, & accessit iuuenem quendam sui mariti fratrem, in eadem domo dormientem, petens ab eo, vt se cognosceret. Qui nolens ei acquie-
scere,

ſcere, tũ propter tẽporis veneratione & ſanctitatẽ, tũ propter inceſtũ, quod illa impudẽter petebat, prorſus ſe facturum denegauit, atq; iterum hic obdormiuit. Tum mulier ob repulſam, quam paſſa fuerat, vehementius ardens, dormientem iuuenem obtruncat. Viro autem redeunti domum omnem rem narrat ordine, inquiens: Huius mali tu author es, qui hæc me facere coẽgiſti. Proinde longam multamq; ambo egerunt pœnitentiam, nec ideò ſunt ſeparati: Quare hac in parte intelligendum eſt, virum mulieri in omnibus præeſſe, & in mulierem omne habere imperium exceptis genitalibus, in quibus vtrique par eſt & dominium & imperium. Vnde dicitur: Vir nõ habet poteſtatem ſuæ carnis, ſed mulier, nec mulier ſui corporis, ſed vir, hoc eſt, genitalium, ſic enim exponit Auguſtinus. Hinc etiam eſt, quod ſacerdotes nõ habeãt mulieres. Si enim haberent, quotieſcunque ab ijs debitũ exigerent, iſtud ſoluere tenerentur, & ſic non poſſent infra tres dies ſequentes altari miniſtrare. Ac ſciẽdum præterea eſt, quod tribus diebus Paſcham ſequẽtibus planè ſit feriandum, ſed quarto die liceat viris ruſtica exercere opera, fœminæ autem debeant ã nendo abſtinere. Magis enim ſunt neceſſaria ea, quæ ad agrorum cul-

turam pertinent quàm ista alia. Vnde Gregorius: Melius est, inquit, fodere & arare die dominico, quã ducere choreas. Ex hoc sanè fieri dicimus quod singuli isti dies propria & peculiaria habeãt officia & propria responsoria, alia autẽ nõ itẽ, sed quasi per quandã accõmodationem. In hac porrò septimana nihil legẽdum est ex veteri testamẽto, sed quęlibet dies sua habet officia. Nec cantandũ etiã est: Quicunq; vult, quia hoc tẽpus significat futurũ illud tempus, ꝙ adfore post resurrectionem credimus, quando omnis fides, omnis spes omnino destruetur. Post officium aũt hic versiculus dicitur, scilicet: Domine probasti me & cognouisti me, & quidam tacent: sessionem meam. Sed tamen vtrunque dici potest, quo indicatur duplex in Christo natiuitas. Bifariam Prima cantari potest, aut breuius, aut prolixius. Prolixius quidẽ, cùm plena esse dicitur, fitque in letania & cum precibus. Breuius autem, quum minus plena esse appellatur, ac fit vel tantummodo cum precibus & sine letania, vel sine letania ac sine precibus. Atque hæc est, quam hisce diebus canimus sine precibus, & omnino breuius quàm alio tempore. Magna item in communicandis cautione opus est, vt videlicet sacerdos prius audiat confessionem eo-

rum,

rum, qui sunt communicaturi, & si quis aduersus fratrem suum odium vel criminale aliquid habeat, admonẽdus prius est, ne communicet antequam fratri suo reconcilietur. Sed si huiusmodi aliquis se cum alijs impudenter ingerat, non est ei negandum nec agendũ, vt quidã agunt, qui hostias habent & cõsecratas & non cõsecratas, ita vt si aliqui accesserint, qui fraternum odiũ exercuerint, vel aliquid criminale, cõmunicent de non consecratis, verũ eos grauiter peccare satis manifestũ est. Fallũt enim eos: quanq̃ nõ minus, imò magis peccant alij, qui sumũt, cum spõtè & voluntariè rei sint. Nã putant se verũ corpus sumere, & non pertimescunt illud sumere indignè. Debet ergo sacerdos panẽ habere consecratum, vt si tales accesserint illo etiã pane cõmunicent. Quatuor autẽ modis cõmunicatur in ecclesia, vel sumẽdo corpus Domini, vel pacem dando, vel benedictionem accipiendo vel etiã sub finẽ missæ cũ dicitur: Humiliate vos ad benedictionem. Quod ideo institutum est, vt si quis hoc modo non communicet saltem illo. In primitiua enim ecclesia præceptum erat, vt singulis diebus corpus Domini sumeretur: posteà verò crescente numero fideliũ, vt singulis diebus dominicis. Vnde etiam nunc in Græcia sub anathe-

mate ponitur, qui à tribus diebus dominicis nō communicauerit. Modò autem nos tenemur in tribus ſolennitatibus, nimirum Paſchate, Pētecoſte & Natali. Appellatur autem prima illa ſolennitas Paſchæ, agnus & tranſitus, ſalutandumq́; eo tēpore eſt, hoc modo: Reſurrexit Dominus. Sic & eodem die in principio miſſæ populo eſt concionandum, vel poſt Euangelium, & admonēdi ſunt diſcordes ad cōcordiam. Ob quam quidem cauſam fieri putatur, vt cùm Dominica oratio in prima dicitur voce ſub miſſa, alta & expreſſa eadem pronuncietur in miſſa, vt vel eo pacto adhortentur qui in fraterno ſunt odio, & ad concordiam diſcordes excitentur, antequam communicent. Nunquam enim magis indignè corpus Chriſti ſumi poteſt, quã ad eum modum.

Expoſitio quorundam, quæ cùm circa hoc tempus, tum alibi etiam obſeruantur.

CAP. CXXI.

QVamobrem autem Epiſcopi & alij Eccleſiaſtici ferijs hiſce Paſchalibus ludere poſsint, modò expoſitum eſt. Sed deinceps vt & alia nonnulla, quæ cum hîc, tum alibi fiunt explicemus, hinc ordiemur, videlicet apud quoſdam hoc tempore aquarum fieri dimenſiones, ne quia tota Quadrageſima

ma vigilauernnt, his sanctis diebus velint dormire. Induimus autem hoc etiã tempore albas vestes, tum quòd pueri regenerati eas habeant, tum quòd eo die angeli in albis visi sint. Ob causas supra dictas tacetur: Quicunque vult, & canitur, Credo in vnum Deũ. Animaduerte hîc obiter, si forsitan vinum in calice cõgeletur, sacerdotem debere tantisper exhalare, donec glacies resoluatur. Quòd si verò non posit eo modo resolui, necessarium est, vt igni apponatur. Sed si quid casu in calicẽ ceciderit, siue nimirũ musca siue aranea, certè quicquid illud est, omne istud sacerdotem deglutire oportet. Proinde verò sabbatum sequens in albis appellatum est, idq́ue ex veteri consuetudine, quum eo die nigras vestes omnino deponebant, atque induebant albas, sed hoc nonnulli faciunt in sabbato Paschæ. Statim autem dominico sequente nouem lectiones cantandæ sunt, vnde & historiam habent videlicet: Dignus es Domine. Sic enim fit Romæ. Nec his diebus flectenda sunt genua, sed rectè orandum est, quia, vt inquit Ambrosius sub finem Lucæ: Mulieres venerunt ad monumentum, nec flexerunt genua, sed rectè inspexerunt sepulchrum. Nota interim non debere in festo beatæ Mariæ Annunciationis

ſequentiam, quam etiam Proſam appellatam eſſe diximus, cantari, etiam cauſa deuotionis, nec vnquam niſi canatur Alleluya. Moris enim fuit, vt poſt Alleluya cantaretur neuma. Nominabatur autem neuma cantus, qui ſequebatur Alleluya. Poſteà verò quidam Papa inſtituit loco neumæ diei ſequentiam, quę quod Alleluya ſequatur, ſic appellata videri poteſt. Conceditur nihilominus, vt hoc tempore aliquis genua flectat, modò id non apertè, ſed ſecretò faciat, & ieiunet etiam qui velit. Nam, vt ait Hieronymus, vtinam poſſemus omni tempore ieiunare. Sunt autem prohibitæ in ieiunio carnes, quemadmodum & oua, caſeus, lac, quòd, vt idē putat Hieronymus, hæc oĩa ſint carnes liquidæ. Beatus tamen Benedictus permiſit oua, lac & caſeos comedere, vt quamuis libidinis quædam ſint incitamenta, ad maiorem tamen coronam & victoriam comedantur. Verùm eis qui ieiunant piſces permiſsi ſunt, ſed, vt ait Hieronymus, piſciculi pauci, quo facilè intelligitur quòd & parui & pauci eſſe debeāt. Dicitur autem tempus hoc Quinquageſima, quòd per tempus iſtud ſignificetur tempus iubilei, quo plena erit libertas, & noſtra nobis reddetur hæreditas. Vnde profectò & Alleluya cantamus. Verùm genua

nua non flectimus, imò ſtantes oramus, niſi in letanijs. Ad poſtremum autem animaduertamus Paſcha Iudęorum fuiſſe figuram noſtri Paſchatis, & noſtrum viciſsim ſignificare Paſcha futurũ, quod erit in fine mundi. Quod vt pateat ſciendum eſt duo eſſe opera Dei, ſcilicet opus creationis, & opus recreationis. Opus creationis fuit in principio, cùm Deus mundum & omnia quæ in ipſo continentur, creauit. Opus verò recreationis fit quotidie, ſed Deus illud maximè exercebit in die iudicij, quando omnia innouabuntur. Tempori vtriuſque operis noſtrum Paſcha conuenit & concordat. Et quidem tempore creationis, quia tũc angeli Dominum laudauerunt, vnde dictum eſt Iob: Vbi eras cũ aſtra matutina laudarent me, & omnes filij Dei iubilarent antè me? Sic & nos in noſtro Paſchate renati, Alleluya laudando Dominum cantamus. Tempus verò ręcreationis pari ratione noſtrum Paſcha è veſtigio repræſentat. Tres enim illi dies qui Paſcha præcedunt, indicant tempus Antechriſti, cui tres reges manus dabunt, quique poſteà per eos ſeptem ſibi regna ſubijciet, & decẽ regna eius imperio inſeruient. Nam apud nos quemadmodũ illo tẽpore, videlicet ipſo die cœnæ pœnitentes in eccleſiam recipiũtur, eodem-

que die pedes, qui sunt corporis Christi extrema pars, lauantur: ita & Iudæi aqua baptismatis extremo tẽpore mundabuntur. Vnde: Reliquiæ Israhel saluæ fient. Die verò Parasceue pasio recitatur, sicut & tunc ecclesia maximè persequetur. Tunc enim soluetur Sathanas, qui à passione Domini ligatus in inferno detentus fuit, vtque hoc die cymbala non pulsantur, sic tunc concionatores siue prædicatores conticebunt. Quare & in tenebris Benedictus alta voce canitur, quia tum temporis Antechristo interfecto multi gaudebunt, ita vt ignis qui in tenebris modò videbatur penitus extinctus & posteà elicitur, significet, quòd nimirum illo tempore in ijs in quibus spiritus sancti ignis videbitur extinctus, rursum relucescet. Sic in sabbato baptizantur pueri, & tunc baptizabuntur Iudæi. Ipso die Resurrectionis in persona Christi cantamus: Resurrexi & adhuc tecum sum: sed tunc dicemus illud ipsum in persona nostra, quando resurgentes transibimus ex hac mortalitate ad immortalitatem. Debent ergo in octauis Paschæ nouem dici lectiones ex Apocalypsi, quod ostenditur per responsorium, Dignus es Domine. Ideo enim responsoriũ nominatur, quia vt iam sæpe dictũ est, lectioni quæ præcesit

cessit, debet respondere. Nec est quod quis obijciat in æstate qualibet Dominica responsoriũ dici de Trinitate, quũ tamen de ea nulla lectio recitetur. Fuit enim illud ita in primitiua Ecclesia institutũ, vt videlicet singulis diebus Dominis diceretur & lectio nona & responsorium de Trinitate. Sed quia lectio illa in dessuetudinem abijt, tantummodo responsorium remansit. Toto tempore Paschali non debemus flectere genua, nec ex necessitate ieiunare. Sed ex pietate & deuotione vtiq;, vt diximus, licitum est. Nam tempus hoc Paschale octauam significat ætatem, in qua erit perfectum gaudium omnibus sanctis. Vnde est quòd hic nòn ieiunamus, nec genua flectimus, sed stantes oramus, ac delicatius & lautius comedimus, nisi in duabus letanijs, de quibus hîc agendum est.

De letanijs. CAP. CXXII.

PRimò ergo videndum est quid sit letania: secundò quum sint duæ lætaniæ, quare vna dicatur maior, altera minor: tertiò quamobrem fuerint institutæ: quartò quemadmodum in his ieiunandum sit & vestiendum: quintò & vltimò quid populus in letania debeat cantare. Letania interpretatur Latinè supplicatio siue rogatio. Supplicatio

dicitur, quia tunc Deo ſupplicamus, vt à morte ſubitanea & ab omni aduerſitate nos defendat. Rogatio appellatur, quia tunc ſanctos rogamus, vt pro nobis ad Dominum intercedant. Duę ſunt letaniæ, maior & minor. Maior fit in feſto beati Marci Euangeliſtæ. Dicitur autem maior, tum authoritate inſtitutionis, quòd eã inſtituit Gregorius Papa eius nominis primus, qui & magnus Gregorius dictus eſt: tum authoritate loci. Fuit enim inſtituta Romæ, & publico decreto ſancitum, vt vbique celebraretur. Alia letania nominatur minor, quia à minori inſtituta fuit, ſcilicet à beato Mamerto epiſcopo, idque Viennæ. Atque hæc non celebratur niſi in eccleſia Ciſalpina. Quare autem fuerit inſtituta prior letania, hanc reddit cauſam Paulus Montiſcaſsinij monachus Longobardorum hiſtoriographus. Nam, vt inquit ille, tempore Pelagij Papæ tanta fuit aquarum inundatio in vniuerſa Italia, vt aqua aſcenderet ad ſuperiores vſque feneſtras tẽpli beati Zenonis, quod erat Veronę, nec tamen miraculoſe aqua templum influit. Ex qua inundatione per Tyberim affluxit in agros multitudo ſerpentum, inter quos extitit maximus draco, & omnes per duo oſtia Tyberis intrarunt mare. Ex horum ſerpen-

tum

tum venenatu afflato & maximè istius draconis, corruptus est aër, & infectus vsqueadeò, vt inde grauissima pestis inguinaria nata sit, quà homines passim moriebantur. Tum Pelagius Papa indixit ieiunium, & præcepit vt processionem instituerent, quod ita factum est. Sed in ipsa processione ipsemet cum septuaginta alijs expirauit. Jn eius autem locum institutus est Gregorius magnus, qui huiusmodi letaniam vbique terrarum obseruari præcepit. De secunda letania quæ per triduum celebratur, ait Gregorius Episcopus Turonensis, quòd tempore beati Mamerti Viennæ & circa Viennam fiebant crebrò terræmotus & tanti etiam, vt vel maximæ domus & multæ ecclesię inde collapsæ sint & corruerint, quæ tempestas toto anno durauit. Sic etiã sabbato Paschali dũ ipse Mamertus diuinum celebraret officiũ, igne cœlitus demisso combustum est ciuitatis palatium. Prætereà bestiæ vt lupi & apri ex syluis in ciuitatem exibant, atq; homines deuorabant. Pro his ergo incommodis beatus Mamertus triduanũ indixit ieiunium, ad similitudinem Niniuitarum, pręcepitque vt processionem facerent, vt quemadmodum illi per triduanum ieiunium vrbis euaserunt subuersionem, ita hi liberarentur ab istiusmodi

modi aduersitatibus, quod ita factũ est. Gregorius autem ille, cuius paulò antè mentionẽ fecimus, legitur statura fuisse admodũ exigua, vsqueadeò vt quũ fortè Romam veniret, omnes ipsum paruipẽderent, atque ipse etiam Papa miratus fuerit, quòd tam paruus homuncio factus esset Episcopus, ad quem ille honestè respondit: Ipse Deus fecit nos, & non ipsi nos. Simile quippiam dixit beatus Hilarius cuidam ipsum vocãti Gallum: Non sum, inquit, natus Gallus, sed ex Gallia, & tu es Leo, sed non ex tribu Iuda: sic enim vocabatur.

De institutione & modo letaniarum.

CAP. CXXIII.

INstituit igitur beatus Mamertus, vt singulis annis hæc letania tribus diebus cõtinuis in Ecclesia Cisalpina celebraretur, quod ita Romæ fuit canonizatum. Papa etiam Liberius instituit vt pro fame, pro bello, pro peste, pro clade, & huiusmodi aduersitatibus imminẽtibus semper letanias faceremus, vt sic illa per supplicationes, orationes & ieiunia euitaremus. Vocantur autem hæ processiones letaniæ Græco vocabulo propter authoritatem Græci sermonis, sicut Pascha & Pentecoste. In his letanijs ieiunandum est cibo Quadragesimali, in vestibus pœnitentialibus. Nam & omnes

nes illo die à mundanis operibus prorſus abſtinere debent, etiam ſerui & ancillæ, ac intereſſe tantiſper proceſsioni, donec ipſa celebretur. Vt, quemadmodum omnes peccauerunt, ita etiã omnes pro venia ſupplicent. In huiuſmodi autẽ proceſsionibus itur in magnis Eccleſijs ſepteno ordine, vnde ſeptiformes dictæ ſunt. In primo ordine ſunt clerici, in ſecũdo monachi & canonici, in tertio moniales, in quarto pueri, in quinto laici ꝓuectæ ætatis, in ſexto viduæ, & in ſeptimo coniugati. Sed quod nos non poſſumus in numero perſonarum, id ſupplemus in numero letaniarũ. Septies enim letaniã dicere debemus. Vbi obiter animaduertamus quod Rupertus Tuitienſis Abbas dixerit vltimã letaniã multis annis incepiſſe ante primã. Nos autẽ has letanias ideò maximè hoc tempore facimus, quoniã tum præcipuè bella exoriri ſoleant, & terræ fructus, qui adhuc ſunt teneri, vel in flore, corrumpi iniuria nebularũ, vel pluribus alijs modis poſſint. Vt ergo Deus hæc oĩa auertat, inſtituimus letanias, continuantes vltimam Aſcenſioni, vt per ieiunium & orationes Chriſtũ ſequi, & ad cœlos aſcendere mereamur. Draco qui triduo illo deportatur inflata & longa cauda duobus quidem diebus ante crucem & vexilla, poſteà

ſteà vltimo retro, ſignificat diabolum, qui tribus temporibus ante legem, ſub lege, & tempore gratiæ, quæ per hos tres dies indicātur, homines fefellit, aut fallere conatur. Primis duobus temporibus quaſi erat Dominus orbis, vnde Chriſtus eum vocat principem mundi. Tempore verò gratię per Chriſtum fuit deuictus, nec audet ita apertè regnare, vt prius, ſed per ſuggeſtiones homines latenter ſeducit, quos pigros, & remiſſos videt in bonis operibus, nec viam vitæ ſectantes: ſicut in deſerto debiles & infirmos, & eos, qui remanebant vltimi, hoſtes à tergo veniētes, quaſi aberrantes interficiebant. Inde profectò eſt, quod primis duobus diebus præcedit, & vltimo ſequatur. Ipſe eſt draco & leo. Draco modò eſt, quia homines non ita apertè, ſed latenter decipit. Leo erit tempore Antechriſti, quoniam tunc manifeſtè ſæuiet in nomen Chriſti. Draco fuit, quando Chriſtū ſuper pinnaculum templi vbi multos antè per vanam gloriam ſeduxerat, latenter fallere voluit, & tentauit inquiēs: Si filius Dei es, mitte te deorſum. Et quaſi hoc facere poſſet ſecurè addidit: Quoniam angelis ſuis mandauit, &c. Bene enim intelligebat ſcripturas, ſed quod ſibi malo erat ſubticuit, videlicet: Super aſpidem & baſiliſcum

liſcum ambulabis &c. Leo autem fuit in paſsione Domini qui ipſum crucifigere etiam curauit, de illo ait Ioannes in Apocalypſi: Ecce draco magnus rufus habens capita ſeptem & cornua decē, & in capitibus ſuis diademata ſeptē, & cauda eius trahebat ſecum tertiam partem ſtellarum. Per ſtellas hic ſignificantur homines, qui tripartitò diuiduntur, in perfectos, imperfectos & reprobos. Tertiam ergo partem ſtellarum trahit ſecum diabolus, nimirum reprobos, nam hi ſunt cauda illius. Alibi vocat eum Chriſtus ſathanam: Videbam Sathanam tanquam fulgur de cœlo cadentem. Et ad Petrum inquiens: Vade retro me Sathana. Non eſt autem intelligendum quod vocet eum diabolum, ſed aduerſarium, quod interpretatur ſathanas. Hæc enim eius loci mens & ſententia eſt: Vade retro me ſathanas, id eſt, ſequere me per imitationem paſsionis, Noli diſturbare paſsionem meam. Vel certè hæc: Videbat enim Chriſtus, vt ait beatus Hilarius, dæmonem in aurē Petri ſuggerentem, vt impediret ſuam paſſionem, & ait ei: Sathan, Sathan. Ac ſi diceret, nequicquam & fruſtra laboras. Et conuerſus ad Petrum dixit: Vade retro me, id eſt, ſequere, imitando meam paſſionem.

Apo.12.

Luc.10.

De festo Apostolorum Philippi & Iacobi. CAP. CXXIIII.

NVnc dicendum est de quibusdam solennitatibus, quæ hoc tempore in ecclesijs celebrantur, videlicet de festo sancti Philippi & Iacobi, & omnium Apostolorum (sic enim est in magnis & plenis calendarijs) de Inuentione sanctæ Crucis, de festo Ioannis ante portam latinam, & beatæ Mariæ ad martyres, & de commemoratione sancti Michaëlis. Hoc ergo tēpus, vt prædictū est, significat octauam ætatem, vbi bonum quod erit in dispari claritate singulorum, futurum est omnium. Vnusquisque enim gaudebit perindè ob alterius bonum, ac propter suum, & bonum omnium, erit singulorum. Quare quum tempus hoc maximè solennitatibus conueniat, cumque in primitiua Ecclesia Apostoli non haberent particulares solennitates, statutum fuit vt ipsis Calendis Maij celebraretur solennitas in honorem omnium Apostolorum. Hoc etiam die festum est Philippi & Iacobi idque ideo, quia fortè illo die passi sunt. Hic Iacobus minor appellatus est, non vtiq; ætate, sed vocatione, sicut fit inter monachos, vt qui ante factus est monachus, etiamsi vel puer sit, tamen præcedat eum, qui quantus quantus sit, postea

ſtea cœnobium ingreſſus eſt. Dictus eſt præterea frater Domini, vel quia ſimilis erat ei facie, vt dicitur, vel ideò, quia erat filius Alphæi, fratris Ioſephi viri beatæ Mariæ, & Mariæ ſororis eius. Et qui ita ex vtraque parte ſanguinis ſeſe contingebant, apud Iudæos fratres vocabantur. Ieſus autem putabatur eſſe Ioſephi filius. Hic Iacobus dictus eſt primus poſt paſsionem Chriſti Hieroſolymæ miſſam celebraſſe, & Petrus Antiochiæ. Idem hic Iacobus factus eſt Epiſcopus Hieroſolymitanus, qui quum nomen Chriſti prædicaret, & publicè fateretur præcipitatus eſt à Iudæis è pinnaculo templi, & pertica fullonis interfectus. Alter verò Iacobus maior appellatus eſt, & vocatione & dignitate, quia familiarior fuit Chriſto. Ad ſecreta enim ſui operis eum vocabat, vt quãdo transfiguratus eſt, & quando mortuum ſuſcitauit in domo.

De inuentione ſanctæ Crucis. CAP. CXXV.

CRuce Domini inuenta ab Helena matre Conſtantini per Iudam, vt narrat hiſtoria, feſtum eius primò celebratum eſt Hieroſolymæ. Sed Euſebius papa trigeſimus à beato Petro illud poſteà vbique terrarum celebrari præcepit. Iudas ille, per quẽ crux inuẽta fuit, legi-

tur posteà ad fidē fuisse cōuersus, & appellatus mutato nomine Quiriac⁹, creatusque tandem episcopus Hierosolymitanus. De quo quidem diabolus, cùm alterum sibi amicum expectaret, sic dixisse fertur: Per Iudam Christus morti traditus est, & per hunc Iudam Christus mortuus exaltatus, sed breui Iulianus amicus meus rex erit, qui me de illo egregiè vindicabit. Quod sanè ita factū est, vt qui ipsum interfecit, quemadmodum dicitur. Ferunt Iulianum hūc Monachum fuisse, & magnum religionis simulatorem, adeò vt quædam mulier tres ollas auro onustas, ita vt in earum orificijs aurum cinere cooperiretur, ne facilè inueniretur, apud eum deposuerit, eiusque fidei concrediderit: Quandoquidem virum illum sanctū esse credebat, nec tamen cōfessa est in ijs aurum inesse. Sed eo inuento ab illo & furato ollas cinere impleuit, & mulieri requirenti depositum reddidit. Cū verò Paulò pòst mulier aurum sibi quæreret, nec inueniret, non potuit, quod ipse haberet, conuincere, quod de auro nullos habebat testes. Nam alij monachi, ad quorum testimonium ollas tradiderat, nihil in eis præter cineres viderant, atque ita aurum obtinuit. Quo quum Romam fugisset, & sequenti tempore cōsulatum obti-

obtinuiſſet, factus eſt Imperator. Qui cùm magicæ artis à puero peritus eſſet, ac eam multũ adamaret, plures ſibi magiſtros aſciuit. Cùm ergo quodam die abſente ſuo magiſtro ſolus domi manſiſſet, ac legere inciperet dæmonum coniurationes, conuenit ante ipſum magna multitudo dæmonum, qui omnes erant nigri, vt Aethiopes. Tunc ille præ timore fecit ſignum Crucis, & omnes ilicò euanuerunt. Quod quum Iulianus magiſtro ſuo referret quęrenti quid ipſe vidiſſet: dixit ei magiſter, ſignum illud dęmones maximè odio habere. Electus ergo hic in Imperatorem, & adhuc eius rei recordans, cùm artem magicam exercere vellet factus eſt Apoſtata. Signa Crucis vbique deſtruxit, & Chriſtianos quantùm potuit perſecutus eſt, credens aliter fieri non poſſe, vt ſibi dæmones obtemperarent. Quare etiam tunc Iudam modò appellatũ Quiriacum interfecit, per quem crux fuerat inuenta. Legimus prætereà militem quendam ſimiliter Quiriacum vocatũ, hunc Iulianum interfeciſſe. Nam quum hic per Epheſon ſuum duceret exercitum alios gentiles expugnaturus, qui aduerſus eum & Romanos inſurrexerant, & videret iſtic quandam Abbateiam, mandauit eis vt ſibi prandia pararent. Sed hi planè negauerunt,

uerunt, tum quia apoſtata eſſet, tũ quia pauperes erant. Tunc ille ad hæc ira excandeſcens, eis rurſus nunciauit, ſe priuſquàm annus finiretur locũ iſtum deleturum eosque interfecturum, & omninò effecturum vt iſtic ſegetes ſuccreſcerẽt. Quo ſanè audito timuerũt monachi, ſed abbas eorũ vir ſanctiſsimus eos in Domino confortauit, & effecit vt ſua cõfortatiõe iã ad martyriũ eſſent parati. Quadam verò nocte, cùm abbas in oratione perſiſteret, viſa eſt ei beata Maria monaſterium aperire, & ad tumulum cuiuſdam militis, qui dicebatur Quiriacus, quique mortuus erat nondum ſeptem diebus & iſtic ſepultus, venire ac ei vt inde ſurgeret & ſe amaret ac de Iuliano eam vindicaret præcepiſſe. Tum ille ſurgens, ſe armis ſuis, quæ adhuc in templo affixa erant, induit, & equum ſuum, qui adhuc in ſtabulo erat, vidente Abbate aſcendit, & ad fines Iuliani ſe contulit. Sequenti die quæcunque viderat abbas, ſuis monachis narrat ordine. Qui militis tumulum aperientes, vt rem probarent, nec inuenerunt corpus, nec equum, nec arma. Tertia verò die confligente Iuliano cum ſuis hoſtibus, interfectus eſt à prædicto milite, & ſequẽti nocte miles vidente abbate ad ſepulchrum ſuum redijt, equumque & arma in lo-

in locis suis reposuit. Post hunc Iulianum fuit Cyprianus homo gulæ & luxui deditus, qui ad beatam Iustinam virginem, quum ad suam luxuriam concitare vellet, misit quēdam dæmonem, qui huiusmodi immunditiæ præerat, sed signo Crucis repulsus est. Misit rursus alium fortiorem, qui eodem modo Crucis signo se deuictum fatebatur, ita vt hinc Cyprianus ad fidem conuersus sit. Tantæ potestatis est crux Christi, per quam ille nos planè immeritos æternæ fœlicitati restituit.

De sancto Ioanne Euangelista ante portam latinam.

CAP. CXXVI.

NEro interfecerat Petrum & Paulum, quo mortuo successit ei Vespasianus, atque ei Titus, cui posteà Domitianus. Sub hoc beatus Ioannes Euangelista profectus est Romam, vt istic verbum Dei concionaretur. Domitianus autē ipsum poni curauit in dolium feruētis olei plenum ante portam Latinā, sic enim vocabatur. Sed beat⁹ Ioānes nullam istic sensit læsionē diuina gratia ipsum protegente. Quantū tamē ad illū attinet, martyr fuit. Quapropter festum de illo agitur, non secus ac si martyrium ibi sustinuisset. Tum à Domitiano in Pathmos insulam deportatus est. Sed

tandem à Nerua Imperatore reuocatus est. Notemus hîc tres tantùm Apostolos viuos fuisse Romæ; Petrum nempè, Paulum & Ioannem, ac tres item Euangelistas, Ioannem, Marcum, & Lucam. Prætereà animaduertamus Christi Apostolos siue Discipulos non ideo fuisse passos, quòd Christum prædicabant, sed quòd ipsum deificabant, ac Deum esse aiebant sine Romanorum authoritate, quod ipsi prohibuerant.

De festo beatæ Mariæ ad martyres.

CAP. CXXVII.

CVm singula Romanorum idola nõ possent templum Romæ habere, fecerũt Romani vnum templum omnibus idolis, quod dictum est Pãtheon. Illud templum impetrauit dari Ecclesiæ Christi Bonifacius quartus Papa à Phoca Cæsare Constantinopolitano Imperatore, & illud rejectis idolis, omnique eorum spurcitiæ dedicauit in honorem beatæ Mariæ & omnium martyrum, (nondum enim fiebant festa confessoribus) & statuit vt singulis annis celebraretur illo die festum Martyrum, sicut ipsis Calendis Maij festũ Apostolorum. Sed quia in illo mense non est tanta copia victualiũ, vt in alijs (solet enim tunc annona deficere) & populus qui confluebat ad illa solẽnia, propter inopiam ciborum

ciborum quandoque non poterat bene celebrationi vacare, ideo Gregorius minor, qui eius nominis quartus fuit, duo hæc festa transtulit, & ea Calendis Nouembris quando maior est rerum copia fieri instituit. Nec solùm Apostolorum & martyrum, sed etiam Trinitatis, omnium Angelorum & Archangelorũ, Patriarcharum, Prophetarum, & aliorum sanctorum atque sanctarum, velut festum generale, cuius item officium ordinauit.

Quare non celebremus festa sanctorum qui cum Christo surrexerunt.

CAP. CXXVIII.

QVæritur quare non celebremus hoc tempore festa sanctorum qui cum Christo surrexerunt, vel cum illo in cœlos ascenderunt. Debemus enim de eorum glorificatione gaudere & solennizare, sicut de alijs sanctis, quũ certi simus eos ascendisse. Verùm eius rei ratio talis est: De morte eorum non solennizamus, quia ad inferos descenderunt. De glorificatione autem in anima festũ aut in Pascha aut saltem in Ascẽsione Domini deberemus celebrare, sed nõ possumus propter authoritatem & magnitudinem officiorum illorum dierum. Obumbraretur enim eorum festiuitas dignitate maioris solennitatis. Quem-

admodum si cum rege veniret alicuius familiaris propter præsentiam regis non tam diligenter ei obsequeretur, quàm si solus veniret. Ideo ergo statutum est, vt alijs anni temporibus, ijs diebus, quibus Ecclesiæ sibi dedicatę fuerunt, festa illorum celebrentur, vt festiuitas beati Ioãnis Baptistæ sub finem Augusti, qui tamen circa Pascha mortuus est. Propter eandem sanè rationẽ festum beati Iacobi Compostellæ in Iulio obseruatur. De festo beati Petri ad vincula alibi dicetur. Animaduerte ergo quod festa sanctorũ veteris Testamenti, vt Abrahami, Isaci, Iacobi, Dauidis, Danielis & aliorum in Græcia & Venetiæ colantur, habeantq; istic suas Ecclesias.

De sancto Michaele.

CAP. CXXIX.

DE festo sancti Michaëlis dicimus, quod hoc tempore Barbari Apuliam ingressi sint, eamque miserè depopulati. Quare Christiani indicto ieiunio triduano auxilium sancti Michaëlis implorauerunt. Et cùm essent congregati instructaque acie exercitum aduersus hostes producerẽt, apparuit eis sanctus Michaël, quasi illis auxilium præstans, tum hostes versi sunt in fugam. Quia ergo per beatum Michaëlem victoriam obtinuerunt, ideo statutum est

est vt eo die semper festum eius celebraretur.

De varietatibus huius temporis.

CAP. CXXX.

DIcto de festis, considerandæ sunt quędam huius temporis varietates. Sunt enim tres hæ septimanæ quasi proprijs vocabulis nuncupatæ. Prima est Paschalis, secunda in albis, tertia expectationis, illa videlicet, quę est post Ascensionem Domini. Prima dicitur sanctificata, quia homines per baptismum sanctificati tota illa septimana vestem gerunt in qua baptismum susceperunt; quę significant primam stolam. Secunda septimana appellatur in albis, quoniam tunc baptizati altero sabbato vestes baptismi deponentes, albas induũt vestes. Vel quoniã tunc solent illi qui baptizati sunt confirmari ab episcopis, & alias albas vestes induere, vsque ad sequens sabbatum. Vel certè ideo nominatur in albis, quia significat vitam æternã, in qua vtraque stola vestiemur. Tertia tandem nũcupata est, vt diximus, septimana expectationis, quòd repręsentet tempus illud, quo Apostoli expectauerunt aduentum spiritus sancti. Atque hinc animaduertamus quosdam solere ieiunare ab Ascensione vsque ad Pentecosten, quia Apostoli eo tempore dicuntur ieiunasse.

se. Sed D. Gilberto videtur non esse ieiunandum, quod ad Paschale tempus pertineat. Alia item varietas hîc est attendenda. Septimana enim Paschalis non protenditur nisi vsque ad sabbatum in albis, atque ita Pascha pro octauis sex dũtaxat dies habet. Septimana in albis incipit à sabbato in albis, & finitur in altero sabbato; & sic durat octo diebus. Octauæ Ascensionis cùm deberent terminari quinta feria ante Pentecosten, protrahuntur vsq; ad Pentecosten. Nam licet duo dies qui octauis supersunt, ad missam officium suum facilè possint ab dominica accipere, tamen non haberent ad nocturnos inuitatorium vel respõsoria, nisi ab Ascensione Domini illa peterent. Vnde profectò decem illi dies pro vna octaua reputantur. Nec id quidem mirum quum totum Paschale velut vna habeatur octaua, quemadmodum etiam tempus illud à Natiuitate Domini vsq; ad octauas Epiphaniæ.

De Pentecoste.

CAP. CXXXI.

HIs breuiter de Paschali tempore expositis, de Pẽtecoste Domini deinceps agendum est. Populus Israeliticus quatuor præcipuè celebrat solennitates, Pascha scilicet, quia tunc eos Dominus liberauit ab Aegyptiorum seruitu-

seruitute, & à percussione angeli aspersis immaculati agni sanguine postibus. Non enim fuit domus alicuius Aegyptij, in qua nō mortuus aliquis cōspiceretur. In domibus verò Hebręorum minimè. Celebrant prætereà Pentecosten, quia tunc acceperunt legem, & scenophegiam in Sep̄tēbri, quæ interpretatur fixio tabernaculorū. In Hyeme deniquè celebrant Encenia, id est, dedicationem templi. Nos autem tantum duo istorum seruamus, Pascha videlicet & Pentecosten, sed alia ratione atque illi. Illi enim celebrant Pascha, quòd tunc ab Aegyptia seruitute fuerint liberati: Nos ideò Pascha celebramus, quia tunc per Christum redempti sumus. Illi celebrant Pentecosten, quòd tum legem acceperunt, nos ideò, quia tunc accepimus spiritum sanctum. Illi acceperunt legem in tabulis lapidæis extrinsecus scriptam. In tabulis quidem lapideis, ad designandum eorum duritiem. Extrinsecus verò scriptam, quòd literæ spiritualem intelligentiam non pertingebant. Sed spiritus sanctus datus est septuaginta duobus discipulis in corde digito Dei intus spiritualem intelligentiam eis dictante. Verùm animaduerte aliud esse Pentecosten, aliud quinquagesimam, itemque quinquagesimam multifariam

accipi. Est enim quinquagesima dierum, annorum, Psalmorum, personarum & denariorum. Rursus quinquagesima hęc dierum triplex est. Est enim vna à dominica, quæ vulgò appellatur: Esto mihi, vsque ad Pascha: alia à Paschate, vsq; ad Pentecosten, & tertia, à sabbato in albis, vsque ad sabbatum post Pentecosten. Prima est pœnitentiæ & afflictionis, secunda lætitiæ & exultationis, tertia velut figuræ. Præfigurat enim octauam ætatem, in qua vtraq; stola induemur. Ex quo quidem fit, quod duo Alleluya illa quinquagesima cantamus, quorum primū significat corporis stolam, secundum animæ. Sic quoque tres sunt Psalmorum quinquagesimæ: Prima est à Beatus vir vsque ad Miserere mei: Secunda à Miserere mei, vsque ad Domine exaudi: Tertia denique à Domine exaudi, vsque ad Omnis spiritus laudet Dominum. Hæ quinquagesimæ, dies diluuij significant. Tot enim diebus aquarum fuit inundatio, scilicet centum & quinquaginta diebus. Ideò autem tres quinquagesimas Psalmorum cantamus, vt Deus à tali nos diluuio & ab omni malo defendat. Quinquagesima porrò annorum erat iubilæus. De quinquagesima personarum habetur in Genesi, vbi Abraham in hunc modum

à Do-

à Domino quærit: Si septuaginta, inquit, in populo inueniantur iusti, nunquid eis parces? Ita respondit Deus, & sic posteà de sexaginta, & quinquaginta, vsque ad decem. De quinquagesima verò denariorum habetur in Euangelio, vbi de duobus agitur debitoribus, quorum vnus debebat centum denarios, alter quinquaginta. Sed hæc de illis dixisse satis sit. Nunc autem ad propositum redeamus. Dicitur ergo Pentecoste à πεντήκοντα quinquaginta, quod dies hæc à resurrectione Domini distat quinquaginta diebus. Hinc πεντηκοστὸς Latinè dicitur quinquagesimus. Sicut enim populus Israheliticus quinquagesimo die à Pascha, quod celebrauerunt in Ramesse, venerunt ad montem Dei Oreb vel Sina, quod idem est, & legem tunc acceperunt. Ita die quinquagesimo à passione Domini spiritus sanctus discipulis in superiori cœnaculo aduẽtum eius expectantibus datus est in linguis igneis. Et in linguis vtique, vt in omni genere linguarum & sermonum facundi essent. In igneis verò ideo, vt inflammarentur amore charitatis. Datus est igitur spiritus sanctus discipulis, cuius gratia est septiformis, quoniam numerum scilicet septenarium, maximè obseruant Iudæi in omnibus, idque non

 sine

fine specie figuræ. Ipsi enim celebrant septimum diem videlicet sabbatum, septimam septimanam, nempè Pentecostē, septimum mensem, nimirum Septembrem, qui apud eos ferè habetur celebris & septimum annum, vtpote quum serui à Iudæis manumittebantur, si vellent. Si autem aliquis manumitti non vellet, sed in Domini seruitute remanere, is ad postes tabernaculi, vel templi ducebatur, atque eius aures subula perforabantur, quod erat signum seruitij, ne amplius manumitteretur, si forsitan posteà ex seruitute manumitti vellet. Sic quoque hoc anno quæcũque terra ex se gratis procreabat, erant communia. Non enim colebatur eo anno. Pari ratione nos septimo die videlicet in sabbato, baptismum celebramus. Sabbatũ enim requiem significat, & nos per baptismũ sabbatizamus, id est, requiescimus. Quoniam quando homo baptizatur, habet anima eius quietem, quum per spiritũ à vitijs emendata in fidei vnitate quiescit. Sciendum ergo est duobus tantũ sabbatis regulariter baptismũ celebrari. Sabbato videlicet Paschali, & Pentecostes. Paschali quidem sabbato, quoniam in passione Christi omnes baptizamur, hoc est, redimimur. Sabbato verò Pentecostes, quia tunc per spiritum sanctum

mun-

mundamur, & sanctificamur. Atque huius quidem sabbati officium nunc tradendum est.

De Officio sabbati Pentecostes.

CAP. CXXXII.

OFficium huius diei nihil discrepat ab officio sabbati Paschæ, excepto quod in eo prima lectio sit de Adamo, id est, de mundi creatione. Hic verò prima est, de Abrahamo. Et huic quidem lectioni de Abrahamo, canticum subiũgitur, illi verò de Adamo, non vtique. Duæ hæ lectiones illos duos parentes significant, quorum vnus fuit pater erroris & deuiationis, scilicet Adamus: Alter fuit pater fidei & reuocationis, videlicet Abrahamus. Lectioni de Adamo non subiungimus canticum, quod ille non bene nobis cecinerit, quoniam transgressus est Dei mandatum. Vnde non respondemus ei, quasi nobis male cantanti. Quod autem male cantauerit ex eo patet, quod ei dictum est: Maledicta terra in operi tuo. Lectioni de Abrahamo canticum subiungimus, vt qui bene nobis cecinerit, vnde ei dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Tacentur autem hac die tituli, propter paruulos, qui necdum cognoscunt autores noui & veteris testamenti. Missa hoc sabbato ita incipit, quemadmodum

dum sabbato Paschæ videlicet, per Kyrieeleison. Proinde Gloria in excelsis tam hoc, quàm illo sabbato canitur, atque etiam die cœnæ, sed non nisi in illa ecclesia, in qua consecratur chrisma. Alibi enim cantari non debet. In vesperis deniq; hi dicuntur psalmi: Laudate pueri Dominum, Laudate Dominum omnes gentes, Lauda anima mea Dominũ, Laudate Dominum quoniam bonus, & Lauda Hierusalem Dominum.

De ieiunijs quatuor temporum.
CAP. CXXXIII.

Dicendum modò est de ieiunijs primitiarum, quæ in septimana Pentecostes solent cõtingere. Et primò quidem de origine, secundò de institutione, tertiò de nomine & eius ratione deinde de officio, & vltimò de ordinibus, quæ in ijs celebrantur, oportet dispiciamus. Origo istorum ieiuninorum sumpta est ex veteri Testamento. Sicut enim populus ille Deo ex omnibus rebus suis dabat primitias: Sic nos ex temporibus primitias, & nõ solum ex temporibus, sed etiam ex omnibus quæ possidemus dare debemus. Nunc sequitur de institutione.

De institutione Ieiuniorum quatuor temporum &c. CAP. CXXXIIII.

In pri-

IN primitiua Ecclesia fuit institutum vt ieiunia hæc quoque anno ter fierēt. Sed Calixtus Papa instituit vt quater fierent, sumens rationem ex veteri Testamento. Iudæi nanque quater ieiunabant in anno, ante Pascham, Pentecosten, Scenophegiam, id est, ante fixionem tabernaculorum in Septembri, & ante Encenia, id est, dedicationē in Decembri. Præterea si ter fierēt, & tres dies singulis vicibus ieiunarentur, anno diuiso in tres partes remanerent semper aliquot dies, quorum primitias non redderemus. Sunt rursus & multæ aliæ rationes, quamobrem quater fiant in anno. Vna est, quòd in humanę naturæ cōstitutione quatuor sint qualitates, vtpote quòd simus calidi, frigidi, humidi, sicci, ex quibus qualitatibus quilibet peccandi petit delectationes. Vt ergo quatuor has qualitates à peccandi libidine refrenemus, quater in anno ieiunamus. Vel talis etiam ratio reddi potest: Homo constat ex anima & corpore, Corpus autem consistit ex quatuor elementis. Sed anima tres potissimū habet proprietates, vti ratione, irasci & concupiscere. Quare vt hæc in nobis moderentur, quater in anno tribus diebus ieiunamus, vt quaternarius numerus referatur ad corpus, ternarius ad animam. Distinc. 96.

Rursum annus in quatuor tempora diuiditur, quorum vnumquodque tres habet menses. Quater igitur in anno ieiunamus tres dies, pro quolibet mense diem vnum. Est iterum alia ratio, cur quater ieiunamus, ob quatuor videlicet anni tempora. In Hyeme enim mandamus terræ semina, in Vere arbores florescunt & vineæ pubescũt, in Aestate metimus nonnullas fruges, & in Autumno colliguntur vuæ. Quater denuò ieiunamus, quia vt veteres quoque anno quater ieiunabant quadragesimam diem, & nos his temporibus tres dies ieiunamus. Dicuntur autem ieiunia quatuor temporũ, vel ieiunia primitiarũ, vel ieiunia duplicia, quia fiunt tribus diebus, quibus solemus ieiunare in vna septimana. Sunt verò instituta, vt dictum est, à Calixto Papa, & prima huiusmodi ieiunia fiunt in Martio, in prima videlicet septimana Quadragesimæ, vt in nobis marceant vitia. Non enim omnino possunt extingui. In Aestate fiunt secunda, nimirum in septimana Pentecostes, vt quoniam tunc venit spiritus sanctus, & nos esse debeamus feruẽtes spiritu. Tertia ieiunia fiunt ante festum sancti Michaëlis, in tertia septimana Septembris, quòd quemadmodum tunc arborũ fructus colligantur, & nos quoque deceat

Deo

Deo reddere bonorum operum fructus. Quarta postremò fiũt in septimana ante Natale Domini, scilicet in Decembri, quia sicut tunc herbæ moriuntur: ita & nos oportet mori mũdo, & renasci Deo. In horum ieiuniorũ quarta feria dici debent duæ lectiones tono siue voce nocturnali, vna ex veteri testamento, altera ex nouo tono & voce communi, ad significationem eius, quòd qui ordinandi sunt sabbato sequẽti, oporteat vt sint vtriusque Testamenti periti. Idem indicat mitra Episcopalis per duo illa cornua. Debet enim hic vtriusq; testamenti non esse ignarus, quo tanquàm duplici cornu possit ferire fidei inimicos atque hæreticos. Sexta ieiuniorum feria vna duntaxat dici debet lectio, quòd author veteris & noui testamenti vnus & solus sit Deus, atque ex veteri & nouo Testamento vnum factum sit Euangelium. Sabbato autem quatuor recitantur lectiones, antequàm celebrentur ordines, quarum prima pertinet ad populum, secunda ad ecclesiæ primates, tertia ad ministros, quarta ad omnes religiosos. Lectio Danielis ideo sequitur de tribus pueris, quòd qui sunt ordinandi, in fide debeant esse probati, sicut illi fuerunt. Sunt autem hi circa tria potissimũ inquirendi, circa naturã, vtrum videlicet ex le-

23. q. j Episcopus.

ex legitimo matrimonio sint procreati, circa literas & circa vitam ac bonam cõuersationem. Notemus ergo hîc, quòd Archipresbiter ordinandos prius debeat offerre Archidiacono: vnde hic etiam dicitur vicarius, quoniam in hoc vicẽ supplet sacerdotum. Eorum enim esset hoc facere. Archidiaconi officiũ est eos examinare & scrutari in vita, in natura & honesta conuersatione, atq; ita eos tradere in manus scholasteris, cuius minus est periculum facere in literis. Sic itaque diligenter inquisiti debent tradi in manus Episcopi. Post lectionem Danielis subiungitur cantus Benedicite. Sed quare ad lectionem Danielis non flectuntur genua, suprà dictum est. Epistola Pauli deinde legitur, ad quam genua non flectimus, quoniam ad nouum pertinet testamentum. Huic deinceps tractus subiungitur cum graui cantu, quòd ordinati graues esse debeant & constantes, ne facili superbiæ flatu efferantur. Obiter tamen animaduerte nõ permissum esse, vt eadem die bis aliquis ordinetur. Sed si necesse fuerit, potest ordinari sabbato in diaconum, & dominica sequẽti in sacerdotem, & posteà in octauis Pentecostes potest consecrari in episcopum.

De tempore peregrinationis ac festis in eo contentis. CAP. CXXXV.

Ab hoc

AB hoc ergo ſabbato incipit tempus peregrinationis, quoniam ſumus quidem in itinere quo venitur ad patriam, ſed hoſtes & aduerſarios habemus antequàm illic perueniamus, nimirum carnem noſtram, mundum & diabolum. Legimus hoc tempere librum Regum, vbi bella nobis proponuntur & victoriæ, vt & nos contra hoſtes fortiter pugnemus, & adepti victoriã in cœlis tandem coronemur. Et notemus obiter apud authores tribus potiſsimũ nominibus appellari Iudæos. Primò, quia vocantur recutiti, vnde Iſaias: Recutita, inquit, ſabbata, id eſt, Iudaica, quoniam reciſam verendorum cutem habent. Appellantur etiam Paleſtini: vnde Ouidius: Terra Paleſtino ſeptima culta viro. Et communi nomine Iudæi ab Iuda filio Iacob, qui vnus fuit ex duodecim Patriarchis. Quantumuis enim duodecim fuerint tribus, quæ à duodecim filijs Iacob deſcenderunt, à Iuda tamẽ Iudæi ideo ſunt appellati, ꝙ de regno Iudę hoc pacto prophetauerat Iacob: Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de fœmoribus eius, donec veniat qui promiſſus eſt. De tribu autem Iuda venit Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Notemus prætereà, quòd aliquæ ſint octauæ deuotionis, vt ſancti Nicolai, & ſanctæ

Mariæ Magdalenæ, qui octauas non habent, sed quoniam sunt quarundam Ecclesiarum patroni, ideo eis fiunt octauæ. Sunt & octauæ venerationis, vt in magnis solennitatibus, & significationis vt Petri & Pauli, quę secundam significant stolam quam habituri sunt, videlicet corporis glorificationem. Paulus historiographus diaconus Romanæ curiæ monachus Casſinienſis, cum die quodã Paschalem cæreum consecraret, fauces eius raucæ factæ sunt, quum prius esset satis vocalis. Vt ergo vox ei restitueretur, in honorem sancti Ioannis Hymnum hũc composuit: Vt queant laxis, &c. vnde in principio petit vocis restitutionem, sicut restituta est Zachariæ merito sancti Ioannis. De quo quidem dicemus, si primò festum Geruasij ac Prothasij breuiter exposuerimus. Et quidem hoc vnum hîc dicimus, quòd in eorum officio cantatur: Loquetur Dominus pacem in plebem suam. Nec hoc sanè sine causa tum temporis dicitur, quòd in horum festo reformata fuerit cõcordia inter Longobardos & Romanum inperium. Cætera de illis historia plenè perstringit.

Festum Geruasij ac Prothasij.

De Natiuitate sancti Ioannis.

CAP. CXXXVI.

VIdeamus igitur modò de ipsius sancti Ioannis Natiuitate, & primò

mò quamobrem Natiuitatis eius celebretur cùm in peccati fuerit conceptus. Nullius enim conceptio facta in amplexu maris & fœminę, poteſt eſſe ſine peccato. Quidam enim ſunt ſine patre & matre, vt Adamus: Alij ex patre ſine matre, cuiuſmodi fuit Hæua: Alij verò ex patre & matre, quod eſt frequentius, vt Abelus: Alij tandem ex matre ſunt ſine patre, qualis eſt Chriſtus. Vnde in perſona illius dictum eſt: Ego ſum vermis & non homo, hoc eſt, ſecundum legem vermium natus, non autem hominum. Sed animaduertatur hîc hominem prius, vt ita dixero, ſeminari, ac poſteà in vulua concipi, ibique carnem formari: Verùm poſt quadraginta & ſex dies creari animam, & corpori infundi, ſecũdum Theologos, quibus magis credendum eſt, quàm phyſicis. Celebratur ergo huius natiuitas ſecunda, quando nimirùm primò exijt in lucem. Nam prima eſt, quando ipſa anima corpori infunditur. Secunda verò quum prodit in lucem. Quare iuxta ſecundam, ſine peccato fuit conceptus. Sanctificatus enim fuit in vtero quemadmodum Hieremias, in cuius prophetia hoc ita continetur: Antequàm exires de vulua ſanctificaui te, &c. Quod quidem in huius figuram fortaſſe dictum fuit. Sed de quo gene-

genere sanctificationis hoc istic dicatur, Deus nouit. Sunt qui putent de sanctificatione originali dictum fuisse, idque hoc pacto probare conantur, quòd videlicet spiritus sanctus puerum repleuerit, atque adeò vt ex istiusmodi spiritus sancti repletione, & repleta fuerit mater. Atqui si esset in originali, foret vtique & in mortali. Ergo neque puer sancto spiritu esset repletus, neque eius mater. Nec verò refert quod & mali quàm plurimi prophetarunt vt Cayphas & Balaam, & quòd asina etiam locuta sit. Verùm cõtra videtur, quod ei peccatum istud originale remissum non fuerit. Dixit enim Ioannes ad Christum: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me baptizari. Ex quo intelligitur ipsum voluisse ablui à peccato originali. Sed intelligendum planè est ipsum hoc dixisse in persona ecclesię, in qua etiam opinione glossa est peruulgata.

(margin notes: ...uc. 2. ; ...att. 3.)

De Vigilia sancti Ioannis.

CAP. CXXXVII.

FEstum sancti Ioannis habet vigiliam, hoc est, eius festi dies praecedens, dicitur vigilia vel eius loco ieiuniũ: quòd vice vigiliarum est institutũ. Fuit enim moris apud veteres, vt in festiuitatibus viri cùm vxoribus & filiabus suis ad ecclesiam conuenirent, atq; istic

cum

cum lumine & candelis vigilarent. Sed quoniam in his vigilijs crebrò contingebat vt puellæ vitiarentur, ac malitiosi oportunitatem haberent, quo flagitia sua commodè perficerent, ideò factum est, vt vigiliæ mutarentur in ieiunia. Vnde etiam nunc antiquitatis nomẽ retinuit. Vocatur enim vigilia. Celebratur autem natiuitas Ioannis, tum propter historiam (habet enim Euãgelium: Et multi in Natiuitate eius gaudebunt quod obseruãt Christiani & pagani) tũ propter allegoriã & mysteriũ. Per Ioannem enim significatur ortus gratiæ, ex quo quidẽ fit vt tum magis solẽnizemus propter mysteriũ q̃ propter ipsam personã. Credimus autẽ ꝙ hic in vtero sanctificatus est, sicut Hieremias, vnde eo die de Hieremia legitur. Sed quo genere sanctificationis nec satis liquet, nec legimus. Plæriq; tamen affirmant ipsum ab omni peccato fuisse mundatũ. Saluator autem attulit nobis ortum gratię. Hunc Ioannes præcessit annunciatione, natiuitate, prædicatione, passione & ad inferos descensione. Officium eius partim constat ex veteri Testamento, partim ex nouo, quoniam ipse fuit finis veteris & initium noui. Fuit namque quasi lapis angularis, hoc est, nouum & vetus coniungens testamentum. Quòd autem hoc

festo

festo ieiunamus, totum illud natum est ex sympathia quadam & compassione qua ei compatimur, quòd ieiunauerit in deserto atque istic vitam egerit admodum acerbam. Solent porrò hoc tempore ex veteri consuetudine mortuorum animalium ossa comburi, quòd huiusmodi habet originem. Sunt enim animalia, quæ dracones appellamus, vnde in psalmo: Laudate Dominũ de terra dracones, non thracones vt quidam mendose legunt, scilicet terræ meatus. Hæc inquam, animalia in aere volãt, in aquis natant, in terra ambulant. Sed quãdo in aere ad libidinem concitantur (quòd ferè fit) sæpè ipsum sperma vel in puteos, vel in aquas fluuiales eijciunt, ex quo lethalis sequitur annus. Aduersus hæc ergo huiusmodi inuẽtum est remedium vt videlicet rogus ex ossibus construeretur; & ita fumus huiusmodi animalia fugaret. Et quia istud maximè hoc tempore fiebat, idem etiam modò ab omnibus obseruatur. Est & alia causa quamobrem ossa animalium conburantur, quòd ossa sancti Ioannis in ciuitate Sebastæ ab Ethnicis cõbusta fuêre. Cõsuetum item est hac vigilia ardentes deferri faculas, quòd Ioannes fuerit ardens lucerna, & qui vias Domini præparauerit. Sed quod etiam rota vertatur hinc

tur hinc

tur hinc esse putant, quia in eum circulum tunc Sol descenderit vltra quem progredi nequit, à quo cogitur paulatim descendere, quemadmodum vulgi rumor de beato Ioanne Christo adueniente ad summum peruenit, quum Christus putabatur, posteaque descendit ac fuit diminutus, vt vel ipse de se testis est: Me, inquiens, oportet minui, illum autem crescere. Quod quidē propterea dictum esse nunnulli arbitrantur, quòd tum dies incipiant minui & decrescere, & in Christi Natiuitate crescere. Verùm enimuerò quia aliquando dies ante festum sancti Ioannis decrescant, & ante natale Domini crescant, intelligendum est istud de natiuitate in matre, quando scilicet vterque conceptus est. Conceptus enim est Ioannes diebus decrescentibus, vt in Septembri, & Iesus crescentibus, vt in Aprili. Proinde missa huius diei officium petit partim ex veteri, partim etiam ex nouo Testamento, cùm in eo quædam sint testamenti noui, quædam veteris. Nam lex & prophetę fuerunt vsque ad Ioannem, ita vt hic fuerit tanquam in medio constitutus veteris & noui testamenti. Posteà tamen circuncisus est Christus. Eodem verò die & Ioannes Euangelista in fossam descendit, sed quia propter

natiui-

natiuitatem beati Ioannis Baptistæ, eius festiuitas plenè venerari non posset trãslata est ad natale Domini. Quare quum neque ibi propter festum sancti Stephani vigiliam habere potuerit hinc esse dicimus quod hoc die duplex missa canatur, altera quidẽ de vigilia Euangelistæ, nimirum: Iustus vt palma florebit: altera verò de vigilia Baptistæ. Quanquam dicere possimus vigiliam Ioannis Baptistæ plenum habere & absolutum officium. Ex quo sanè fieret, vt illo die non celebraretur vigilia sancti Ioannis Euangelistæ.

De festo Apostolorum Petri & Pauli.
CAP. CXXXVIII.

HVc vsque de natiuitate sancti Ioannis eiusque vigilia actum est, sequitur deinceps festiuitas duorum Apostolorum, Petri videlicet & Pauli. De his magna est controuersia, vtrum eodem die passi sint. Henricus enim Solitarius velle videtur eodem die eos anno tamen reuoluto passos esse. Sed Pelagius Papa, atque alij sancti patres qui de illis scripserunt in Decretis, volunt illos eodem die eademque hora sub pessimo illo Imperatore Nerone fuisse passos. Alioqui enim falsæ essent historiæ de illis proditæ. Sed tamen in diuersi locis passi sunt, & diuersis pœnis. Petrus enim

enim cruci fuit affixus: Paulus verò obtruncatus, quæ pœna videbatur esse honestior. Nam ciuis erat Romanus, vt habetur in Actibus Apostolorum. Postea verò eorum corpora fuêre eodē loco eodemq; sepulchro posita, vbi multo tempore simul permanserunt. Sed ad fidem Christianam conuersio Imperatore Romano, & Christiana religione magis ac magis crescente, vtrique Apostolo suam peculiarem ædificauerunt ecclesiā, & cùm vellent corpora separare, dubitarentque quænam ossa Petri, & quæ Pauli essent, illis orantibus ieiunio peracto, responsum est cœlitus, maiora esse ossa prædicatoris, minora verò piscatoris. Atque ita sanè seorsim à sese mutuò ossa fuêre separata, & in suis ecclesijs posita. Quanquàm verò horum festa eodem die celebranda occurrāt, beatus tamē Gregorius instituit, vt festum Petri ipso die tantùm celebraretur. Maior enim fuerat sanctitate; & Romæ primas tenuerat, sequenti verò die coleretur festum Pauli: Ipso tamen die Petri dicitur in missa oratio siue, vt vocāt, collecta, illis duobus communis. Potest ergo hîc missa inchoari vel de sancto Petro, vel per hujusmodi introitū: Terribilis est locus iste. Quia eo die Ecclesia Petri fuit dedicata. Quæritur autem hic

de Lino an Papa fuerit, atque itidem de Cleto. Sed responsum est, & negatum, eosque fuisse discipulos Petri, ac eius vicem in his duntaxat suppleuisse, quæ ad actiuam pertinebant vitam, vnum videlicet intra muros, alterũ verò extra: Sed Petrus vocabat orationi, vnde etiá nunc Romæ præter Papam & alius quispiam Episcopus est. Cõsiderandum porrò est interdum inueniri Paulum Petro esse minorem, & quandoque etiam maiorem vel inter sese eos esse æquales. Sed istiusmodi controuersia hoc modo dissolui potest: Fuit enim Paulus minor Petro, videlicet dignitate, quòd hic fuerit princeps Apostolorum. Verùm eodẽ maior fuit prædicatione, & æqualis & par vitę sanctimonia. Horum itaq; festũ tria habet præcipua, ieiunium, octauas & solennitatem. Ieiunium quidem, quia si cum eis regnare optemus, oportet nos etiam cum ijs cõpati. In solennitate verò propter eorum glorificationem gaudemus. In octauis denique ob illorũ futuram beatitudinem in corpore & anima, cuius certi sumus lætamur.

De diuisione Apostolorum.

CAP. CXXXIX.

DE festo diuisionis Apostolorũ magnæ authoritatis scriptores varij dissentiunt. Quidá enim volũt diuisio-

uisionem hanc intelligendam esse quasi quæ Hierosolymæ post duodecim annos facta esset, quum videlicet Apostoli partiti ac separati fuerint ad concionandum Ethnicis. Nõnulli verò putant festum hoc esse accipiendum de diuisione Petri & Pauli, illa videlicet, de qua superius mentio facta est. Illam enim tali die factam fuisse arbitrãtur, quod vtiq; bene fieri potuit. Dicitur autem hoc die magna illa Apostolorum Sequentia, cuius initium est huiusmodi: Cœli enarrant, & Euangelium Ascensionis, sed non integrũ, vt quòd ibi incipit: Et Dominus quidem Iesus postquàm loquutus est. Ad cuius extremæ partis probationem nonnulli hîc mentionem faciũt de duobus Discipulis Petri, qui quum ad prædicandum missi essent, & circiter viginti dies iter ingressi, alter eorum mortuus est, & alter ad Petrum redijt. Hunc aiunt fuisse beatum Maternum. Sed Petrus ei tradidit baculum suum, ac ipsum remisit, præcipiens vt ad corpus socij sui adiret, & illud suo baculo tangeret. Quod quidem cùm hic fecisset, è vestigio alter reuixit ad tactum baculi, qui iam mortuus fuerat quadraginta diebus. Et sic verum esse completum est, quod dixerat Dominus: Et maiora horum facietis. Dominus enim quatridua- *Ioan.14*

 num

num suscitauit Lazarum, quod sanè oppidò quàm magnũ fuit: sed magis quod ad tactum baculi Petri reuixit ille, qui iã mortuus fuerat quadraginta diebus.

De festo sancti Iacobi.

CAP. CXL.

FEstum hoc Iacobi est maioris, fratris Ioannis Euangelistę, & filij Zebedæi: Huius corpus quiescit in Compostella, quæ Hispaniæ pars est. Missus enim fuit vt Hispanis verbum Dei concionaretur. Sed propter malitiam & duritiam principum extra vnum ad fidem Christi neminẽ cõuertere potuit. Quod quum videret vir sanctus Hierosolymã redijt, vt cõspiceret an illi, quos istic reliquerat, etiamnum satis essent in Christi fide confirmati, & inuenit multos in ea errantes, imò qui iam ferè omnino eam deseruerant, propter Hermoginem & Philætum, qui magicis artibus quasi miracula faciebant, quibus homines miserè decipiebant. Verùm hos magos aggrediens Apostolus ad fidem conuertit, populumq; ad cultum Dei reduxit. Deinde verò quum ad Herodem duceretur, in via paraliticum quendam sanauit, & qui ipsum ducebat ad fidem conuertit, ac baptizauit. Tandem ab ipso Herode fuit obtrũcatus. Tum magi illi, qui iam eius facti erant discipuli, cum alijs tri-

bus

bus eiusdem discipulis cum corpore in nauim ascenderunt, & sese sine rectore mari cõmiserunt, vt eis diuina prouidẽtia sepulturæ locũ tribueret. Tandẽ nauis illa Hispaniæ applicuit, ad regnũ Lupæ. Erat autẽ tum temporis regina quędam in Hispania istoc nomine, cuius vita & mores nomini planè conueniebãt. Ad banc ergo reginam discipuli aliqui exierunt, & illi dixerunt hoc pacto: Dominus Iesus Christus misit ad vos corpus sui discipuli, vt quod recusastis viuum, saltem mortuum recipiatis. Ac narrauit illi totum istud miraculum, quo pacto illuc appulissent. Quod quũ audijsset Lupa misit eos ad crudelissimum quendam virum qui eos in carcerem detrusit. Sed quum hic prãderet, angelus Domini eos è carcere eduxit, qui ciuitatem exeuntes velut peregrini, populo vidente ac nemine impediente, ad suos redierunt socios. Absoluto prandio Tyrannus ille ad se captiuos adduci iussit. Sed quum venissent ad carcerẽ qui illuc missi erant, inuenerũt carcerem apertum, nec in eo captiuos, quod Domino suo retulerunt, qui ira percitus extemplò famulis præcepit, vt eos insequerentur. Verùm quum hi à ciuibus passim duos tales viros sibi visos fuisse, & pontem ciuitatis transijsse intellexissent,

ſent, & ad eos impetu quodam cucurriſſent, pons fractus eſt, & in aqua ſubmerſi ſunt. Quod quidem ſimul atque audiuiſſet princeps, & ſibi & ſuis timens, motus pœnitentia, alios miſit, qui ſanctos illos viros rogaret, vt ad ſe ſecuri redirent, promittens quodcunque eis placeret ſe facturum. Illi autem redierunt, & populum ciuitatis ad fidem Chriſti conuerterunt. Quod factũ Lupa regina ſummoperè doluit, & redeũtibus ad ſe Diſcipulis nõ auſa apertè eis nocere fraudem verbis diſsimulans ait: Accipite boues quos habeo, & plauſtro eos iungite, & quò placuerit corpus Domini veſtri abducite. Dicebat autem iſtud animo planè maleuolo. Nouerat enim boues eſſe indomitos ac fieri non poſſe, vt vel iungerentur, vel currui applicarentur: aut certè ſi poſſet, vt currerent nunc horſum, nunc illorſum, atque eos ita diſsiparent & occiderent, ac corpus ipſum caderet. Sed nulla eſt ſapientia aduerſus Dominum. Diſcipuli enim poſteaquàm Crucis ſignum fecerunt, ſtatim boues manſueti velut agni facti ſunt, nec hominis contrectationem veriti. Hi ergo Apoſtoli corpus in grandi ſaxo poſuerunt, quod ita ſe corpori aptum reddidit, quaſi humana opera ad id fuiſſet confectum, ſepulchrumq́ue corpori

pori prębuit. Quod quum ita simul cum corpore currui imposuissent, boues sine aliquo rectore recta ad palatium Lupæ currum aduexerunt, nec quieuerunt, donec ad ipsius palatij medium peruenerunt. Quare stupefacta regina, & tanto miraculo exterrita, ad fidem conuersa est & ex suo palatio sancto dedicauit Ecclesiam, omniaque ornamenta, quæ posſidebat istic ad cultum Ecclesię consecrauit; ac fœlicissima tandem morte obijt. Colitur autem festum beati Iacobi octauo Calēdas Augusti, non quòd tunc obierit (passus enim est circa Pascha, vt liquidò in huius diei Epistola cōstat: Misit Herodes rex &c.) sed quòd hoc die ei sit dedicata Ecclesia in Compostellata. Nec verò habet ieiuniū Institutionis festum hoc, ea ratione, qua suprâ ostensum est.

De festo Petri ad vincula.

CAP. CXLI.

THeosebia vxor Theodosij Imperatoris, quum per Alexandriam proficisceretur Hierosolymam, incidit in eius regionis homines, qui tum temporis festum in honorem Augusti Cęsaris colebant de triumpho habito aduersus Cleopatram & Marcum Antonium. Quod quum animaduertisset Theosebia ægerrimè tulit tantum honorem ex-

hiberi Ethnico homini & damnato. Cũ autem venisset Hierosolymā datæ sunt ei cuiusdā beneficio cathenæ, quibus sub Herode ligatus fuit Petrus. Tandē verò Romam rediens super eo, quod in Alexandria viderat, summum consuluit pōtificem, eique ostendit cathenas, quas Hierosolymæ dono acceperat. Iussit itē Papa illas adferri cathenas, quibus sub Nerone ligatus fuerat Petrus, quę simul atque tangerent alias, ita fuerunt cōiunctæ atque implicatæ, ac si semper eædem fuissent. Quo quidem viso, Theosebia iussit consilio pontificis ædificare Ecclesiam in honorem beati Petri, & in ea cathenas illas collocauit. Dedicatio autem eiusmodi facta est Calendis Augusti, statuitq; pontifex, vt quod indiscreta, & inepta hominum voluntas huc vsq; fecisse principi Romano, modò idē Christianorum pietas in vniuerso orbe semper faceret principi Apostolorũ Petro. Atq; ad eum sanè modum solēnitas Petri extinxit solennitatem Augusti.

De festo Machabæorum.

CAP. CXLI.

HIc animaduertendum est Machabæos hos non illos esse ex quibus vnus fuit Iudas Machabeus, sed qui fuerunt filij Fœlicitatis, vt quibusdam placet. Alij affirmant Fœlicitatem matrem

fuisse

fuiſſe aliorum ſeptem fratrũ, qui Chriſti nomine paſsi ſunt & quorum nomina ignorat Eccleſia. Hãc fœlicitatem vocat beatus Gregorius pluſquam martyrem, quòd ſepties paſſa ſit in ſeptem filijs, & octauo tandem in proprio corpore. Certè illa Fœlicitas cuius hi ſunt liberi, quorum feſtum hîc agitur, duplex ſuſtinuit martyrium, vidit enim filios diuerſa pati tormenta, & deindè ipſa martyrium ſuſtinuit. Erant enim eius ſeptem filij, tametſi non hos fuiſſe quidã putent. Meminit autem eorum feſtũ eccleſia tam orientalis, quàm occidentalis, quanquàm nullius ſancti veteris Teſtamenti præter hos (ſi ita ſint) atq; Innocentes occidentalis Eccleſia feſtum celebrat, ſed orientalis contrà multorum habeat feſta. Verùm hos vtraque colit Eccleſia, quòd propter legis obſeruationem paſsi ſint, quum carnem porcinam comedere recuſarent. Eſt rurſus alia ratio quoniam numero ſeptem fuerunt. Atqui ſeptenarius numerus, vt eſt præter cæteros plenus & perfectus, ita numerum exprimit vniuerſitatis. Quare in his ſeptem ſignificantur omnes martyres, tàm veteris quàm noui teſtamenti. Atque exhibentur martyribus noui Teſtamenti in exemplum, vt quemadmodum illi pro ſua lege paſsi ſunt, ita

& nos vel mortis periculum pro nostra adire non horreamus, si necesse fuerit. Sanè ergo huiusmodi festum magis celebratur gratia eorum qui significantur, quàm qui significant.

De inuentione sancti Stephani.

CAP. CXLIII.

SEquitur dicẽdum de festo beati Stephani, idq́; de ipsius inuentione. Verumenimuerò consideràdum est eius inuẽtionem fuisse factã eo die, quo eiusdem celebratur passio, & contrà. Mutatio tamen hæc facta fuit duabus de causis. Prior est, quia Christus natus est in terra, vt homines nascerentur in cœlo. Cũ ergo beatus Stephanus fuerit protomartyr, & martyrium sanctorum sit eorundẽ Natiuitas in cœlis, meritò post natalem Domini colitur Natiuitas protomartyris Stephani. Vnde illud vulgò protritum: Heri natus est Christus in terris, hodie Stephanus nascetur in cœlis. Posterior ratio est, quia ad eius inuẽtionem cùm maxima hominũ multitudo conuenisset, qui miracula quę quamplurima in inuentione Deus fecit videbant, maiori cultu annuatim illum diem celebrauerũt, quàm vel diem ipsius passionis. Statuerunt ergo sancti patres, vt festum passionis transferetur ad hunc diem inuentionis, & contra festum inuentio-

uentionis, ad festum passionis: quia hoc dignius est, vt ideo maiori cultu diem illum annuatim celebrarent, & populus diem illũ qui Natale Domini sequitur, feruentiori cultu colebat in Augusto. Animaduertamus hic obiter, si festum alicuius martyris & confessoris concurrant, si illustrior sit confessor & plenum habeat officium, collectam siue orationem eius esse præponendam, & in altera solummodò alterius faciendam mẽtionem siue commemorationem.

De festo beati Sixti & Transfiguratione Domini. CAP. CXLIIII.

POst hæc ordine dicẽdum esset de festo beati Sixti, sed quia eius passio manifesta satis & nota omnibus est, ad alia transeamus. Hoc ipso die festũ fit de Transfiguratione Domini. Nõ quòd tali die transfiguratio facta sit, sed quòd tunc temporis ab ijs, qui secum fuerant in monte, primò manifestata & publicata fuerit. Præceperat enim Dominus, ne cuiquam diceret, donec à mortuis resurrexisset. Illi autem vsque in hanc diem tacuerunt. Enimuerò sanè transfigurationem hanc certò constat factam fuisse sub finem Hyemis & circa principium Veris, quum videlicet de illa legitur Euangelium. Et notemus quidem Christi sanguinem eadem hac die con-

Festum hoc instituit Calixtus tertius, ita vt hinc dicere sit necessariũ caput hoc non esse huius autoris, sed à scriptore quopiam fuisse po-stea ad-

fici ex nouo vino, si inueniri posſit, aut aliquantulum ex matura vua in calicem expreſſa, & quòd racemi benedicantur, indeq; homines cõmunicent. Quare aũt hoc fiat, hec eſt ratio: quia ipſo die cœnæ dixit Dominus Ieſus Apoſtolis & alijs qui cum illo cœnabant: Amen dico vobis, poſt hac non bibam de genimine vitis, donec bibam illud nouum in regno patris mei: Quoniam ergo tum dixerit nouum, & Transfiguratio Domini pertineat ad illum habitum quem nactus eſt poſt reſurrectionem, ideo quæritur hoc feſto vinum nouum.

De ſancto Laurentio.

CAP. CXLV.

NVnc de feſto beati Laurentij breuiter eſt dicendum: Beatus Sixtus cuius paulò antè mentionem fecimus, in Hiſpaniam profectus, inde ſecũ duos iuuenes, videlicet Laurentium & Vincentium eius cognatũ adduxit Romam. Horum alter Laurẽtius nimirum cũ eo manſit Romæ, ac grauiſsima perpeſſus eſt tormenta, quemadmodũ ſatis copioſe tradit ipſius hiſtoria. Cognatus verò eius Vincẽtius reuerſus eſt in Hiſpaniã, vitamque ibi glorioſo finijt martyrio. Hoc autem feſtum tria habet præcipuè, cuiuſmodi habere ſolent magnæ ſolennitates, nempè ieiuniũ, ipſius diei ſolenni-ta-

uitatem & octauas. In tribus enim potissimùm sanctus hic habet priuilegiũ. In ieiunio quidem primũ quòd solus inter martyres habeat ieiunium, vtpote institutionis. Alterũ verò in octauis, quoniam hic duntaxat & beatus Stephanus octauas habent inter martyres: beatus verò Martinus inter confessores, vt dicetur posteà vbi de ipsius festo agemus. Postremum eius priuilegium quod habet, consistit in regressibus antiphonarum, veluti habet beatus Paulus. Sed ille habet propter supremam pœnam martyrij, hic ob excellentiam prędicationis. Tria autem sunt in sacrosancta Ecclesia priuilegia: Baptismus videlicet, prædicatio & martyrium. Verùm Laurentius priuilegiũ obtinet martyrij. Nam quãlibet multi alij æquè grauia sustinuerũt tormenta, vt beatus Vincentius & Georgius, & forsitan etiam maiora ac plura, non tamen ista vniuersa obseruat ecclesia, quæ de illorum tormentis feruntur. Vel etiam propter loci dignitatem eo gaudet præ cæteris priuilegio, quòd Romæ passus sit.

De Assumptione beatæ Mariæ virginis.

CAP. CXLVI.

AGendum deinceps est de Assumptione beatæ Mariæ. In primis tamen scire oportet, quòd sanctorum trã-

ſitus multis appellatur modis. Dicitur enim exitus, tranſitus, obitus, natale, natiuitas, natalitium, dormitio, depoſitio, quemadmodum eſt Ioannis Euangeliſtæ, paſsio, & aſſumptio. Sed hoc nomen quaſi per Antonomaſiam, ſolummodò de beata Maria dicitur. Verum eſſe beatam Mariam, quod ad animam eius attinet, aſſumptam fuiſſe certò nouimus: an verò corpus illius poſteà etiam Aſſumptum fuerit, profectò incertum eſt. Piè tamen credimus ipſam integrè fuiſſe aſſumptam, ſed prius anima, ac deinde corpore. Nihilominus tamen mulier quædam religioſiſsima appellata Elizabeth, quæ etiam nunc in viuis eſt, habitatque in finibus Saxoniæ, ait ſibi eſſe reuelatum, quod circiter dies quadraginta Aſſumptum fuerit corpus poſt Aſſumptionem animæ. De qua re opuſculum quoddam cõpoſuit, ſed nõ eſt in Romana eccleſia cõprobatum. Quæritur autẽ quamobrem illo die cantetur Euangelium de beata Maria Magdalena & Martha? Ad cuius rei euidentiorem declarationem ſciendum eſt, quandoque Euangelium legi in Eccleſia tot rationibus, quot à nobis antè ſatis expoſitũ eſt. Fit namque vt interdum legatur Euangelium propter rem ipſam quam continet, cuiuſmodi eſt de Trinitate: interdũ verò

rò propter rei partem aliquam, vt est Liber generationis, quod ob vltimum, versiculum, quo Christi fit mentio, recitatur. Legitur & aliquando propter totum, quale istud profectò est, quod in Circuncisione dici consuetum est: Postquàm consummati sunt dies octo, & cętera. Sic nonnunquam propter tempus, vt in prima die Quadragesimæ, ac propter ieiunium: nonnunquam propter letanias, cuiusmodi istud est Euangelium, quod qui, piscis, ac panis mentionem facit. Nonnunquã denique causa loci, veluti hoc quod in Septuagesima legitur: Exijt homo qui seminat, seminare semen suũ, &c. Dicitur aũt homo hic fuisse beatus Paulus, qui seminauit semen, id est, verbũ Dei. Atq; ideo illo die recitatur collecta de sancto Paulo, sub cuius finem habetur: Doctoris gentium, &c. Eo nanque die D. Papa in beati Pauli Ecclesia sacrũ celebrat. Postremò Euangelium aliquando dicitur iuxta historiã, vt in Circuncisione, aliquãdo verò iuxta suam allegoriam, quemadmodũ hoc est, quod in Assumptione Mariæ virginis de Maria Magdalena ac Martha legitur. Quod ergo hic istiusmodi legatur Euangelium, indicat vtramq; vitam, & contemplatiuam & actiuam in vna Maria virgine fuisse. Ipsa enim fuit Magdalenæ,

gdalenæ, hoc est, quæ circa vitam contemplatiuam versabatur. Ipsa fuit Martha, id est, quæ circa actiuam vitam tota etiam fuit occupata, quemadmodum ex multis locis liquidò probari potest. Nã & in contemplatiua ipsam sedulò versatam fuisse vel hæc verba satis declarant:

Luc.2. Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Habet autem festum hoc ieiunium, atque octauas præter cætera Marię festa, quum & nullum eius sit maius aut celebrius? quemadmodum de quolibet etiam alio sancto censendũ est, vtpote cuius transitus solennior sit, quàm eiusdem festum aliud. Ab hoc tamen excipitur festũ Ioannis Baptistæ, quippè quòd eius natiuitas longè maior sit, quàm passio, idq; ob eiusdem significatum atque annunciationem. Notemus verò hic quinque esse festa Marię virginis autentica ac cõprobata, quorum primum est Natiuitas. Festum enim Cõceptionis aliqui interdum celebrarunt, & adhuc fortassis celebrant, sed autenticum atque approbatum non est: imò enimuerò prohibendũ potius esse videtur. In peccato namq; concepta fuit. Alterum verò est Parientis, hoc est, in Natali Domini. Sed quoniam tum & filij festũ agitur, quod plenum exigit officium, nullam eius seruamus

Vide cõcilium Basiliense et c. Firmissimè. de consecr. distin. 4

mus solennitatem vsq; in octauas. Tum enim omnia responsoria de beata Maria cantantur cum prima eius diei missa, cuius Introitus est: Vultũ tuum. Missa autem secunda de puero est. Tertium festum Mariæ est Purificationis, & quartum Mariæ ad Martyres, quod modò festum Omnium sanctorum appellatum est. Denique quintum est Assumptionis, cuius gratia hæc omnia tradimus. Præterea & illud hîc animaduertere operæprecium est, nempè quatuor in vniuersum esse de beata Maria Euangelia; quorum vnum est: Missus est Gabriel; tametsi quidem non nisi in Aduentu & in eius annunciatione vsurpetur; alterum, Extollens vocem quædam mulier: tertium, Exurgens autem Maria in diebus illis abijt in montana cum festinatione, &c. ac quartum tãdem: Stabat iuxta crucem. Atque hec quidẽ tria postrema eiusmodi sunt, vt quotiescunque peculiaris missa de ipsa celebratur, cani aut legi possint. Meminerimus interim festum Annunciationis nõ tam Mariæ esse, quàm Domini, imò potius huius, quã illius, vt hinc sit, quòd eadem habeatur præfatio in Natali Domini, quę in eiusdem Annunciatione. In hoc itaque Assumptionis festo Psalmi atque alia quæ generatim dici consueuerunt in dedicatione

tione Ecclesiæ, speciatim de beata Maria cantãtur. Vt enim Ecclesia mater est omnium sanctorum, nomenque tenet virginitatis, videlicet mẽtis ac fidei, quæ corporis præfertur virginitati, sponsa
2.Cor.9 Christi dicta, vnde illud: Despondi vos vni viro, virginẽ castam exhibere Christo: Sic profectò beata Maria dicta & virgo est, & sanctissima sanctorũ. Recitantur autẽ lectiones ex cantico amoris nẽpe: Osculetur me osculo oris sui. Vnde & Respõsoria atq; Antiphonæ petũtur. Illud quoque diligenter obseruandũ est, nimirum hoc tempore legi oportere libros Salomonis, primò quidem parabolas; idq; ab initio Augusti, deinde Ecclesiasten, ac tãdem etiam canticũ amoris: cuius dimidium in hoc festo vsq; ad octauas legitur, reseruato altero dimidio vsque in Natiuitatem beatę Mariæ. Quartò verò recitatur Ecclesiasticus, quintò liber Iesu filij Sirach, sextò denique liber Philonis, scilicet sapientiæ, qui appellatus est Salomonis, quòd sententias contineat Salomonis: Philonis autem, quòd ille eas in librum redegerit. Nec verò conuenit vt ipso die Assumptionis sermo hîc Hieronymi in ecclesia legatur, sed in Capitulo vtique, ad quod nimirum propriè compositus videri potest. Ad postremũ ergo hîc animaduerte,

te, quod paulò antè dictũ est, virginitatẽ videlicet mentis præualere integritati corporis. Quod enim hoc verùm sit, facilè ex verbis beatæ Mariæ constare potest. Ait nanque hoc modo: Respexit humilitatem ancillæ suæ: Non inquit, virginitatem, sed humilitatem, hoc est, fidẽ & puritatem mentis. Atque hæc de festo Assumptionis dicta sufficiant.

De decollatione sancti Ioannis.

CAP. CXLVII.

VT modò decollationem Ioannis Baptistę aggrediamur, præcipuè illud cognoscendum est, ipsum tempore Paschali fuisse decollatum & corpus quidem à discipulis suis Sebastæ sepultum, caput verò minimè. Quid autem de capite eius posteà actum sit, & quemadmodum in Aquitaniam venerit, dicetur alibi. Mouetur hîc quæstio, quum truncus in alio loco, atque in alio caput fuerit sepultum, in vtro illorum dicatur Ioannes fuisse sepultus? Sed huic controuersiæ ex suprà dictis dari potest solutio. Pergamus ergo. In eo loco vbi corpus erat situm multa indies Deus & maxima operabatur miracula, ita vt isthuc magna Christianorum turba cõfluebat. Quod sanè quum Ethnici vidissent, molestè admodũ tulerunt, & quoniam hoc tempore imperabat Iulianus apo-

apoſtata maximus Eccleſiæ perſecutor, in dedecus Chriſtianorum ſancti Ioannis, Mauſolæum deſtruxerunt, & oſſa eius per agros ſparſerunt. Sed quum & illuc Chriſtiani venirent, nec miracula ceſſarent, rurſus ethnici oſſa collegerunt & combuſſerũt. Verum digitus ille quo Dominum ad Iordanem venientem demonſtrauerat, inquiẽs: Ecce agnus Dei, comburi non potuit. Multi tamẽ Chriſtiani, qui Ethnicis intererant, dum oſſa colligerent, quę potuerunt, reſeruarunt. Atque ob hanc quidem rationem placuit D. Gilberto, feſtũ hoc potius collectionis dici debere, quam decollationis. Non deſunt qui putant beatam Theclam digitum ſancti Ioannis, qui comburi non potuit, ex oris transmarinis detuliſſe in Mauritaniam, ibique in honorem beati Ioannis eccleſiam conſtruxiſſe, quæ hoc die fuit dedicata. Quare ſtatutum fuit à pontifice, vt hic dies per vniuerſum orbem Chriſtianum beato Ioanni ſacer haberetur, iuxta quod videtur feſtum hoc appellandum eſſe dedicationis. Feſtum Bartholomæi pręter mittimus, quod quæ hic eſſent dicenda, ſatis cumulatè eius tradat hiſtoria. Cõcionatus tamẽ eſt verbum Dei in India, vbi primò die fuit excoriatus, altero obtruncatus & tranſlatus Beneuentum.

De ſan-

De sancti Augustini festo.

CAP. CXLVIII.

Circa festum Augustini hoc tantùm inquisitione dignum esse videtur, vt cùm eodem die plura concurrant festa, veluti Augustini, Hermetis & Iuliani, cuiusnam potius officium celebrari illo die debeat, consideremus. Nam in eam rem huiusmodi tradi potest respõsio, & in alia his similia: Si omnes martyres essent, illius, qui inter eos maioris esset nominis officium celebraretur. Si verò alius confessor, alius martyr: vel plures fuerint martyres, & si confessor maioris sit nominis, quàm martyr, aut priuilegium aliquod habeat, vt beatus Martinus, & eius officium generatim in ecclesia Dei sit institutum, dicendum profectò est officium de confessore & mentio siue memoria facienda est de martyre. Si autem non, celebrandum est de martyre.

De Natiuitate beatæ Mariæ.

CAP. CXLIX.

Deinceps sequitur Natiuitas beatæ Mariæ. Festum hoc olim fieri non consueuit, sed quodam tempore vir quispiam pius cùm noctu oraret audiuit Angelos in cœlo canentes. Idem accidit pluribus annis eadem semper nocte. Quare petijt à Domino vt, quid hoc sibi

ſibi rei vellet, ipſi reuelaretur. Et indicatum eſt ei angelos ita in cœlis gaudere, ac velut ſolennizare, quòd iſtiuſmodi nocte nata eſſet beata virgo. Ille igitur rem, quam audiuerat, ad Papam defert. qui quum intellexiſſet eum virum eſſe ſanctum & magnæ autoritatis, credens ipſum vera loqui, inſtituit vt per totum mundum Chriſtianum, feſtum hoc celebraretur. Nec verò habet ieiunium, vel octauas inſtitutionis. Poteſt tamē nihilominus habere deuotionis. Legitur hoc feſto Euangelium: Liber generationis, vbi agitur de genealogia Chriſti. Sed quæritur cur in generatione potius cōputetur Ioſeph, quàm beata Maria, quū Chriſtus non ſit filius Ioſeph. Verùm enimuerò in veteri teſtamento potius ſolet fieri computatio per viros, quàm per fœminas, nec multum refert per quē hîc fiat computatio, quum Ioſeph & beata Maria eandem habuerint generationem. Et ſanè Chriſtus maluit fabri filius vocari, quàm vt mater ſua lapidibus obrueretur. Reuera filius fabri fuit, non illius Nazaræni, ſed fabri eius, qui fabricatus eſt auroram & ſolem.

De ſanctis Sapientia, Fœlice, & Audacto.

CAP. CL.

SApientia mulier fuit ſancta quæ tres habuit filias. Fidem, Spem, Charitatem

tem, quæ omnes martyrium cùm matre susceperunt. Sed de beatis Fœlice & Audacto sciendum est, quòd quum beatus Fœlix pro Christi nomine ad martyrium duceretur, quidam subitò sese in medium protulit, inquiens: Et ego sum Christianus, ad quem responderũt carnifices: Ergo & tu venies. Cùm igitur nomen illius ignoraretur, appellatus est Audactus, quasi beato Fœlici audacter associatus.

De exaltatione sanctæ Crucis.

CAP. CLI.

EXaltata fuit sancta Crux, eiusque festum institutum eo tempore, quo Heraclius vicit Cosdroen regem Persarum. Hic autem Cosdroe quum destructa Hierosolyma, crucem Domini inde abstulisset, facta domo ad similitudinem cœli, fecit sibi in ea sedem, ac lignum à dextris posuit loco filij, gallum à sinistris loco spiritus sancti, atque ita ipse in medio stans se Deum & Domiuum appellari voluit. Quod audiens Heraclius Imperator Romanus aciem mouit iuxta Danubium illum, qui apud Persas est, non hunc qui in Sueuia oritur. Nam alterum illum fortè ex his partibus in illas venisse dicere possumus, & nomine huius esse appellatum, sicut Troiani fecisse dicũtur. Hinc victo filio Cosdroes

singu-

singulari certamine crucem Domini tulit Heraclius, voluitque illam in suum locum restituere. Sed quum appropinquaret Hierosolymam, portæ ciuitatis per se fuerunt clausæ, vt non intrare potuerit. Quod quum vehementer admiraretur, audita vox est è cœlo, inquiens regem regum non sic intrasse Hierosolymam phaleratum, sed humilem & super asinam sedentem. Atque hic statim suam agnoscens elationem, ex equo desilijt, & valde est humiliatus, ac portæ sua sponte ei apertæ sunt, nudisque pedibus ciuitatem intrauit. In huius ingressu multi diuersorum genere morborum per crucem curati sunt. Ferunt ab Adamo Seth filium eius missum fuisse in paradisum, qui ramum inde sibi datum ab Angelo retulit ad patrem, qui statim illius arboris mysterium cognoscens, eam terræ inseruit, in magnam arborem procreuit. Postea verò quum in templi ædificatione ex diuersis mũdi partibus arbores adferentur, allata est & illa & relicta tanquàm inutilis. Vndè deinceps ad foueas quasdã ciuitatis posita est, per quam commodè transiri posset. Hanc quum vidisset regina Saba noluit transire, sed adorauit. Posteà autem reiecta est in probaticam pisinam, quæ tẽpore passionis Christi desiccata fuit, ac tum

ac tum apparuit lignum, cui quum aliud non inuenirent, Dominum affixerunt. Maior verò est festiuitas inuẽtionis quã exaltationis, quòd ab Eusebio fuerit instituta, qui eo die fecit populum conuenire ad adorãdam crucem. Fuit enim hic pontifex Romanus trigesimus.

De beato Mauritio eiusque socijs.

CAP. CLII.

SEquitur videndũ de festo beati Mauritij, & Thebea legione. Multæ sunt Thebæ, vna in Aegypto à Busiride rege Aegypti condita, dicta alio nomine Heliopolis. Ex hac oriũdus fuit Mauritius atque inde dicũtur Thebæi: Alia est in Bœotia à Cadmo Agenoris filio condita, à qua dicti sunt Thebani. Tertia est in Iudæa, vnde appellati sunt Thebites. Illi verò qui cum Mauritio mortui sunt erant ex Thebe Agyptiorũ. Cũ ergo Galli exercitũ suũ in Romanos eduxissent, dux Aegypti collegit exercitũ, in quo fuit beatus Mauritius, qui sub se habuit legionem, virorũ scilicet sex miliũ sexcentorum & sexaginta sex. Verùm quum iam essent in exercitu, tyrannus voluit eos cogere ad adorandum idola, qui cũ non voluerunt, ita decimã accepit partẽ, atq; interfecit. Quod animaduertens Mauritius, sermonem suum cõuertit ad socios, orans vt viriliter agerẽt &

ftarent, qui fic ab eo corroborati martyrium perpesfi funt. Sed illi priufquã Romam veniffent funt baptizati.

De fancto Matthæo.

CAP. CLIII.

DE beato Matthæo hoc tãtum dicimus, quòd Leuita fuit, ideoq; in lege magis edoctus. Inde eft ꝙ profundæ fignificationis oppofitiones aduerfus hoftes fuos fecerit. Fuit autẽ Hebræus, quare & Hebræis Euangelium Hebraicè fcripfit. Vbi obiter animaduerte nos Hebræos dicere, fi quando de lingua loquimur: Iudæos cùm de ritu vel gente. Poftea huius liber tranflatus eft in Græcum, & deinde de Greco in Latinum. Prædicauit autem fub Caio Caligula, qui fic nominatus eft, quòd quum nafceretur in expeditione caligis fuerit coopertus. Scripfit verò Ioãnes fub Nerua, Marcus fub Nerone. Sed quo tẽpore Lucas fcripferit, incertũ eft. Nomen hoc Matthæus, vt inquit Beda in fua orthographia, per duplex tt fcribitur.

De feſto Angelorum fiue Michaelis.

CAP. CLIIII.

FEftum Angelorum quod hoc tempore colitur eft dedicationis, quando eis bafilicæ dedicatæ funt, quoniam hoc feftum omnium angelorum dicitur. De Barbarorũ autem fuga & tauro agitur

tur inter Paſcha & feſtum Aſcenſionis, quando de feſto angelorum agitur. Proinde verò de nominibus angelorum dicimus, quòd nec ſibi nomina impoſuerunt, nec eis à Deo data ſunt, ſed ab hominibus: à quibus autē, neſcimus. Cæterum in feſto ſancti Michaëlis cū de angelis omnibus agatur, Michaël nominatur, quia ipſe præeſt Paradyſo, & ad ſuſcipiendas animas princeps eſt conſtitutus. Hic quoniam in Gargano mōte viſus ſit, ac ipſe locum ſibi in alto elegerit, ideo ei vbiq; ferè terrarum in edito loco baſilica conſtituitur. Sanctis verò quaſi hominibus & terrenis in imo templa dedicantur. Dicunt autem nonnulli tot eſſe in quolibet angelorum ordine legiones, quot ſunt legionis vnitates, ſcilicet ſex mille ſexcētæ & ſexaginta ſex. Certum eſt tamē plures eſſe legiones, quàm ordines, vnde Dominus inquit Petro: Neſcis quòd ſi rogauero patrem meum, mittet mihi pluſquam duodecim legiones angelorum. Ait Haymo tertius epiſcopus Halberſtatēſis, quòd ſi quis poſſet videre ſpirituales creaturas, ita eas videret ebulire in aëre, tanquam minimas atomos in ſplendore ſolis. Conſtantinus etiam Imperator quū ad oras tranſmarinas proficiſceretur, inuenit Euſebium virum ſanctiſsimum, cui dixit: Vir

sancte, pete à me quo tua Ecclesia ditetur. Ille verò respondit; Ecclesiam suam satis diuitijs abundare, sed se rogare, vt in omnibus mundi plagis scrutentur nomina sanctorum, & eorum passionum tempora, ac sub quibus & quemadmodum passi sunt, rescribat. Quo quidem facto refert Eusebius, quolibet anni die plusquàm quinque milia sanctorum festa concurrere. Vnde fertur Gregorius dixisse: Totus mundus sanctis plenus est. Quòd autem Michaël dicitur pugnasse contra draconem allegoricè quidam intelligi volunt, videlicet Michael, id est, Christus. Dicunt tamen alij historicè esse intelligendum, quoniam scilicet mysterio Michaelis & angelorum eius depulsus est diabolus. Quamobrem ita etiam depingitur in ecclesia propter laicos. Quæritur prætereà vtrum Michael sit nomē vnius angeli, an verò plurium? Dicunt aliqui vnius esse. Sed putant alij quòd quando vnus angelorum mittitur ad aliquod magnum & mirabile faciendum, is Michael nuncupetur. Certum est autem Michaelem fuisse, qui missus est in Aegyptum, & celebres illas ac famosas plagas fecerit, & mare rubrum diuiserit.

De sancto Remigio.

CAP. CLV.

Sanctus

SAnctus Remigius Gallorum dicitur pontifex, quoniam primus regē Gallorum inunxit, atque ideo in tanto honore & veneratione habetur in Francia, vt festum illud obfuscat festum beati Michaëlis.

De sancto Luca.

CAP. CLVI.

LVcas natione fuit Syrus, patria Antiochenus, & prædicauit in Bithinia, atq; istic propria morte absq; martyrio vitam fœliciter finiuit. Vixit autem octuaginta annis, & duo volumina posteritati reliquit, Euangelium videlicet, & Actus Apostolorum. Fuit discipulus Pauli, à quo, quæ docuit, didicit, sicut Marcus à Petro. In prologo tamen Euangelij inuenitur quòd ipse didicisset à quibusdam qui à principio fuerunt cum Domino. Ex quo sequi videretur, quòd non ex Paulo didicisset, cùm hic à principio cum Domino nō fuerit. Verùm quædam ex Paulo didicit, quædam etiam ex alijs: sed maximè tamen à Paulo edoctus est.

De Symone & Iuda.

CAP. CLVII.

IAcobus, Symon, Iudas, qui & Thaddæus, Ioseph, Barsabas, qui & Iustus cognominatus est, ne propter iniustitiam ab Apostolatu fuisse repulsus cre-

datur, fratres fuerunt, inter hos ſcilicet Ioſeph, Barſabam & Matthiam facta eſt ſortitio. Atq; ille quidem Iacobus frater Domini dictus eſt, quoniam omnes cognati Hebræo idiomate fratres vocantur, vel quia ipſi erat quã ſimillimus. Ioſeph verò cognatus dicitur Domini, vel quia pater putatiuus erat, vel quia cognatus eſſet ex parte matris, nimirum beatæ Mariæ. De Symone fertur quòd ſit crucifixus. Sed prius tamen in Aegypto prædicauit, ac poſteà venit Hieroſolymam, atque iſtic poſt beatum Iacobum minorem, qui dictus eſt frater Domini, creatus eſt Epiſcopus. Vixit autem centum & viginti annis, ſuſcitauitq; antequam moriretur triginta mortuos, filium nempe ſui hoſpitis ſubmerſum fluctibus, & eius gratia cæteros. Obijt verò annorum centum & viginti in Boſphoro, non in Paſtophorio, vt quidam cenſent. Eſt autem Paſtophorium, vt nonnulli volunt, porticus templi, in qua iacebant cuſtodes templi. Iudas verò prædicauit apud Perſas & Medos, atq; iſtic mortuus eſt apud Hermenios.

De feſto omnium ſanctorum.

CAP. CLVIII.

POſteaquàm hæc de ſanctis hucusq; proſecuti ſimus, neceſſarium planè eſt, vt ad maximũ illud & generale feſtum

festum veniamus, videlicet omniũ sanctorum. Sed quamobrem istud fuerit institutum, & quare hoc presertim tempore fiat, satis, vt ego quidem arbitror, suprà ostensum est. Pauca tamen adhuc de eo dicenda restant, nimirum de ieiunio & ordine ipsius officij. Festum ergo hoc ieiunium habet institutionis, nec debet profectò aliquis comedere nisi à vesperis, nec ieiunium oportet mutari, vt quidam faciunt propter festum sancti Quintini. Ait enim ille: Putásne sancti gaudeant cibis, qui meruerunt vitam ieiunijs? Quoniam autem festum hoc omnium est sanctorum, ideo variatur illius officium, prout habetur varietas sanctorum. Prima enim antiphona, prima lectio, & primum respõsum cantatur de Trinitate, quod festum est Trinitatis. Secundo loco canitur de beata Maria, tertio de angelis, quarto de Prophetis, quinto de Apostolis, sexto de martyribus, septimo de confessoribus, octauo de virginibus, nono de omnibus sanctis. Atq; in horum quidem officiorum lectionibus obseruatur authoritas. Nam præstantior in Ecclesia, si episcopus præsens fuerit, recitabit lectionem de Trinitate, vel decanus, vel saltem sacerdos, & sic fiet descensus in legendo personarum vsque ad pueros. Octauam

namque lectionem leget vnus ex pueris. Nonam enim lectionem maioris est recitare.

De Officio Mortuorum ac ratione sepeliendi. CAP. CLIX.

NVnc agendum est de officio Mortuorum, & quidem primò de loco vbi debeant sepeliri, secundò de ijs qui sunt sepeliendi; & de modo ac ratione sepeliendi, tertiò quis eam inuenerit, & quamobrem, ac tandem de ipso officio. Non puto esse operæprecium vt eam repetamus diuisionem quam in initio de locis fecimus, ad quam nos lectorem modò remittimus. Verùm illud duntaxat hic sciamus religiosum locum dici eum, iuxta leges & instituta Romanorum, in quo sepelitur corpus alicuius hominis, seu caput tantùm. Ac ideo caput dico, quoniam nullus duas habere potest sepulturas, sed vbi caput est, istic alicuius esse dicitur sepultura. Siue ergo Christianus, siue paganus, siue infans, etiam non baptizatus, aliquo in loco sepeliatur, secundum Romanorum instituta, locus ille religiosus appellabitur. At verò Christiani non eum locum censent esse religiosum, vbi sepelitur Iudæus, vel paganus, vel infans non baptizatus, sed tantùm vbi Christianus, vsque adeò, vt si excommunicatus aliquis sit ibi

ibi ſepultus, inde extrahatur, atque extra cœmiterium eijciatur. Locus autem iſte diuerſis appellatur nominibus, vt cœmiterium & poliandrium. Atque ipſum ſepulchrum huiuſmodi: Mauſolæum, dormitorium, monumentum, ergaſtulum, ſarcophagus, pyramis, tumulus. Dicitur autem Cœmiterium à Græco verbo κοιμάω, quod eſt ſopio, quaſi quod iſtic mortui dormiant, vnde etiam nominatum eſt dormitorium. Poliandrium locus appellatur, vbi multa ſunt ſepulchra publica. Mauſoleũ dictum eſt à Mauſoli ſepulchro, quod Arthemiſia eius vxor ędificauit ita egregijs operibus, vt inter ſeptem orbis miracula numeretur. Attollitur enim in altitudinẽ viginti quinq; cubitorũ, ac columnis cingitur triginta ſex. Quare ab hoc ſepulchro omnia precioſa ſepulchra iſto nomine Mauſolæa ſunt appellata. Monumẽtum verò nominatur à monendo, quòd nos prætereũtes qui in monumẽtis & ſepulchris ſunt admoneãt, & ſe olim fuiſſe & perinde mortales, vt & nos meminerimus, quòd cineres ſimus & in cineres reuertemur, puluis & in puluerem redibimus. Tumulus appellatus eſt, quaſi terra tumens, id eſt, collis, quòd ibi coaceruari terra conſueuit. Ergaſtulũ dictũ eſt per Antiphraſin ab ἐργάζομαι operor, quaſi

quod in ſepulchris corpora minimè laborent, ſed requieſcant, qui in Dño moriuntur. Sic itē ſarcophagus appellatus eſt à σὰξ σαρκὸς, caro, & φάγω comedo, quaſi iſtic caro conſumatur & comedatur. Dicitur etiam Pyramis ſepulchrum eiuſmodi, quod flāmæ babet ſimilitudinem, ita vt è lato in acutum tendat. Eſt enim altiſsimum genus ſepulturæ. Tale Romæ viſitur, in quo poſiti ſunt cineres Iulij Cæſaris, vocaturq; acus ſancti Petri, atque etiam nunc in dubio eſt, an ex vno conſtet lapide, an verò ex pluribus. Similem pyramidem extruxit Ceſar Turonis, iuxta ripam Liguris, & in ea incluſit cuiuſdam ſui amici cineres, qui fuit interfectus: Nunc ergo deinceps de ijs qui ſunt ſepeliēdi dicamus, & prius quidem quibus locis debeant ſepeliri, & an locus eis etiam aliquid conferat, nec ne. Ac nonnulli ſanè arbitrantur locum mortuo non prodeſſe, quod hinc confirmare volunt, cùm lucifer è cœlo fuerit eiectus, & Adam è paradyſo expulſus, quæ tamen loca ſunt optima, nec quicquam bonitatis eis contulerunt. Item Ioab in tabernaculo fuit interfectus, & Iob in ſterquilinio triumphauit. Poteſt autem locus obeſſe, vt ſi quis ſepeliatur in Eccleſia, quum non ſit dignus. Certè nullum corpus in eccleſia debet

bet ſepeliri, niſi ſint corpora ſanctorum patrum, qui dicuntur patroni, id eſt, defenſores. Ipſi enim meritis ſuis totam patriam defendunt. Sed cæteri circa Eccleſiam debent ſepeliri. Dicunt enim quidam quòd locus triginta pedum circa eccleſiam in eum finem debeat conſecrari. Alij verò putant ſolam Epiſcopi circuitionem, quando Eccleſiam dedicat, ſufficere. Olim enim apud veteres ſolebant homines in ſuis ædibus ſepeliri. Sed propter fœtorem cadauerũ ſtatuerunt, vt extra ciuitatem ſepelirentur, & locum quendam cõmunem ad hoc quaſi ſanctificarent. Nobiles verò ſepeliebantur in montibus, ſiue in eorum medio, ſiue in radicibus. Proinde ſi quis interficiatur in obſidione, vel aliquo tumultu, nec poſſet habere cœmiterium, ſepeliant ipſum vbi poſſunt. Si verò aliquis moriatur in mari, & terra fuerit vicina, nauigent illuc, ipſumq́ue ibi ſepeliant. Sed ſi procul à terra abſuerint, videantq́ue in medio mari inſulam, vertant eo vela, & ſepeliatur in inſula. Verũ ſi terram penitus non videant, paretur ipſi domuncula quædam ex lignis ſi poſsit haberi, & proijciatur in mare. Quo etiã modo fiat, ſi diues fuerit: Sed cum theſauro ſuo, ſi habet, eijciatur, vt qui eum inuenerint, ex theſauro ipſum nobilem

fuisse cognoscant, aut certè amore thesauri ipsum terræ mandent. Verùm enimuerò animaduerte quandocunque sepelitur Christianus, vel quocunque etiam loco Crucem capiti eius apponi debere, ad designandum illum fuisse, Christianum. Vel ob id etiã, quòd summopere Diabolus signũ hoc pertimescat & ad eum locum horreat accedere, qui cruce est designatus. Vidẽdum deinceps est vnde cœmiterium initium habuerit, videlicet ab Abrahamo. Hic enim emit agrum ab Ephron Hetæo, in quo duplex erat spelunca, vbi ipse sepultus est cum Sara, Isaac, Iacob, Adam & Heua. Ad hoc enim emit, vt sibi & suis sepultura esset. Duplex spelunca ideo dicebatur, quoniam ibi duo sepeliebantur contiguè, maritus & vxor. Vel quia duæ aderant speluncæ, & in vna sepeliebantur viri, in altera mulieres. Vel etiam, quia duplex fiebat vnicuique spelunca sepeliendo, in modum cathedræ. Sepeliebantur enim quasi sedentes, & pars speluncæ superior quæ à natibus truncũ capiebat, dicebatur vna spelũca: Pars verò quæ continebat pedes crura & fœmora, dicebatur spelũca alia. Oportunè hîc considera nõ legi in prima ætate nisi duo duntaxat Sacramẽta fuisse inuenta, oblationem nimirum & pœnitentiam:

sed

ſed in ſecũda cultum Dei fuiſſe ampliatum. Fecit enim Noë arcam, atque illi incluſit multa animalia ad ſacrificãdum Deo. In quarta autẽ ætate diuimus cultus magis auctus eſt. Tũc enim lex data eſt, & multa genera ſacrificiorum offerebantur Domino. Sic in quinta ætate magis adhuc auctus eſt. Tum namq; factum eſt templum, & cultus diuinus optimè ſanè habuit incrementum. In ſexta tandem ætate venit Chriſtus, qui ſeipſum obtulit Deo hoſtiam placentem, & ſufficientem pro omnibus. Porrò autem in cœmiterio Chriſtianorum non niſi Chriſtianus ſepeliri debet, nec tamen omnis. Nullus enim in ſuo maleficio interfectus ſepeliri debet in cœmiterio, vt latro, ſi in latrocinio interficiatur. Intellige autem hîc maleficium, ſi ſit mortale peccatum, vt interfectus in adulterio, & in ludis Ethnicorum. Si verò moriatur ſubitò in ludis conſuetis, vt in ludo pilæ, poteſt ſepeliri in cœmiterio, ſed ſine Pſalmis & ſine exequijs. Si præterea aliquis ex proſtibulo rediẽs, vel ex alio loco vbi fornicatus ſit, & in via occidatur, aut alio caſu non confeſſus moriatur, ſi legitimis teſtibus poteſt probari eum fuiſſe fornicatum, nec poſteà confeſſum, in cœmiterio ſepeliri non debet. Si non poteſt probari,

ſepeliri licebit. Latro in eo loco in quo ſuſpenditur ſepeliatur, niſi prius ſatisfecerit. Si autem ſatisfecerit, in cœmiterio ſepeliatur. Mulier ſi in partu moriatur, vtique in eccleſia ſepulturæ tradi nō debet, ſed extra eam. Quare canantur ei exequiæ, & poſteà ſepeliatur in cœmiterio, ſed puer excidatur è ventre eius, ac ſepeliatur extra cœmiterium. Debent autem mortui ad hunc modum ſepeliri, ſudarijs videlicet induti, & vt caligas circa tibias habeāt & ſoleas in pedibus, quo ſignificent ita ſe paratos eſſe ad iudicium. Ponantur prætereà capite verſus occidentem, & pedibus verſus orientem. At verò clerici ſi ſint ordinati, illis indumentis ſepeliantur, quibus fuerant ordinati: Si non habeant ordines, more laicorum, & tondeantur ac radantur. Omnium autem corpora debēt lauari, ad ſignificandum, quòd ſi anima per confeſſionem à culpa fuerit mundata, vtrunq;, hoc eſt, anima & corpus in die iudicij ſempiternam habebūt glorificationem. Si verò aliquis in haſtiludio moriatur abſque pœnitentia, quando videlicet ſacerdotem ipſe non quærit, ſepeliatur inſtar aſini, atque ita quoque ſi in ripa. Sed ſi ludi gratia vel propter negociū ſuum conficiendū nauiget ac pereat, poteſt ſepeliri in cœmiterio. De iſtiuſmodi enim

non

non iudicat Ecclesia manifestè. Si quis subitò moriatur non propter aliquam causam manifestam, sed occulto Dei iudicio, honorificè sepeliatur. Iustus enim quacunque causa moriatur, saluabitur. Qui denique sibi manum inferunt, ac mortem propria voluntate depaciscuntur, non debent in cœmiterio habere sepulturam. Solet autem hîc quæri vtrum post diẽ iudicij homines sint futuri nudi, an verò vestiti. Et videtur quidem ꝙ vestiti, quoniam Angeli semper vestiti solent apparere, & Christus etiam post resurrectionem cum veste visus est, ac in transfiguratione quoque fuit vestitus. Vnde illud: Apparebant vestimenta eius alba sicut nix. Contrà verò videtur quòd erunt nudi, idque ex ea autoritate quòd ea tum sumus futuri forma in qua fuit Adam ante peccatum, atque etiam in meliori: Atqui tunc nudus fuit, ergo & nos similiter erimus nudi. Verùm nihil nos dicendo præsumamus de veste vel de qualitate, nisi vnum hoc, videlicet istic neque deformitatem fore, neque infirmitatem.

De institutione officij.

CAP. CLX.

SEquitur de officio, & primò quidem à quibus fuit institutum, secundò à quibus fuit auctum, tertiò à quibus

bus habuit initium, quartò de modo celebrandi. Officium ergo mortuorū primò ab Apostolis fuit institutum, sed ab Origine vt testatur Isidorus in libro de Ecclesiasticis officijs, fuit auctum, & ex maxima parte ordinatum. Vnde ipsum commendat beatus Augustinus in quodam libro quem ille appellat Enchiridion, inquiens eum fuisse secundum in Ecclesiasticis officijs post Apostolos. Officium hoc initium habuit à veteri lege. Legitur enim quòd mortuo Iacob, Ioseph & alij fratres eius vt eis præceperat, cum multis Aegyptijs attulerunt eum in Hebron, sed prius fleuerūt ipsum in Aegypto triginta diebus, ac posteà septem in aria Athad. Prætereà legitur ꝙ

eu.ca. morruo Moyse populus Israheliticus eū
timo. deplorauit triginta diebus, quemadmodum etiā ferunt factū fuisse de Aaron & Maria. Verùm animaduerte, quòd mortuo Iosue qui eos in terram promisſionis introduxerat, non legatur ipsum populus fleuisse, quamuis tamen contrà credatur. Ideo de Iosue tacet historia, quia prefigurauit Christum, & mors eius mortem Christi, videlicet eius qui nos à morte redimens ad vitæ patriam reduxit, vbi neque luctus neque dolor est. Propter figuram igitur de morte illius historia tacet, sicut alibi de patre

Melchi-

Melchiſedech qui Chriſtum figurauit: quoniam non legitur habuiſſe patrem, quemadmodum nec Chriſtus patrem habuit hominem. De Moyſe (licet melior credatur fuiſſe quàm Ioſue) & de alijs qui mortui ſunt in deſerto, populus dicitur fleuiſſe, quoniam deſertum aliquando alienationem à Deo ſignificat. Pro illis itaque flendum eſt, qui per peccata ſua à Deo alienantur. Ex qua quidem re inquit Salomon: Luctus filij tui ſapientis mortui ſeptem diebus: Luctus filij tui ſtulti æternus, quandoquidem in æternum punietur. Sic: Filius ſapiens lætificat patrem, ſtultus verò mœſtitia eſt matris ſuæ. Septenarius igitur mortuorum luctus & trigenarius à veteri Teſtamento ſumpſit exordium, quemadmodum enim Iacob filij fleuerunt ſeptem diebus, & Moyſen triginta: Ita quoque Eccleſia quandoque ſeptem diebus, quandoque triginta ſuorum mortuorum celebrat officium Notemus interim quatuor modis ſubueniri mortuis: oratione videlicet, amicorum eleemoſyna, cognatorum ieiunio & miſſarum celebratione. Septem ergo diebus noſtris mortuis officium facimus, vt ad ſabbatum animarum citius valeant peruenire. Aut certè propter ſeptenarium animæ & corpo- *Eccl.* 22

ris.

ris. Habet enim anima tres potissimùm proprietates, vti nimirum ratione, concupiscere, & irasci. Corpus verò ex quatuor constat elementis. Vt itaque peccata quæ homo commisit per hæc septem deleãtur, septenarium mortuis celebramus. Ter decem triginta faciunt. Per ter intelligimus Trinitatem, per decem Decalogum. Quare trigenarium mortuis ideo facimus; vt quod in obseruatione decem præceptorum deliquerunt, Dei misericordia eis condonetur. Quidam tamen tribus diebus hoc faciunt, vt in eo triduana Christi sepultura repræsentetur, & quod viuus peccauerit cogitatione, verbo & opere, mortuo remittatur. Quod autem plærique officium faciunt nouem dierum, licet ea consideratione hoc faciant, vt per huiusmodi officium illorum mortui à pœnis liberentur, ac nouem ordinibus angelorum associentur, non tamen approbatur, sed omnino interdicitur, quoniam ab Ethnicis sumptum esse videtur, qui nono die cineres & busta suorum recondebant. Sicut enim non imitamur Iudæos in celebrando Pascha: ita etiam in hoc officio Ethnicos imitari planè prohibitum est. Sunt preterea nõnulli qui quinquagenarium faciũt, & alij qui quadragenarium: sed hi vtriq; satis cum ratio-

ne facere videtur. Qui enim quinquagenariũ faciunt ab Abrahamo occasionem sumere videntur, qui ex Domino volẽte Sodomam subuertere, quæsiuit, num si quinquaginta in ea essent iusti, illi parceret. Nã & quinquagenarius numerus perfectus est, & significat annũ iubilæũ, id est, octauã ætatẽ, in qua erit remissio & plena libertas. Vt ergo animæ mortuorum plenã libertatem & suorũ peccatorum remissionẽ adipiscantur, quinquaginta diebus pro illis à quibusdam celebratur officium. Quadragenariũ verò ideo quidam faciunt, vt illis qui decesserunt & transgressi sunt in decẽ preceptis, & in doctrina quatuor Euangelistarum, condonetur.

De celebratione mortuorum officij.

CAP. CLXI.

PRæterea modò videamus de ipsius officij celebratione. Ac primò quidem, vt sciamus, quæ sint tacenda, & secundò quę sint dicenda, quoniam officium mortuorum imitatur triduanam Christi sepulturam, & illius omnino vestigia sequitur. Sicut ergo tribus illis diebus: ita & in hoc officio omnia cantica lætitiæ subticemus. Inde etiam est quod Domine labia mea aperies, ad matutinas, vel vigilias mortuorũ & Deus in adiutorium, non dicatur in principijs hora-

horarum, neque Venite exultemus, neq; Gloria patri ad respõsorium, aut sub finem Psalmorũ. Pari modo ad lectiones neque benedictiones petimus neque damus, nec Tu autem Dñe, nec Deo gratias vnq̃ dicimus, vsq; adeò vt ne ad missam quidem. Posset tamen & alia ratio reddi, quamobrem in officio mortuorũ hæc taceantur: quum enim mortuorum exequias celebramus, ad plangendum venimus, & lachrymandum, non ad solennizandum. Ob quam rem sanè lætitiæ cantica subticemus. Nam nõ bene conuenit huic officio Venite exultemus, nec Domine labia mea, sed potius cum eo videntur repugnare. Officium autem mortuorum à Vesperis incipit, quas in hunc modum auspicamur: Placebo Domino. Quibus absolutis, sequitur completorium ac posteà vigilię, quarum tria sunt genera. In quibusdã enim Ecclesijs nouem legũtur lectiones ex Iob. In alijs verò totidẽ, sed ex libro Sapientiæ. Incipiunt aũt hę hoc pacto: Melius est ire ad domum luctus, quam ad domũ cõuiuij. Sunt rursus aliæ ecclesiæ, in quibus itidẽ nouem recitantur lectiones, verùm ex sermone quodam beati Augustini, quem ille composuit de mortuis, & quem finiuit in hunc modum: Beati mortui qui in Domino moriuntur, quod à quibus-
dam

dam dicitur sub finem lectionum loco, Tu autem Domine: quemadmodum in aduentu Domini, in Natiuitate, & in Epiphania lectiones Isaię finiuntur hoc pacto: Conuertimini ad me & salui eritis, & lamentationes Hieremiæ ad tenebras hac ratione. Ierusalē Ierusalem, cōuertere ad Dominum Deum tuum. Verùm alijs diebus hoc modò: Tu autē Domine, &c. Atque ita sunt quatuor modi finiendi lectiones. Ad missam proinde thus offerri non debet, quamlibet hoc tempore ita vsu receptū sit. Nam in veteri lege prohibitum fuit ne pro peccato offerretur oleum lætitiæ, nec thus suauitatis: vbi enim peccatum, ibi tenebræ, atque istic non debet esse lętitia, nec suauitas, sed luctus & cōtritio cordis. Quocirca & exequiæ, quas nos facimus ob mortuorum commissa, celebrantur. Animaduerte interim in lege Moysi prohibitum fuisse à Domino, ne thymiama boni odoris, vel thus sibi sacrificium aliquis adoleret in vsus suos, vt odore eius frueretur, quod si quis faceret, periret è populo suo. Atque ideò moris est in Ecclesia, vel ad altare benedictum ac consecratum thus offeratur: quum verò descendit thuribulum vel ad clericos, vel ad laicos, vt tum aliud thus sine benedictione vsurpetur, atque hominibus offe-

offeratur. Consuetum est hîc quæri, cur ad missam mortuorum pax non detur: & sanè triplex assignatur ratio. Prima est, quia officium hoc, vt dictum est, triduanam Christi significat sepulturã, quando pax non datur propter osculum Iudæ. Secundæ, quoniam non communicamus mortuis, quòd nobis minimè respondeant. Vnde profectò etiam est, quòd corpus siue cadauer in ecclesia esse non debeat quamdiu missa de die celebratur, atque adeò si adsit, quòd istinc oporteat aspórtari, dũ de mortuis missa canatur. Tertia est, quia sicut ex multis granis simul collectis, vnus efficitur panis, & ex multis racemis vinum exprimitur: Ita quoque ex multis fidelibus quorum quidam sunt boni, & quidam mali, vna cõstituitur ecclesia. Quoniam ergo mortuo homine nescitur vtrum sit ex conformitate Ecclesiæ, & pacem habeat cum suo creatore, ideo ad missam pacem non damus. Non autem dicimus Benedicamus Domino, nec Deo gratias, nec laudes aliquas referimus, quia non est vnde sint agendæ, quũ necdum appareat eorum requies. Illud præterea animaduertẽdum est, officium mortuorum finiri nona hora, & non habere secundas vesperas, quo significatur quòd hoc officium finem habebit, quan-

quandoquidem animæ ſaluandorum ab omni pœna liberatæ ſempiterna lætitia perfruatur, nimirum ſancti, de quorum glorificatione in anima certa eſt Eccleſia. Primas & ſecundas veſperas habent, ſi in eorum officio nouem lectiones decantentur. Et quidem primas, propter glorificationem animæ, ſecundas verò propter glorificationem corporis quam habebunt, quæque nunquam finem ſit habitura. Si autem non niſi tres lectiones canantur, primas tantũ veſperas habebunt. Nunc porrò dicendum eſt, quẽadmodum corpus ſit ſepeliendum, & quomodo tumulandum, & ad eccleſiam deportandũ, à quibus, & quando. Quando ergo iam aliquis animam agere videtur, humi collocari oportet ſuper cineres, vel paleas, quo innuitur quòd cinis eſt, & in cinerem reuertetur, quod vt alijs de ſe exemplum præberet, beatus Martinus feciſſe legitur. Debet prætereà recitari paſsio Domini, vel eius pars aliqua ante morientem ſi ſit literatus & doctus, vt moueatur ad maiorem compunctionem. Sic quoque & Crux ante pedes eius eſſe oportet, vt iam moriens eam intueatur, quò vel inde magis conteratur. Debet recta iacere facie, vt cœlũ aſpiciat. Priuſquam verò expirauerit, neceſſarium eſt vt campanæ pulſentur,

idq́ue ideo vt populus audiens oret pro eo. Pro mulieribus quidem bis, quoniam mulier inuenit alienationem. Ipsa namque primò fecit, quò homo alienaretur à Deo. Quare secundus dies non habuit benedictionem. Pro viro autem ter pulsatur, ꝙ ab ipso Trinitatis quoddam in homine apparuerit exemplum. Primò enim Adamus formatus est è terra, deinde mulier ex Adamo, ac posteà ex vtroque creatus est homo, vt ad eum modum hinc nata sit Trinitas quædam. Ad postremum pro ecclesiastico tot vicibus debet compulsari, quot habeat ordines, vt sciat populus pro quo sit orandum. Pari ratione pulsari oportet quando portatur ad Ecclesiam, & quando rursus ex ea ad tumulum. Priusquam autem corpus sepeliatur vel pânus sublevetur, debet sacerdos vel eius vicarius illuc venire cum aqua lustrali seu benedicta ac orationes pro eo ad Dominum effundens, sanctos inuocare, & rogare vt eius animam suscipiant, atque in locum gaudij deferant. Sunt enim quædam animæ, quæ sunt perfectæ, vt, quàm citò exeunt è corporibus, ad cœlos euolent. Sunt & aliæ prorsus malæ, quæ ilico ad inferos cadūt. Verùm præter has sunt & aliæ mediæ pro quibus huiusmodi fit cōmendatio, idq́; tantùm

propter

propter incertitudinem. Proinde abluto corpore & velato, oportet portari ad Ecclesiam, ac tunc debet missa cantari, vbi profectò animaduertas in quibusdam Ecclesijs vnicuique dari candelam in choro in altera manu, & in altera quod offeratur, ac sic lecto Euangelio ea offeruntur sacerdoti pro mortuo, atque tum huiusmodi cantari solet versus: Hostias & preces. Missa celebrata, ante cadauer præcantat sacerdos, & si plures sint sacerdotes omnes debent habere stolas, ac cum eo orationes dicere. Peracto autem officio præcantationis, portatur ad sepulchrũ cum huiusmodi psalmis: In exitu, Confitemini, & alijs, qui ad hoc peculiariter sunt instituti. Verùm portari debet à similibus, vt si diaconus fuerit, à diaconis, si sacerdos, à sacerdotibus, si istic præsto sint. Sint verò non, minimè: cùm necessitas legi non subijciatur. Sic clericus à clericis, catholicus à catholicis. Si verò fuerit ex fraternitate (& quam ita vocant, & sępe faciunt inter se homines) ab eis debet portari. Sed mulieribus non est permissum aliquorum cadauera deportare, ne earum corpora nuda videantur, quod fortassis aliquando contingeret, quemadmodum nec licitum est eis pacem dare ad euitandam lasciuiam. Deinde verò

ponitur in ſepulchrum, & iſtic aqua apponitur benedicta, ac prunæ cum thure. Et profectò aqua benedicta ideo, ne ad corpus dæmones accedant, quos huiuſmodi aqua abigit ac propellit. Solent enim diaboli ſępenumero in mortuorum deſæuire corpora, & quod non potuerũt in vita, id faciunt ſaltem poſt mortem. Thus autem apponitur propter corporis fœtorem remouendum, & prunæ ad deſignandum quòd terra illa in vſus cõmunes amplius redigi nequeat. Diutius enim carbo ſub terra conſeruatur, quàm aliud quippiam quod poſsit iſtic in Teſtimonium relinqui. Hedera vel laurus quæ in perpetuum frondium ſeruant vigorem in ſarcophago prope corpora ponuntur, ad declarandum quòd illi qui moriuntur, in illo viuere non deſiſtunt: quia quantumuis corpore moriuntur, anima tamen viuunt. Alia ſanè ratione in funeribus habebatur cupreſſus. Nam quemadmodum hæc cæſa non iterum reuireſcit, ſed tota moritur: ita homo eo quòd moritur, non rurſum reuiuiſcit. Hæc de mortuis dicta ſufficiant, ac de feſtis quatuor Coronatorum deinceps agamus.

De feſto quatuor Coronatorum.

CAP. CLXII.

Fuerunt

FVerunt quidem nouem, sed quatuor eorum dicuntur Coronati, quod eorum nomina hominibus erãt ignota. Hi fuerunt lapicidæ, qui venerant ad construẽdum templum Dioclesiani, quod erat Romæ. Sed quum cognouisset eos esse Christianos martyrio Coronati sunt, & quum nomina illorum nescirentur, dicti sunt Coronati.

De solennitate beati Martini.

CAP. CLXIII.

SCiendum verò est de beato Martino, quòd par & æqualis Apostolis sit appellatus, pro suscitatione quorundam mortuorum, vt plærique arbitrantur, cùm idem & multi alij martyres fecerunt & confessores. Verùm potius ob quoddam miraculum quod contigit, cùm Turonis esset episcopus. Nam cùm hybernis mensibus pauper ei seminudus obuiam veniret, orans sibi vestimẽtum dari: accersito archidiacono statim algentem iussit vestiri. Quod quũ archidiaconus facere distulisset, irrupit pauper in sacrarium, quod intrauerat Martinus, conquerens se à clerico dissimulatum, atque algere deplorans. Eo audito, Martinus ilicò occultè suam eduxit tunicam, ac suo concessit peccatori, petijtque ab archidiacono priusquàm celebraret tunicam, quam pauperi emere

iusserat, atque eam vilem, hispidam & breuem clanculum induit. Atque ita sanè parauit se ad celebrandarum missarum solennia. Sed quum ante altare, vt moris est in præfatione, sisteret, manusque ad Dominum subleuaret, ita vt brachia eius facilè ob amplitudinem & breuitatem manicarum conspicerentur, ilicò aurei torques ipsa honestè operuerunt, & supra caput eius igneus globus visus est. Quo quidem declaratum fuit Spiritum sanctum in eum descendisse, ad confirmationem & robur, sicut in Apostolis ipso die Pentecostes. Quapropter ergo non immeritò dictus est par Apostolis. Fuit autem oriundus ex Pannonia, quæ est propè Austriam, vnde etiam fuit beatus Hieronymus. Fecit prætereà multa signa & innumera miracula, quæ conscripserunt Sulpitius & Fortunatus, vt qui ipsum multum adamarunt. Quod autem ad officium attinet cōsiderandum est, hunc solum inter confessores institutionis octauas habere, sicut & beatus Laurētius vigiliam quod ipso die passionis suæ dixerit, quod in eius festo repetit ecclesia: Igne me examinasti, &c. Sed Martin⁹ in agone mortis dixit astanti dæmoni: Nihil in me inuenies cruenta bestia. Ecce quam optimè conueniunt merita. Ergo ille

ille tanquam qui cæteros martyrio longè superarit, vigiliam habet, atq; hic cõfessor cæteris item præstantior, solus habet octauas.

De festo Andreæ & Thomæ Apostolorum.

CAP. CLXIIII.

COgnoscere operæprecium est Andræam colore fuisse nigro, barba prolixa, ac statura mediocri. Hoc ideo à nobis dictum sit, vt sciatur qualis in Ecclesia pingi debeat, quod simili ratione faciendum esset in omnibus Apostolis atque alijs sanctis. Cæteroquin enim mentiremur in litera laicorum, nempè in picturis. Concionatus autem est in Achaia & Athenis, ac circa illas partes. Valde excellentis fuit meriti, nec id quidem sine causa. Beatus Gregorius adeo ipsi fuit addictus, vt primum eius fecerit officium, & monasterium ei condiderit, vbi itē & monachus extitit. Quadraginta mortuos simul suscitauit, quod de nullo alio legitur. Filius namque sui hospitis, quum nauigaret cum triginta & nouem socijs naue fracta submersus est, cuius pater quum miserè lamentaretur in littore, misericordia motus Andreas fudit preces ad Dominum, & redditi sunt vitæ vninersi. Tandem ad se Proconsul Aegeas vocauit Andræam, vt idolis sacrificaret, qui quemadmodum

noluit & recusauit, vt in ipsius vita legitur, ita eum cruci affixerunt, reclamanti & inuito populo. Pependit itaque integro biduo in cruce per transuersum, vt nonnullis placet, positus. Nihilominus tamen prædicauit, & verbum Dei concionatus est. Tandemq; fœliciter ad superos migrauit. Vigiliam institutionis non habet quia in tempore est ieiuniorum, quare necesse non fuit, vt ei vigilia institueretur. De beato autē Thoma nihil equidem, quod hîc dicere necesse fit, habeo, cùm vita eius ex historia, quæ de ipso conscripta est, satis abundè cognosci queat. Hoc tamen adijciendum putaui, ipsum ieiunium institutionis nō habere, ob eandem causam, qua neque Andræam habere diximus. Legitur verò hîc Euangelium: Thomas vnus ex duodecim. Qua ratione id fiat satis ex ijs pa-
an.20 tet, quæ suprà à nobis dicta sunt.

Totius

IAm ergo duplici hactenus ratione pro ingenij nostri tenuitate Ecclesiastica officia, & quæ ad ea pertinere videbantur exposuimus: primò quidem generaliter, ac deinde etiã specialiter, sigillatim eo ordine explicando, quem anni circulus nobis demonstrauit. Festa item sanctorum in suo loco, hoc est, eo die quo celebrari consueuerũt, commodè (vt nos quidem putamus) reseruauimus, vt quo die cuiusque festum fieri dicimus, istic & eiusdem festi ratio haberetur. Nec verò est, quod quis existimet, ita hæc absolutè à nobis tradi potuisse, vt in ijs nihil planè desideraretur, quũ diuina officia eiusmodi sint, vt plenè ac sufficiẽter in multis explicari non posint.

Diuinorum officiorum.
FINIS.

Soli Deo sit gloria,
Cum matre nostra Ecclesia.

INDEX CAPITUM quæ in opere hoc Diuinorum officiorum continentur.

Quomo-

Quæ

Purificat.° Mariæ. 172

De Ca-

De ce-

AD LECTOREM.

ANnectendus huic Indici & alius foret aliquanto locupletior rerum ac vocum in hoc opere contentarum, nisi metueremus ne in eam prolixitatem propenderet vt haud facilè adiungi posſit. Tot enim vndique res ac materiæ ſeſe ingerunt, vt reſiduæ pagellæ earum capaces minimè eſſe queant. Suffecerit igitur ſolum capita indicaſſe, vnde ſi libet & reliqua facilè veneris. Emitur paſsim ab omnibus Prochiron ſiue Rationale diuinorum officiorum magna auiditate & magno etiam fructu, idque ab iis non immeritò, quorum conditio vt circa iſtiuſmodi officia ſint occupati, exigit. Verum quum iſtud opus prolixius ſit, quàm vt ab omnibus commodè perlegatur,

tur, multi non inconsulto fecerint, si nostrum hoc Diuinorum officiorum opus paruo sibi cōparauerint, in quo ferè omnia, ne dicam interdū plura quā in Rationali continentur, ea breuitate qua fieri potuit maximè cōscripta. Nec vero statim damnes hanc nostram officiorum explicationem, si in ea quamplurima inuenias, quæ & in Rationali ijsdem propemodum verbis nonnunquam continentur, ac putes illinc nostra esse desumpta. Nam illud fieri non potuisse res ipsa satis indicat, cum noster Autor aliquoties citetur in Rationali. Consultius itaq; fecerint, si, qui hæc scire desiderant, hunc potius tanquàm fontem adeant, qui quanquam angustior est (vt ferè fit) suis riuulis, puras tamen ex se æquali scaturigine præbebit aquas. Fruere ergo, Lector,

ctor candide, nostra opera, atque illud tecum cogita longè satius esse sequi compendia si adsint, quàm rei cuiuspiam facere dispendia, hominisq; esse planè stolidi, ac parum de se cogitantis, qui non eadem (si possit) minori & sumptu & opera addiscere velit.

Vale.

Liber hic nihil continet quod fidem aut mores offendat, sed doctissimè & exactissimè explicat rationes Diuini officij.

Ioannes Goëssuini ab Orschot diui Iacobi Antuerpiæ pastor subscripsit.

P. Curey A.

